

RIPSZÁM HENRIK
ÉS A MAGYAR TÁJFUTÁS KEZDETEI

**Ripszám Henrik
és a
magyar tájfutás kezdetei**
1925–1948

**A magyar tájfutás története
Első kötet**

Ábel Térképészeti Kft.
Budapest, 2016

Kiadja a
Magyar Tájékozási Futó Szövetség
megbízásából és támogatásával az
Ábel Térképészeti Kft.
1089 Budapest, Visi Imre utca 14.
abel.terkep@chello.hu
36-20-911-4014

Szerkesztő:
Hegedüs Ábel

A könyvborítót készítette Fehér Márta,
Szekeres Béla Ripszám Henrikről 1911-ben készült fényképének
felhasználásával.

Tördelés és képszerkesztés: Józsa Sándor

©2016 szerzők

Második, javított lenyomat

ISBN 978-963-12-4521-9

Nyomda és kötetzet: Cewe Magyarország Kft. Budapest

AJÁNLÁS

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy köszönhetem a könyv olvasóit és ajánlhatom nekik ezt a művet. Engedjék meg, hogy röviden jellemezzem Henrik bácsit: Először 1957-ben Londonban találkoztam Ripszám Henrikkel, aki az Édesapám nagybátyja volt. Kissé zárkózott, szerény ember benyomását keltette. Sokan úgy gondolják, hogy egy művész csak bohó és felszínes lehet, de ő ezt az előítéletet egy csapásra megcáfolta, úgy öltözködésével, mint beszédstílusával. Rendkívül intelligens, nagy élettapasztalattal rendelkező, szerény ember volt.

Ripi bácsi soha nem dicsekedett sportsikereivel, de egy hatalmas, fekvő vitrinben látható érmek tömkelege árulkodott tehetségéről a sportban. Sajnos a vitrinben lévő relikviák későbbi sorsáról semmit nem tudunk.

Művészi alkotás közben sem vonult el, a műtermében egy zongora állt, melyen a felesége és én is gyakran játszottunk, így láthattuk festés és mintázás közben.

Feleségével tökéletes harmóniában éltek, Mary néni megfelelő, nyugodt légkört és anyagi biztonságot nyújtott művészi tehetsége kibontakoztatásához.

Henrik bácsi ismerőse volt a híres George Bernard Shaw, akiről ceruzavázlatot is készített, mely a tulajdonomban van. Shaw unokahúga, akit én is ismertem, Mary néni személyi titkárnője volt. Miss Mary Glasgow később a BBC francia nyelvű adásának dolgozott.

Sok más mellett ismeretségben állt Sir Henry Moore szobrászművésszel is, akinek szabadtéri szobrai díszítik Anglia több terét.

Marsek Jenő István

*Ripi bácsi műterme
1958 húsvétján:
A mester alkot,
Marsek Jenő zongorázik*

Marsek Jenő egri lakásában számos műtárgyat és dokumentumot őriz, amelyet önzetlenül osztott meg velünk, és hozzájárult ebben a könyvben való felhasználásukhoz is. Mint Ripszám Henrik legközelebbi élő rokona, Jenő bácsi engedélyezte a további Ripszám alkotások közlését is.

2015 A TÁJÉKOZÓDÁS ÉVE

90 éves a magyar tájékozódási futás

Ripszám Henrik jubileumi emlékverseny

Bóly, 2015. április 25. (szombat)

Helyszín:

Park utcai sporttelep

(Jelentkezés: 9:00-9:30 között)

- Egyéni: 10:00
- Váltó: 14:00

(Bólyi iskolásoknak, lakosoknak a délelőtti egyéni futam Nyílt kezdő kategóriájában történő rajtjához állás ingyenes.)

Nyílt kezdő kategória:

Táv: 1300 méter/9 ep.
Kb. 20-22 perc alatt
gyalogolva is teljesíthető.

Megemlékezés:

- Ripszám Henrik emléktábla 15:30

Filmvetítés:

- Erzsébet Vigadó 16:00

(A részvétel ingyenes.)

Információ: www.tajfutasespecs.hu (illetve: +36 30/499-0095)

Nevezés: bmfzsnevezes@gmail.com (Nevezési határidő: 2015. április 18.)

Rendező: Baranya Megyei Tájékozódási Futó Szövetség
Fővédnök: Hárs József, Bóly város polgármestere

Fotók: Kovalcsik István, Bódis Péter Grafika: Kelemen János

KÖSZÖNTŐ

Ripszám Henrik egykori szülőfaluja polgármestereként tisztelettel, szeretettel és büszkeséggel köszöntöm mindazokat az Olvasókat, akik kezükbe veszik ezt az emlékkötetet.

A 19. század végén, 1889-ben itt, Németbólyban született az az ember, aki aztán alkalmazott grafikusként, képzőművészként, kitelepülése után angol közéleti személyiségként hírnevet hozott falujának, sőt Magyarországnak is.

De van egy mindezeknél jelentősebb érdeme: ő honosította meg hazánkban a tájékozódási futást; azt a nagyszerű sportágat, amely a versenyzők fizikai erejét és szellemi teljesítőképességét egyaránt mozgósítja. Mert futni, ugrani, természeti akadályokat leküzdeni éppoly jól kell tudni, mint térképet olvasni, annak alapján tájékozódni és aszerint minél gyorsabban célba jutni az ismeretlen terepen, néha még éjszaka is. A sportág „feltalálása” nem Ripszám Henrik leleménye. De az elvitathatatlanul az ő érdeme, hogy az általa Svédországban megismert sportág Magyarországra is eljutott.

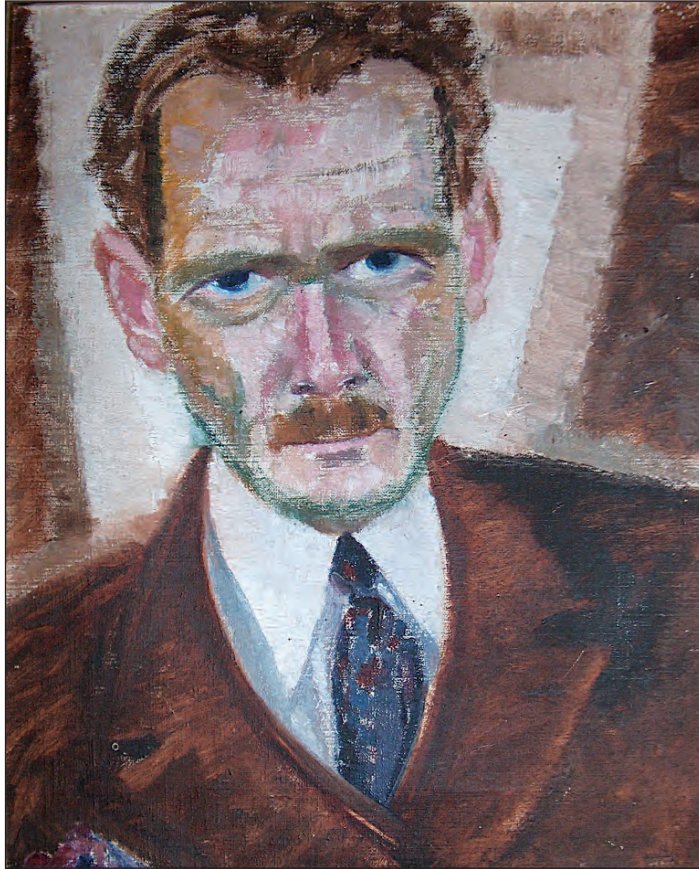
Éppen 90 éve annak, hogy 1925-ben először rendeztek Budapesten ilyen versenyt. Aligha kell mondani, hogy a szervezésben, a térképek rajzolásában és a teljes lebonyolításban oroszánrész vállalt az egykori németbólyi atléta. Mert addigra komoly sportpályafutás állt már Ripszám Henrik háta mögött. Az I. világháború előtti években 10, illetve 30 km-es gyaloglásban egyszer országos bajnoki aranyat, két alkalommal bronzérmeket szerzett; saját költségén részt vett a stockholmi olimpia maratoni és gyaloglóversenyén; sporttársaként, szurkolóként jelen volt azokon a gyaloglóversenyeken, amelyeken 50 éven felüli (!) édesapja is elindult. Mindezekért mai bólyiként büszkén emlegethetjük Ripszám Henrik nevét.

A helyi atlétikának rajta kívül is van magyar bajnoka, a kastélypark bejáratánál évtizedek óta emléktáblák hirdetik mindkettőjük dicsőségét. A sport ma is fontos része az itteni emberek életének. Több mint öt évtizede nevel Bólyban kiváló atlétákat egy olyan edző, aki abból a családból származik, amelynek tagja volt Ripszám Henrik. Bólyhoz régóta hozzátartozik a sport, ma is része mindennapjainknak, és reményeink szerint a jövőben sem lesz ez másképp.

Hárs József
polgármester

Koszorúzás 2015. április 25-én
Hárs József, Harscsa Gábor,
Falusi Mihályné Ripszám Magdolna,
Monspart Sarolta, Kiss Endre
Fotó: Monyoródi Levente

*Ripszám Henrik önarcképe (olajfestmény) és rajza kutyájáról
Marsek Jenő gyűjteménye*

Hegedüs Ábel

Előszó

A könyv két fő részből áll, az első ifj. Ripszám Henrik életét és műveit mutatja be. Külön fejezetben ismertetjük Ripszám ifjúságát, hétéves hadifogságát valamint későbbi éveit, amelyeknek nagy részét Angliában töltötte feleségével.

Ripszám és a Munkás Testedző Egyesület atlétika szakosztálya volt a kezdeményezője az 1925–26-ban lezajlott versenyeknek, ezek voltak a világon az első, Skandinávián kívül rendezett tájfutó események. A második rész részletesen bemutatja ezeket a nagyon korai versenyeket, majd a következő időszakot ismertetjük. A Duna Sport Club turistái Berend Ottó vezetésével rendezték az első terepgyakorlatokat, amelyeket nem szabadott versenynek nevezni. Mégis ezek jelentik a magyar tájfutás kezdeteit, hiszen a korábbi három versenynek nem volt folytatása, hiába hasonlítottak sokkal jobban a mai tájfutásra, mint a turista rendezvények.

A kötetet a Függelék zárja, ide azok az anyagok kerültek, amelyeket a fejezetekbe nem tudtunk beilleszteni, de jól kiegészítik mondandónkat. Érdemes beleolvasni, mert vannak köztük még soha nem közölt, illetve nehezen hozzáférhető dokumentumok is.

Ripszám Henrik emlékét idehaza leginkább a tájfutók őrizték meg: többféle emlékversenyt tartottak ezen a néven, közülük legismertebb az 1995 óta megrendezésre kerülő hegyifutás, amelyet sokáig az 1925-ös első verseny nyomvonalán rendeztek. A balesetveszély elkerülése miatt nemrég új pályát terveztek, amely a második versenyéhez hasonló. 1995 a „Tájékozódás éve” volt, Skerletz Iván (1939–1996), a tájfutók feledhetetlen főtitkárának utolsó nagyobb „alkotása”. Ennek kapcsán két Ripszám-emléktábla is készült: az egyik a szülőhelyén, Bólyon, a másik az első verseny színhelyén, Hűvösvölgyben került leleplezésre első világbajnokunk, Monspart Sarolta által. Ez utóbbit később a Balázs vendéglő megsemmisülése miatt át kellett helyezni a Gyermekvasút (volt Úttörővasút) végállomásának falára. 2013. november 29-én egy konferenciát szerveztünk, amelynek neve azonos volt e könyv címével, és amelyen kötetünk munkatársai tartottak előadásokat szép számú érdeklődő előtt. A Magyar Tájékozódási Futó Szövetség egyik legrangosabb díját is Ripszám Henrikről nevezték el és amelyet sok éves, gyakran több évtizedes, a sportág érdekében végzett munkáért ítél oda az MTF Sz Elnöksége.

Ahogy az Harcsa Gábor írásában olvasható, a téma kutatása – Skerletz Iván biztatására – már a múlt század hetvenes éveiben megkezdődött. 2010-ben Kelemen Janó kavicsot dobott az állóvízbe, ami akkora hullámokat keltett, hogy ezen könyv kiadása kerekedett ki belőle. Grant Juli és Roy (és Janó) fáradhatatlan, széleskörű levelezése és alapos internetes kutatásai értékes adatokkal szolgáltak és újabb fontos kapcsolatok alakultak ki. Nagy öröm volt, amikor jelentkezett Fehér Márta, Ripszám Henrik legközelebbi barátjának, Szekeres Bélának az unokája, aki izgalmas dokumentumokkal rendelkezett. Nagy előrelépés volt az egri látogatás Marsek Jenőnél, sok más mellett ő hívta fel figyelmünket a Ripszám hadifogságáról szóló könyvre. A levéltári kutatások jórészt rám maradtak, sikerült izgalmas dolgokra lelni, de itt is fájón sok hiány volt.

A történet így is jó hosszú lett és időnk, energiánk is véges, ezért nem vállalkozhattunk további kutatásokra. Pedig lehetőség van bőven: még él Ripszám 1974-es kiállításának legalább két szereplője, talán Angliában is meg lehetne találni valamit a hagyatékból (Grant Juliék sokat küszködtek ezzel) és ott a nagy rejtély: Svédország. Nem sikerült semmilyen Ripszám-nyomra bukkanni, pedig Harrach Ágnes, aki „svédszakértő” (Svédországban pedig „magyarszakértő”)

mindent megpróbált. Levezett kinti sporttörténészekkel, múzeumigazgatókkal, de még sincs nyoma sem Henrik tájfutásának, sem a hadifoglyoktól a svéd múzeumok számára vásárolt tárgyknak. Minden kétséget kizáróan nem sikerült tisztázni azt sem, Ripszám az első világháború végén Svédországon keresztül tért-e haza? Tudjuk, hogy Ripszámnak nagyon jó kapcsolatai voltak Svédországban és azt is, hogy voltak magyar hadifoglyok, akik Svédországon keresztül tértek haza. Az is kiderült, hogy az oroszok főleg súlyos betegeket engedtek át észak felé, amit az is igazol, hogy a magyarok közül sokan elhunytak Haparanda határvárosban, nekik ma kényelvű obeliszok állít emléket. Még az is lehet, hogy a svédül jól beszélő Ripszám a csoport kísérője, netán összeállítója volt? Ripszámról az utolsó biztos nyom a krasznojarszki fogolytáborból, 1920-ból származik, a következő a vidám fotó 1922. márciusi dátummal Csótról, a leszerelő táborral a háttérben. De a csóti iratokban még sincs nyoma. Idáig jutottunk. Ha lesz újabb adatunk, a következő kötetbe (lásd erről a könyv utolsó oldalát) javító fejezetet illesztünk.

A svédországi kutatásoknak volt még egy érdekessége: elképzelhető, hogy az öttusa legkorábbi változatában terepfutás néven a korabeli tájfutás szerepelt utolsó számként, hiszen az öttusa is svéd katonai alapítású sport és szintén a XX. század elején formálódott.

Nem foglalkozhattunk a tájékozási versenyzés teljes hazai történetével, hiszen ez szétfeszítette volna művünk kereteit. Miként Skandináviában, úgy nálunk sem lehet eldönteni, hogy a katonáknál mikor jutott eszébe először egy kiképzőnek, hogy a térképes terepi foglalkozást versenyszerűséggel tegye változatosabbá? És ott a sokféle közlekedési eszköz, amivel tájékozási gyakorlatokat és versenyeket tartottak: autó, bicikli, hátasló és még sok más.

Történetünkben két MTE szerepel: (a két) Ripszám Henrik a Munkás Testedző Egyesület tagja volt, míg a későbbi rendezvényeken a Magyar Turista Egyesület vett részt. Mindkét egyesület MTE-nek rövidítette a nevét, amikor egy helyen szerepeltek, akkor Munkás TE-nek, esetleg vörös MTE-nek hívták az előbbit, hiszen az utóbbi volt a patinásabb, nagyobb szervezet. Mi nem követjük ezt a példát, hiszen a Munkás TE jóval többször szerepel, mint a Magyar Turista Egyesület, amely történetünkben csak mellékszereplő. Ezért az MTE rövidítés ebben a könyvben a Munkás TE-t jelenti, viszont a Magyar Turista Egyesület nevét feloldottuk, amikor a szövegben szerepel. A Magyar Munkások Turista Egyesülete szerencsére csak egyszer bukkan fel terepgyakorlatokon, de ez a szervezet nem azonos és nem is része egyik előzőnek sem. Megemlítjük még, hogy a turistaság vezető szerve mindig MTSz volt, de a T előbb Turistát, később Természetbarátot, manapság pedig Természetjárót jelent.

Kötetünkben igyekeztünk mindenhol a korabeli kifejezéseket használni, de ahol általában beszélünk a sportágról, ott a legelterjedtebb tájfutás szót használjuk.

A könyvben a személyneveket a jobb olvashatóság érdekében (általában) minden cím és rang nélkül írjuk, ezt a „rövidítést” a névmutatóban oldottuk fel.

A képek származási helyét a szövegben vagy a jegyzetekben jeleztük, ahol ez nincs feltüntetve, ott az eredetiek a könyv írásakor a szerkesztő rendelkezésére álltak.

Fentiek nem vonatkoznak a könyv Bozán György által készített részeire, amelyeket a szerző szerkesztett és így foglalta össze munkamódszerét:

„A hazai tájfutás kezdeteinek megismerését az is nehezíti, hogy sportágunk története során az egymást váltó irányzatok kevésbé becsülték elődeik munkáját, esetenként a múlt eltörléséért harcoltak. Ezért hiteles képet csak a korabeli dokumentumok gondos tanulmányozása nyújthat. Ennek érdekében törekedtem a korszak szinte minden turista újságját átolvasni, a történeteket minél árnyaltabban megismerni. A különböző források közötti ellentmondásokat igyekeztem feloldani, a fennmaradt régi fényképeket összegyűjteni, beazonosítani. Ilyen céllal az első terepgyakorlat terepét többször is bejártam. Neves elődeim sportágtörténeti írásaiból nem vettem át vitatható

elemeket, ezeket inkább elhagytam. Fontosnak tartottam, hogy az események leírásánál a korabeli meghatározások, kifejezések domináljanak. Napjaink szóhasználata, ilyen összefüggésben, egy olyan tévképzetet erősítene, mintha a mai tájfutásban gyökerező szemléletünk visszavetíthető lenne a terepgyakorlatok korára.”

A családtörténeti adatok kútfői (több fejezethez):

Angol születési, házassági és halálozási anyakönyvek: <http://www.freebmd.org.uk>

Angol keresztlevelek és házassági anyakönyvek:

<https://www.familysearch.org/search/collection/list#page=1&region=EUROPE>

Ripszám-keresztelők a németbólyi katolikus templom anyakönyveiben:

<https://www.familysearch.org/search/collection/list#page=1&countryId=1927145>

Ripszám-elődök a múltból: <http://www.radixindex.com/hu/adatbazisok/2/>

Angol népszámlálások adatai 1841-1911: <http://www.genesreunited.co.uk>

Regionális kutatások: Birmingham, London és Ockley: <http://www.rootschat.com>

Mások családfái, utaslisták, más Ripszám-ágak: <http://www.ancestry.co.uk>

A kötet munkatársai – akiknek rövid bemutatása a Függelék végén található – ezúton mondanak köszönetet mindazoknak, akik bármilyen módon segítettek az anyaggyűjtést és a tanulmányok megszületését.

Külön köszönet illeti meg Sváb Lászlót, aki a korabeli jelvények, érmek és plakettek, valamint dokumentumok képeit bocsátotta rendelkezésre, továbbá Józsa Sándort, aki az anyag tördelését és a nyomdai előkészítést aprólékos munkáját végezte végtelen türelemmel.

Kiss Endre a tőle megszokott agilitással biztosította a munkálatok kereteit, a Meteor TTE és elődszervezetei történetének kutatását Vámos Péter és Szemenyei Pál segítette.

Fényképekkel és információkkal támogatott minket Angliából: Thomas Briony az Okewood templom archivistája és Jamel Guenioui, a Surrey megyei Természetvédelmi Szolgálat felügyelője.

Az utolsó javításoknál pótolhatatlan segítséget nyújtott Ács Zsuzsanna és Kovács Péter, bár arra sajnos nem volt idő, hogy töviről hegyire végigbogarásszák a szöveget.

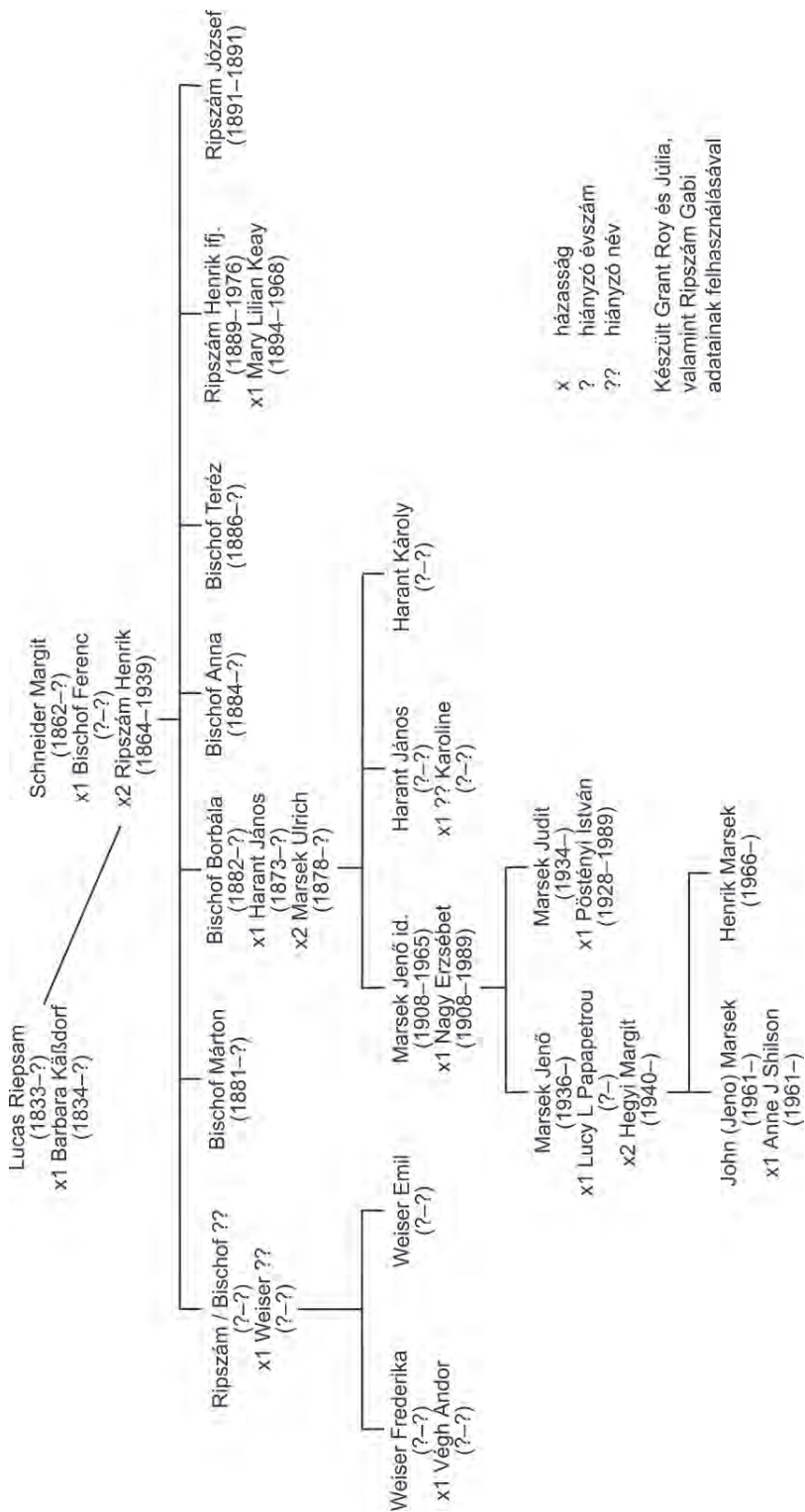
Végezetül hálásak vagyunk a 2015. április 25-i bólyi rendezvények lebonyolításához nyújtott támogatásért Hárs József polgármesternek, Falusi Mihályné Ripszám Magdolnának, és a közreműködő intézmények vezetőinek és dolgozóinak.

További segítők: Bödő László, Dosek Ágoston, Harrach Ágnes, John Marsek, Radnai Csaba, Ripszám Gabi (Ripszi), Vizkelety László.

Könyvünk első lenyomatának átnézésében, a hibák javításában az eddig említetteken kívül Biró Aletta, Hegedüs Ágnes és András, valamint Kovalik András segített, köszönet érte!

Mivel a tördelést nem zilálhattuk szét, ezért ahol nem fért el a javítás, azokhoz a helyekhez pótlólagos jegyzeteket illesztettük a könyv végére (148. oldal), helyüket a szövegben csillag jelzi. Ezzel meglehetősen bonyolult lett a jegyzetek rendszere, ezt (és sok mást) a következő kötetben jobban fogjuk csinálni.

Ripszám – Marsek családja

Kelemen János

Ripszám Henrik ifjúsága

Ripszám Henrik a Baranya vármegyei Német-Bólyon¹ született 1889. február 1-én, édesanyja Schneider Margit (született 1862), édesapja id. Ripszám Henrik (1864–1939). A család katolikus vallású, német anyanyelvű volt. Maga Henrik is 19 éves koráig német anyanyelvűnek vallotta magát, csak ekkor váltott, valószínűleg a korszak magyarosítási törekvéseit követve. 1911-es levelén² még érződik, hogy nem birtokolta teljesen a magyar nyelvet és a foglyotáborban is egyszer az osztrák tisztek műsorában lépett fel.³ Mindez nem változtat azon, hogy mindig magyarként viselkedett és később természetesen a nyelvet is tökéletesen elsajátította. Henriknek 4 (vagy 5) féltestvére volt, akiknek édesapja Bischof Ferenc; feltehetőleg egyetlen édestestvére a csecsemőként elhunyt József (1891).⁴

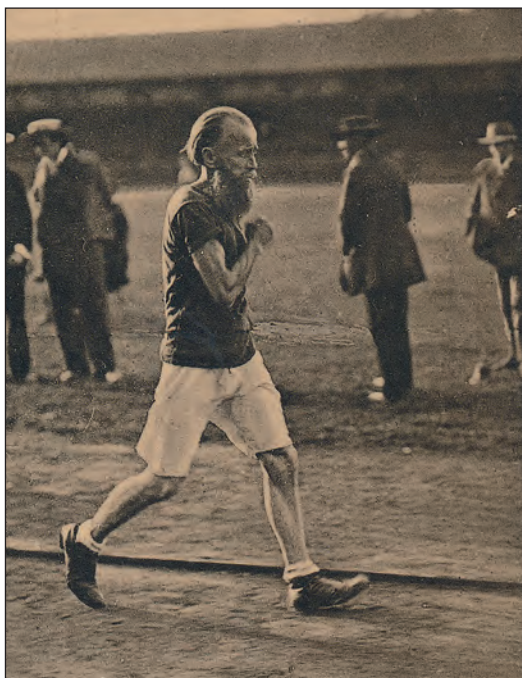
A család, amely a Német-Bóly 72-es számú házában lakott, nyilván nem tartozott a módosabbak közé, bár a családfő kőműves volt, de ifj. Henrik keresztapjának Edelmann Ádám napszámost választották.⁵ Nem ismerjük a részleteket, de Henrik mindenképpen csak gyermekkorát töltötte szülőfalujában, mivel a középiskolát (4 polgárit) már Pozsonyban kezdte és a fővárosban fejezte be.⁶

Érdekesség, hogy Ripszám szülőhelye nevének változásait (egy kivétellel) nem követte. A hajdani Német Boly nevét már Henrik születésekor hosszú ó-val írták, később Németbólynak, majd 1950-től Bólynak hívták a települést. Ebből Henrik csak az egybeírást fogadta el, még élete alkonyán is Németbólynak nevezte szülőhelyét.⁷

Ebben az időben népszerűek voltak az ún. előnyversenyek, amelyben mindenki – az addigi eredménye szerint – úgy indult időkiegyenlítővel, hogy elméletileg egyszerre érkezzenek célba.

Idősebb Ripszám Henrik a kor érdekes, színes figurája volt, jellegzetes hosszú szakállt viselt, vegetáriánus étrendet követett. Kőműves foglalkozása mellett az első magyar vegetárius étkezde, a Thalysia⁹ tulajdonosa (üzemeltetője?) volt már 1908-ban.¹⁰ Idős koráig rendszeresen futott, atletizált, egyik alapítója a Munkás Testedző Egyesületnek.¹¹

„Az ősz szakállú id. Ripszám Henrik a verseny után munkatársunknak a következőket mondta:¹² – *Negyvenöt éves koromban,¹³ orvosi tanácsra kezdtem sportolni. Azóta antialkoholista és vegetáriánus vagyok. Legszebb sikereimet Drezdában értem el 1913-ban, a higiénikus kiállítás alkalmával rendezett nemzetközi katonai felszereléses futóversenyben. 360 induló közül, 22 kilogrammos terheléssel, 30 kilométeren át, 82. lettem, de kondícióban (amelyet orvosok állapítottak meg) a 6. helyezést értem el.*”

Levelezőlap,⁸ hátoldali felirat: „B. E. A. C. verseny 1913, id. Ripszám Henrik a legöregebb magyar athléta győz a gyaloglási handicapban.”

Levelezőlap,¹⁴ az étterem reklámja,
Drezdában készült

Díszítő-festő tanműhelyek
<http://www.mome.hu/hu/egyetem>

Ifjabb Ripszám Henrik 1905-ben, sikeres felvételi és orvosi vizsgálat után beiratkozott az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskolába.¹⁵ Az iskola ekkor hét szakon oktatott, ezek közül Ripszám Henrik a díszítő festészetet választotta, amely a szakok közül a legnagyobb létszámú volt. Ennek oka az, hogy ez a végzettség jó munkalehetőségeket kínált, ugyanis a századfordulón, részben a millenniumi ünnepekhez kapcsolódva, számos középület épült hazánkban. A színházakat, múzeumokat, de még az iskolákat, levéltárakat sőt még az igényesebb lakóházakat is gazdagon díszítették falfestményekkel (freskókkal). Ezeket a festményeket egy nevesebb művész irányításával, csapatmunkában készítették, ez jó esély volt a kezdő festőnek a fejlődésre. Mire Ripszám elvégezte az iskolát, ez a helyzet megváltozott, az építkezések megritkultak.

Az iskola az Üllői úton, az Iparművészeti Múzeum épületében működött (Ripszámék nem messze, a Fecske utca 35-ben laktak). Ripszám Henrik rendes, azaz nappali tagozatos hallgató volt, heti öt napon kétszer négy órán át folyt az oktatás. A hiányzást igazolni kellett, Henrik már 4 óra igazolatlan mulasztás miatt „igazgatóságilag megintetett” 1910 tavaszán.

Az első két évfolyam volt az előkészítő osztály, a következő három pedig a „szakosztály”.

Szinte csak szaktárgyakat oktattak, bár éppen Ripszám tanulmányai idején jelent meg néhány kiegészítő tárgy is a tananyagban. Ripszám Henrik tanulmányi eredményeit és tanárait a 18–19. oldalon mutatjuk be. A táblázatból kiderül, hogy Ripszám az iskolában nem tűnt ki, főtárgyból alig van egyese (ami a legjobb érdemjegy volt), díszítő festészetből

pedig egy sincs. A szorgalomra általában 2-est, a „haladásra” azaz a szakmai előmenetelre 3-ast kapott. Az Iparművészeti Iskolában került (utóbb sírig tartó) jó barátságba Szekeres Bélával és Bossányi Ervinnel,¹⁶ akik osztálytársai voltak. Mindkettőjükről megemlékezett végrendeletében, bár végül előbb hunytak el, mint ő.

Szekeres Béláról részletesebben szólunk, részben azért, mert az ő hagyatékában fennmaradtak olyan Ripszám-dokumentumok, főként fényképek és levelek, amelyek döntően alakították a Henrikről kialakult képet.¹⁷

Szekeres Béla (1890–1966) sokkal jobb előmenetelt tanúsított az iskolában, mint Ripszám, és több díjat elnyert már tanulmányai alatt, később egy évig tanársegédként dolgozott. Sokoldalú alkotó volt: olajfestményeket, akvarelleket, freskót, rajzokat, fotókat és sok minden mást készített. 1911–12-ben Rio de Janeiróban a közmunkák minisztériumának miniszteri fogadószobájába és a lépcsőházba három freskót festett,¹⁸ hazafelé hosszabb időt töltött Olaszországban. Az első világháborúban haditudósító, majd Olaszországban hadifogoly volt. 1923-tól a Dr. Dorogi gumigyárban a Dorco márkanévű csipogó és felfújható gumijátékokat tervezte, később a játékosztály vezetője lett. Közben alkotott is, számos pályázaton volt díjazott plakátokkal és más grafikai művekkel. Külön érdekesség, hogy fiatal művészként (1914-ig) a Kogutowicz Károly által vezetett Magyar Földrajzi Intézetnek is dolgozott: levélzárókat, térképes grafikákat, atlaszborítót készített.

Mindhárman 1910-ben kaptak végbizonyítványt és képesítő oklevelet.

Az első kiállítás, amelyen Ripszám részt vett, a Téli kiállítás a Műcsarnokban 1911–12 fordulóján.¹⁹ Ezután – egészen 1915-ös bevonulásáig – rendszeresen részt vett a Nemzeti Szalon csoportos kiállításain, valamint még egyen a Műcsarnokban és a Szépművészeti Múzeumban. Összesen mintegy tucatnyi alkalmat kapott a bemutatkozására²⁰ és nyilván adott is el alkotásokat.

Ebben az időben „budai villák, kávéházak, színházak, templomok díszítésének tervezésével és kivitelezésével foglalkozott.”²¹

Henrik rendszeresen sportolt, a Munkás Testedző Egyesületben atletizált: futó és gyalogló versenyeken indult. Az utóbbiban volt eredményesebb, 1911-ben 30 km-es távon Magyar Bajnokságot nyert.

Szekeres Béla vicces levélzárója a világatlaszról

Szekeres Béla képesítő oklevele

Ifj. Ripszám Henriket lovaskocsi és kerékpáros kíséri az 1911-es gyaloglóbajnokságon (elől)²²

Ripszám részt vett az 1912-es olimpián Stockholmban, és két számban is rajthoz állt. A feljegyzések szerint saját költségén utazott, de valószínűbb, hogy kinti ismerősei segítették.²³ A 10 km-es gyaloglás második előfutámban 55 perc 20,6 mp-cel nyolcadik lett és ezzel kiesett. Ezután elindult a maratoni futásban is, de itt sem kísérte szerencse, a nagy melegben fel kellett adja a versenyt:

„Az előzményekről némi híradást adtam már, most az utolsó napjaiba fordult a világ sportolójának nagy versenye. A máskülönbben ravasz és előrelátó rendezőség a program gyöngébb számait a végére helyezte. A kíváncsiság azonban alig csökkent valamit, mert a 32 fokos, rekkenő hőségben is majdnem tömve volt a stadion rengeteg padsora. A legnagyobb érdeklődés a maratonsfutást kísérte.

A 40 km-es és 200 méteres távra a benevezett kilencvenkét futó közül az indítást jelző sípszóra 67 erős lábú és tüdejű atléta jelentkezett, még japáni versenyző is a startvonalra állt. Köztük két magyar is készülődött, Kárpáti (Kraml) Ödön és ifjú Ripszám Henrik, az utóbbi saját költségén van künn, Stockholmban. A városban a katonák húztak sorfalat, a mögött sorakozott sűrű sorokban az érdeklődők serege. Az első beérkező a dél-afrikai McArthur volt (ideje 2 óra 36 perc 54,8 mp), kit részint lelkesedésből, részint rossz kondíciója miatt vállukon vittek ki földjei a stadionból. A második és a többiek aránylag igen jó állapotban értek célhoz.²⁴

Sokáig úgy tartották (még az emléktáblán is ez szerepel), hogy Ripszám volt Baranya első olimpikonja. Utóbb kiderült, hogy a sokoldalú sportember, Lauber Dezső (1879–1966) teniszezőként részt vett az 1908-as olimpián, és bár az első fordulóban kiesett,²⁵ mégis ő marad az első. A Pécssett született sportoló és sportvezető a következő sportágakban volt sikeres: atlétika, bob, golf, jégkorong, kerékpár, korcsolya, labdarúgás, tenisz, úszás és vízilabda.

„Párizsban a szellemi olimpiára Hajós Alfréddal közösen készítettek stadiontervet, mellyel ezüstérmet nyertek. (Az aranyérmet nem adták ki.) Mivel Lauber személyesen nem tudott jelen lenni, s a pályázatot sem tudta sajátkezűleg aláírni, az érmet Hajós vette át, aminek következtében az utókor az ő nevéhez köti a sikert.²⁶

Jegyzetek

1. Lásd a Bóly című alfejezetet!
2. Lásd a Függelékben!
3. A hivatkozásokat lásd az események ismertetésekor
4. A családtörténeti adatok forrásait az Előszóban tüntetjük fel, a családfát lásd a 12. oldalon
5. Keresztlevél, kiállítva 1994-ben az anyakönyv alapján
6. Az 1974-es kiállítás katalógusában megjelent életrajzból (továbbiakban: Életrajz, 1974), ami nyilván az általa megadott adatokat tartalmazza. Sajnos az eredeti kézirat lappang, lásd Harcsa Gábor írását ebben a kötetben.
7. Életrajz, 1974
8. 7 a sz. Kiadja „Klasszikus pillanatok vállalat”, Révész és Biró műterem. Törvényesen védve
9. Thalysia: Démétér – a föld termőképességének istenasszonya – tiszteletére rendelt aratóünnep egyik neve. A talizianizmus elnevezés a vegetáriánus szó ritka szinonimája. (Révai Nagy Lexikona, 18. és 5. kötet, 1925, 1912)
10. Élelművészet, I. évf. (1926), 7-8. sz. 16. o.
11. Lásd a Munkás Testedző Egyesület című alfejezetet
12. <http://www.huszadikszazad.hu/1925-január/sport/az-első-magyar-terepfutoverseny,2016.01.03>. Sajnos a megjelenés helyét a honlap nem tünteti fel, a cikk az 1925-ös első verseny alkalmából íródott.
13. Vagyis 1909-ben, már a Munkás TE megalakulása után? Esetleg újságírói elírásról van szó.
14. Otto Günther, Dresden 15; Fehér Márta tulajdona
15. Az iskolára vonatkozó adatok lelőhelye: Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola értesítője, az 1905–1910 közötti évekről, Budapest, 1906–1910; valamint Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Levéltára, 6/a fond, anyakönyvek. Ezúton is köszönjük Zsidi Vilmos levéltáros és a könyvtárosok segítségét.
16. Bossányi Ervin (1891–1975) festő, iparművész. Az első világháborúban katona, majd hadifogoly volt, később Lübeckben telepedett le. 1934-ben Angliába költözött, ahol üvegablakok tervezésén dolgozott, dél-afrikai templomok számára is.
17. Itt köszönjük meg a művész unokájának, Fehér Mártának a sok segítséget, és engedélyét a tulajdonában levő művek felhasználásához.
18. Éber László: Művészeti lexikon, második kiadás, Győző Andor kiadása, Budapest, 1935
19. A kiállítások listája: Artchivum SZ-LK-13.02, Bélei György szívességéből. Továbbiakban: Artchivum
20. Artchivum
21. Életrajz, 1974
22. Zuber Ferenc: Az atletika története Magyarországon, Testnevelés, 1936. január
23. Lásd a Függelékben Ripszám 1911-es levelét
24. Harle Tamás, Budapesten, 1912. július 17-én, <http://www.mob.hu/champdata/details/id/22008/m/239>
25. Kahlich – Gy. Papp – Subert: Olimpiai játékok, Sport, Budapest, 1968
26. Bödő László: Pécsi olimpiakonok rövid életrajza, <http://www.pecstortenete.hu/index.php/component/content/article/95-tanulmányok/259-bodo-laszlo-pecsi-olimpiakonok-rovid-eletrajza>, 2008-ban kibővítve könyv formájában is megjelent

Rípszám Henrik tanulmányi eredményei az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskolában

Tantárgy	Félév	1. félév	2. félév	tanár	3. félév	4. félév	tanár	5. félév	6. félév	tanár	7. félév	8. félév	tanár	9. félév	10. félév	tanár		
Szaktanulmány (díszítő festészet)	2	3	2	3	Feich.	2	3	2	3	Ujváry	2	3	3	Ujváry	3	2	Ujváry	
Iparművészeti stíltan								1	2	Benczur								
Iparművészeti rajz és tervezés											3	2	2	Benczur	3	2	Benczur	
Éktírnyes rajz és festés	2	2	2	3	Gróh	2	3	2	3	Gróh								
Szabadkézi perspektíva	2	2	2	3	Gróh	2	3	2	3	Gróh								
Elemi geometria	2	3			Gróh													
Ábrázoló geometria			2	3	Gróh													
Árnyékkeresztés						2	2			Papp S								
Int. Perspektíva																		
Alakrajz	2	3	2	3	Papp H													
Alakrajz természet után						2	3	2	3	Papp H	3	3	3	Udvary	3	2	3	
Építési rajz és alaktan						3	3	3	3	Gyalus	2	3	3	Gyalus				
Művészetek története									1	Éber	1	2	1	2	Éber	1	1	Éber
Boncalaktan											1	1	1	1	1	1	Telly.	
Igészégtan és első segélynyújtás															1	1	1	Rott.
Magyar nyelv és irodalom											2	1	2	2	Czakó	2	1	2
Régi stílusok											3	2	2	3	Gróh			
Irodalom történet								2	2	2	Czakó							

Az első jegy a szorgalom, a második jegy a haladás, a legjobb jegy az egyes.

A tanárok teljes nevét és rövid bemutatásukat lásd a következő oldalon, forrás: az Iparművészeti Iskola értesítői és az Internet.

Ripszám Henrik tanárai

- Ujváry Ignác** (1860–1927) festőművész, tanár, 1906-tól a díszítő festészeti szakosztály vezetője, számos művészeti díj tulajdonosa, Budapest művészeti életének egyik jelentős alakja. Tanári munkássága mellett díszleteket készített a Magyar Állami Operaház és a Nemzeti Színház részére, illetve rendszeresen publikált a Műcsarnok című folyóiratba.
- Feichtinger József György** (1840–1907) festőművész, freskófestő, tanár, 1906-ig a díszítő festészeti szakosztály vezetője. Budapesti és külföldi freskófestési tanulmányok után Lotz Károly munkatársa lett. Dolgozott az esztergomi belvárosi templom és a tihanyi atemplom freskóin. Az iskolában az 1880-as évektől tanított dekoratív festészetet.
- Gróh István** (1867–1936) iparművész, okl. rajztanár, 1896-tól az iskola tanára, majd 1917-től 1926-ig igazgatója. A magyarországi középkori falfestmények felkutatása és másolása miatt a magyar műemlékvédelem egyik úttörőjének tekintik. 1901-ben tanítványaival restaurálta az eperjesi Rákóczi-ház díszítését, 1907-ben díszítőfríz festett a Zeneakadémia nagytermébe.
- Papp Sándor** (1868–1937) festőművész, okl. rajztanár. Az iskolabeli munkásságát követően Kolozsváron, majd 1920-tól Temesváron élt, ahol a Művészeti Akadémia tanára és igazgatója volt. A pannonhalmi millenniumi emlékmű számára portrékat, tájképeket és freskókat készített.
- Udvarý Géza** (1872–1932) festőművész. Pályája elején leginkább portrék és tájképek készítésével foglalkozott, majd reneszánsz hangulatú figurális kompozíciókkal folytatta. Az iskolában 1901-ben kinevezték a figurális alaktan segédtanárává, 1903-tól 1931-ig pedig a figurális tervezés és rajzolás rendes tanáráként működött. Két freskója az Országházban látható.
- Pap Henrik** (1864–1910) festőművész, grafikus, 1897-től az iskolában az alakrajz tanára, később az intézmény igazgatója. A festés mellett a rézkarc technikát is elsajátította. Elismert festő volt, hazai és külföldi kiállításokon számos díjat nyert.
- Gyalus László** (1865–1941) építész, 1899-től 1932-ig – nyugdíjazásáig – az iskola belsőépítész tanára. 1889-től mint építésvezető részt vett a Halászbástya létrehozásában. Mint a Műemlékek Országos Bizottsága építész dolgozott számos templom helyreállításán. Nevéhez kötődik sok egyéb létesítmény – bérház, villa, a Siketnéma Intézet – tervezése is.
- Benczur Béla** (1854–1941) építész, 1881-től műegytemi tanársegéd, 1885-től az iskola tanára. Akvarelleket, olajképeket festett, illusztrációkat készített többek közt az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen című sorozat számára. Az Epreskertben több épület az ő tervei alapján készült. Bátyja, Benczur Gyula nyaralóját és villáját is ő tervezte.
- Czakó Elemér, dr.** (1876–1945) könyvkiadó, iparművészeti szakíró, 1911-től az iskola igazgatója. 1899–1905 között az Iparművészeti Múzeum könyvtárosa, 1907-től a múzeum öre. 1916-tól a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanácsosa, 1925–1934 között az Egyetemi Nyomda főigazgatója.
- Éber László, dr.** (1871–1935) művészettörténész, műfordító, 1900-tól az iskola művészettörténet tanára. 1897-től a Magyar Nemzeti Múzeum segédőre, 1904-től a Műemlékek Országos Bizottságánál megbízott, majd előadó. 1905-től 1912-ig a Budapesti Tudományegyetem magántanára. A Tanácsköztársaság alatt elvállalta a Műegytemen a művészettörténeti tanszék vezetését, ezért 1919 őszén minden hivatalától és tisztétől megfosztották. 1920-tól a budapesti Stadler Vaskereskedés Rt. igazgatója lett, 1921-ben kényszernyugdíjazták. Több más könyv mellett a Művészeti lexikon két kiadásának szerkesztője, az MTA levelező tagja.
- Tellyesnitzki Kálmán, dr.** (másutt Tellyesnitzky, 1868–1932) orvosdoktor, anatómus, az iskola művészet-boncolástani tanára. 1899-ben egyetemi magántanár, majd a bonctani intézet adjunktusa. Ezt követően a II. egyetemi bonctani intézetben dolgozott. 1906-tól címzetes rendkívüli tanár, 1911–1929 között nyilvános rendes tanár, egyúttal vezette a budapesti II. anatómiai tanszékét. Összeállított egy olyan szövettani fixáló folyadékot, amelyet napjainkban is használnak.
- Rottmann Elemér, dr.** (1868–1945) egyetemi orvostudor, intézeti orvos. 1896-ban az I. Sebészeti kóroda (VIII. Üllői út, orvoskari telep) segédorvosa, 1920-ban Magyar Orvos című folyóirat egyik szerkesztője. Fia a neves építész, Csánk Rottmann Elemér (1897–1969), aki számos egészségügyi épületen is dolgozott.

Henrik Ripszám
Fehér Márta fejének birtoka

Fehér Márta montážsa Ripszám Henrik szobrairól

Hegedüs Ábel

Ripszám Henrik, a katona és hadifogoly

Ripszám Henrik nagyon rövid katonai pályafutását hét év hadifogság követte. Bár bevonulásakor már Budapesten élt, németbólyi születésüként a pécsi 19. honvéd gyalogezredbe (h.g.y.e.) hívták be 1915-ben.¹

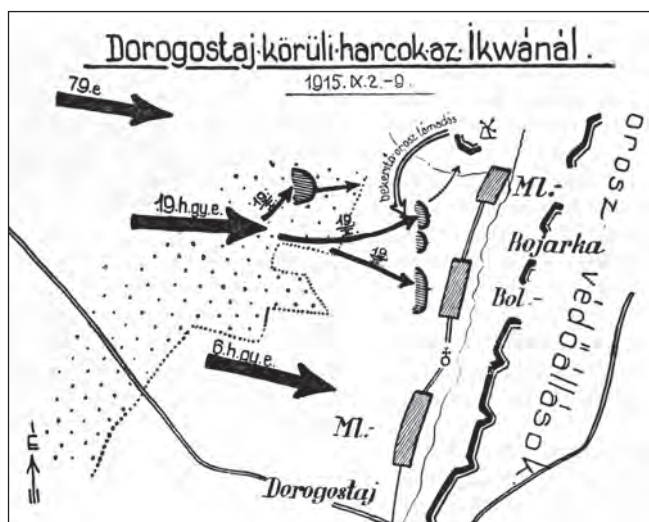
Az ezred történetéről szóló könyvben Ripszám Henrik nem szerepel a tisztek és tisztjelöltek jegyzékében és az 1915. augusztusi tiszti beosztásban sem. Ennek oka valószínűleg az, hogy nagyon rövid időt töltött fogságba esése előtt az alakulatnál.²

Az ezred részt vett a tavaszi–nyári oroszországi előnyomulásban, augusztus–szeptemberben a Bugtól a Styr folyón túlra jutottak, kisebb-nagyobb harcokkal. Szeptember 2-től 9-ig tartott a Dorogostaj körüli harc, ennek folyamán 5-én a 2. zászlóalj jelentős veszteséget szenvedett.³ Ripszám Henrik kadét (hadapród) a hivatalos adatok szerint 1915. szeptember 8-án esett orosz fogságba.

Ripszám hadifogságának első felét elég jól ismerjük, mivel egy társa⁴ érdekesen és részletesen megírta a három év történetét. A kötet 1945 után a tiltott könyvek listáján szerepelt, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum könyvtárában máig Z 1047 a leltári száma és a borítóján rajta van a figyelmeztető sárga csík is. Valószínűleg az 1917-es októberi forradalomnak a könyv vége felé található nem eléggé dicsőítő leírása (éhínség stb.) miatt lett a zárt gyűjtemény része. (Ma már természetesen bárki elolvashatja.) Az egyes szám a címben talán arra utal, hogy az író tervezte a nyilván igen kalandos és kacskaringós hazautat is megírni (a kötet a táborlakók sztretenzki bevagonírozásával zárul), erre tudomásom szerint nem került sor.

A hadizászlós⁵ író 1915 szeptemberében,⁶ a 402-es zászlóalj tagjaként Galíciában, Gontova falu közelében esett fogságba egy éjszakai orosz támadás során, ami meglehetősen káoszban találta az osztrák–magyar (–német) hadsereget.

„Fogoly volt. Már akkor vezették jobbról is, balról is a honvéd-tiszteket. Ezen az éjszakán az oroszok tíz kilométeres frontszakaszokon gombolyították fel az osztrák–magyar és német rajvonalat.⁷”

A foglyokat egésznapos gyalogmenetben étlen-szomjan terelték Podvolocsizig, útközben elkülönítve a tiszteket (1230-an voltak). Másnap marhavagonokban szállították őket Darnicába, az elosztótáborba.

A magasabb rangú tisztek zokon vették, hogy mind az ellátmány, mind a szállítás minden tisztnak egyforma volt (ahogy aztán a hadifogolytáborban is), pedig ezek még a cári idők!

Az elosztótáborban lajstromozták és nemzetiségek szerint szétszortották a foglyokat, de a magyarokat és osztrákokat együtt hagyták.

Ötvenesével kerültek priccsekkel ellátott marhavagonokba, hogy hathetes utazással eljussanak Sztretenszkbe.⁸

Mivel útközben nem volt csatlakozás a csoporthoz, bizonyosan Ripszán Henrik is ezen a vonaton utazott. Az elosztótáborban azonban még keveredtek a tisztek, mivel przemisli védők is voltak a tábor lakói között.

Minden négy tiszt egy legényt vihetett magával. Az úton nem kaptak étellemezést, csak teát, a napi másfél rubeles ellátmányból kellett étellemezni magukat, ami nem volt könnyű, mert sokszor nem tudtak vásárolni.⁹ A priccseken kívül semmi sem volt a vagonokban, WC sem, mindent a nyitott ajtóban kellett elintézni menet közben. Minden vagonban volt egy orosz őr, akit időnként váltottak, az egyik segítette, a másik utálta a foglyokat.

„Hideg októberi reggelen megállt a vonat egy kis állomás előtt. ... Vége volt a hathetes

utazásnak. Megérkezett a transzport Sztretenszkbe. Kicsinyke faállomás, két-három elhanyagolt sínpár, ez volt az egész, amit a fogolytársaság először látott. Az állomás mögött a befagyott Silka folyó. Valahol hátul, a folyó túlsó oldalán kis faházacska kontúrjai emelkedtek ki a reggeli ködből.

– Szkarej! Szkarej! Igyekez! Igyekez! – harsant fel a kíséző muszkák ordítása. A még félálomban levő fogolytársaságot hamarosan kiverték a vagonokból.

A foglyok fázósan borzongtak össze. Nagyon hideg reggel volt, és ők hozzápuhultak a vagon melegéhez.¹⁰ Ott ácsorgott a fogolytársaság az elhanyagolt sínek között. Senki sem tudta, hogy mi lesz és hogyan lesz. Annyit láttak már, hogy a meglehetősen széles Silka folyón nincsen híd.

Valahogyan úgy volt ezzel a híddal is, mint megannyi más híddal Oroszországban. Hidak, melyek sohasem épülnek meg. A térképeken ugyan szerepelnek, de csak a katonai térképeken. A sztretenszki Silka-híd is szerepelt a katonai térképen. A kincstár kiadta az építéshez szükséges összeget. Az összeg befolyt valamelyik parancsnokló tábornok feneketlen zsebébe. A karcsú hídpillérek aztán hamarosan átformálódtak karcsú táncosnőkké. A vasszerkezet cseppfolyóssá vált pezsgősvödörökben, a szegecselés bántó zöreijénél kellemesebb volt a cigányzene. Oroszországban nem volt olyan könnyű hidat építeni, mint hídépítésre való összegeket kiutalni. Egy idő múlva kiszállt egy katonai bizottság. A híd nincs a helyén. Nyicsevo. A generális nyugdíjba került vagy főbelötte magát. Nyicsevo. Új összeg-előirányzás. Új nyugdíjazás vagy főbelövés. Nyicsevo. A sztretenszki hidat már harmadízben lopták el. A nagy ácsorgás közben mesélte el ezt egy muszka a vasutas Stellernek. ...

A Silka folyó csak két napja, hogy beállt. A kozák tiszt két katonával kipróbáltatta, hogy elég teherbíró-e. Nem szakadtak be a muszka katonák.

– Előre foglyok. Beregisz! Beregisz! Vigyázat! – ordították a muszkák, amikor a foglyok egy tömegben akartak a jégen átkelni. Csak úgy libasorban engedték meg az átkelést. A folyó túlsó oldalán volt a kis szibériai városka, amelyen futólépésben hajtották keresztül a foglyokat.

– Szkarej, szkarej. Sietni, sietni!– így haladtak a „vojni gorodok”, a katonaváros irányába. ... Minden orosz városnak a kínai határ közelében volt egy ilyen „Vojni gorodok”-ja. Az orosz-japán háború után építették azokat francia kölcsönből. De sok hiábavalóan összemalterozott téglája is van a francia kistőkésnek Szibériában!

A sztretenzski fogolytábor tisztii barakkjai ¹¹

A sztretenzski vojni gorodok nagy volt. Tizenkét hatalmas, egyemeletes téglapépület s közel kétszáz fabarakk. Egy hadilétszámú hadosztály befogadására készült. Hat egymáshoz közelálló emeletes téglapépületet magas kerítéssel zártak el a többi épülettől. Ez volt a fogolytábor. Ide hajtották a hadifoglyokat. ... Az egyes épületek nyolc négyszobás lakásból álltak. ... egy kis szobácskában Ripszám Henrik festőművész és Szudolszky zeneszerző talált elhelyezkedést. Egy lakásban ennyi ember csak megfért valahogyan. Bővében voltak a foglyok a helynek.

– Úri tábor ez, nagyon úri tábor. Nem olyan, mint a kanszki földlyukak. Rendes szobák. ... – morfondírozott Pittner ...

Az oroszok a táborparancsnokság útján tudomására hozták a foglyoknak, hogy ... vehetnek maguknak főzőedényeket és főzhetnek maguknak. Minden lakásközösség egy konyhacsoportot képez. Minden konyhacsoport, azaz egy család, egy tisztet delegáljon. Ezek lesznek a konyha hivatalos bevásárlói. Hetenként kétszer orosz őrkíséretében bemehetnek a városba bevásárolni.¹² Mivel az alapvető szükségleteket kielégítették, a foglyokat leginkább az unalom kínozta. A különféle ötletek közül csak azokból idézek, amelyekben Ripszám Henrik is szerepel.

„Így vetődött fel az első újság eszméje a táborban. Az írók, művészek lázasan szervezkedtek. Egyszerre kisült, hogy egy egész csomó rajzoló és festőművész van a táborban. Megindult a mászkálgatás épületről-épületre. Hogy kellene összeütni az újságot. Mindenki pártolta az eszmét. Mindenki előfizetője akart lenni az első újságnak. Peigl Leó, a kis kémikus zászlós összegyűrt valami glicerinnal masszát. Az első próbálgatások jól sikerültek. A művészek nekiálltak rajzolni, az irodalmárok írni. Karácsonyra megszületett az első példány. *Hómezőkön* címmel. Jeney Jenő festőművész rajzolta a címlapot.

Ripszám Henrik rajzolta a „Stoj” című képet, ahol is az angyalka be szeretne jönni a fogolytáborba, de a muszka őr keresztbe rakja a fegyvert elébe és nem engedi bejönni a kis Ámort. „Stoj”. Megállj! itt semmi keresni valód.”¹³

„Az osztrákok ... kabaréra készülődtek. Tizenhárom számmal szerepeltek. Legtöbb szám zene vagy tánc volt, a tizenharmadik szám „Rip–szám” volt.¹⁴

Ripszám nagyon érdekes egyéniség volt. Festőművész, marathoni futó, de leghíresebb, mint vegetáriánus volt. Névleg a „Mari néne” konyhához tartozott, de valóságban csak ott főzött le magának egy fazék krumplit egy-egy hétre. Krumplin, aszalt szilván és vereshagymán élt. Bogaras volt, mint minden művész.

Nagy bajban voltak a fronton vele a zászlóaljnál. Ott sem evett húsételt. A tisztiszolgája állandóan egy nősténykecskét vitt a hadapród úr után,¹⁵ hogy a hadapród úrnak minden napra teje legyen ... meg más egyebe ... nagyon rossz nyelvű emberek voltak a foglytáborban.

Ripszám a kabarén remekelt, kitűnően utánozta az állathangokat. Mesésen bőgött, kitűnően nyerített, jól bégetett, kukorékolt, mint egy kis kakas ... ennél a jelenetnél aztán Kubus borízú hangján, mint öreg kakas közbekukorékolt. Ripszám nem vesztette el humorát, felhívta Kubust a színpadra s már ketten produkálták magukat. A leghatásosabb jelenet a háztetőn szerelmet valló macskák párbeszéde volt. Ezen lehetett a legtöbbet nevetni.

A kabaré jól sikerült. Többször meg kellett ismételni, miután a szoba kicsiny volt.¹⁶

„Szudolszkyt nem bántotta egy cseppet sem, hogy a lágerközvélemény nem értékelte szerzeményeit, tovább komponált és tovább növesztette szakállát. Szobájából jóformán ki sem mozdult. Lakótársa, Ripszám mesélt egyet-mást róla, hogy napszámra ott ül az asztala előtt és menyasszonya fényképét nézegeti reggeltől estig.

– Meglássátok, még megbolondul egyszer az a zenész!

Ripszámot ez a csendes lakótárs nem zavarta művészi munkájában. Ripszám először is a szobácskát festette ki, sötét feketére. Mindenki megborzongott, amikor a szobába lépett, úgy nézett ki, mint egy temetkezési vállalkozó felravatalozási terme. Ripszámnak nagyon tetszett, váltig azt hangoztatta, hogy a fogság sok hazug színei közül egyedül ez a fekete szín az igazi. A helyzet az volt, hogy Ripszámnak nem volt más festéke, csak a kályhacsőből kiszedett korom. Ezzel festette ki a lakását.

Pittner és társai látogatóba mentek a fekete lakosztályba és Pittner egyszer csak rázendített:

*Rabja lettem idegen országnak,
Besoroztak császár katonának,
Vidd el szellő üzenetem,
Gyászoljon meg a kedvesem,
Itt halok meg nagy Oroszországban.*

Másodszor már a refrént az összes látogatók úgy énekelték:

*Gyászoljon meg a kedvesem,
Itt halok meg nagy Oroszországban,
Itt temetnek el e sötét szobában.*

Pittner éneke spontán jött és senki sem tagadhatta, hogy e nótánál alkalmasabbat aligha lehet Ripszám szobájában fújni. Pittner a Ripszámnál tett barátságos látogatás után Jeney kérdésére, hogy tetszett Ripi szobája, csak annyit válaszolt, de ezúttal franciául, mert már vagy két napja franciául tanult: La chambre de pompes du funebres.

Halál leheletét árasztó szoba, ennyit tanult meg Pittner franciául. Ripszám csak nevetett, amikor a szobáját hullaszobává deklarálták.

Szudolszky nyugodtan komponált tovább a szobában, Ripszám meg mint vegetáriánus, nyugodtan ette az egyik koszorú hagymát a másik után. Pár hetes látogatás után, Pittner a hagyma orrfacsaró bűzét érezvén megállapította, hogy most már elegendő hullaszaga is van Ripszám szobájának.

Jóformán észre sem vették a foglyok és már zajlott a Silka folyó. Még körül sem néztek, máris elvonult a jég és zöld pompában álltak a tábort környező dombok. Nagyon gyorsan, szinte átmenet nélkül ér az ember Szibériában a télből a nyárba. Most már az egész tábor az udvaron

tartózkodott. A szobákban csak a megrögzött álmodozók maradtak. Megindult a sportélet. A téli sétatálya nagyon bevált, mint futópálya.

Ripszám mint maraton futó, László mint BEAC futó szervezték be a sportolókat. ... Futóbajnokságok napirenden. Pentatlon bajnokságban a kis Szíjártó hadnagy szerzett érdemeket. Érdemeket és kitüntető leveleket, mert Jeney és Ripszám művészi plakátokat gyártottak.¹⁷

„Amidőn a foglyok a sport terén egy kis gyakorlatra tettek szert, megindult a komoly versengés. Ripszám, Jeney a fő sportsmanok, nagy atlétikai viadalt készítettek elő.”¹⁸ A versenyek leginkább a magyarok és az osztrákok között zajlottak, főként magyar sikerekkel.

Futóverseny a táborban

rendeznem, az nem közönséges. Jövő nyáron úgy megverem Ripszámot a maraton futásban, hogy csak na. Megkaptam a kellő tréninget. Ripszám, az pofozás és kancsuka nélkül alig futja ki a negyven kilométert, én meg a százat is kifutottam. Igaz, hogy a kozákok nagyon is biztattak, ... így értem Stretenskbe vissza.²⁰

„Valami svéd misszió látogatta meg a tábort. De nagy keletje lett egyszerre Ripszámnak, ki mint festőművész egynéhány nyarat töltött Svédországban.²¹ A misszió csak körülnézett a táborban, s hírlett, hogy a svéd népművészeti múzeum részére hadifogoly munkát vásárolnak össze.

Egyszerre nagy keletje lett a hadifogoly munkáknak, az is igaz, hogy a munkák nagy részét a legénység csinálta és a tisztek itt-ott vásárolták össze. De minden tiszt úgy állította be, hogy az a bizonyos lószőrből font karkötő türelmi munka, az ő egyéni alkotása.

Össze is vásároltak a svédek mindenfélét, lószőr karperecet, ezüstkarpereceket, amik a legkisebb orosz ezüst váltópénzekből, az öt kopejkásokból készültek és igen tetszetősek voltak. Csontfűlbevalók, kő tentatartók, hegedűk és gitárok, faragványok. Volt eladni való holmi elegendő. Egy magyar kifaragott egy dohánytartót, egy rokokó hölgyet. Egész ügyes faragvány volt. Ha a hölgy derekát lefelé fordították, akkor a szoknya alatti rész volt a tulajdonképpeni dohánytartó, ha visszafelé fordítva fordították a hölgy derekát, úgy más valami tűnt elő. Fortélyos munka volt, olyan mint a kétfenekű kulacs.

Amikor a svédek megvették, csak az első rész felé fordították a hölgy derekát, nem tudtak még a titkos fordítás létezéséről, hovatovább, hogy az egyik svéd a kezében tartja a figurát, csavargatja, a csavargatásnál előtűnik a rejtett rész, holmi hadifogoly vágyakozások megtestesítése volt. A svéd elhülve nézi-nézi, majd nagyot nevet:

– No ezt nem a múzeum számára veszem meg, hanem a magam részére – mondja Ripszámnak.

„Ripszám Henrik gobleneket gyártott. A hadizászlós folytatta, átvette tőle Kubus és a végén kitört a táborban a goblen-őrület. Mindenki díványpárnákat és képeket öltögetett. ... Mikor a gobleneseknél járványszerűen lépett fel az aranyér, mindenki abbahagyta a goblenezést.”¹⁹

Volarik elbeszélése, aki megszökött és harmadik nap elkapták a kozákok:

„Hogy engem hogy kentek ott, arról nem is jó beszélni. Megkötöztek és egy kötéllal hozzákötöztek az egyik kozák nyergéhez. Úgy hoztak vissza galoppban. Milyen futást kellett

Meg is vette jó áron s egész idő alatt azon mosolygott, hogy milyen ügyesen oldotta meg a szobrász a feladatát, hogy a hozzáértő előtt egy kicsit malac a faragvány s a nagyközönség előtt meg egy korrekt szobor.

Jeney szobáját is meglátogatták a svédek, de nem vettek egy képet sem, pedig szüksége lett volna a pénzre és képei kitűnőek voltak. Nem értettek a dolgok kiválasztásához, sok szemetet vettek.

Joszipovits tata jó áron elsózta pár kilós kő tintartóját, mint saját munkát. Rossz néven is vették a tisztek ezt, mert ez is csak olyan legénységi gyártmány volt.

Egy osztrák elektromérnök mindenáron el akarta adni a sajátkészítésű logarlécét, amelyen pár hónapig dolgozott, nem vették meg, mint ahogy nem vették meg mások igen szép alkotásait.

A szerencsés eladók örültek, akiknek nem sikerült a vásár, azok dühöngtek, hogy nem adhattak el semmit és ezért Ripszámot okolták, hogy Ripszám nem tudta svéd tudását elég jól érvényesíteni a dolgaiknál. Ripszám elég sok képet adott el, jól járt.

Akiknek nem volt semmi eladni valójuk, azok gúnyos megvetéssel beszéltek a kufárkodó tisztekről, bizony tisztnak nem szabad kufárkodni. A tisztnak csak a becsületre szabad vigyázni.²²

Színészek – a háttérben levő képek akár Ripszám alkotásai is lehetnek

„Mindenki a levegőben érezte a polgárháború szagát, de azért a foglyotábor lázasan készülődött egy újabb színdarab előadására. A színügyi bizottság tervbe vette Farkas Imre Iglói diákok című operettjének előadását.

Szövegkönyv és partitúra nem volt a táborban. De volt kétszáz tisztjelölt, akik még pár éve a diákhelyen tapsoltak e nagyszerű darabnak. Elő a memóriával.

Emlékezetből leírták a darabot, sokan járultak hozzá, mindenki ismert egy részletet majdnem szó szerint. ... Jeney és Ripszám szobája átalakult díszlettermekké, öreg zsákokból készültek az Iglói diákok kulisszái. A két festőművész kitett magáért. A kulisszák remekül sikerültek.²³

Természetesen nem csak vidám epizódjai voltak a fogságnak, de ez a tábor a legjobbak közül való volt. A hatszáz tiszt kis veszteséggel élte át ezt a négy évet. A legénység nem volt ilyen szerencsés, egy nagy tífuszjárványban a katonák jó része elhunyt. A forradalom a messzi Szibériában harc nélkül zajlott, de a polgárháború megnehezítette az életet. A helyi szovjet jobbnak látta a hadifoglyokat eltávolítani, és 1918 nyarán vasúton útnak indították a tiszteket Európa felé. Nem jutottak messze, Ripszám a

következő négy évet Közép-Szibériában töltötte. Talán jobban is járt, mert Oroszország európai részén ekkoriban éhínség dúlt.

Ripszám először Acinszkba került, legalábbis 1919. július 26-án ott volt.²⁴ Később Krasnojarszkba szállították, ahol 1920-ban a telefonhálózat kiépítésében vett részt, és valószínűleg innen került haza 1922-ben.²⁵

A tiszteket csak a legénységnél később, azután engedték haza, hogy a bukott Tanácsköztárság vezetőit kiengedték Oroszországba. Az első csoport 1921. november 5-én érkezett meg Csótra, a leszerelőtáborba. Ripszám Henrik számára, a fénykép tanúsága szerint, 1922. márciusában ért véget a hétesztendős fogolyélet.²⁶

Szöveg a kép hátoldalán: Amint látod, nem engedtem magamhoz a hideget. Csót 922 III. 10 Fehér Márta gyűjteménye.

Jegyzetek

1. Az 1867-es kiegyezés után megalakult Magyar Honvédség gyalogsága kezdetben zászlóaljakra, majd félbandákba szerveződött. 1890-ben alakult meg a 67–70. zászlóaljból (a 19. félbandából) a pécsi 19. h.gy.e. Az ezred kiegészítési területe 1913-tól Baranya és (részben) Somogy megye területe volt. Az első világháborúig az állomány csak néhány karhatalmi bevetésen vett részt 1882–89. között. A háború kitörésekor az ezredet az elsők között mozgósították, és tartalékos állományát behívták. Részt vettek a Szerbia elleni háborúban, ahol nagy vérvesztést szenvedtek, emiatt többször fel kellett tölteni az állományt. 1915 januárjában a keleti frontra vezényelték őket, ahol 1918. márciusig harcoltak. Ezután Horvátországba kerültek, majd júliusban az olasz frontra. Itt érte őket október végén az összeomlás, ami után visszavonultak és novemberben értek haza, ahol az ezred állományát (a szinte teljes magyar haderővel együtt) leszerelték.
2. A volt m. kir. pécsi 19. honvéd gyalogezred és alakulatainak története, Pécs, 1938, Haladás nyomda Rt.
3. A volt m. kir. pécsi 19. honvéd gyalogezred... 196–204. oldal
4. Hóniges Dezső: Vörös akol I. Hadifogoly zászlós a stretenski táborban, Centrum, 1933
5. A még érettségi előtt önkéntesként bevonult diákokat nevezték így.
6. A könyvben alig vannak konkrét dátumok, nyilván feljegyzések nélkül, nem sokkal az 1933-as megjelenés előtt íródott.
7. Hóniges, 38. oldal. Az idézeteket minimális stilizálással és mai helyesírással közöljük.
8. A könyvben felváltva szerepel Stretenski és Sztretenszki, ma Sztretenszki.
9. Természetesen mindez (és a később leírtak is) csak a tisztekre vonatkozik, a legénység ugyan ezen vonaton (külön vagonokban) sokkal rosszabb körülmények között utazott és a táborban is külön voltak.
10. A vagonban volt egy kis vaskályha, amelybe szereztek tüzelőt, ha tudtak.
11. A sztretenszki képek és a térkép forrása: Dr. Fejes István és Fejes Gyula: Az orosz hadifogság képekben, szerzők kiadása, Rákospalota, 1931
12. Hóniges, 91–95. oldal
13. Hóniges, 127. oldal. A „Hómezőkön” nincsen meg a Hadtörténeti* gyűjteményeiben.
14. Ripszám az anyanyelvét az ipariskolában felváltva adta meg magyarnak és németnek. Zsidi Vilmos levéltáros közlése, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
15. Ez elég hihetetlenül hangzik, de dr. Pollmann Ferenc kollégám (HM Hadtörténeti Intézet), a korszak szakértője szerint, ebben a háborúban ez is elképzelhető volt.
16. Hóniges, 137–138. oldal
17. Hóniges, 161–163. oldal
18. Hóniges, 169. oldal
19. Hóniges, 189. oldal
20. Hóniges, 206. oldal
21. Sok forrásban az szerepel, hogy Ripszám a hadifogság után volt Svédországban, de ez nem valószínű.
22. Hóniges, 223–224. oldal
23. Hóniges, 264. oldal. Ripszám hazahozta a díszleteket, a műterem leégésekor semmisültek meg.
24. Budapesti laccímű oroszországi hadifoglyok névsora, MOL, K 73, 31-es csomó
25. Kaba Eszter főlevéltáros (Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár, amely a Politikatörténeti Intézet keretei között működik) szíves közlése, amit ezúton is köszönök (Krasnojarszk Terület Állami Levéltára dokumentumaiból).
26. Érdekes, hogy bár a csóti iratok nagyrészt megtalálhatók a Hadtörténeti Levéltárban, a jelzett időszak környékén Ripszám neve nem szerepel a listákon.

Roy Grant és Grant Júlia

Ripszám Henrik angliai évei

Itthon, 1922–1926

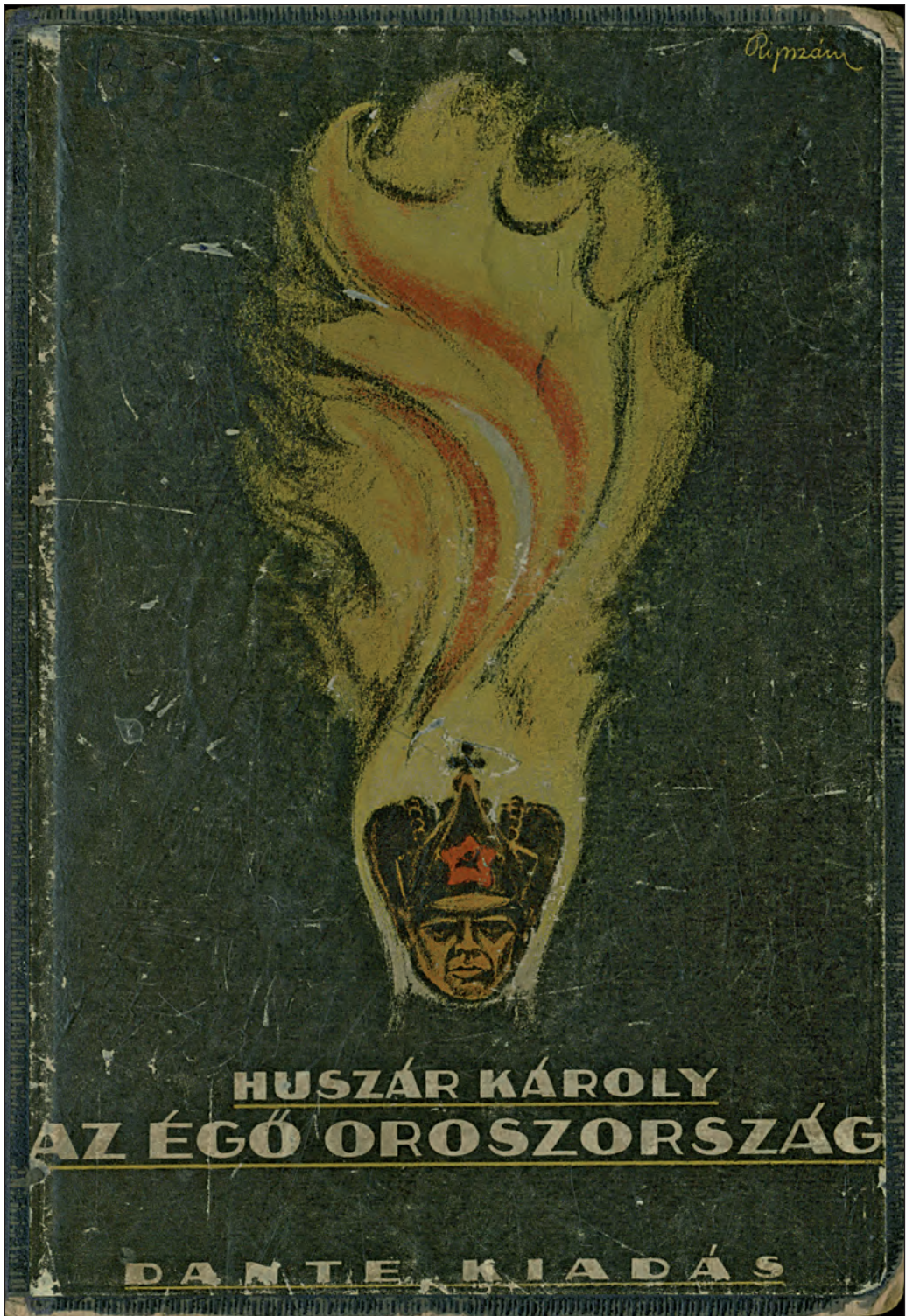
Ripszám Henrik, miután márciusban Csóton leszerelt, már áprilisban és májusban is szerepelt kiállításon. Mivel sok műtárgyat hozott haza a hadifogságból, volt mit bemutatnia. A továbbiakban is rendszeresen részt vett mind a Magyar Akvarell és Pasztellfestők Egyesülete, mind a Nemzeti Szalon rendezvényein, 1926 májusáig összesen 7 alkalommal; mindkét társulatnak tagja is volt. Ezen kívül 1926 áprilisában kiállított a Kecskeméti Képzőművészeti Kiállításon is¹. 1926-ban kivándorolt és Svédországban telepedett le². A veszített háború utáni nehéz helyzetben egy fiatal művész helyzete nem lehetett könnyű idehaza, és talán megvoltak még a háború előtti ismeretségei Svédországban, bár Arnoldson 1916-ban elhunyt. Talán mindez másképp alakul, de Vizkelety Piri „nem Őt választotta udvarlóik közül élete párjávául”³.

Itt említjük meg, hogy Ripszám ezután Magyarországon már csak egy közös kiállításon vett részt, 1938-ban az Ernst Múzeumban⁴.

1935-ben kiadták a Művészeti lexikon második kiadását, amelyben Ripszámról az általános adatokon kívül ez szerepel: „Felfokozott színeket használ, szereti a pasztellt, felfogása a primitívség felé hajlik.”⁵ Érdekes még, hogy azt írják, Norvégiában is volt. Ez lehetséges, de másutt nem szerepel ez az adat.

A Balázs vendéglőben, 1922 (Fehér Márta gyűjteménye)

A könyv címlapja

„A Lenin-fiúk”

1926-ban jelent meg Huszár Károly Az égő Oroszország című könyve⁶ Ripszám Henrik 44 rajzával. Tudásunk szerint Ripszámnak idehaza nem jelent meg hasonló műve, hiszen sok rajz egészoldalas vagy azt közelítő méretű. A 333 oldalas könyv beható ismertetést ad az orosz bolsevista államról és a Vörös Hadseregről, valamint a hadifogolytáborokról. Nem csoda, ha a hétéves fogságból hazatért Ripszám rajzai különösen megkapóak. Az előszó akár kötelező udvariasság is lehetne: „E helyen is köszönetet mondok kitűnő munkatársaimnak, Ripszám Henrik festőművésznek, aki mint Szibériában járt hadifogoly a lelkét vitte bele minden rajzba...”, de a kritikus is ezt írja: „Művének nemes tendenciája végigvonul az

„Orosz gyermekek temetik az anyjukat”

Levélzáró az olimpiai részvételért

egész könyvön. Ripszám Henrik ceruzarajzai közel visznek az orosz néplélekhez és méltón illusztrálják a könyvet. Huszár Károly érdemes munkát végzett és a magyar olvasó sok tanulsággal forgathatja művét.”

Huszár (Schorn) Károly (Nussdorf, 1882 – Budapest, 1941): politikus, miniszterelnök. Eredetileg tanító, majd újságíró. 1910-től 1918-ig néppárti országgyűlési képviselő. A második és harmadik Friedrich-kormányban 1919. aug. 15-től nov. 24-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd 1919. nov. 24-től 1920. márc. 15-ig az ún. koncentrációs kormány miniszterelnöke. 1927-től

a felsőház tagja, 1934-ben visszavonult a közéletből⁸. Írásainak egy része antiszemita, a jelenlegi magyar szélsőjobb szellemi elődjének tekinti⁹. Mindezek ebben a műben (Az égő Oroszország) nem jelennek meg és semmit sem vonnak le Ripszám rajzainak értékéből.

Bár a versenyszerű sportolástól visszavonult, a sportélettől nem szakadt el: amikor Ernst Killander,* a tájékoztató futás egyik atyja ellátogatott Magyarországra, egy atlétikai viadalra, Ripszám Henriket kérte fel, hogy a tolmácsa legyen.

Ezenkívül is segítette a sportolókat, mint a Magyar Olimpiai Bizottság honlapján olvasható: „Mint már említettük, a magyar csapat kiküldetését minden fórumon szükségesnek tartották, de a pénztárcák igen nehezen nyíltak ki. Ezért különböző gyűjtőakciókat találtak ki. A Magyar Atlétikai Szövetség például kiadta az ország első sportbélyegét: a Ripszám Henrik festőművész tervezte levélzáró bélyegét 1000 koronáért árulták, azzal a céllal, hogy <atlétáink kultúránkhoz mértén tudjanak felvonulni a párizsi olimpián>”¹⁰. Valójában nem ez volt az első sportbélyeg: „Az első magyarországi sport témájú levélzáró – Balázs Károly katalógusa szerint – a Temesvári Evezős Egyesület 1872-ben megjelent német nyelvű pecsétbélyege. Még az olimpiai témájú levélzárók között is található a párizsi olimpiánál két korábbi. Az egyik az 1912-es stockholmi olimpiára kiadott levélzáró, a másik pedig egy 1914-ben megjelentetett propagandabélyeg, mely az 1920-as olimpia magyarországi megrendezése mellett agitál („Kérjük 1920-ban a Magyar Olimpiászt!”)¹¹.

1925. január 11-én megtartották a világon az első Skandinávián kívüli tájékoztatói versenyt, amit további kettő követett. A sportágat a verseny kezdeményezője, Ripszám Henrik, Svédországban ismerte meg¹².

Anglia, 1927–1976

1927 elején Ripszám Henrik Londonba utazott, és ott kezdetben hirdetési munkákkal, valamint szőnyegtervek és könyvborítók tervezésével foglalkozott¹³. Azonnal ki is állította műveit, hiszen az alábbi írás februárban jelent meg:

Egy magyar művész

Rendszerint nem szoktam egy művész életkörülményeit megemlíteni műkritikáimban, de Ripszám Henrik magyar festő szibériai, magyarországi és svédországi vízfestményei, pasztelljei és tusrajzai, melyeket jelenleg állítanak ki a Sloane Gallery-ben a Brompton Road-on, szervesen összefüggnek alkotójuk körülményeivel. Ripszám hét évet töltött mint hadifogoly Szibériában, és sok rajza ott készült, kényszerből titkosan, ez a tapasztalat sugárzik minden vonásból. Nem annyira materiális, mint spirituális sorsot fejez ki markáns vonalaiban, és mint egy fogoly életének meghatározó dokumentuma sok érdemmel bír. Bár vannak köztük portrék és tájképek is, kifejezésük

inkább emocionális, mint realiztikus, bennük Ripszám nagy képzelőerővel fejezi ki a háború gyötrelmeit. Ripszám stílusa képzelőerővel és díszesen fejezi ki mondanivalóját, egyenessége különösen kifejező. Ennek nagyon jó példái a biztos tónusokkal, fehér papírra ecsettel rajzolt fejek, mint a 72, 73 és 88-as számú művek. Feltehetőleg¹⁴ a sok könyv illusztrációt hadifogoly társainak készítette: mind mély érzelmekről tanúskodnak. A pasztell tájképek közül a „Két fa” hangulatában és színezetében bűbajos¹⁵.

Ekkor ismerkedett meg George Bernard Shaw-val¹⁶, akiről február 24-én készített rajzát az 5. oldalon közöljük.

1930-ban találkozott Mary Lillian Keay-vel (beceneve Molly) aki egy dúsgazdag birminghemi gyáros leánya volt és hamarosan (1932-ben) összeházasodtak.

„A budapesti Mr. Henrik Ripszám, a Magyar Szalon tagja¹⁷ és Miss Mary Lillian Keay, a néhai edgebastoni Mr. and Mrs. E.C. Keay ifjabb leánya között meghirdetett

házasságot augusztus 25-én csendben kötik meg Londonban¹⁸” Még ebben az évben Walliswoodba költöztek¹⁹ egy kedves házba, amelynek nagy kertje volt. Volt hely veteményeknek, pázsitnak és egy külön épületnek, ahol Henrik rendezte be a műtermét és műhelyét. Itt dolgozott szobraira és bronz tárgyaira, amelyeket valószínűleg néhai apósa gyárában öntöttek.

A házaspár az első években rengeteget utazott, nászútra Kaliforniába mentek és később New York-ba is ellátogattak. 1933–34-ben világkörüli utat tettek, fél évet Dél-Amerikában töltöttek²⁰, majd Japánba utaztak. Ripszám kiállítása Rio de Janeioban 1933 nyarán, Tokióban december 18-án nyílt meg²¹.

Egy újabb utazás, után 1939. május 31-én érkeztek haza a Samaria fedélzetén Bombayból, majd pár hónapon belül kitört a második világháború. Magyarország, Henrik szülőhazája ismét Németország szövetségese lett. Mivel az első világháborúban a német oldalon harcolt és humanitárius eszméivel a nemzetiszocialista filozófia összeférhetetlen volt, Henrik tisztában volt azzal, hogy Kelet-Közép-Európa nemkívánatos hely számára. Szerencsére időben intézkedett:

„Ezennel meghirdettetik, hogy Ripszám Henrik, The Hazels, Wallis Wood, Ockley, Surrey-i lakos brit állampolgárságért folyamodott a Belügyminiszterhez, és aki bármilyen okot ismer, ami miatt a Belügyminiszter ezt nem adhatja meg, kérik a tényeket írásban és aláírásával ellátva eljuttatni a Belügyminisztériumba London W.1.²²”

Valószínűleg nem érkezett tiltakozás, mert 1935. szeptember 16-án Ripszám brit honosítását bejegyezte a Belügyminisztérium²³. Ha ez nem történik meg, a második világháború kitérése után internálták volna, mint ellenséges állam polgárát. Így viszont belépett a polgári védelmi erőbe, ahol több más feladat mellett mentéssel és tűzoltással is foglalkozott.

Ezek után nem meglepő, hogy amikor egyik magyar barátja, Vizkelety László 1937-ben levelet írt neki, azon kéréssel, tudna-e neki cserepartnert találni angol nyelvtudása bővítése céljából, csak 1938. július 28-i dátummal jött a válasz:

Kalotaszegi asszonyok, 1913, pasztell*

Lenin portréja Az égő Oroszország-ból

„Idősebb fiam, aki orvosi pályára készül, még nem akar elmenni, míg a diplomáciára készülő fiatalabbiknak, a magyar nyelv szűk körű szükségessége miatt nem lenne hasznára tanulmány céljából és így magyar kirándulásra nem gondolhat²⁴. Ismerőseink között pedig senki nem akadt, aki olyan országba engedné gyermekét, ahol a német nácik oly veszélyes közelségben szaglászhatnak. A legutóbbi osztrák események és azok mai állapota nem annyira serkentik a szülőket arra, hogy ifjaiktól hosszabb időre, oly messzire elváljanak, ama „vulkáni”, veszélyes állapotok közelébe²⁵.”

1947 hideg telén egy éjszakára bekapcsolva felejtett hőszugárzó okozta tűzben a műterem leégett²⁶. Sajnos a mentés nem volt sikeres, mivel a nagy hidegben az oltáshoz használt víz is jéggé fagyott. Alkotásai közül

alig maradt meg néhány, többek között elpusztult szinte minden Szibériában készült darab. A stúdiót saját kezűleg építette újra.

Mikor fiatal unokaöccse meglátogatta 1957-ben és a következő években, akkor is inkább műtermében, mint a házban töltötték az időt. Marsek Jenő szerint Ripszám – akit ő Uncle Henriknek vagy Uncle Ripinek szólított – békés természetű ember volt, jól tudott magyarul. Ennek ellenére nem tud róla, hogy valaha tanított volna, megengedhette magának, hogy csak a művészettel foglalkozzon. Időnként adott el képeket, de nem szorult rá, mert a felesége gazdag családból származott, komoly járadékot kaptak.

Hazels, Ripszámék otthona (korabeli fotó, Fehér Márta gyűjteménye)

Erdei séta közben, ha egy faágban vagy gyökérben meglátott valami érdekes részletet, elvitte a műtermébe és addig ott volt, amíg be nem építette egyik következő művébe.

Egyszer, ünnep előtti szombaton Ripszám hirtelen azt mondta, be kell menni Dorkingba, „pénzt kell venni”, ami azt jelentette, hogy csekket kell beváltani.

Henrik hét nyelven beszélt, német és magyar anyanyelvén kívül hamar megtanult angolul és svédül, majd a hadifogságban oroszul, ezenkívül dánul és norvégul is tudott.

Henrik bácsi jó ismerőse volt Sir Henry Moore-nak (1898–1986), egyszer meglátogatták együtt a műtermében, érdekes volt munka közben látni egy ilyen nagy szobrászművészt.

Ripszám korábban élethű szobrokat csinált, de később Picasso stílusát próbálta átvenni, „ragyásak” lettek a figurák. Egyszer egy kb. 40 cm magas, Futball drukker című szobrot mutatott Jenőnek, aminek sárkányfeje volt. Jenő erre azt mondta, hogy ez neki nem tetszik, és a művészetnek realistának kell lenni, mire Henrik megbántódott²⁷.

Henrik és felesége, Mary, Walliswoodban éltek le hátralévő életüket, és továbbra is aktívan részt vettek kis közösségük életében. Henrik élete végéig tevékeny volt: festett, plasztikákat és szobrokat alkotott.

Egy égett lap a műteremből

Henrik műterme napjainkban lakóház³⁴

Mary 1968. február 12-én hunyt el, Henrik 8 évvel később követte.

„Mrs. Mary Lillian Ripszám emlékére misét mondanak március 9-én, szombaton az Oakwood Hill, Ockley, Surrey helyiségi Szt. György²⁸ templomban²⁹.”

„Ripszám Henrik életének 88-ik évében, 1976. december 2-án, otthonában békésen elhunyt, The Hazels, Wallis Wood. Temetés december 16-án a Dorking város melletti Oakwood Hill templomban³⁰.”

Ripszám Henrik és felesége, Mary otthon érezték magukat Okewood Hillben, a békés és csodás angol természet mélyén, így a falu 14-ik századi temploma a csendes erdő közepén mindkettőjüknek megfelelő nyughelynek bizonyult. Hamvaikat eltemették egy köemlék alá, sajnos a templom egyik külső sarkában, nem

prominens helyen. Mostanra az egyszerű kis emlékmű fáradtak és elhanyagoltnak látszik. Úgy néz ki, hogy Henrik művei még halála után is népszerűek, mivel a kőkereszt közepébe illesztett mívés kereszt (valószínűleg Henrik saját munkája) manapság hiányzik.

A parókia magazinjának 1977. januári számában megjelent egy cikk, melyben Henrik életéről és arról emlékeztek meg többen, hogy Henrik milyen sokat tett Ockley közösségéért. Ez a pár rövid, de meghatározó emlékezés ad tanúságot arról, hogy hányan ismerték és tisztelték falujában.

„Ripszám Henrik halálával egy nagyon kedves barátot veszítettünk el. Közülünk még sokan emlékeznek arra, amikor kedves feleségével beköltözött Hazels nevű villájába Walliswood falujában. Ő olyan ember volt, akit mindenki tisztelt. Fiatal emberként, még mielőtt Angliába érkezett, változatos életet élt. Megismerte, milyen egy sóbányában dolgozni, és a boldogabb időkben hazáját képviselte sportban, ahol olimpiai érmekeket³¹ is nyert. Azt mondják, hogy édesapjával egy időben futotta le a maratont³². Csöndes ember volt, akit nagyon nehéz volt rávenni, hogy a sikereiről beszéljen. Mindig azt mondta, hogy „igen, de abban a kedves feleségem segített nekem”. Olyan tárgyokban, amiket mi csak eldobnánk, ő szépséget látott. Egy darab fa vagy egy durva kő szinte életre kelt a kezében. Rippy, ahogy mi ismertük, mindig segítőkész volt falunk életében. A háború előtt az Oakwood Hill Labdarúgó Klub elnöke lett. A háború után a Faluház bizottságának tagja és a Krikett Klub alelnöke volt.

Nagyon szerette a Virágfesztivált, a futóverseny szervezője és a győztesnek járó vándorkupa adományozója volt. Rippy mindig azt mondta, hogy milyen szerencsésnek érezte magát, hogy új hazájába és Oakwood Hillbe jöhetett. Én úgy gondolom mi voltunk szerencsések, hogy egy ilyen kaliberű férfival élhettünk együtt kis falunkban.”

„Rippy sokoldalú művész volt: művei a növények finom tollrajzaitól, a szőnyegeken át a bronzszobrokig terjedtek. Nagyszerű képzelőereje volt, de ugyanakkor nagyon praktikus ember is volt. Miután a stúdiója leégett, saját kezeivel újjáépítette azt. Ez a tűz sajnos 30 év munkáját pusztította el; köztük 7 éves szibériai hadifogsága alatt alkotott műveinek a zömét. Nagylelkűen segítette és tanáccsal látta el szobrász barátait és őszintén értékelte együttműködésüket, amivel viszonzták.³³”

Kutatásaink felfedték Ripszám Henrik sokoldalúságát. Tehetséges művész, és kitartó sportoló volt, aki erősen ragaszkodott helyi közösségéhez. Végrendeletében bebizonyította a gyermekek, a zene és más művészetek iránti szeretetét, valamint hogy mennyire kedvelte a kertjét és a természetet. Angol szomszédai nagyra tartották és tisztelték az embert, akit ők ismertek. De nem valószínű, hogy tudtak volna háborús szenvedéseiről, vagy hogy mennyien követték példáját szülőhazájában. Ripszám Henrik nemcsak egy kedves ember volt, aki kiemelkedő érdemeket szerzett a művészet és a sport terén, de ő hozta haza Skandináviából a tájékozódási futást, és így lett e sport atyja szülőhazájában, Magyarországon.

A Ripszám-kupa futóverseny győztese

Ripszámék nyughelye
Thomas Briony, az okewoodi templom archivistájának felvételei

Jegyzetek

1. A kiállítások listája: Artchivum SZ-LK-13.02, Bélei György szívességéből. Továbbiakban: Artchivum
2. Életrajz, 1974
3. Vizkelety László: Ripszám Henrikre emlékezve..., Tájéoló 2005/1
4. Öt képzőművész kiállítása, 1938. 02. 20–03. 06., Artchivum. Ripszám 1974-es kiállításáról külön szólunk.
5. Éber László: Művészeti lexikon, második kiadás, Győző Andor kiadása, Budapest, 1935
6. Dante kiadás, Budapest
7. Szerző: s. a.: Napkelet 1926/9, http://epa.oszk.hu/02000/02076/00040/pdf/Napkelet_1926_09_878.pdf
Forrás: <http://kisszoltan.freeweb.hu/visszateres-a-szovjetuniobol/>
8. <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/ABC05727/06673.htm>
9. <http://kitartas.mozgalom.org/aktualis/elodeink-huszar-karoly>
10. <http://www.mob.hu/1924-parizs>, az idézet forrását nem közlik
11. Nikodém Gabriella, a Bélyegmúzeum igazgatójának közlése, 2015. 02. 05
12. Ezekkel a rendezvényekkel a könyv külön fejezetében foglalkozunk.
13. Életrajz, 1974
14. Valószínűleg Az égő Oroszország rajzairól van szó.
15. The Times, 1927. február 16. Eugene Marsek gyűjtése, Grant Júlia fordítása
16. George Bernard Shaw író drámaíró, 1925-ben irodalmi Nobel-díjat kapott. Ripszám láthatóan vonzotta a Nobel-díjasokat.
17. Magyarul: Nemzeti Szalon
18. The Times, 1932. augusztus 11.
19. Walliswood leírását és a környék helyneveinek magyarázatát lásd a következő fejezetben.
20. Lásd Ripszám levelét a Függelékben
21. A meghívó Fehér Márta tulajdonában.
22. The Times, 1935. március 25.
23. Home Office ref HO 334/138/6261 Certificate number AZ6261, <http://www.nationalarchives.gov.uk>
24. A fiáról itt Ripszám valószínűleg szimbolikusan beszél, hiszen soha nem volt gyermeke
25. Vizkelety László: Ripszám Henrikre emlékezve..., Tájéoló 2005/1
26. Nem bombázás következtében, mint az másutt olvasható. Marsek Jenő közlése, 2013.01.14.
27. Marsek Jenő személyes közlése, Eger, 2013.01.14. és 03.20.
28. A helyi archivistá szerint ez egy elírás, mivel a templomot Keresztelő Szt. Jánosról nevezték el.
29. The Times, 1968. március 5. (Emlékmisék cím alatt)
30. The Times, 1976. december 4. (Halálesetek cím alatt)
31. Ez jóindulatú túlzás, Ripszám sikertelenül szerepelt az olimpián, lásd a Ripszám Henrik ifjúsága című fejezetben.
32. Ez elképzelhető, de nincs adatunk róla, talán inkább a gyaloglóversenyre gondoltak.
33. Okewood Parish Magazine, January 1977
34. Henrik műtermének fényképét Jamel Guenioui, a Surrey megyei Természetvédelmi Tröszt felügyelője készítette.

Hegedüs Ábel

Adalékok Ripszám Henrik életrajzához

Bóly

Milyen volt Német-Bóly a XIX. század második felében, amikor a két Ripszám Henrik (és a nagyszámú rokonság, akiknek leszármazottai máig Bólyban élnek) lakott itt?

Fényes Elek, hazánk egyik nagyszerű statisztikusa és leírója 1851-ben így ír: „Német-Boly, német mezőváros Baranya vármegyében, feje egy nagy uradalomnak. Fekszik egy termékeny síkságon, Pécestől 3 1/2, Mohácstól 2 mérföldnyi¹ távolságra. Utcái egyenes sorban állnak és csinos házakkal dicsekedhetnek. Ékességére szolgál az urasági szép kastély, katolikus szentegyház, az uradalmi igazgatóház, 2 nagy élésház, melyek közül egyikben 7000, másikban 30 000 pozsonyi mérő² gabona fér el. Lakosai száma 2019 katolikus, 2 n. e. óhitű,³ 4 evangélikus, 8 református, 29 zsidó lélekre mégyen, kik vagyonosok, s nagyon jó búzát, sok kukoricát s más gabonát termesztenek, számos és szép lovakat tartanak; sertésvásárjai igen híresek. Ezen 25 helységből s 7 pusztából álló uradalmat gr. Batthyáni Ádám horvátországi bán, mint a magyar lovasság vezére nyerte adományul I. Leopold (Lipót) királytól az 1685–1688 végbe vitt vitéz érdemiért. Mostani birtokosa: gróf Batthyáni János. Utolsó posta: Lapáncsa.”⁴

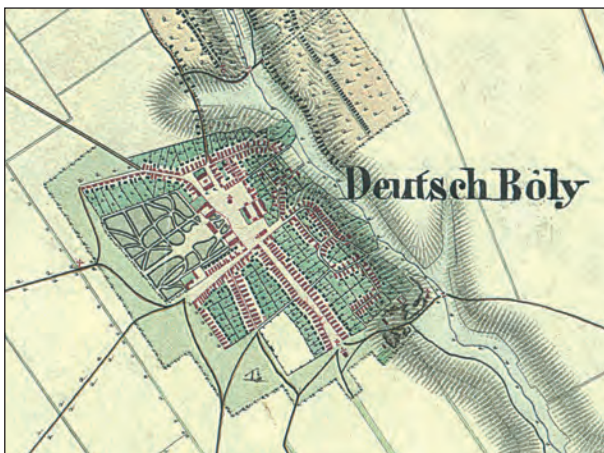
Ugyanő egy 1865-ös munkájában ezt azzal egészíti ki, hogy a birtokos immár herceg Batthyáni Fülöp, gyógyszerész is van és az utolsó posta jóval közelebb, Szederkénybe került. Lakosait már csak három felekezetbe sorolja: 2139 római katolikus, 38 óhitű, 103 héber.⁶

Ifjabb Henrik születése előtt egy évvel ezeke hivatalos adatok: „Német-Bóly, kisközség⁷ Baranya vármegye Mohácsi járásában, 323 házzal, 2589, zömében német anyanyelvű és római katolikus lakossal. Az 52-es hadkiegészítő kerülethez (ezen belül a XIX-es féldandár, 61-es zászlóalj) tartozik. Vasútállomása, vasúti és kincstári távirdaállomása és postaállomása van.”⁸

Három évvel később már 432 ház (!) 3032 lakos, ebből 227 magyar és 2748 német anyanyelvű, 2881 római katolikus található Bólyban.⁹

Három évvel később már 432 ház (!) 3032 lakos, ebből 227 magyar és 2748 német anyanyelvű, 2881 római katolikus található Bólyban.⁹

Hazánk egyik legkorábbi vasútvonala érinti Bólyt: „A Pécs környéki bányászatban érdekelt Duna-Gőzhajózási Társaság kezdeményezésére épített vasútvonal fő feladata a kitermelt szén szállításának megkönnyítése a dunai kikötőkbe. Az eredeti terv szerint a vonalat az állam építi meg, és a Mohács-Pécs Vasúttársaság kezeli, tartja üzemben. Az állam által megkezdett építés első 6 km hosszú, a bányáktól (ma Pécsbánya) Üszögig (ma Pécs része) tartó szakasza 1854-ben készült el. A lassan haladó munkák miatt a társaság az építést átvette az államtól. Az időközben felmerült nyomvonalviták, a kedvezőtlen időjárás és a munkaerőhiány miatt az Üszög és Mohács közötti 56 km hosszú szakaszt csak 1857. május 2-án adták át a forgalomnak.

Bóly a második katonai felmérés során készült 1859-es térképen⁵

Boly a harmadik katonai felmérés térképén, 1883¹⁰

„Boly az egykori dél-baranyai sváb falvak egyik gyöngyszeme, a település 1997-ben kapta meg a városi rangot. Története, ahogy ezt a földből előkerült régészeti emlékek bizonyítják, a késői kőkorba (neolitik) nyúlik vissza. Ez azt jelenti, hogy Kr. e. több mint 3000 évvel városunk területén már pattintotta és csiszolta szerszámaint az ember.

Bóllyról 1093-ból, Szent László idejéből származik az első írásos emlék, mely Bolok néven, egyházi birtokként emlegeti a települést,

*Ripszámék háza, ifj. Henrik szülőhelye (jobbról az első ház)
Fotó: Kelemen János*

A vonalon eleinte kizárólag szénét szállítottak, és csak 1859. április 24-én indult meg a személy- és egyéb áruforgalom.¹¹

Az 1898-ban kezdődött hivatalos helységnévadás Baranya vármegyébe 1902-ben ért el, eredményét 1903. december 2-án hirdette ki rendeletben a belügyminiszter. A névrendezés hivatalos (és megvalósult) célja, hogy az országban ne legyen két egyforma nevű település, de valójában a nemzetiségi nevek visszaszorítása is fontos cél volt. Ennek megfelelően a járási főjegyző azt javasolta, hogy Magyarújvár legyen az új név. „Az eddigi név az elnyomó németiségre, a háborúban a németek oldalán való részvételre emlékeztet.” Felmerült még az Ősbóly és a Nagybóly név is, de a bizottság végül megtartotta a Nemetbólyt.¹²

bár a temetőben található római castrum korábbi idők emlékét idézi.

A török hódoltság alatt szinte teljesen elnéptelenedett. 1703-ban Boly a törökök kiverésében jelentős érdemeket szerzett Batthyány Ádám gróf tulajdonába került. A kialakuló uradalmi központot Mária Terézia uralkodása alatt német jobbágyok népesítették be, akiknek utódai ma is lakják e települést. A XIX. század végén a falu és az uradalom – házasságkötés révén – a Montenuovo hercegi család birtokába került és maradt 1945-ig. A Batthyányak – Montenuovok idején alakult ki a település

mai arculata, ligetes, széles utcáival, közterületeivel. Ekkor lett a térség központja, vált híressé kézműipara. A II. világháború után a Németországba kitelepített sváb lakosok helyére felvidéki és bihari magyarok érkeztek.

A falu birtokosai fokozatosan fejlesztették ki az elhagyott, elhanyagolt földeken a gazdaságukat. 1792-től pusztáikon nagyüzemi gazdálkodást vezettek be, s fejlesztették, korszerűsítették a szőlőművelést is. 1770-ben svájci tehenészetet létesítettek, a gazdaságban foglalkoztatott szakemberek irányításával.

A termékeny földeken jelenleg is gazdagon virágzó növénytermesztés folyik. Mezőgazdasági nagyüzemeinek gabona- és vetőmag termelése európai hírű. A települést övező lankákon dúsán terem a zamatos borszőlő, melyből a híres pincesorban készül a hegy leve.¹³

„A város oktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, közigazgatási és gazdasági területen mikrotérségi feladatot lát el. Az önkormányzat bölcsődét és kétnyelvű óvodát, szakközépiskolát, könyvtárat és közművelődési intézményt működtet. 1982-ben az országban elsőként a bolyi általános iskolában vezették be a kéttannyelvű oktatást. Ez a képzés a mai napig létezik, kiegészülve művészet-
oktatással. A kistérség szociális feladatainak egy részét Bóly városa látja el az Egészségügyi Centrum, a Bólyi Szociális Központ, a Gyermekjóléti Szolgálat, a Családok Átmeneti Otthona keretén belül. Bólyon található a Baranya Megyei Fogyatékos Személyek Otthona.

Batthyány–Montenuovo-kastély

Fotó: Kelemen János

Az elmúlt évtizedben az önkormányzat teljes infrastruktúrát – víz-, szennyvíz-, gáz-, út- és kerékpárút hálózat – alakított ki a településen. A 2007-ben befejezett, minden ingatlant bekapcsoló optikai hálózaton triple play szolgáltatást nyújt.

A bolyi kastélyparkban kialakított sportpályák, a feszített víztükrű strand, a település közelében lévő horgásztó, a kiépült kerékpárutak az aktív pihenésnek biztosítanak lehetőséget. A város kulturális nagyrendezvényeivel, a több mint 300 pincéből álló pincefalujával és színvonalas vendéglátóegységeivel áll a kikapcsolódni vágyók rendelkezésére. Bóly a kisvárosok csendes, békés nyugalmaival, de a nagyvárosokra jellemző fejlett infrastruktúrával, felkészült szakembergárdával és sokszínű kulturális élettel várja akár az idelátogató turistákat, akár az érdeklődő befektetőket.¹⁴

A bolyi kastélyparkban kialakított sportpályák, a feszített víztükrű strand, a település közelében lévő horgásztó, a kiépült kerékpárutak az aktív pihenésnek biztosítanak lehetőséget. A város kulturális nagyrendezvényeivel, a több mint 300 pincéből álló pincefalujával és színvonalas vendéglátóegységeivel áll a kikapcsolódni vágyók rendelkezésére. Bóly a kisvárosok csendes, békés nyugalmaival, de a nagyvárosokra jellemző fejlett infrastruktúrával, felkészült szakembergárdával és sokszínű kulturális élettel várja akár az idelátogató turistákat, akár az érdeklődő befektetőket.¹⁴

Munkás Testedző Egyesület (MTE)

„A századforduló táján az ipari munkásság létszáma Magyarországon is jelentősen megnövekedett. Az I. világháború előtt létszáma elérte az egymilliót. Az ipari munkásság több mint fele nagyüzemekben, 30 %-a a fővárosban dolgozott.

Az ipari munkásság létszámának növekedése magával hozta az érdekeiket védő szervezetek létrejöttét is. Az 1890-ben megalakult Magyarországi Szociáldemokrata Párt a századforduló idejére szervezetileg megerősödött. A munkabéért, munkaidő csökkentésért, szociális juttatásokért folytatott küzdelem mellett felismerte a munkásság szabadidejére való befolyás jelentőségét

is, ezért támogatta és a szakszervezetekkel együtt „felügyelte” az 1910-es években sorra alakuló – turista, antialkoholista, eszperantista stb. – munkásegyesületeket.

A Munkás Testedző Egyesület alakuló közgyűlését 1908. március 8-án tartotta. Létrehozásában az a szűk csoport járt élen, mely 1906-ban a Vorwärts Munkásképző Egyesületből vált ki Biró Dezső, Grünhut Fülöp, Zlocsovel Rubin, Stelzer Adolf és id. Ripszám Henrik vezetésével. Az 1907-ben elkészített alapszabály szerint az egyesület célja valamennyi sportág „terjesztése és fejlesztése”, ugyanakkor az egyesület „működésének köréből minden politikai tevékenységet kizár.” Alapító szakosztályai: torna, turisztika, labdajáték és sakk; szervezés alatt állt az atléta és birkózó, később alakult az úszó és a labdarúgó szakosztály.

Az egyesület élete Budapesten, az Almássy téren, az edzések, felkészülések, versenyek különböző tornatermekben és a Millenáris-pályán folytak.

A helyzet az 1920-as évek elején megváltozott. Az atlétákat kizárták a Millenáris-pályáról, ezidőtájt jelent meg az a közoktatásügyi rendelkezés is, mely az iskolai tornatermeket a nyári szünidőre zárva tartotta. A rendszeres edzések, egyáltalán az egyesület összetartása érdekében fontos kérdéssé vált olyan hely felderítése, ahol a nyári hónapokban is biztosítani lehet a különböző szakosztályok felkészülését, versenyek rendezését, a kollektíva összetartását. Ezt a helyet a gödi Fészekben találták meg.

A munkásporolók – különösen a turisták – korán felfedezték azokat a helyeket Budapesten és környékén, ahol nyugodtan, a hatósági ellenőrzésektől távol tölthették szabad idejüket.

A budai hegyekben Zugliget és Virányos, valamint a Római part, a Csepel sziget, a megyeri homokbánya és a Duna-partnak a Horányi csárda körüli része voltak a munkásporolók által leggyakrabban látogatott helyek.

Az MTE sportolói kezdetben az MTE labrenosói* által felfedezett és birtokba vett, a Megyeri csárda melletti, homokbányában igyekeztek berendezkedni. 1920 körül az országút benépesült a spontán edzéseket tartó atlétákkal, a homokbányában a tornászok, birkózók tartották foglalkozásaikat vagy hódoltak a „hazenna”-nak, a kézilabda ősének. Már 1920-ban megrendezték a szakosztálybajnokságot, melyet 1921-ben megismételtek.

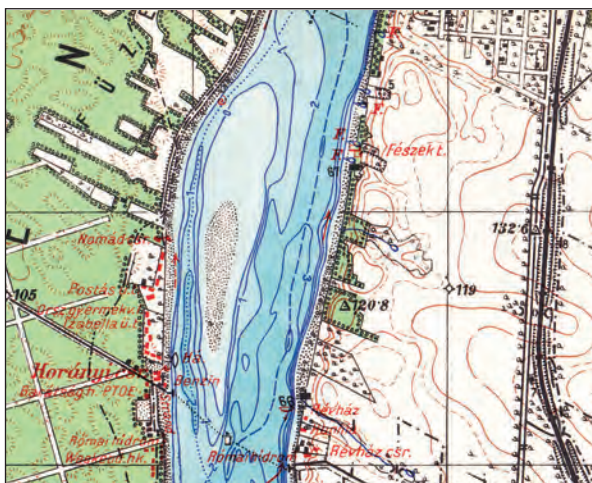
A megyeri homokbányát és környékét birtokukba vevő munkásokat a rendőrség rövidesen eltiltotta a bánya és környékének látogatásától. Ugyanis az Alagon rendezett lóversenyre látogató Horthyné és társasága kifogásolta a „mezítelen és klottgatyás prolik” látványát. 1922 szeptemberében rendőrségi razzia zavarta meg a munkásokat, a „kommunista felforgatókat” kereső rendőrök több munkásporolót is őrizetbe vettek. 1923. május 1-ét megelőző napokban kerékpáros osztag kergette ki a strandon és környékén tartózkodókat, a hatóság megtiltotta a gyülekezést a Megyeri csárda környékén.

Megindult az új telephely keresése, mely végül a turista szakosztály javaslatára a gödi volt homokbánya lett. A hely ideálisnak tűnt: a teknőszerű bemélyedés, melynek partoldalait fecskefészkek tették hangulatossá, sportolásra alkalmas, szélvédett hely volt, friss forrásvíze a hosszabb ittartózkodás lehetőségét kínálta. 1923. június 24-én „forrásfoglaló” kirándulással tartották meg a jelképes helyfoglalást a gazdátlanul tűnő homokbányában.

A gazdátlanság azonban csak látszat volt, hamarosan kiderült, hogy a terület 14 tulajdonosé, akik a munkásporolók feltűnése után rövidesen megjelentek. Néhányan közülük ragaszkodtak

a bérleti díj megfizetéséhez.* 1923-ban még sikerült abban kiegyezni, hogy a kirándulók összeszedik alkalmanként a bérleti díjat és azt átadják a tulajdonosoknak. Ez azonban állandó surlódást eredményezett, a telektulajdonosok többször feljebb „srófolták” az árat. Egyszerűbb, biztosabb megoldásnak tűnt, ha megveszik a területet.

A megvétel mellett szólt az a tény is, hogy 1924-ben Dunakeszi község elöljárósága felszólította az MTE elnökségét, hogy tagjai csak hivatalos tartózkodási engedéllyel vehetik birtokukba a kérdéses területet. Az egyesület azonnal megküldte az engedélyt kérő levelet, melyben részletesen kifejtette a terület rendeltetését:

A Fészek az ÁTI 1929-es vízisport térképén

*Dunakeszi nagyközség Tekintetes Elöljáróságának!
Alsó-Göd, 1924. jún. 20.*

Alulírott egyesület azon tiszteletteljes kérelemmel fordul a Tek. Elöljáróság felé – mivel tudomásunkra jutott, hogy a község határába eső dunaparti részeken csak engedéllyel szabad tartózkodni – hogy tagjaink részére ezen engedélyt kiadni szíveskedjék. Kérésünk támogatásúul bátrak vagyunk a következőket megemlíteni: Egyesületünk egyik fő feladataként tűzte maga elé tagjainak oly irányú nevelését, mely a szabad természet iránti szeretetet van hivatva fejleszteni és megerősíteni. Ezen munkával két célt kívánunk szolgálni: Egyrészt, mivel tagjaink egész héten a rossz levegőjű műhelyekben és szűk lakásokban tartózkodnak, egészségük és így munkaállóképességük fenntartása szempontjából kívánatos, hogy minden rendelkezésükre álló szabad időt a természet tiszta levegőjén töltsenek. Másrészt pedig azzal, hogy szabad idejüket ily módon értékesítve lekössük, elvonjuk mindazon szórakozásuktól, melyek úgy szervezetileg, mint erkölcsileg káros hatásúak nemcsak az egyénre, hanem azon keresztül a társadalomra is.

Ily módon alapját kívánjuk lefektetni egy olyan generációnak, amely szervezetileg és természetszerűleg erkölcsileg is megizmosodva a társadalomnak mindenkor munkabíró, gerinces munkása lesz. Kérésünk közérdekű lévén, teljes bizalommal fordulunk a T. Elöljáróság jóindulatú megértéséhez és kedvező elintézés reményében ígérjük, hogy egyesületünk elsőrendű kötelességévé teszi a szabadban való tartózkodások alkalmával a legszigorúbb felügyelet lefolytatását.

Szükségesnek látjuk még megjegyeznünk, hogy tagjaink részben vonaton, részben csónakon közelítik meg a kiválasztott helyet és így egyrészt a szárazon való megközelítés, mint a parton való kikötés engedélye fontos reánk nézve.

Kérelmünk tiszteletteljes megismétlése mellett vagyunk.

Kiváló tisztelettel

*Munkás Testező Egyesület
Biró Dezső, elnök*

Bár az egyesület igenlő választ kapott Dunakeszi elöljáróságától, a vásárlásra ekkor mégsem került sor. Az MTE anyagi forrásait ugyanis az éppen akkor épülő nagyszénási menedékház

kötötte le, a tagság nagyobb része úgy foglalt állást, hogy a Fészek területét egyelőre ne vásárolják meg. Sikerült azonban a telektulajdonosok többségével megegyezni abban, hogy további öt évig partbért fizetnek, amíg a vásárláshoz szükséges összeget előteremtik.

A Fészek „őskorát” – korábbi visszaemlékezések alapján – Kun László* így írta le:

„1923 nyarán ez az öbölserű bányamélyedés még egy elhanyagolt, hepehupás, gidres-gödörös vadon, s mindennek nevezhető, csak éppen lakályos fészeknek nem. Középen húzódott egy felpúposodott keskenyvágányú sínpár, két ottfelejtett, kisiklatott csillével. A környező löszfalban barlangszerű bemélyedések tátongtak, amelyek alkalmi menedékkül szolgáltak ugyan, de nem lehetett tudni, melyik zápor után omlanak be. A két forrás környéke hamarosan pocsolóvá taposódott szúnyogtanyává vált. Csupán a lapály egyik oldalán és a vízparti szegélynél meghúzódó nyárfák, akác- és fűzbokrok képeztek valami oázisfélét. Úgyszólván minden négyzetméternyi területért meg kellett küzdeni.

A szervezett élet és az ideiglenes berendezkedés irányítására 1924. július elején intézőbizottság alakult Garay Kálmán, Szegő Dezső és Weisz Jenő részvételével. Terveik alapján megkezdődtek a napfelkeltétől holdvilágig tartó tereprendező munkatúrák, melynek önzetlen, sziszifuszi erőfeszítésére ma már csak olyan ragadványnevek emlékeztetnek, mint „Kis-Kuli”, „Nagy-Kuli”, „Szuszogó”, „Taligás”. Augusztus közepén megszülethetett a hazennapálya avató mérkőzés. Szabálykönyv ide vagy oda, az előírt 24x48, illetve 3x16 méteres harmadok helyett alig futotta egy 16x32 méteres, két félpályás játéktérre. A pálya két vége így is legalább 80-90 cm-rel emelkedett a „felezővonal” fölé. Kaffka Manó (Manyek) 2x3 m-es vascsövekből összetákolat kapufáját vasárnap esténként darabokra szedve kellett eldugdosni egyik helyről a másikra. A madzagjánál fogva valamely erős ághoz rögzített „ős-bungalók” már az első nyarakon megjelentek.

A Fészek 1930 körül, dioráma

Sőt, Daka Imre már 1925-ben összehozott egy 15-20 főt befogadó vasvázas nagysátrat is, de a látogatók zöme még sokáig arra kényszerült, hogy a szabadba szorulva újra és újra elátkozza a természetimádó költők által annyiszor megénekel „puha” homok fekvőhelyet, a hirtelen jött éjszakai záporokat követő didergést éppúgy, mint a követelődző telekgazdák hajnali lármáját. De ez a hangulat a vasárnap reggelek első napsütése után felengedett.

Az itteni élet híre, a tornászokon és a birkózókon kívül, szinte valamennyi szakosztályt kicsalt. Az 1923–24 évi alapító törzsgárda alig 80 fős létszáma

1928-ig a legóvatosabb becslések szerint is megháromszorozódott. S ami nem hagyható figyelmen kívül, az első időkben azok jöttek ide és ragadtak meg, akikben élt a tettvágy s alkotni akartak valamit.”

1929-ben végre sor kerülhetett a telek megvásárlására. A tagság áldozatkészségéből, a téglajegyek árából jelentős összeget sikerült összegyűjteni, de ez nem fedezte a vételárat. Végül az Általános Fogyasztási Szövetkezet (ÁFOSZ) biztosított kamatmentes kölcsönt, melynek fejében egy üzlet létesítésére szerzett jogot a Fészek területén.

1930 júniusában véglegesen lezárult az adás-vételi ügylet, az MTE birtokába vehette a Fészek közel 5000 négyszögölnyi területét. A vásárlás után mindenekelőtt a végleges tereprendezés munkáját kellett elvégezni. A nehezebb munkához, a planírozáshoz kubikosokat fogadtak, a többbit

önerőből végezték el. A munkában részt vevő Kotvics József szentesi kubikos így emlékezik erre az időre:

„Kitoltuk a betyárbútort gyalogosan. és még az aratás előtt elvégeztük a nagyját. Furcsa egy társaság volt ott együtt. Nemcsak leereszkedtek hozzánk, hanem szombat és vasárnap – mondhatom mi voltunk a pallérok, ők dolgoztak.”

Elkészült a kerítés, végleges formát kapott a forrás, sőt a korábbi viták elkerülése végett még ebben az évben megvásárolták és kiépítették a bekötőutat is.

Az új vezetőség – Garay Kálmán helyére Schüsler Andor „polgármester” került – megszervezte a kapuknál a rendszeres ügyeletet, az állandó mentőszolgálatot. A korábbi sátrak mellé újfajta, deszkával megemelt, kényelmesebb, tágasabb sátrak kerültek, sőt megjelentek az első faházak is.

1935 augusztusában egy orkánerejű szélvihar a gyengébb sátrakat szinte elsöpörte, másokat a kidőlt fák tettek tönkre. A vihart követően a Fészek

rövid idő alatt újjáépült, és ekkor nyerte el végleges formáját. A gondosan kijelölt „utcákba” szilárd sátrak kerültek, előttük parányi kerttel. Évente egyszer sátor- és kertversenyt rendeztek. A színpad és a tánctér cementpadlót kapott. Bővült a pályák száma, elkészült a női kézilabda pálya is.

A Fészekre visszaemlékezőknek több kérdésben eltér a véleményük, abban azonban – úgy tűnik – egyetértenek, hogy erre az időszakra, az 1930-as évek közepére esik a Fészek fénykora.

A rendezett tulajdonviszonyok, a telepen kialakult konszolidált állapotok egyre nagyobb számban vonzották a munkásokat. Néhány visszaemlékező szerint egy-egy mozgalmassabb hétvégén 1500-2000 ember is megfordult itt. Barátok, ismerősök és a gödi Duna-part más telepeiről átlátogató, a handsball-mérkőzéseken, a vörös sportnapokon, a folyamúzó bajnokságokon részt vevő munkássportolók népesítették be szombat-vasárnaponként a telepet.

A gödi Fészekre oly jellemző kollektív szellem már az utazás során kialakult. Akinek volt elég pénze – kevés ilyen akadt –, az a Nyugati pályaudvartól Dunakesziig vagy Alsógödig utazott vonattal, innen gyalogolt a Fészekig. Akinek csak villamosjegyre futotta, az a Megyeri csárdáig villamosozott, innen csoportosan, gyalog jutottak ki a telepig. A jobbmódúak biciklit szereztek és csoportokban karikáztak ki Gödig. A munkanélküliek közül sokan az egész nyarat a Fészekben töltötték.

A kollektív szellemet, az összetartozás érzését erősítette a „kolikaja” (közös étkezés, ahol azoknak is jutott, akik nem tudtak ételmezt hozni), amelyről szinte minden visszaemlékezésben esik néhány szó.

A reggeltől estig tartó edzések, mérkőzések és játékok a fizikai erőnlétet biztosították, a kultúrműsorok – ezek fő szervezője és vezetője Balog László (Tutó) volt – egyrészt szellemi felüdülést jelentettek, másrészt az aktuális politikai kérdések feldolgozását segítették.

Múzeum a Fészekben*

Ez utóbbi miatt – a politikai tevékenységnek a Fészek életében betöltött szerepéről – a résztvevők között még ma is ellentétek vannak. Az kétségtelennek látszik, hogy a többség, a „tömeg” számára a Fészek elsősorban sportot, kikapcsolódást, közösségi életet, mókázást, vidámságot jelentett, a politika csak mint a hétköznapi élet kísérője jelent meg, a napi események, esetleg egy-egy politikai tartalmú kultúrműsor megvitatásában, feldolgozásában. Az is bizonyos, hogy a kommunista frakció igyekezett indirekt módon is „politikussabbá” tenni a Fészek szellemét, például a Vörös Sportnapokkal, de direkt módon – a telep nyújtotta viszonylagos biztonságot kihasználva – kis csoportokban illegális tevékenység is folyt itt mindaddig, amíg az MTE legalitását féltő vezetőség kizárásokkal nem biztosította a „tiszta” sportot.

Egy biztos: az a többlet, amit a gödi Fészekbe rendszeresen kijáró munkásfiatalok – szociáldemokraták, kommunisták és pártonkívüliek egyaránt – a sporttól, a közösségtől kaptak a két világháború között, a mai napig elkísérte őket.¹⁵

Az MTE első magyar bajnoki címét ifj. Ripszám Henrik nyerte, de később több atléta követte. Ő alkotta meg azt az érmet, amelyet mindvégig használt díjakhoz az egyesület, még szépségversenyhez is. Az érmet két méretben (33 és 40 mm átmérő), több anyagból, egy és kétoldalas kivitelben is készítették.

Az egyesület legnevesebb sportolója Matura Mihály¹⁶ volt. A sportolók rendszeresen részt vettek nemzetközi munkássport rendezvényeken szerte Európa országaiban, ahol szintén sok sikert értek el. A tájfutás bevezetése sikertelen volt, de az MTE élen járt a női atlétika meghonosításában, és ők játszották először hazánkban – a mai sikersportágat – a kézilabdát.¹⁷

Az MTE rendezte az első tömegsport rendezvényeket is, egy ilyenek kezdődött – a későbbi neves futó és még nevesebb futóedző – Híres (akkor még: Hrabusa) László sportpályafutása is.¹⁸ Ezeket a rendezvényeket „monstre” versenyeknek nevezték. 1945 után az egyesületet „bázisszerve” a Magánalkalmazottak Szakszervezete lett.

Hiába volt a baloldali múlt, 1950-ben egyesülniük kellett KAOE-vel valamint a TTE-vel és több más egyesülettel; így jött létre 1951 januárjában a Budapesti Vörös Meteor Sportkör.* 1975-ben a klub egyesült az MTK-val, ekkor szűnt meg a tájfutó szakosztály, aminek tagjait a Postás vette át.

A turista szervezet elnevezése eközben a következő átalakulásokon esett át:

1960 Vörös Meteor Természetbarát Egyesület (VMTE)

1963 Vörös Meteor Sportkör Természetbarát Szakosztály

1973 KPVD Sz-Vörös Meteor Természetbarát Egyesület (KPVD Sz-VMTE, a KPVD Sz a Kereskedelmi Pénzügyi és Vendéglátóipari Dolgozók Szakszervezete.)

1989-től Meteor Természetbarátok Turista Egyesülete a nevük, ez a szervezet máig gazdája és sikeres működtetője a gödi Fészeknek. A Fészek kis faházaival több, mint 70 családnak nyújt pihenőhelyet.

1974-ben a Pest Megyei Tanács a Fészekben modern múzeumépületet emelt, és abban a Testnevelési és Sportmúzeum az MTE történetéről színvonalas munkássport-történeti kiállítást rendezett. Ide kerültek később

a Nagyszénási turistaházból megmentett relikviák is. A kiállítás anyagát később a Sportmúzeumba vitték, de nemrég új, érdekes és gazdag kiállítás nyílt itt.¹⁹

Bár az MTE-nek nem volt saját sporttelepe, azért mégis hagyott maga után két létesítményt.

A gödi Fészekről már szoltunk, következzen egy másik történet, „hepiend” nélkül.

Sváb László: A Nagyszénási menedékház

„Nagyszénási Szabó Imre menedékház, a Pilis hegységben, a Nagyszénás (520 m) aljában építette a Munkás Testedző Egyesület Turista Osztálya. Felavatták 1926. május 16-án. Elnevezve Szabó Imre volt képviselőről, az osztály elhunyt elnökéről.²⁰”

Az első világháború és Trianon után a leszűkült lehetőségek ellenére egyre többen turistáskodtak. A Magyar Turista Szövetség ösztönözte és támogatta a turista egyesületeket és szakosztályokat, hogy menedékházakat építsenek. A turisták igényelték, hogy a nehéz közlekedési viszonyok ellenére távoli, szép vidékekre is eljussanak és ott turistaszállásra leljenek. Sokat dolgoztak és áldoztak azért, hogy hegyeinkben a turista társadalom minél több új menedékházat építsen. Szinte versenyeztek az egyesületek, hogy minél szebb menedékházuk, turista otthonuk legyen. Az 1908-ban alakult Munkás Testedző Egyesület Turista Osztálya közel ötszáz fős tagsága 1924-ben határozta el, hogy menedékházat épít a budai hegyekben. Anyagiak híján legfőképp saját munkájukra támaszkodhattak. Sok nehézséggel és fáradságos munkával 1926 tavaszára elkészült a ház. 1926 májusában három menedékház avatására is sor került: a BTE csúcshegy, a KISOSZ* Kő-hegy aljai, és a MTE nagyszénási épületét nyitották meg.

„A nagyszénási menedékház avatása

Május 16-án a menedékház avató sorozatnak újból nevezetes napjára virradtunk. Egy szegény ország még szegényebb társadalmából kikerült derék munkásturistáink fáradságát és igyekezetét tetőzte be a Nagyszénáson épült igazi turistahajlék. A menedékház a csúcstól kb. 100 méternyire északkeletre, kb. 520m tszf.²¹

magasságban, Nagykovácsi község úrbéresei által 20 évre ingyen átengedett telken épült. Földszintjén egy nagy takaréktűzhellyel ellátott nappali (ebédlő), a tetőtérben pedig 24 szalmazsákkal és takarókkal ellátott hálólhelyiség nyert elhelyezést. Semmi luxus, semmi fölösleges, minden olyan, mint amilyennek egy egyszerű meghitt turistahajléknak lennie kell. A közeljövő programja: megfelelő bővítéssel külön női hálószoza létesítése. A gyönyörű kilátással rendelkező, azonban állandóan

A menedékház avatása 1926-ban

szélnek kitett Nagyszénással a Munkás Testedző Egyesület Turista Osztálya szerencsésen választotta meg a menedékház helyét. A Nagyszénás és környéke a fővárosi turistáknak mindig egyik kedvenc túracélja volt. Telenként pedig a változatos szép terepéért a síelők keresik fel mind gyakrabban. Ide építették a „munkástededzők” síugrósáncukat s idei országos síversenyük alkalmával az akkor még hiányosan felszerelt menedékház máris fontos szerepet játszott. A menedékház, valamint éppen a munkásturisták saját két kezükkel végzett munkájának jelentőségét méltányolandó, az avató ünnepségre eljöttek dr. Karafiáth Jenő nemzetgyűlési képviselő, az OTT²² elnöke és dr. Zsitvay Tibor vezetésével a hazai turista társadalom egyéniségei. A nemzetgyűlés munkásképviselei közül ott láttuk Peidl Gyulát, Kéthly Annát, Szabó Imrét, Propper Sándort.

Levelezőlap 1940-ből

A Munkás TE Turista Osztálya részéről Lammensdorf Miklós nyitotta meg a beszédek sorát s üdvözölte a megjelenteket. Szabó Imre képviselő, az osztály elnöke ismertette a vízszegény vidéken épült menedékház nehéz létesítésének történetét és méltányolta az építők fáradtságos munkáját. Dr. Zsitvay Tibor, mint a MTSz elnöke, magas szárnyalású beszéddel avatta fel a házat. dr. Karafiáth Jenő az OTT részéről méltányolta a Munkás TE létesítményét, a MHE* és a T és A²³ üdvözlését Horn K Lajos, a GYTE-ét Stiasny Jenő, a MTE-ét Plöckl Nándor a MKE-ét dr. Korányi Károly, a BTE-ét dr. Győző Dezső, a BSE-ét Jánossy, a TTE-ét Redlinger, Nagykovácsi községét pedig annak jegyzője tolmácsolta. Méder Fülöp, a Munkás TE elnökének zárószavai után dr. Zsitvay Tibor az átadott kulccsal ismét felzárta és céljának ünnepélyesen adott át egy menedékházat, melyet minél hamarabb minél több kövessen.²⁴

A Nagyszénás nagyszerű síterepei és szép vidéke vonzották a síelőket és a turistákat, ezért hamarosan nekiláttak a ház bővítésének. 1928-ban elhunyt Szabó Imre, az egyesület elnöke, ezután a menedékházat róla nevezték el. Az 1930-as években az illegális kommunista párt agitátorai rendszeresen jártak a házba, terjesztették a kommunista eszméket. Ez a hatóságok tudomására jutott, ezért a solymári csendőrség gyakran járőrözött a környéken. Az épület átvészelte a világháborút, a munkásturisták hamar kitarozták, majd működtették turistaotthonukat.

1950-ben a munkáshatalom a Munkás Testedző Egyesületet is feloszlatta, vagyonát államosította. A Szabó Imre menedékházat a Turistaházakat Kezelő Nemzeti Vállalat kapta meg, szépen rendben tartotta és jól működtette. 1954-ben a turistaházban 35 hálóhely: egy kétágyas és két négyágyas szoba, valamint egy kilencágyas és egy tizenhat ágyas hálóhelyiség volt.

Az épület petróleumvilágítással, ciszternavízzel, és a házon kívül levő vécével rendelkezett.

Az 1960-as években Nagyszénás környéki túráink során gyakran tértünk be a turistaházba, a fagyos szeles időben jólesett egy forró teára, bablevesre beülni a barátságos házba. 1975-ben megszűnt a Turista Ellátó Vállalat és a házat a Pest-Budai Vendéglátóipari Vállalat kapta meg, de valószínűleg sohasem üzemeltette. De hogy is lehetett volna a víz és áram nélküli (a vizet lajtos kocsival két km-ről hordták), felújításra váró házat üzleti alapon működtetni?!

1975 őszén a bezárt és őrizetlen épület ablakait betörték, belsejét feldúlták. Sokan írtak az újságoknak, a Magyar Természetbarát Szövetségnek, hogy a nagy múltú munkásmozgalmi emléket meg kellene menteni. De nem mozdult senki. Hetvenhat nyarán szörnyű látványt nyújtott a ház romja, az ajtókat, az ablakkereteket, a használható építőanyagot elhordták, a tetőlemezt letépték, csupasz gerendák meredeztek az ég felé. Hogy lehetett a forradalmi múltat emlékezni egy rom mellett? Sehoggy, inkább eldózerolták.

Emlékfal a turistaház helyén, 2015

Aztán valakinek támadt egy nagy ötlete, a természetbarátoknak úgysem kell a menedékház, építsünk helyére emlékművet. 1981-ban az MSzMP* több alapszerve összefogott és a következő években felépítették a ház falának egy részletét, amelyen az építómunkások domborműve látható, valamint egy kőoszlopot, melyre emléktáblát helyeztek a következő felirattal:

E helyen állt a Munkás Testedző Egyesület 1924–1926 között épített „Szabó Imre” menedékháza az MTE tagjai sport, kulturális és közösségi tevékenységükkel az ellenforradalmi rendszer éveiben is hirdették a forradalmi eszméket.

Az emléktáblát 1986-ban állította: MSzMP Pest Megyei Bizottsága, MSzMP Budaörs Városi Bizottsága, MSzMP Nagykovácsi Községi Alapszervezete.

Még a hetvenes évek végén olvastam egy újságban, hogy valaki leszerelte a romról a menedékház márványtábláját és bevitte a Természetbarát Szövetségbe, de ott nem fogadták be, és múzeumban sem tudta elhelyezni. 2005-ben a badacsonyi volt Rodostó menedékházat jártam körbe, mikor az alsó támfalon, a bokrok között több táblát találtam. Egy fémkeretbe mozaikszerűen egy régi márványtábla darabjait ragasztották be. Alig lehetett kibetűzni, hogy: Szabó Imre menedékház.

Valószínűleg akkor került oda, jó messzire az eredeti helyétől, amikor a csepeli természetbarátok kezelték a badacsonyi turistaházat.²⁵

Walliswood és környéke

Walliswood tipikus angol falucska Surrey megyében, Londontól mintegy 55 km-re délnyugatra. A település magja pár tíz házból áll, és hozzá tartozik jó néhány, az erdős vidéken elszórt épület. Ezek közül egy a falutól északra, eszményi helyen, a Horsham Road mellett fekvő Hazels. Itt lakott ifj. Ripszám Henrik élete nagyobbik felében, 1932 és 1976 között, 44 éven át.

Walliswood nevét a Wallis Wood-ról²⁶ kapta, amely a falu környékén található sok erdő közül csak egy kis darabka. Valaha Ripszámék birtokához tartozott, de Henrik a közösségnek ajándékozta a mintegy 14 hektáros (33 acres) területű erdőt.²⁷ Most természetvédelmi terület, a Surrey Megyei Természetvédő Liga rezervátuma. Ezen az erdős területen, tiszafákon él a derespók, amely nagyon ritka Angliában, és ezen kívül csak egyetlen helyen található Surrey megyében. Láttak itt már peléket is, és 2007-ben egy kivételesen ritka Bechstein denevért is találtak az egyik kihelyezett denevérládában.²⁸

Walliswood szomszédai: keletre a még kisebb Oakwoodhill²⁹, északra Forest Green, a legközelebbi nagyobb település Ockley. Ezek együtt alkotnak egy egyházközséget: The Parish of Ockley, Okewood & Forest Green. Sokáig közigazgatásilag is összetartoztak, de a mostanában folyamatosan megvalósuló, a környéken már elkészült új közigazgatási beosztás szerint Walliswood besorolása a következő:³⁰

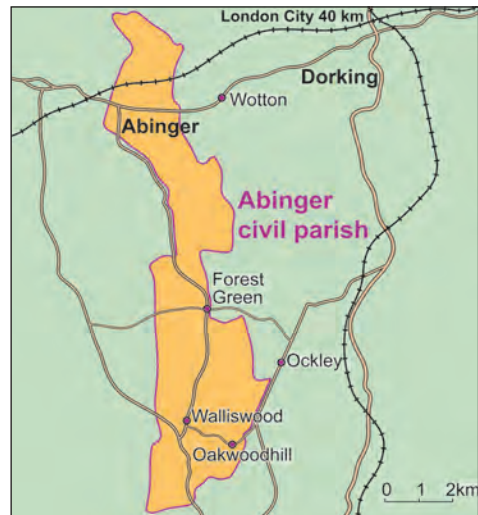
- Abinger (Civil parish – polgári egyházközség)
- Mole Valley (District – kerület)
- Surrey (Shire county – megye)
- South East (Region – körzet)
- England (Country – ország)
- United Kingdom (Sovereign state – független állam)

Okewood temploma az erdő közepén épült festői környezetben. A jelenlegi templomot 1220-ban építették, de már régebben is állt ezen a helyen valamilyen vallásos épület. Eredetileg mint a Wotton faluban lévő parókiai templom kápolnáját építették.

Érdekes esemény történt a XV. században, amikor egy De la Hale nevű ember a környéken vaddisznóra vadászott a fiával. Az ifjút a lova ledobta magáról és egy sebesült vaddisznó rátámadt. Az ifjú megmenekült, amikor egy ismeretlen személy nyíllal megölte a disznót. Hálából De la Hale felajánlotta, hogy kifizeti a templom restaurálásának költségeit.

1879-ben teljes felújításra került sor, melynek során lebontották az északi falat és hozzáépítették az északi szárnyat. Valamikor az összes falat freskók díszítették, és bár a nedvesség nagy kárt tett bennük, nyomaik még most is láthatók.³¹

A település határában lévő homokbányában 1983-ban egy addig ismeretlen dinoszaurusz maradványait találták meg, a leletek Londonba, a Természettudományi Múzeumba kerültek.

Hazels napjainkban és Ripszám-szobor a kertjében

A fogadó régi épülete és a már használaton kívüli falukút védelem alatt áll. Utóbbi fából faragott timpanonjaival tipikus Surrey megyei kút, szép látványt nyújt a falu közepén.

2014 őszén felkerestem Ripszám lakó- és nyugóhelyét. Mivel tömegközlekedés lényegében nincs a környéken, a mintegy 8 km-re lévő vasútállomástól (Ockley) gyalog látogattam meg e fontos helyeket, az útvonal jórészt Public Footpath és Byway. Ezek hagyományos és tipikus angol „intézmények”: azokat az ösvényeket és utakat jelölik így, ahol (sokszor századok óta) bárki járhat, az utóbbin közlekedési eszközökkel is, az ösvényeken csak gyalog.

Sajnos ez az „intézmény” is átalakulóban van, bár az ösvények jórészt megvannak, de a legelőkön, erdőkön stb. való átvágás helyett azok szélére, sokszor magas kerítések közé szorulnak. Már Angliában, a hagyományok hazájában sem minden a régi... Érdekesség még, hogy szinte soha nem írják ki, hová vezet az ösvény, hanem csak a minősítését (Public Footpath és Byway). Maguk az ösvények és különösen a patakokon átvezető hidak használható állapotban vannak.

Hazelsben (hála Grant Juli előzetes levelezésének) megértően fogadtak és bármit lefényképezhettem.³² A borongós időt napsütés váltotta fel, így sikerült néhány jó képet készítenem. Mára a volt garázs is lakóépület lett, az épületek nagy részét turistáknak adják ki. A kertben álló hatalmas, öreg fák alatt Ripi is megpihenhetett hajdan, hiszen halála óta csak szűk negyven esztendő telt el. A lakóháztól mintegy 80 méterre nyugatra,

A falu védett régi kútja

az akkor még sokkal kisebb forgalmú úttól távolabb áll a műterem, amely ma már önálló lakóház Blythe Barn néven. Oda sajnos nem mehettem át, csak a kerítésen keresztül tanulmányozhattam. Az egész birtok tökéletes volt az alkotómunkához, ma is olyan, mint egykor, csak a kertben létesült egy teniszpálya és néhány antenna van a tetőn.

Meglepetésként három Ripszám-művet is mutattak a lakók, egy szobrot a kertben és kettőt a szobában, mindháromat megörökítettem. Örvedetesen gyarapodott így Ripszám-műveink gyűjteménye, ami sajnos még így is csak apró töredéke az életműnek.

Az Okewood templom felújítás alatt 2014-ben

Ezután a falucska felé vettem az irányt, mintegy fél kilométer (vagy stílszerűbben: harmad mérföld)* a fogadóból és faluházból álló „központ”, nem messze a tető alatt levő, megőrzött falukút (nyomóskút). Fő célom a templom és a mellette levő kis temető felkeresése volt, de azt nem találtam, és a részletes, 1 : 25 000-es méretarányú térképen sem sikerült felfedezni (ebbe saját félreértelmezéseim is belejártak). Némi tévelygés és többszöri kérdezősködés után sikerült csak ráakadni, csodálatos környezetben, az erdő közepén. Hatalmas fák állnak magában

a templomkertben is, és a környező erdő is gyönyörű. Míg a házak mindenütt példás karban vannak, a templom kis híján összedől. Ezért nem tudtam fejet hajtani nagy elődünk sírjánál sem, mert a megkezdődött tetőjavításhoz sűrűn beállványozták azt a sarkot, ahol a házaspár közös sírja közvetlenül a fal tövében van. Csak remélni lehet, hogy a tatarozás végére megszépül a sír is. Igen nagy szerencse (és ismét Juli és Roy munkásságát dicséri), hogy jó fényképünk van a sírről nem sokkal ezelőttről.

Ha van stílszerű nyughely egy hajdani tájfutónak és művésznek, akkor ez az.

Ripszám Henrik kiállítása Budapesten, 1974-ben

Levelekből, visszaemlékezésekből tudjuk, hogy Ripszám Henrik tartotta a kapcsolatot szülőhazájával, rokonságával. Mariska néni még futni is látta őt a lóré³³ után Bólyban, a múlt század harmincas éveiben. Szegény kocsis megijedt, mert azt hitte, Ripszám bántani akarja, netán kirabolni.³⁴

Felesége halála után valószínűleg több időt töltött idehaza, és ez nagyjából egybeesett azzal az időszakkal, amikor a kádári vezetés kezdte „felfedezni” idegenbe szakadt honfitársait, hiszen azok jó propagálói lehettek nyugaton a szocialista rendszernek. Ripszám aligha rokonszenvezett a kommunista ideológiával, de ne feledjük, hogy egy baloldali munkásegylet sportolója volt idehaza, igaz, még a sztálini korszak előtt. Élete alkonyán szeretett volna önálló kiállítást Budapesten, ezért tett néhány gesztust: egy értékes térképet ajándékozott az Országos Széchényi Könyvtárnak³⁵ és ösztöndíjat adott két fiatal művésznek angliai tanulmányútra.³⁶ Ezen kívül vállalta a szállítás és a biztosítás (nem kicsiny) költségeit is. A programot Jakuba János³⁷ segítette, aki ekkoriban Ripszám egykori iskolájának, az időközben Magyar Iparművészeti Főiskolává fejlődött intézménynek volt igazgatóhelyettese. Jakuba 1974. március 14-én elhunyt, ezért Ripszám április 10-én felkereste hazánk nagykövetségét Londonban a kiállítás ügyében.³⁸

„Az idős művész (85 éves) most attól tart, hogy budapesti kiállítása – melyet élete legnagyobb sikerének tekint – Jakuba János halála miatt meghiúsulhat.”³⁹

Ezután élénk levelezés kezdődött a Külügy- és Művelődési Minisztérium (MM), valamint az érdekelt intézmények között, melyben tisztázódott, hogy a kiállítást a Kulturális Kapcsolatok Intézete (KKI) Művészeti Propaganda és Sajtó Osztálya rendezi a Kiállítási Intézmények (KI) közreműködésével.

„A kiállítást változatlanul az Iparművészeti Főiskola gondozza. Jakuba János halála után ezt a feladatot a Ripszám-féle ösztöndíjban részesült két fiatal ipari formatervező művész, Gollob József⁴⁰ és Szentpéteri Tibor⁴¹ kapták meg.”⁴²

Júniusban Ripszám ismét Budapestre jön, hozza a katalógushoz az anyagokat.⁴³ A KKI megbízza a szállítással, kivitelezéssel és a nyomdai munkálatok szervezésével a KI-t.⁴⁴

A kiállítás megnyitása, balról Újvári Béla, középen a művész Balszél a Szibériai burját című kép*

A katalógust Zsótér László⁴⁵ tervezte, de a nyomdai kivitelezés nem a legsikerültebb, túl sötét lett a kiadvány. A kiállítás rendben lezajlott, a megnyitóbeszédet Újvári Béla, a Magyar Iparművészeti Főiskola tanára tartotta. Ripszám nagyon elégedett volt, de ez gondot is okozott a rendezőknek: „...néhány kisplasztikát ajándékozott a kiállítás rendezésében részt vett magyar szakembereknek. A művész ajándékozási nyilatkozatát – az ajándékozottak és a művek felsorolásával – mellékeljük⁴⁶. Az intézményeknek illetve magánszemélyeknek történt ajándé-

kozás során a művész nem jelölte meg művei értékét, mivel azoknak csak figyelmes gesztus jellegére gondolt. Tekintettel arra, hogy az ajándéktárgyak nem képviselnek jelentős értéket, kérjük, szíveskedjenek az ajándék művek vámmentes kezelését és belföldiesítését engedélyezni.”⁴⁷

És az utolsó mozzanat:

„A lebontott anyagot gyűjtőkamionnal, utánvéttel szíveskedjenek az alábbi címre küldeni: Henrik Ripszám, Oakwood Hill 228, Ockley, Surrey, Great Britain.”⁴⁸ A gond csak az, hogy cím helyett a telefonszámot adták meg, nyilván azért, mert a magyar ügyintéző nem tudott elképzelni olyan címet, amiben nincs szám. Mivel Ripszámot mindenki ismerte a környéken, a küldemény minden valószínűség szerint megérkezett.

A kiállításon – a katalógus szerint – 46 műtárgy szerepelt, külön csoportban van a 20 szobor és külön a 26 kép. Ez utóbbiba van besorolva két szőnyeg (1934) és két selyemsál (1930 körül) is, amelyeket Lukács Märy (sic!) csomózott, illetve Végh Andorné hímezett. Van ezenkívül pasztell, akvarell, olajfestmény, valamint rajzok és tervek is. Utóbbiak közül érdekes az 5. számú: Propaganda tervek (Szovjetunió), 1919, rajzok, 68x54 cm. Ezzel valószínűleg Angliában nem nagyon dicsekedett, de úgy látszik mégiscsak megérintették az események.⁴⁹

Harcsa Gábor átnézte a korabeli sajtót, de mindössze egyetlen nagyobb cikket talált, az is csak februárban jelent meg a Magyar Hírekben.⁵⁰ Ez a lap kifejezetten a külföldön élő magyaroknak készült, a példányok több mint 90%-át ingyen küldték szét a nagyvilágba.

Zárszóként a teljes megjelent írást ide iktatjuk, remek korjelző: tévedéseivel és túlzásaival együtt.

Teremtő képzelet – Ripszám Henrik tárlatán⁵¹

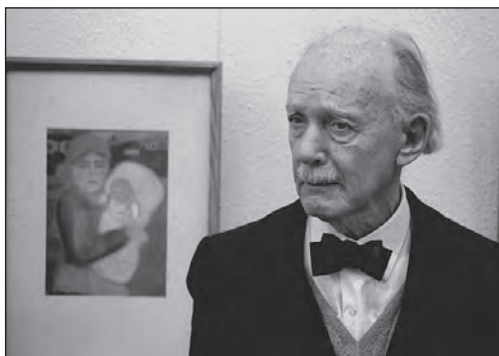
Az 1910-es év egy huszonkét éves fiatalembernek szívdobogató elismerést hozott. Épphogy befejezte tanulmányait a Magyar Iparművészeti Főiskola díszítőfestő szakán, és máris egy rangos tárlaton, a Műcsarnok ötvenéves jubileumi kiállításán mutatkozhatott be.

S hat és fél évtized után a színhely: Kulturális Kapcsolatok Intézete Kiállítóterme, Budapest, 1974 decembere. Ismét Budapesten állít ki az immár nyolcvanöt éves Ripszám Henrik. Angliából érkezett, ahol 1927-ben telepedett le.

A kiállítóteremben az ősz mester készségesen vállalkozik a tárlatvezetésre. Fiatalos hévvel és kitűnő magyarsággal beszél művei születéséről, közben saját életéről is, hisz mindenkor a képzőművész szemével látta világunkat, mindig a megörökíteni valót kereste és keresi.

A feketében, lilában, zöldben játszó ég alatt fatornyos templom sötétlik: Alkony Körösfőtt – pasztellkép 1913-ból.

- *Hátizsákkal, gyalogszerrel barangoltam be az egész országot, így jutottam el Erdélybe is – emlékezik a mester.*
- *Gyalogosan egészen Erdélyig?*
- *Úgy bizony! Persze ehhez tudnia kell, hogy nem voltam minden edzettség híján. Apámat követve én is sportember lettem. Az idősebbek még emlékeznek apámra, a nagyszakállas Ripszám bácsira. Képzelve, amikor megnyertem a magyar gyaloglóbajnokságot ő ötvenévesen még harmadik volt!*

Az apai „örökség” révén kijut az 1912-es stockholmi olimpiára. Gyaloglásban és marathoni futásban képviseli Magyarországot. Kiállít a Nemzeti Szalon tárlatain, villák, templomok, kávéházak díszítésén dolgozik és textiltervezőként is megismerik a nevét.

Világháború. A hétéves hadifogság is tanulmányút a művész számára: új színek, új formák, új emberek.

A Szibériai burját című kép előtt állunk:

- *A burjátok a befagyott folyón szállították föl az árut karavánjaikkal. Észrevettem, hogy milyen törekeny, szép kezük van. Ezért ábrázoltam úgy egyiküket ezen a képen, hogy valami tárgyat tart elegáns, hosszú ujjaival.*

Szibériai szőnyegtervek. A papírlapok szélei barnára pörkölődtek; a láng megtorpant a színek, a minták keleti kavargása előtt.

Barnán rojtzottak a Japán színészek ívei is. (A művész és angol felesége a világkörüli nászut során jutott el Japánba.)

- *Hitler fölégette a házamat, műtermemet. Odalett huszonöt év termése. Jobbára csak az maradt meg, amit kötegekben tároltam. Ezeknek a képeknek csak a széleit érte a tűz.*
- *Mementók, amelyek percekig fogva tartanak, drámák vagy csak egy játékos ötlet, egy arc, egy mozdulat bronzba öntve, domborítva. Zömmel az utóbbi húsz év alkotásai.*

Fájdalmasan kiáltó ajkak, a bordák ívei alatt felsejlenek a zsigerek, ökölbe szorított kéz lendül, az elszántság, a végsőkéig kitartás jelképeként.

A szobor egy pályázatra készült, az ismeretlen politikai foglyot örökíti meg.

Csavargó – relief.

Torzonborz öregember burkolja szakállába borízú mosolyát.

- *Bent voltunk Londonban a feleségemmel, ő valamit intézett, én az autóban vártam rá és ott ettem néhány falatot.*

A szemközti kapualjban egy öreg csavargó ült a földön és evett. Gyorsan lerajzoltam ebédlőtársamat, őt láthatja itt, bronzban.

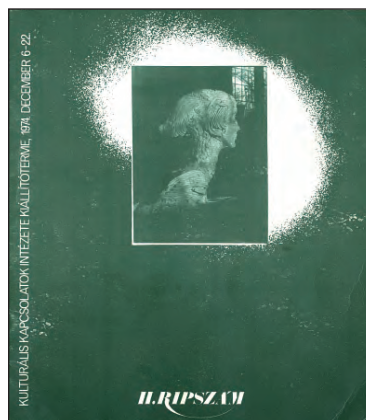
Mrs. Martin Luther King portréja. Zöldpatinás, filigrán bronztestével indiai istenszobrot idéz. Tekintetében a mártír özvegyének fájdalma, méltósága. Óvó-védő öleléssel rejtje ölébe gyermekét.

Elismerő sorokkal telik a vendégkönyv, s akik a kiállításon érik a mestert, egy katalógusra kérnek autogramot.

Közben Londonban két fiatal iparművészünk járja a műtermeket, a hírneves múzeumokat. Ők az elsők, akik Ripszám Henrik alapítványa jóvoltából angliai tanulmányúton gazdagíthatják tudásukat.

– *Alapítványom kései hála szülőhazámnak azért, hogy mint szegény sorú gyerek ingyen tanulhattam.*

Távol a hazától ötven éve... mégis mindvégig honfitársi közelségben.

Az 1974-es kiállítás katalógusa

Jegyzetek

1. 1 korabeli magyar mérföld kb. 8 km
2. A pozsonyi mérő két vékával volt egyenlő és 62,4984 litert tett ki, mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-1740
3. Nem egyesült óhitű, azaz görögkatolikus
4. Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. 1. kötet, 151–152. oldal, Pesten, 1851, a mai írásmódhoz közelített változat, de a neveket betűhíven közöljük.
5. XXX-64-es szelvény, eredeti méretarány 1 : 28 800, <http://hungaricana.hu/hu/>
6. Fényes Elek: Magyarország ismertetése... 1. kötet, 59. oldal, Pesten, 1865
7. Időközben megváltozott a helységek besorolása, a mezővárosi rang megszűnt, megalakultak a járások
8. A magyar korona országainak helységnévtára, Budapest, 1888 (Szerk.: Jekelfalussy József)
9. A magyar korona országainak helységnévtára, Budapest, 1892 Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal (Szerk.: Jekelfalussy József)
10. 5661-es szelvény, eredeti méretarány 1 : 75 000
11. Magyar Vasúttörténet 1. kötet, 85. és 149. oldal, Budapest, 1996, wikipedia
12. Mező András: Adatok a magyar hivatalos helységnévadáshoz, Nyíregyháza, 1999
13. <http://telepules.boly.hu/HUN~/cikkmegjelenites.html:betoltes=3b15b,megnevezes=Tortenelem>
14. Hárs József köszöntőjéből, <http://telepules.boly.hu/HUN~/cikkmegjelenites.html:betoltes=3b8fb,megnevezes=Koszonto>
15. Farkas Rozália bevezetője az Emlékezések a gödi Fészekre (Pest megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 1989) című könyvhöz, kiegészítve és pontosítva.
16. Lásd az 1925–26-os versenyekről szóló fejezetet
17. Az adatok Cséfy Sándor: Az MTE története c. írásából származnak (In.: Vörös Meteor évkönyv, 1982)
18. Nagyréti Tamás: Egy kiváló atléta... In: Gödi Almanach 2000, lásd az oklevet a 47. oldalon
19. A múzeum csak előzetes bejelentkezéssel látogatható.
20. Polgárdy Géza: Magyar Turista Lexikon, szerző kiadása, Budapest, 1941
21. Tengerszint feletti magasság
22. Országos Testnevelési Tanács

23. T és A: Turistaság és Alpinizmus című lap, a többi rövidítés korabeli turistaszervezeteket jelöl
24. Horn K Lajos tudósítása a Turistaság és Alpinizmus 1926. júniusi számában
25. A turistaházról szóló alfejezetet Sváb László írta és állította össze, megjelent a Magyar Turista 2010/2-es számában.
26. Érdekes, hogy a magyar szabályokhoz hasonlóan a település nevét egybe, az erdőét külön írják.
27. Clifford Barber adata az internetről, ismeretlen gyűjtő, az adatra ismételtelen nem sikerült rátalálni
28. http://www.walliswood.org/local_history_4.html, fordítás: Grant Júlia
29. A különböző források felváltva használják az Oakwoodhill (Tölgyfadomb) és a Okewoodhill nevet, azonkívül hol egybeírva, hol a Hill-t különírva. Egyetlen kivétel a templom: az mindig Okewood.
30. <https://en.wikipedia.org/wiki/Abinger>
31. http://www.walliswood.org/local_history_4.html, fordítás: Grant Júlia
32. Azóta ez a tulajdonos, aki nem sokkal Henrik halála után vette meg a birtokot, eladta az ingatlan
33. Lóré: keskeny vágányú, lóvontatású gazdasági vasút
34. Schumanné Ripszám Mária szóbeli közlése, Bóly, 2015.04.25.
35. John Speed 1626-os Magyarország térképe, OSzK Térképtár TR 1521/ST 66
36. Később végrendeletében is hagyott ezer fontot az iskolára, olyan formában, hogy az összeg maradjon kint és abból az iskola által kiküldöttek tanulmányútjának költségeit fedezzék. Nem tudni, ez megvalósult-e, mivel az iskola neve pontatlanul és cím nélkül van megadva.
37. Jakuba János, festő (1909–1974) 1964-től a Magyar Iparművészeti Főiskola tanára, később igazgatóhelyettese. http://www.kieselbach.hu/muvesz/jakuba-janos_9454
38. A kiállításra vonatkozó adatok forrása: Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Kulturális Kapcsolatok Intézete iratai, XIX-A-33-a, 1186-os doboz, 15274/74 dosszié. Továbbiakban: MOL. Az iratok hiányosak, meglehet éppen a Rajka Ágnes ügyintéző által Harcsa Gábornak átadott anyagok miatt.
39. A jelentést írta dr. Házi Vencel nagykövet helyett Kiss Dezső, MOL
40. Gollob József (1934–2009) formatervező, iparművész. A Nyugat-magyarországi Egyetem nyugalmazott docense és a MOME audiovizuális szakának egyik alapítója. 1969-74 között Szentpéteri Tiborral közösen dolgozott a Videotonnak. https://hu.wikipedia.org/wiki/Gollob_József
41. Szentpéteri Tibor (1942–) iparművész. Munkássága során leginkább járműveket, valamint műszereket, játékokat és szerszámgépeket tervezett, valamint több helyen tanít is. https://hu.wikipedia.org/wiki/Szentpéteri_Tibor
42. MM válasza a KKI-nek, 1974.05.21, Csorba Géza mb. osztályvezető, MOL
43. telex a Londoni követségtől, 1974.06.04, MOL
44. 1974.09.26. stb., ekkor veszi át az ügyintézt László Erikától Rajka Ágnes, MOL
45. Zsótér László (1945–) számítógépes grafikus, designer, egyetemi tanár. Önálló tervezőként az alkalmazott grafika számos területén dolgozik, plakátot, prospektust, csomagolást és kiállításgrafikát tervez. Nevéhez köthető arculattervek: MALÉV, MOL, MATÁV, Magyar Posta és a Magyar Rádió. Wikipedia
46. Sajnos a melléklet nincs meg.
47. KKI levele a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokságának
48. KKI levele a KI-nek 1974.12.10.
49. Tekintsünk el attól, hogy a Szovjetunió csak 1922-ben alakult, ebben az időben a Szovjetorszország elnevezést használták
50. Magyar Hírek (1959-1989?) Kéthetenként megjelenő lap a külföldön élő magyarok számára a szocializmus időszakában. Példányszám: 80 000 (1972), <https://mediatortenet.wordpress.com/2014/11/30/magyar-hirek-1959/>
51. Írta Balázs István, Magyar Hírek, 1975/3 szám, 6. oldal

Harcsa Gábor

Tisztuló Ripszám-kép

1978. április elseje szombatra esett. Azért tudom ilyen pontosan, mert Iván aznap kétszer is rám telefonált. Először délelőtt kilenckor, amikor azt közölte, hogy a Magyarország című hetilap 1978/6. számában, az olvasói levelek között Fehér Sándor azt írta, hogy ő már a húszas évek közepén is indult magyarországi tájékoztatósi futó versenyen, másodszor pedig egy fél órával később, hogy léptem-e már a témában.

Kénytelen voltam közölni vele, hogy egyrészt két óvodás korú gyermekemet felügyelem, másrészt, hogy éppen lakáscsere előtti pakolás közben vagyok, és hogy talán már léptem volna, ha történetesen nem április elsejét, a bolondok napját mutatná a naptár... és csak akkor vagyok hajlandó rámozdulni a témára, ha megmutatja az ominózus olvasói levelet... (Skerletz Iván, a Magyar Tájékoztatósi Futó Szövetség legendás főtítkára fiatal korában nem riadt vissza akár a vaskosabb tréfáktól sem.)

Mivel a lakáscsere előkészületek miatt át-átcsaptak a fejem felett a hullámok, kaptam némi haladékokat, de április 11-én, kedden bejött a Népsport szerkesztőségébe és elém tette a Magyarország érintett példányát.

Ez állt benne: „...Mint a sportág korai hódolója, úgy emlékszem, hogy a húszas évek derekán a Munkás Testedző Egyesület (MTE) keretében sporttársaimmal több ilyen versenyen is részt vettem* a budai hegyek között. Ezeket azonban a rendőrség nem nézte jó szemmel és 1930 körül abba kellett hagyni. Dr. Kun László sporttörténész erről a következőket közölte: Az első magyarországi sport jellegű tájékoztató futóversenyt ifjú Ripszám Henrik irányításával az MTE rendezte. Ripszám a hadifogságból 1922-ben tért haza. Az első start 1925. január 11-én 10 órakor a Balázs vendéglő mellől volt. A második tájékoztató futóversenyre 1925 őszén, a harmadikra 1926 őszén került sor. 1929-ben újra megrendezték. A versenyeken részt vettek az MTE versenyzői, továbbá a MAC-ból és az MTK-ból is több atléta. Rajk Andor 1928. december 14-én, az MTE atlétikai szakosztály közgyűlésén ismertette az ifjú Ripszám által hazahozott svéd szabálykönyv által összeállított programot, ebben tájékoztató futás országos bajnoksága is szerepelt. Fehér Sándor”

Térdre! Imához! Belevágtam.

Először a Magyarország szerkesztőségét hívtam, de Várkonyi Endre főmunkatárs nem tudott segíteni, mert Fehér Sándor csak annyit írt magáról, hogy „MTE-veterán”. Azt javasolta, hogy hívjam dr. Kun László sporttörténészt. Tőle megtudtam, hogy az ifjabb Ripszám neves festő- és szobrászművész volt, két számban is indult az 1912. évi stockholmi olimpián, hogy a húszas években Angliába költözött és hogy Rajk Andor valahol Zuglóban lakik.

Isteni szerencsém volt, hogy a Népsport újságírója voltam. Subert Zoltán és Antal Zoltán olvasószerkesztőktől öt perc alatt mindent megtudtam a két Ripszámról: mindketten vegetáriánusok és hosszútávfutók voltak, hogy az idősebb Ripszámnak, aki az MTE alapító tagja volt, vegetáriánus vendéglője volt az Almássy téren, hogy ifjú Ripszám nyerte 1911-ben, 30 km-es gyaloglásban az MTE első országos bajnoki címét. Valaki emlékezett arra, hogy Rajk Andor az ötvenes években együtt dolgozott Cséfy Sándorral, az ismert kézilabda játékosal a budapesti sporthivatalban. L. Kelemen Gábor, a kézilabdázás sportágfelelőse kapásból mondta Cséfy telefonszámát, aki elmondta, hogy MTE atlétaként ő is indult az említett versenyek valamelyikén és megadta Rajk Andor telefonszámát is. Megtudtam Cséfytól, hogy most írja a magyar kézilabdázás történetét, és hogy az egykori Népszavában látta az ominózus versenyek tudósításait.

Egy tárcsázás, és Rajk Andor közölte, hogy másnap fogad és hogy Ripszám nemrég itthon volt és a Kulturális Kapcsolatok Intézetének szervezésében volt egy kiállítása. Telefon a KKI-be. Onnan, Rajka Ágnestól jött a nap egyetlen rossz híre: „Ripi bácsira jól emlékszem, de sajnos rossz hírt kell tudatnom. Egy éve levelet kaptam Angliából: meghalt szegény.”

A Népsportnak nagyon jó könyvtára és archívuma van. Bár az 1903-ban alapított és hetilapként indított Nemzeti Sport első éveiből csak kevés példányt őriznek, a húszas évek elejétől, amikor hetente már többször is megjelent a lap, komplett évfolyamok sorakoznak a könyvtár polcain. 1975 őszétől bár a tájfutást, mint sportágat megtarthatam, minden másnap mint tördelő (tervező) szerkesztő dolgoztam. Részt vettem a délután 13 órai lapindító értekezleten, majd estig szignáltam a beérkező cikkeket, tudósításokat, méreteztem a képeket, rajzoltam az oldaltükröket, ellenőriztem és irányítottam a nyomdai munkát. Délután általában csak csörgedeztek, estefelé pedig zúdultak be a kéziratok.

A kora délutánjaim így meglehetősen szellősek voltak. Április 15-én, pénteken az archívumból lecipeltem a tördelői szobába a Nemzeti Sport 1925 és 1926 évi bekötött példányait, és már a január 5-i szám 8. oldalán megtaláltam az első verseny részletes beharangozóját. A január 8-i számban újabb kishír, a következő napiban újabb beharangozó jelent meg, a január 12-i szám – tisztes terjedelemben – már az eredményeket közölte. (Akit további részletek érdekelnek, megtalálhatja a tájfutó évkönyvben <Szélrózsa 79>, a 227–259. oldalon, kivonatosan ebben a kötetben is) Lényegében, alig egy óra alatt, mindhárom verseny beharangozóit, tudósításait sikerült megtalálnom. Némi fizetség ellenében az egyik szerkesztőségi gépírónőt rábeszéltem, hogy gépelje ki a megjelölt részeket. Vasárnap estére már kész is volt vele, és hétfő délben Iván már olvashatta is.

Az indulók ismeretében ismét a szerkesztőség nagy öregjeit kerestem meg. A birkózó Matura Mihály nevét mindenki ismerte, a sízó Strauch Gyuláról kiderült, hogy Szepes Gyula néven rendszeresen a Népsportba rajzol. Belloni és Cséfay a MAC híres középtávfutói voltak. De ott volt a politikus Kéthly Anna sziklamászó testvére, Lajos, a rendező Ripszám édesapja és még sokan mások.

Ettől kezdve a feladatok megsokasodtak. Hol Bárány Lászlóval, a sportág történésszével bújtuk a parlamenti könyvtárban található polgári lapokat és a Népszavát, hol pedig a beazonosított egykori versenyzőket kerestük. Egyik sem volt egyszerű. Átnéztük a Népszava, a Pesti Napló, a Világ, Az Újság, a Pesti Hírlap, a Magyarország, a Sporthírlap, Az Est, a Turistaság és Alpinizmus, valamint minden szóba jöhető lap, kiadvány több évfolyamát. Minden érdekességről fénymásolatot csináltattunk. Vagy három hétig többet voltam a Parlamentben, mint odahaza. Az interjúalanyokkal is sok dolgunk volt. Akit megtaláltunk, már mind öreg volt és alig emlékezett. Nem csoda: több mint

fél évszázad telt el a versenyek óta. Ráadásul senki sem volt biztos abban, hogy az MTE csak három versenyt rendezett. Főszerkesztői és szerkesztőségi párttitkári ajánlással sikerült bejutnom a Párttörténeti Intézet archívumába, és ott a Munkássport című rendkívül ritka kiadvány néhány számát átnézni. Ekkor vált biztossá, hogy csak három versenyt rendeztek, rendezhettek.

A kutatás eredményeként 1978. május 26-án és 27-

Belloni győzött a tájékozódási versenyben

Strauch Gyula második, Matura Mihály harmadik. A 61 éves id. Ripszám Henrik kitűnő szereplése 3B induló, 30 befutó – Az MTE tájékozódási őrdei versenye

– A Nemzeti Sport tudóstóljától –

A számpatikus, derék munkásegyletét az MTE első kísérlete, hogy hazánkban a kitérőd nagy részén már általánossá vált tájékozódási mezői versenyt meghonosítsa, teljes sikerrel végződött. A tegnapi délelőtti a budai hegységben lefolyt verseny, amely nálunk az első ilyenfajta verseny volt, és száma 30 induló tudott a startjáratot csábitani s az igazságot és teljes kiámenetelti viadal úgy a futók mint a mezőlelet érdeklődők tel-

felé. Ezek közt volt a beérkezők nagyrésze, köztük a grófias Belloni is. Mások, így a második Strauch Gyula, a kevésbé lejtős és járhatóbb, de valamivel hosszabb útvonalat választották, majdnem ugyanazt, mint amelyen föl-futottak a Jánoshegyre. A verseny végeredménye az atléták főlényét bizonyítja, a jobban tájékozódó túristák előtt. Az első tizenöt beérkező

Nemzeti Sport, 1925. január 12.

én megjelent a Népsportban a témával kapcsolatos cikkem „Mínusz kilenc esztendő – avagy sporttörténeti kutatás egy levél kapcsán” címmel. Ezt az írást a soron következő szerkesztőségi értékelésen „kiválóan” minősítették. Ennél már csak egy dolog jelentett nagyobb elismerést: a sportág egyik sztáredzője közölte: mostantól kezdve elolvassa a cikkeimet...

Bár azt hittem, hogy ezzel lezártam a témát, nagyot tévedtem. Iván nem nyugodott addig, amíg részletesen, kibővítve, a Szélrózsa 79-be meg nem írtam.

Közben a Kulturális Kapcsolatok Intézetétől kaptam egy paksamétát. Benne volt Ripszám saját kezűleg írt önéletrajza és egy fotó a kiállításának megnyitásáról. Kiderült, hogy a Baranya megyei Németbolyon született. (Iván és Kiss Endre „mesterkedéseinek” következtében táblát állítottak szülőhelyén.) A fotó hátoldalán talált dátumból és feliratból egy egész filmtekerécsert kerestek vissza az MTI Fotóarchívumában... Kelemen Janót és Grant Júliáékat sem hagyta nyugodni a téma... Mindenütt kutattak! Janó – sok más mellett – felfedezte az interneten az 1912-es olimpia maratoni futásáról készült filmriportot, ahol futás közben láthatjuk Henriket... Júliáék kinyomozták angliai otthonát, megtalálták a sírját, a végrendeletét... Felkutatták Ripszám még élő rokonait, barátait... Az Iparművészeti Főiskolából előkerültek száz évvel ezelőtti osztályzatai... Tudjuk, hogy hol és hogy élt hadifogolyként... előkerült egy általa illusztrált könyv is...

TÁJFUTÁS

Mínusz kilenc esztendő

– avagy sporttörténeti nyomozás egy zsebtükör kapcsán

(II.) Második lépésem — bár lehetett volna tán az első is — a korabeli lapok átböngészése volt. Az első, 1925. január 11-i versenyt többször is beharangozta, sőt riportosan tudósította a *Népszava* és a *Nemzeti Sport*. Több akkori napilap pedig kisebb-nagyobb terjedelemben számolt be az eredményekről. A hővölgnyi villamosvégállomás mögötti rajtnál megjelent többek között dr. Moldoványi István, a MASZ akkori főtitkára, indult az MTE atlétikai, úszó-, tornász- és szkiámaszó-szakosztályának több tagja, a birkózó Matura Mihály és a MAC két kiváltsága: a középtávú Bello-ni és a sielő Strauch Gyula.

A trapézalakú útvonalon Balázs-vendégül — Fazekas-hegy

Toldi Géza testvére vagy rokona volt; Strauch Gyula pedig Szepesre magyarosította a nevet, ő a kitűnő karikatúrista, Szepes Béla fiúve. Cséfy Sándor ma is tevékenykedik a kézilabda-sportban. Rózsa és Steiner az MTE neves atlétái voltak. A többiekről nem tudok...

Szepes Gyula: „Az első és az utolsó tájfutóverseny volt, amelyen elindultam. Mindenkinék retszett a dolog, jökeďvűek voltunk, csak a legkülönbébb irányokból feltűnő vetélytársak látványra és az arcunkba csapódó rengeteg ág zavart kissé.”

+

A második versenyt 1925. november 13-án rendezték. Ezen már már is indultak Újra Bala-

talajú legyen”, és hogy „ifjú-ságok 17 éven alul egyáltalán ne versenyezzenek, a többiek is csak kb. 4 km-es távon”.

Es abban az időben, amikor a tájfutást a mezei idényre való felkészülés eszközeként tekintették, az egyértelmű volt azaz, hogy az atléták mellőzni fogják a nehéz terepen folyó tájékoztatósi futóversenyeket.

Végül, de egyáltalán nem utolsósorban azért nem rendeztek több versenyt, mert egy munkáségyesület kezdeményezéséről volt szó. Jó példa erre az a kis hír, amely a *Nemzeti Sport* 1927. november 13-i számában található: „Az MTE vasárnapra kiírt tájékoztatósi versenyt nem

Népsport, 1978. május 27.

Egyre teljesebb kép bontakozik ki róla. Talán egyszer még azt is megélem, hogy harmincválhány év után bebocsájtást nyerek a Sportmúzeumba, és megnézhetem az MTE-vel kapcsolatos anyagokat, különösen azt a több kiló dokumentumot, amit még Rajk Andor adott át dr. Kun Lászlónak, és amely halála után a múzeumba került. Mert érzem, hogy ott kell még lennie egy olyan fényképnek, egy olyan iratnak, amellyel teljesebbé válik a Ripszám Henrikről alkotott kép és tovább tisztul a magyar tájfutó sport kezdeteit borító homály is!

Név:		Születési év:		
Cél :	Fazekas-hegy	Szt. Antal szobor	János-hegyi vendéglő	Gyermekvasút hídja
Rajt :				
Idő :				

A 2000-es jubileumi Ripszám emlékverseny térképe, lényegében az első verseny ellenőrző pontjaival, a 4-es pont baleset megelőzési célból került be. Alaptérkép az Állami Térképészet Budapest térképe, kb. 1930.

A tájfutás skandináv gyökerei és elterjedése Európában

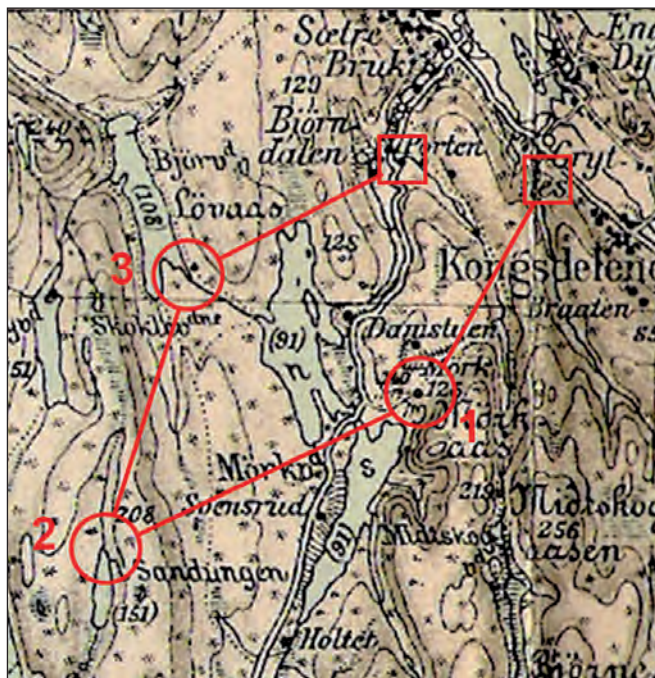
A tájfutás a XIX. század második felében Skandináviában fejlődött ki fokozatosan és kezdetben a katonai kiképzés részét képezte. Fontos volt, hogy a leendő tisztek jól tájékozódjanak a terepen, ezért egyre több tájékozási gyakorlatot tartottak a katonai akadémiákon. Ezen kívül jó erőnlétre is szüksége volt a katonáknak, amit futással is fejlesztettek. A tájfutás ennek a két ágának, a (terep) futásnak és a tájékozási gyakorlatnak az ötvöztetésével alakult ki a század végére. Az 1880-as évek végétől nevezték el Svédországban ezeket a gyakorlatokat orienteringslöpningnek, ami magyarul tájékozási futást jelent (a svéd orientering szóból származik az angol orienteering szó egy plusz „e” hozzáadásával). A tájfutás lényege tehát nem egyéb, mint egyéni tájékozási gyakorlat ismeretlen terepen, kizárólag térkép és iránytű (tájoló) segítségével.

Hogy melyik versenyt tekinthetjük az első tájfutó versenynek, arról a különböző források másként nyilatkoznak, hiszen a katonai kiképzés mindennapjairól nem maradtak fenn részletes feljegyzések. Az első, bizonyíthatóan tájoló és térkép használatával zajlott nem katonai versenyt 1897. október 31-én Norvégiában, az Oslótól nem messze fekvő Grottumban tartották, megegyezés szerint manapság ezt tekintik a világ első tájfutó versenyének.

A sportág Skandináviából indult ki, és a vezető szerepet eddig mindig az északiak játszották. A sportág első elméleti munkái is innen kerültek ki: 1932-ben jelent meg az első svéd kézikönyv *Regler för Orientering med Rad och Anvisningar* (A tájfutás szabályai tanácsokkal és magyarázatokkal) címen. 1936-ban a *Friluftsliv* magazin meghirdette az első elméleti pályakitűző versenyt, és Olle Ekbohm három évvel később megírta az első pályakitűzői segédletet.

A tájfutás kezdeteivel foglalkozó hazai és külföldi szakirodalom elég részletesen bemutatja az első versenyek körülményeit és a szervezeti hátteret, de kevés megbízható információ van arról, hogy pontosan milyen térképeket használtak.

Az azonban biztos, hogy az első időkben fel sem merülhetett az igény speciális tájfutó térképekre. A sportolók által készített tájfutó térképek előállításához meg kellett teremteni annak a lehetőségét, hogy tökéletes kartográfiai szaktudás nélkül is elő lehessen állítani a sokszorosított térképet, ennek hiányában a gyakorlati térképészek segítségét kell igénybe venni.

Tájfutáshoz használt 1 : 100 000-es norvég térkép 1925-ből, későbbi pályaberajzolásal

A tájfutó térképek fejlődése szempontjából a világháború azzal adott jelentős lökést a sportágnak, hogy a háborús viszonyok miatt az addig könnyen elérhető térképek hirtelen titkossá váltak, árusításukat betiltották. 1940 tavaszán Norvégiát megszállták a németek: a tájfutás gyanús lett, a lázadáshoz hasonló. Itt szinte az egész sportágot betiltották, mert nem tekintették másnak, mint az ellenállási mozgalom katonai gyakorlatainak. A norvég tájfutók különböző trükköket eszeltek ki, hogy eltitkolják a rendezvényeket a megszállók és a kollaboránsok előtt. A topográfiai térképeket azonban nagyon nehéz volt helyettesíteni. A Tanum IL Club által rendezett illegális éjszakai versenyen (1941. 10. 30.) Kristoffer Staver újrajzolta az erdő térképét, sőt pár terepi felmérésből származó új elemet is jelölt. Ez a fekete-fehér térkép 1:25 000 méretarányban 10 m szintvonalközzel készült. Ez volt az első, speciálisan tájfutás céljára készült térkép. (Ha eltekintünk a Ripszám Henrik által rajzolt 1925-ös térképektől, amik nyilván csak vázlatok lehettek.) De lényegében nem volt speciális tájfutó térkép sem formáját, sem tartalmát tekintve. Néhány ilyen térkép készült a további háborús évek alatt és később is. A térkép készítője, Kristoffer Staver később így emlékezett erre: *Apámnak volt néhány másolata az Oslo városa által Vestmarka tartományról készített erdészeti térképek némelyikéről. Amikor megrendeztük valamikor a háború idején hagyományos éjszakai versenyünket, elhatároztam, hogy meglepem a résztvevőket. Párszor bejártam a terepet, felvettem néhány részletet és valahogy lemásoltam (a térképet). A térkép fogadtatása nagyon jó volt.*

A tájfutás kezdetei az egyes országokban

Az első Skandinávián kívüli versenyt 1925-ben hazánkban rendezték.

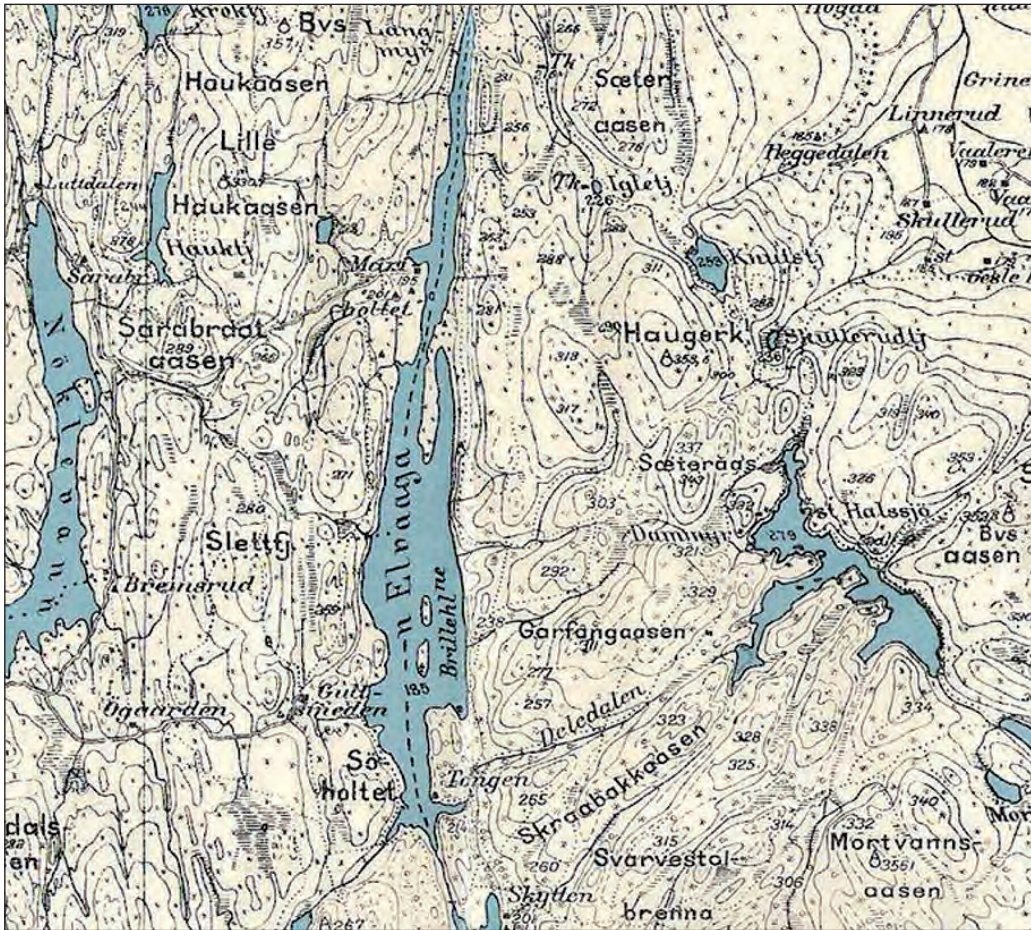
Észtországban 1926-ban rendezték az első viadalt, amihez még a cári idők félversztás (1:21 000 méretarányú) térképét használták. A piritali első versenyen is egy félversztás térkép kétszínű nyomtatását használták. A későbbiekben általánossá vált 1:25 000-es méretarányú térképeken eleinte az alapszintköz még két öles volt. Az örendszerrel aztán nagyon gyorsan, már 1927-ben áttértek a méterben megadott szintvonalközzre.

1933-ban Csehszlovákiában, Vrútky mellett rendeztek éjszakai versenyt speciális vázlattal, és a harmincas években még több túraversenyt is rendeztek még ezen kívül. Ezek a versenyek azonban még teljesen esetlegesek voltak, és cseh források 1950-től számítják a szervezett csehszlovák tájfutás kezdetét. Az első versenyek az akkor hozzáférhető turistatérképeken zajlottak, valamint feltűntek még régi, osztrák–magyar monarchiabeli térképek is. Ezek a versenyek tehát nagyon hasonlítottak az ebben az időben beindult magyar turista-tájékoztató versenyekhez.

Svájcban is nagyon korán, már 1933. 03. 19-én megrendezték az első tájfutó versenyt Zürich közelében. A svájciak a korai kezdetek után hamar megkedvelték a sportágot, és annak legfontosabb nem skandináv bázisává lettek. A svájci térkép kultúra magas foka miatt sokáig, még az 1964-es Európa Bajnokságon is, a hivatalos topográfiai térképeket használták, helyesbített tájfutó térképek itt is csak jóval a II. világháború után készültek.

Az első tájfutó versenyek és a méterrendszer bevezetésének ideje az egyes országokban:

ország	az első tájfutóverseny	a méterrendszer bevezetése
Norvégia	1897	1875
Svédország	1901	1876
Dánia	1906	1907
Finnország	1923	1886
Magyarország	1925	1876
Észtország	1926	1929
Svájc	1933	1876
Csehszlovákia	1933	1875

Tájfutásra használt 1 : 50 000-es norvég térkép az 1940-es évekből

Sokszorosítási technológiák

A sokszorosított térképek előállításának technológiája folyamatosan fejlődött. A modern ofszet nyomtatás az Alois Senefelder által 1796-ban feltalált litográfiának egyfajta továbbfejlesztése. Senefelder találmánya az olaj és a víz kölcsönös tisztításának elvén alapul. A litográfiai kő alapanyaga a bajorországi Solnhofen környékén bányászott pala volt. Erre a simára csiszolt lapra speciális koromból és zsírból készült litográfiai krétával vagy tussal rajzoltak. A litográfiai eljárásban a kőre rajzoló művésznek tükörfordított nyomóformát kellett előállítania. A rajzra nyomdafestéket vittek fel, ami a zsíros (vagy olajos) felületen megtapadt, a kőlap vízzel benedvesített részein viszont nem, így az odakerült festék egyszerű eljárással lemosható volt. A nyomtatásra szánt papírlapot az előkészített kőlapra helyezték, majd hozzápréselték. A nagy nyomásra az olajos részek átadták a festéket és így jött létre a könyomat, a litográfia. Egyébként a litográfia volt az első olyan sokszorosítási eljárás, amely a színes sokszorosítást is lehetővé tette.

Az évek során a kőlapokat hajlítható fémlemezre, mindenekelőtt cinklemezre cserélték nyomóformaként. A konzervdobozok nyomtatásánál azonban előállt az a probléma, hogy a cinklemezrel fémmre nem lehetett nyomtatni. A probléma megoldásaként egy rugalmas gumihengert iktattak be. Ezáltal létrejött a közvetett síknyomtatás, melyet ofszet nyomtatásnak hívunk.

Az ofszet nyomtatás papírnymásra való alkalmazását a XX. század elején egyidejűleg, de egymástól függetlenül fejlesztették ki amerikai és német szakemberek. A kifejlesztett eljárás viszonylag rövid időn belül komoly vetélytársat jelentett a hagyományos magasnyomtatásnak.

Az elmúlt több mint 100 évben az ofszet nyomtatás hatalmas fejlődésen ment keresztül, a mai gépek már csak a nyomtatás ősi elvében hasonlítanak az első nyomógépekre.

A nyomtatási eljárások közül a síknyomtatásban a nyomóforma nyomóelemei lényegében azonos síkban helyezkednek el a nemnyomó elemekkel.

Nem kötődik ugyan közvetlenül a nyomtatáshoz, de a megfelelő szintű fényképezés, a reprodukciós fotózás kifejlesztése szintén nagy fontosságú volt a térképsokszorosítás szempontjából.

Ami a térképrajzolást illeti, a kőlapra való rajzolás, illetve a rézmetszés nem volt igazán gyors és hatékony térképrajzoló módszer (amiatt sem, mert a térkép tükörképét kellett megrajzolni). Új rajzoló módszerekre a műanyagok felfedezéséig kellett várni, bár már a XIX. sz. második felében megkezdődtek az ilyen irányú kutatások (a celofánt pl. 1908-ban, a PVC-t 1926-ban állították elő), és a fényképezésben először a XIX. sz. legvégén fejlesztették ki a celluloid alapú filmeket. Sajátos feladat volt a XX. sz. első felében a röntgen feltalálása kapcsán nagy érdeklődést keltő orvosi alkalmazás, mely szintén megfelelő minőségű filmek előállítását kívánta (az üveglemezek alkalmazása több szempontból sem felelt meg a fényképezés céljainak).

Az építészeti tervezéshez is nagy szükség volt nagyméretű, átlátszó, áttetsző fóliákra, filmekre, amelyek másolásra is alkalmasak (ez volt az ún. diazó technológia).

A térképezészek használtak pauszpapírt (másolópapírt) is, de a pergamenre emlékeztető, kénsavval kezelt nyers papír, amely részlegesen víz- és zsírálló volt, inkább csomagolóanyagként volt alkalmas, mint professzionális rajzfóliának.

Állami topográfiai térképek

Az egyes országokban az alaptérképekkel való ellátottság, valamint az alaptérképek jellege és minősége nagyon eltérő volt. Svédországban, Finnországban, Svájcban például nagyon pontos, nagy méretarányú, nyílt minősítésű topográfiai térképek voltak. Ezek minősége annyira jó volt, hogy a tájfutó versenyeken egy időben visszatértek az 1:100 000-es szelvények használatához azzal az indokkal, hogy a nagyobb méretarányú térképekkel azok részletessége miatt „nem jelent igazi feladatot a tájékozódás” (hasonló Magyarországon is történt az 1960-as években, lehagytak bizonyos tereptárgyakat, pl. nyiladékokat az állami topográfiai térképek tájfutó térképpé alakítása során).

A tájékozódási gyakorlatokon katonai topográfiai térképeket, ill. abból készült vázlatokat használtak. A nyílt és katonai térképeket 1:25 000 – 1:100 000 méretarányban, 10-30 méteres szintvonalközzel főként fekete-fehér kivitelben használták, információtartalmuk – tájfutó szempontból – igen szegényes volt. Például a skandináv erdőségek térképeiről még a legalapvetőbb úthálózat is hiányzott, nem is beszélve a domborzat apróbb részleteinek ábrázolásáról.

Részletesebben néhány országról:

- Norvégia első állami térképészeti hivatala 1773-ban alakult. 1860-ban indult meg az ország 1:100 000 méretarányú topográfiai felmérése, mely majdnem 90 évig tartott. Csak az 1950-es években indult meg az 1:50 000 felmérés 30 méteres alapszintközzel.
- Svédországban 1811-ben indultak meg a katonai (topográfiai) felmérések, melyhez 1894-ben csatlakozott a kataszteri térképezés. 1937-ben a felmérő szervezetet polgári intézménnyé alakították. Az első 1:100 000 méretarányú, csíkos domborzatábrázolású felmérés 1860-ra fejeződött be (az ország déli, sűrűbben lakott területein). 1938–1976 között készült el az 1:10 000 méretarányú felmérés (ez az ország 60%-át fedi, a ritkábban lakott területekre csak 1:20 000 méretarányú szelvények készültek).
- Dánia első felmérése 1762-1821 között 1:20 000 méretarányban készült el, a végleges

térképek 1:120 000, majd 1:60 000 méretarányban jelentek meg. 1842-től a méretarány 1:80 000-re változott, de 1864-től az 1:20 000 méretarányú felmérési szelvényeket is kiadták. Később a Védelmi Minisztérium alatt 1928-ban megalakult civil szervezet végezte a felméréseket.

- ◆ Finnország: már 1812-ben létrejött a felmérésekkel foglalkozó állami hatóság, közvetlenül azután, hogy az ország feletti hatalmat Oroszország vette át Svédországtól. A Nemzeti Földmérési Szolgálat 1919-ben alakult meg. Az első kataszteri térképezés 1846–1872 között készült el, de ezek még nem voltak szintvonalas szelvények. 1870–1917 között, az orosz uralom alatt 1:21 000, 1:42 000 és 1:84 000 méretarányú topográfiai térképek készültek. 1930-ban vezették be a Gauss-Krüger vetületi rendszert és az 1:20 000-es felvételi méretarányt, a felmérés 1977-re fejeződött be, (ekkor a felújítás már számítógépes módszerekkel indult meg).
- ◆ Svájcban 1838-ban alakult meg a topográfiai szolgálat. Az első felmérés, az ún. Dufour térkép 1:100 000 méretarányban 1864-re elkészült. 1868-tól elkezdték a felmérési szelvények kiadását is: ezek a szintvonalas térképek 1:25 000-es, a magashegyi területeken 1:50 000 méretarányúak voltak. 1901-re a teljes ország területére elkészültek ezek a térképek. 1935-ben indult új felmérés, először 1:50 000 méretarányban.

A svéd tájfutás születése

1901. március 7-én került sor az első svédországi civil versenyre.

A 14 km-es pályán négy ellenőrzőpont volt: két templom és két jól ismert kúria. 5 versenyző indult 1:100 000 térképpel, amelyek 1845–66 között készültek, és 1873-ban nyomtatták. A versenyzőknek nem volt tájolójuk, az ellenőrzőpontokon megmutatták nekik a következő pont irányát. A versenyt a 24 éves Victor Dahl építésszámológép nyerte meg 1.35.34 idővel (később a híres stockholmi Városháza építkezésében is komoly része volt). 1903-ban volt az első országos verseny, de nem sikerült széles körben elterjeszteni a sportágat.

A svéd tájfutás végül egy fiatal hadnagynak, Ernst Killandernek köszönheti páratlan felvirágzását. Nagyon megtetszett neki ez a sportág, és már korán megjósolta, hogy népsport lesz belőle. Ő maga 1908-tól rendszeresen részt vett kisebb versenyeken és 1913-ban javaslatot tett egy stockholmi tájfutó verseny megrendezésére. Ötletét nem fogadták el, mondván: ez a verseny komoly katonai gyakorlat, túlságosan nehéz és bonyolult, nyilván nem számíthat nagy érdeklődésre.

Bár Svédország semleges maradt, az I. világháború visszavetette a sport fejlődését. Ugyanakkor a tájfutás számára előnyök is voltak: megerősödött a cserkészmozgalom, amelynek részét képezte a térkép- és tájolóismeret, valamint a háborús készségek megkövetelte a térképismeretet. A háború után általánosan több ismerettel rendelkeztek az emberek, megnőtt az érdeklődés a sport iránt.

Ernst Killander ötlete a háború ideje alatt pihent, de nem adta fel a reményt és amikor 1919-ben ő lett a Stockholms Idrottsförbund (Stockholmi Sportszövetség) elnöke, újra előállt javaslatával. (Ezért lett később ő a „tájfutás szülőatyja”)

1919. március 25-én került sor erre a nagyszabású versenyre, aminek igen nagy visszhangja lett. Ez volt az igazi startlövés, ettől számítható a „modern” tájfutó sport Svédországban, illetve az egész világon.

A 217 előzetes jelentkezőből 155 fő jelent meg a rajtnál. Volt köztük péksegéd, egyetemista, kőfaragómester, banki alkalmazott, katona, irodista, közalkalmazott – de csak férfiak. Közülük 86 senior (felöltt), 42 oldboy (32 év feletti). A táv 12 km 3 ellenőrzőponttal 1:100 000 térképen. 10 órakor indult az első versenyző, a többiek egypercenként, így a verseny délután ötig tartott. A legjobb időt egy norvég sífutóbajnok érte el 1.25.39.

A verseny óriási siker volt, mindenki várta a folytatást. Egymás után alakultak a klubok, sorra

rendezték a versenyeket. 1923-ban rendezték az első területi bajnokságot. Az országos bajnokságot túl drágának tartották, nem engedélyezték. A másik indok az volt, hogy bárhol is rendeznék, a helyiek túl nagy előnyhöz jutnának a helyismeret miatt.

A tájfutás ezzel elindult ragyogóan felívelő pályáján, a résztvevők számát tekintve a legnagyobb versenysporttá vált, ahogy Killander megálmodta.

1928-ban sok támadás érte a tájfutást, „aggódtak”, hogy kiszorítja a klasszikusnak számító terepfutást.

A Svéd Tájfutó Szövetség (Svenska Orienteringsförbundet) fennállásának 50 éves évfordulójára megjelent Självvald väg i okänd mark (Egyéni útválasztás ismeretlen terepen, 1988, Szerk. Per Elfström) bevezetőjének kivonata nyomán, fordította: Harrach Ágnes.

Összefoglalás

A tájfutó térképek korai (II. világháború előtti) története minden országban az adott ország topográfiai, esetleg turistatérképeihez kötődik. Nem véletlen, hogy a tájfutás azokban az országokban alakult ki először, ahol a nagyméretarányú topográfiai térképek hozzáférhetőek voltak az egyszerű állampolgárok számára is. A topográfiai és az ezen alapuló turista- és várostérképek alapvető fontosságúak az adott országok térképkultúrájának kialakulása szempontjából.

Irodalom

Barna Judit: Az ofszet nyomtatás technológiai lehetősége

http://109.74.55.19/tananyag/tananyagok/gyartasel%20es%20nyomdai/4_0955_007_110131.pdf

Böhme, Rolf: Inventory of World Topographic Mapping, International Cartographic Association, 1989.

Myrvold, Bernt O. 2004–2008. “100 years in the forests”, O-Sport, Chapter 1: no. 8/2004:48–50;

Chapter 2: no. 1/2005: 48–50; Chapter 3–4: no. 2/2005: 48–50; Chapter 5: no. 3/2005:48–50;

Chapter 6: no. 4/2005:48–50; Chapter 7: no. 6/2005:48–50; Chapter 8: no. 1/2006:48–49;

Chapter 9: no. 2/2006:48–49; Chapter 10: no. 3/2006:48–50; Chapter 11: no. 4-6/2006:128–129;

Chapter 12: no. 2/2007:48–50; Chapter 13: no.1/2008: 76–77.

Vereszi Tibor: A tájékozdási futó térképek története, diplomamunka, ELTE Térképtudományi Tanszék, 2001.

Svédországi
versenyjelenet

Sweden,
land of outdoor life,
Medéns förslag,
Stockholm 1949

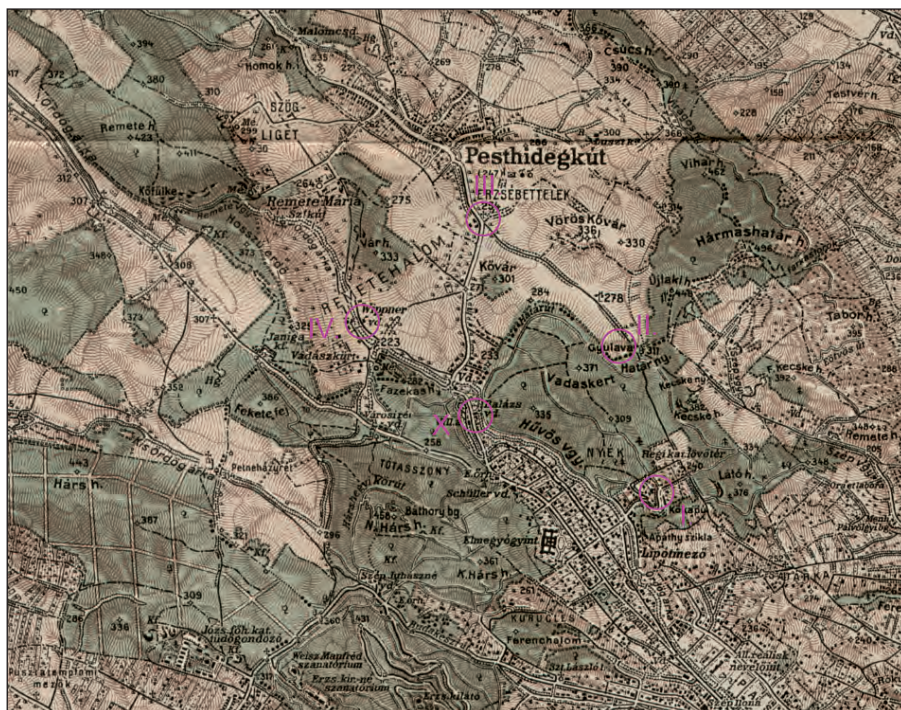
Harcsa Gábor és Hegedüs Ábel

Az első tájfutó versenyek 1925–26-ban

1925. január 11-én rendezte meg a Munkás Testedző Egyesület (MTE) a világ első Skandinávián kívüli tájfutó versenyét. Az első rendezvényt még kettő követte, november 15-én és 1926. november 28-án. Azért kerültek téli időpontokra az erőpróbák, mert elsősorban az atléták számára rendezték a pályaszezon meghosszabbítására. Ez akkortájt Svédországban is így volt, a tájfutás a nyári és a téli sportszezon közti „részt” foglalta el.

Ezek a versenyek sokkal közelebb álltak a mai tájfutó rendezvényekhez, mint a következő évtizedek tájékozódási versenyei: minden versenyző berajzolt térképet kapott a rajt előtt egy perccel, bélyegzővel igazolták a pontok érintését, szenior és női kategóriát rendeztek, nem büntették a sietést, nem tettek fel elméleti kérdéseket stb.

Mindhárom verseny „központja” Hűvösvölgyben, a villamos végállomása melletti (egykori) Balázs-féle vendéglőben volt. ¹

A második verseny férfi pályája, az 1922-es térképre berajzolva

X - Start és cél (Balázs vendéglő)

I. Szalonka út 6/b. (Minder Adolf villa melletti kút az út szegletében)

II. Kőfejtő. Kőbánya és lövészárk az erdő szélén.

III. Kereszt a pest-hidegkúti út határában

IV. Wippner-féle nagyvendéglő a Mária Remete úton

Az első verseny útvonala – későbbi kiadásban – a hatvanadik oldalon látható, a második versenyről is részletes információkkal rendelkezünk, mivel megvan a nagyon részletes pontmegnevezés és az egyik induló, Kurunczy Lajos beszámolója. Ezek alapján teljes biztonsággal megrajzolható a versenyzők térképe, még azt is tudjuk, hogy a pontokat római számokkal jelölték. A korai versenyeken a pontokat nem kötötték össze, de ez nem biztos, hogy ekkor is így volt. A második „jelentkezési hely” több versenyzőt megrézfált, mert az a Gyulavár (ma Homok-hegy) tetején volt és páran elfutottak alatta. A női verseny teljesen külön, a Fazekas-hegyen folyt, miként azt fénykép is igazolja.²

Vajon milyen térképek álltak a szervezők rendelkezésére? Az 1919-ben megalakult önálló magyar katonai térképészet első munkái közt a Főváros környékének térképét is felújította. Az 1923-as terepi helyesbítés eredményét az 1 : 25 000-es topográfiai térképre és Budapest vadonatúj szintvonalas térképére is felvitték. (Ennek a Budapest térképnek egy későbbi kiadását használták fel a 2000. évi versenyen.) Ezt megelőzően 1922-ben készítettek a Turistaság és Alpinizmus kiadó részére, a meglévő anyagokból, a Budai-hegységről egy 1 : 50 000 méretarányú, jól sikerült turistatérképet.

„Különösen a térképek kerültek sokba. Először Ripszám rajzolta őket, másodszor az MTE turistáktól kaptak, harmadszor pedig vásárolni kellett.” mondta Harcsa Gábornak Rajk Andor, az MTE atléták vezetője. Valóban sokba kerülhettek, ebben az időben egy 25ezres térképlap 40–60 ezer korona volt, a versenyek nevezési díja pedig első alkalommal 2000, másodszor 5000 korona volt csupán, topográfiai térkép tehát szóba sem jöhetett. Hogy első alkalommal Ripszám mind a 30 indulónak rajzolt egy-egy térképet, vagy a rajzot sokszorosították,³ ezt nem lehet kideríteni (sajnos eredeti térképet mindmáig egyik versenyről sem sikerült fellelni).

Ha a második versenyre a turisták biztosították a térképet, akkor csak az 1922-es turistatérkép jöhet szóba. Ennek bolti ára 10 000 korona volt, de az MTE, mint turista egyesület, féláron is megkaphatta a kiadótól, tehát a részvételi díj legalább ezt fedezte. A harmadik versenyről csak annyit tudunk, hogy a Hárs-hegy és Vár-hegy környékén zajlott.

A továbbiakban részletes képet kapunk a rendezvények részleteiről és hangulatáról a korabeli sajtóból, az összeállítás Harcsa Gábor munkája.⁴

Január 11-én lesz az első tájékozdási verseny⁵

Holnap tréninget tart az MTE

Az északi államokban – különösen Svédországban – a téli hónapok egyik legkedvesebb versenyága a tájékozdási verseny, amelynek gyakorlati haszna turista- és katonai kiképzés szempontjából szinte megbecsülhetetlen. A térképpel a kezében elbocsátott és különben tájékozatlan versenyzőnek megfelelő ellenőrző állomások érintésével el kell jutnia a célhoz s az győz, aki a kb. félperces időközökben elindított versenyzők közül a legrövidebb idő alatt jut a kijelölt helyre.

Ilyen tájékozdó versenyeknél – amelyek rendszerint nehéz, erdős-hegyes terepen folynak le – rendszerint nem a futótudomány, hanem a tájékozdó képesség játssza a főszerepet, és Svédországban igen gyakran megesik, hogy kiváló futók kerülnek a 60-80-adik helyre.

Nálunk az MTE-t illeti az úttörő dicsősége s a megfelelő készülék szempontjából ugyan később kiadott propozíciókat, amelyeket tudomásulvétel végett a MASz-nak is bemutattak, itt közöljük:

A Munkás Testedző Egyesület 1925. január 11-én délelőtt 10 órai kezdettel később megjelölendő helyen körülbelül 10 kilométeres távon tájékozdási versenyt rendez.

A tudnivalók a következők:

A versenyzőket bizonyos időközönként (20-30 mp) egyenként indítják. Minden versenyző az indítás pillanatában egy térképet kap a kezébe. A térképen feltüntetett célt a lehető legrövidebb időn belül kell elérni. A térképen egy vagy több ellenőrző állomás van feltüntetve, ezeket minden versenyzőnek érinteni kell, és itt jelentkezni tartozik. Aki egy ellenőrző állomásnál a jelentkezést

elmulasztja, a verseny befutásánál figyelembe nem vétetik. A versenyben idegen erőket (kerékpár, sí, ló stb.) igénybe venni nem szabad. Egyébként a távot tetszés szerint gyalogolva vagy futva lehet megtenni. Öltözékek – minthogy a verseny távja igen változatos (erdő, hegy, árok, vízmosság stb.) – ajánlatos rosszabb utcai ruha (strapa-ruha) vagy turista öltözék. Felszereléshez tartozik még (nem követelt kellék) egy térképtok és főleg egy egyszerű iránytű, ami igen megkönnyíti a tájékozódást. Nevezési díj személyenként 2000 korona. Nevezni lehet írásban 1925. január 5-ig a Munkás Testedző Egyesület hivatalos helyiségében, VII. Almássy tér 2.

Díjat nyer: az abszolút első tíz helyezett, az első 40 éven felüli beérkező, az első legidősebb beérkező, az egyes sportágak első beérkezője (pl. turista, úszó stb.) ha mint ilyen nevezett, az első két hölgy beérkező (hölgyek versenyének távja 5 kilométer, indítás páranként történik, győz a kisebb pontszámot elérő pár).

A verseny egyúttal csapatverseny és az 5 fős csapatversenyben győztes csapat oklevelet kap.

A nevezések elfogadása felett az MTE atlétikai szakosztálya dönt, nevezések indokolás nélkül is visszautasíthatók.

Ripszám Henrik sz.o. elnök, Reich Aladár sz. o. titkár

A versenyre való előkészület céljából az MTE holnap, kedden egész napos kirándulást rendez Nagyszénásra, amellyel kapcsolatban tájékozódó tréninget tart ifj. Ripszám Henrik vezetésével. A kiránduláson vendégeket szívesen lát. Indulás reggel 8 óra 30-kor a szénatéri hurokvágánytól, a 83-as villamossal a Hűvösvölgyig. Felszerelés: Élelem egész napra, iránytű és lehetőleg térkép. Öltözék: Kényelmes utcai ruha és cipő, vagy turista öltözék.

Atléták és turisták küzdelme lesz az MTE tájékozódó versenyé⁶

A versenyre a nevezések jól sikerültek. Az ismertebb atléták közül eddig Kultsár, Steiner Pál, Szloboda, Rózsa és Cséfay nevezése futott be, de korántsem bízhatnak abban, hogy ők végeznek az elsők között, mert a turisták tájékozódó készsége vagy mások helyismerete könnyen legyőzheti a jobban futókat. A más sportágak képviselői közül birkózók, tornászok, úszók, síelők és kerékpárosok neveit találjuk a nevezettek között s a rendezőség nevezéseket még a helyszínén is elfogad.

Az MTE atlétái vízkeresztkor jól sikerült egész napos túrakirándulást tettek a Nagyszénásra az MTE új menházához és ez egyben tréning is volt a holnapi tájékozódó versenyre. Mintegy 30 atléta volt kinn, akik négyes-ötös csoportokban indulva próbálták térképpel a kezükben eligazodni. A tréning kitűnően sikerült, eltekintve kisebb tévedésektől, illetőleg eltévedésektől. Akadt valaki, aki iránytűvel a kezében összetévesztette a keletet nyugattal, Garayék 2 órával később értek fel a menházhoz, mint bárki más, Rózsa pedig szőrén-szálán elveszett és csak másnap a városban került újra elő.

Kíváncsian várjuk és várják az MTE-ben is, hogy hogyan lesz majd a versenyen.

Belloni győzött a tájékozódási versenyen⁷

Strauch Gyula második, Matura Mihály harmadik. A 61 éves id. Ripszám Henrik kitűnő szereplése, 28 induló, 30 befutó – Az MTE tájékozódási erdei verseny

A szimpatikus, derék munkásegylet, az MTE első kísérlete, hogy hazánkban a külföld nagy részén már általánossá vált tájékozódási mezei versenyt meghonosítsa, teljes sikerrel végződött. A tegnap délelőtt a budai hegyekben lefolyt verseny, amely nálunk az első ilyenfajta verseny volt, szépszámú indulót tudott a startjához csábítani s az izgalmas és kétes kimenetelű viadal úgy a futók, mint a megjelent érdeklődők teljes megalégedését váltotta ki. Kellemtlenül esett az, hogy az MTK és az ESC nagy mezei gárdájából egyetlen képviselőt sem küldött ki.

A verseny startja Moldoványi István dr., a szövetség főtitkárának jelenlétében 10 óra 10 perckor a hűvösvölgyi villamos végállomás mögötti Balázs féle vendéglőnél volt (208 m magasság), s a

versenyzőket 30-30 mp-es időközökben startszámokkal és egy praktikus kirajzolt térképpel bocsátották útnak. Mindjárt az elsők között indult az öreg Ripszám bácsi, míg a nevesebb atléták inkább már az utolsók között indultak. Legutoljára startolt Belloni Gyula, a MAC fiatal távfutója.

Az első ellenőrző állomás a 282 m magas Fazekas-hegyen volt, ahol minden versenyzőnek le kellett adni egy-egy ellenőrző szelvényt. Ide a versenyzők legnagyobb része minden baj nélkül eljutott. A táv nehezebbik része csak ezután következett, mert a következő szakaszon már úgy a tájékozódási képességtől, mint az útvonal szerencsés megválasztásától sok függött. Ez a szakasz a Fazekas-hegytől még mindig emelkedő terepen, a Budakeszi tüdőbeteg szanatóriumig terjedt (317 m magasság). Eddig már egy csomó versenyzőnek vált helyzete reménytelenné. Az Erzsébet-szanatóriumi ellenőrzőállomástól a János-hegyi kilátóhoz vezetett az út, ahol az utolsó ellenőrzést végezték.

Az 529 méter magasságban lévő toronyig nehéz hegyi terepen vezetett az út s ez volt a verseny egyik legnehezebb része. Innen a célhoz, amely ismét a Balázs vendéglő volt, már lefelé vezetett az út. S ez a 300 méteres nívó különbségű lefelé vezető rész döntötte el nagyrészt a verseny sorsát. Voltak, akik nem törődve természeti vagy ember alkotta akadályokkal, toronyiránt vették útjukat s egyenest vonalban futottak lefelé. Ezek közt volt a beérkezők nagyrésze, köztük a győztes Belloni is. Mások, így a második Strauch Gyula, a kevésbé lejtős és járhatóbb, de valamivel hosszabb útvonalat választották, majdnem ugyanazt, mint amelyen feljutottak a János hegyre.

A verseny végeredménye az atléták fölényét bizonyítja a jobban tájékozódó turisták előtt. Az első tizenöt beérkező között 10 kimondottan atléta s csak 3 turista volt, míg a másodiknak befutó Strauch Gyula sielő, a harmadik Matura Mihály pedig az MTK mezei tréninget folytató kiváló birkózója.

Belloni Gyula kitűnő, s a korai szezonban szenzációs formát mutató futása kellemes meglepetést keltett. Győzelmét megérdemelte, mert a közel 11 km-es nehéz terepen elért 54:23 mp-es ideje tekintetbe véve a verseny újszerűségét, aztán hogy teljesen kijelöletlen pályán futotta, s kitűnő kondícióban ért a célba az ez évi szerepléséhez a legszebb reményekre jogosítja. Belloni egyébként atléta dresszben futott. Strauch Gyula szereplése is dicséretre méltó. Ő is egy órán belül ért a célba, bár útvonalának nem a legszerencsésebb megválasztásánál fogva jó pár száz méterrel többet futott győztes klubtársánál. Strauch turistaruhában futott. Matura nagy futókészségét bizonyította be szép harmadik helyével. Negyedik Cséfay lett, aki szintén sokat rontott eredményén útvesztéseivel. Az ötödik és hatodik az MTE turistái közül került ki, míg hetedik a magyar atléták Nestora, a sportot ideálisan szerető öregúr, id. Ripszám Henrik lett, aki sok fiatal társát korát meghazudtoló fürgeséggel hagyta maga mögött. Steiner Pál és Rózsa Ármin helyezési esélyét nagyon lerontotta az, hogy mindketten utat tévesztettek.

Részletes eredmény: *

1. Belloni Gyula MAC 54:23 mp, 2. Strauch Gyula (sielő) MAC 57:28 mp, 3. Matura Mihály⁸ (birkózó) MTE 1 óra 00:51 mp, 4. Cséfay MTE 1 óra 03:59 mp, 5. Feuertaller MTE (hegymászó) 1 óra 04:08 mp, 6. Kéthly MTE (sziklamászó) 1 óra 04:035 mp, 7. id. Ripszám Henrik MTE 1 óra 07:89 mp, 8. Neumann MTE 1 óra 08:01 mp, 9. Molnár MTE 1 óra 08:43 mp, 10. Steiner Pál MTE 1 óra 10:38 mp, 11. Rózsa MTE 1 óra 11:42 mp, 12. Kaumerer MTE 1 óra 13:53 mp, 13. Gál János FTC 1 óra 14:15 mp, 14. Fisi MTE 1 óra 18:40 mp, 15. Tarkó MTE (turista) 1 óra 21:24 mp, 16. Palvin MTE (torna) 1 óra 26:02 mp, 17. Balogh MTE (torna) 1 óra 27:27 mp, 18. Heizler MTE (úszó) 1 óra 28:87 mp, 19. Klein Jenő MTE 1 óra 29:27 mp, 20. Petrovits MTE (úszó) 1 óra 32:14 mp, 21. Gajdos TJTE (turista) 1 óra 33:35 mp, 22. Garai MTE (torna) 1 óra 38:15 mp, 23. Bichler MTE(torna) 1 óra 38:57 mp, 24. Weiss MTE (torna) 1 óra 41:31 mp, 25. Schichtanz MTE (sziklamászó) 1 óra 48:07 mp., 26. Straut MTE (úszó) 1 óra 49:30 mp, 27. Heizler MTE (úszó) 1 óra 57:28 mp, 28. Tunikolt MTE, 29. Kovács MTE (sziklamászó), 30. Téglás MTE.

Csapatversenyben (5-ös): 1. MTE atléták A csapat 38 pont, 2. MTE sziklamászók 85 pont 3. MTE atléták B csapat 87 pont, 4. MTE tornászok 102 pont, 5. MTE úszók 180 pont.

Téli verőfényben⁹

Vasárnap délelőtt künn jártam a Húvösvölgyben, hogy szemtanúja lehessen én is az új esztendő első atlétikai megmozdulásának: a Munkás TE „tájékoztató” versenyének. Zsúftoltan robogott a villamos a jól ismert úton, amelynek mentében téli verőfényben fürdött a tájék. Tavasz közeledtét hirdeti minden. A hegyoldali erdők fáinak csupasz ágai még lomb után sóhajtoznak, amikor meg-megremegnek a csípős szél fuvaltatától, de a rozsdabarna színben ragyogó rögben már csirázik az új élet.

A végállomás közelében az úton ott tipeg-topog a verseny intézősége, hogy vértkergető mozgással parírozza a tiszta, hideg légnak csípősségét. A versenyzők már elindultak. Térképen mutatják a verseny útját, amely három ellenőrző állomáson át vezet vissza az elindulási helyre. ... és most már együtt tipegve a többiekkel, várjuk őket. Csakhamar beérkezik az első, a Munkás TE turistája, követik őt a többiek, atléták, turisták vegyesen és csakhamar feltűnik az öreg „Ripi” bácsi is, aki 61. életévét meghazudtoló frissességgel, kezében hegymászó bottal, olyan finish-sel érkezik a célba, hogy sok 25 éves ifjú is megirigyelhetné. Kérdésemre elmondta, hogy nagyon jól esett a kis séta (1 óra alatt körülbelül 9 kilométert tett meg és közben hegynek felfele nagy távolságot!) csak egy kicsit rövid volt a táv, ha hosszabb lett volna feltétlenül megelőzte volna az előtte levőket. Arcáról derű ömlik el, szinte gyermekiesen csillan föl az öröm, amikor így beszél. Igazán bámulatos volna, ha nem tudnám, hogy fiatalsága megőrzését antialkoholista, antinikotinista és vegetáriánus mivoltának köszönheti.

Közben megjöttek a Munkás TE atléta „krekkek”, közöttük a mindig jókedvű, daliás Matura Miska, aki a birkózó szőnyegről kicsit kiruccant az atléták birodalmába – de itt is megállja a helyét. Steiner Pali és Rózsa egykedvűen futnak be az ellenkező irányból, nekik mindegy – csak tréningnek szánták a mai délelőttöt. Ellenben Cséfay Sanyi, aki a téli szünet alatt ismét megnőtt fél fejjel és vállalai araszosságban már a Miskáéval vetélkednek, nagyon dühös. Elkeverték (rossz irányba terelték) neki a versenyt. Kilométerekkel futott többet. Megnyugtatom, másképp lesz majd a mezőn, ahol nem kell keresni az utat. Legyint a kezével és fátyolos lesz a hangja, amint mondja: oda se neki – hanem majd Frankfurtban. Fölvillan erre a többiek tekintete is, látom, amint pillanatokra maguk elé merednek és fantáziájukban már megjelenik Frankfurt stadionja: a munkás olimpiai játékok színhelye.

Lassan beérkeznek a többiek is. Eltekintve néhány útirányt tévesztettől. Ezek is majd hazakerülnek, ha nem hamarabb, holnap délre. Búcsút veszek a jókedvű fiuktól. Frissek, ruganyosak, meg sem érzik a verseny fáradtságát és úgy ragyog minden a mai napsütésben.

Hazafelé menve van időm elmerengeni, hogy milyen kevés is szükséges a derűhöz, milyen simán közelíthetnők meg a boldogságot, ha a sorsunkat intéző hivatlan kontárok nem „kevernék el” talán rosszasságból, talán hozzá nem értésből a feléje vezető utat és miattuk kell taposnunk gonddal és búval terhelten a virágtalan, örömtelen siralomvölgyét.

A Munkás TE terepversenye¹⁰

Érdekes újírtást vezetett be a céltudatosan irányított MTE a magyar atlétikai sportba. Tájékoztatósi érzéket megkívánó terepversenyt rendezett a budai hegyekben. A résztvevők csak a startnál tudták meg a trapéz alakú útvonal három közbenső állomását, amelynek érintésével vissza kellett tértüük a startnál lévő célvonalhoz.

A kedvező fogadtatás láttán az MTE atlétái az 1925 évi versenyszezon befejeztével újabb viadalt írtak ki. Ennek sajtója – a szinte teljes mellszélességgel bekapcsolódó Sporthírlap révén – még a kifejezetten jónak mondható januári verseny hírverését is felülmúlta. A Sporthírlap egyik számában szinte teljes oldalt szentelt az eseménynek, és egy svédországi verseny kapcsán nagyon részletesen bemutatta olvasóinak magát a sportágat is. A Pesti Napló pedig még egy fényképet is közölt a hölgyek versenyéről.

Az MTE őszi tájékozdási versenye¹¹

A Munkás TE 1925. november 15-én vasárnap délelőtt fél 10 órakor később megjelölendő helyen rendezi őszi tájékozdási versenyét a következő feltételekkel:

A verseny távja kb. 6-8 km (légvonalban), a terep változatos, hegy, völgy, síkság, patak stb. és a versenyzőkkel térkép alakjában közlik az indulás pillanatában. Az indítás egyenként történik, később meghatározandó időközönként. A térképen feltüntetett ellenőrző állomásokat a sorrend szerint érinteni és ott jelentkezni kell. A táv gyalogolva, vagy futva tehető meg. Idegen erők, (kerékpár, autó, ló, sí stb.) igénybevétele tilos. Felszerelésnek ajánlatos: használt utcai ruha, turista vagy atléta felszerelés és egy iránytű.

A versenyt három kategóriában rendezik: A) Országos verseny, B) hölgyek versenye, C) zárt verseny a Munkás TE szakosztályai részére. Az „A” és „C” csoport egyéni és 5-ös csapat versenye. „B” csoport hölgyek versenye, távolság kb. 4 km páros verseny; indítás nem egyenként, hanem páronként történik. Az „A” és „B” csoportban nevezhet bárki úgy az egyéni, mint a csapatversenyre. A „C” csoportban csak az MTE tagjai vehetnek részt. Nevezési zárlat 1925. november 9, hétfő este 7 órája. Nevezések a Munkás TE címére VII., Almássy tér küldendő. Nevezési díj személyenként 5.000 illetve csapatonként 30.000 korona.

Díjazás: Éremdíjat nyer az abszolút első 10 beérkező, valamint az első két női pár. Az „A” csoport csapatversenyében győztes egyesület az MTE oklevelét nyeri. Az egyéni győztes tiszteletdíjat nyer. A hölgyek versenyében az egyenként nevezőket sorsolás útján fogják megfelelőleg páronként indítani. Az összes versenyzők indulási sorrendjének a megállapítása fél órával a start előtt történik.

Az MTE vasárnapi „tájékozdási versenye” de. fél 10 órakor a Hűvösvölgyben lesz. A résztvevők reggel 8 órakor indulnak a Széna térről. Találkozás fél 9 órakor a hűvösvölgyi végállomásnál. A verseny öltözője a Balázs vendéglőben lesz. Az öltözőben a versenyzők 9 óráig tartoznak jelentkezni, ugyanakkor lesz a versenyzők indulási sorrendjének a sorsolása is. Férfiak egy perces időközönként indulnak, míg a női verseny részvevői páronként fognak indulni. A versenyre jelentkezni még a helyszínen is lehet.

Hogyan folyik le egy svédországi tájékozdóverseny¹²

Sok ezer nézője és több száz résztvevője van egy-egy versenynek. – Úttalan utakon térkép, iránytű és ravaszság a segítője a versenyzőnek – A svéd kerületi bajnoki tájékozdó versenyek.

A Sporthírlap svédországi tudósítójától, Stockholm, november 12.

Már sokszor szerettem volna írni a különleges, az északiaknál annyira népszerű tájékozdó (másképpen terepkutató) versenyekről, amelyeknek a szezonja a pályaversenyek befejezése után teljes erővel indult meg. E versenyek bővebb ismertetésébe azonban mindezt ideig nem mertem belemenni, mert attól tartottam, hogy ez a Magyarországon nem kultivált versenyág otthon nem kelt érdeklődést.

Most azonban, hogy értesültem az MTE törekvéséről, amellyel a tájékozdó verseny Magyarországon is meg akarja honosítani, úgy gondolom, helyénvaló, ha ismertetem a svéd tájékozdó versenyek lefolyását. Talán kedvet kapnak a mi atlétáink is ehhez az érdekes, szórakoztató, az agyat is foglalkoztató versenyágakhoz.

A svéd kerületi tájékozdó versenyek – amelyek közül az egyiket a bemutatás céljára kiválasztottam – október 25-én folytak le országszerte. Mielőtt ezeknek a nagy érdeklődés mellett lefolyt versenynek a leírását adnám, szükségesnek tartom általában szólni a tájékozdó versenyekről.

Mi a tájékozdó verseny?

„Sport a sportért” – ez a szellem jellemzi a tájékozdó versenyeket.

Mint a titkos hendikepeken, itt is a verseny végeztével állapítják meg az eredményt.

Rekord itt sohasem lehet, hiszen a terep, amelyen futnak, mindig új és teljesen ismeretlen. A futók

csak a startnál tudják meg, hogy melyik terepen kell, térképpel és iránytűvel a kézben végigfutni a kijelölt céltól a startig, a terep ugyancsak kijelölt pontjainak az érintésével.

Itt a térképismeret, ügyesség, találékonyság, gyors ítélőképesség és elhatározás a döntő, mert csak ezekkel a képességekkel tudja a versenyző az ismeretlen terepen hamarosan megtalálni a legrövidebb utat, amelyen a terepet a kijelölt pontok érintésével leggyorsabban végigfuthatja.

De nagy kitarítás, munkabírás is kell ehhez a versenyhez, hiszen a terep sokszor a legnehezebb feladatok (árkok traverzálása, hegyoldalok megmászása stb.) elé állítja a versenyzőket.

Az értelem és a figyelem nagymérvű foglalkoztatása folytán ezek a versenyek rendkívül szórakoztatók nemcsak a versenyzőknek, hanem a nézőközönségnek is, éppen ezért nagyon népszerűek is. Egy-egy tájékozódó verseny – még ha nem is tartozik a nagyobbak közé – rengeteg érdeklődőt csal ki a terepre. A közönség nem sajnál sokszor egész napi fáradságos túrát, hogy ott lehessen a verseny startjánál vagy a céljánál.

Pedig a versenyből úgyszólván semmit sem lehet látni, hiszen a hegyes-völgyes, erdős terepen nem kísérhetjük figyelemmel a futókat, s mivel a start és a cél más-más helyen van, csak az indulás és a beérkezés figyelhető meg. Hogy mégis ilyen nagy érdeklődést tudnak kelteni a tájékozódó versenyek, azt megérthetjük, ha egy kis képet adunk a lefolyásukról.

A stockholmi kerületi bajnoki tájékozódó verseny megrendezése körül a rendezőség – a nálunk is járt Killander kapitánnyal az élén – gyönyörű munkát végzett. A megválasztott terep változatossága mellett még az időjárás is kedvezett a versenynek. A táj ugyanis teljesen ismeretlen volt és erős köd szállta meg, úgyhogy a tájékozódás nehézsége szempontjából ideálisnak volt mondható.

A terep a Stockholm közelében levő egyik szigeten volt, ahová kora reggeltől kezdve szállította egy kishajó a versenyzők és a nézők seregét.

413 benevezett versenyző közül 322 jelent meg a startnál, a többiek vagy lekésték a hajót, vagy végképpen elaludták a versenyt. A 322 versenyző közül ötvenen, részben tévedés folytán feladták a versenyt, részben pedig túl sokáig barangolva, a szabályok értelmében kiestek a versenyből.

A verseny lefolyása:

A sorsolás szerint megállapított sorrendben szólítják starthoz a versenyzőket. Kétpercnyi időközökben történik az indítás. A versenyzők figyelme a térképen van, az iránytű is ott van a kezükben. A legtöbbször az arcán meglátszik, hogy hamarosan tisztába jött a tereppel. Ezek az indító jelszavára határozottan vágnak neki az útnak. Semmi az egész – olvassuk le az arcukról.

Persze, térképen semmi az egész. De jön aztán az igazi terep. Mindenféle akadály, elszórt csalóka csalogatja a versenyzőt a tévútra. Még a nap sem kedvez nekik. Az is elbújta a nagy ködfátyol mögé. Csak 100 méternyire terjed a látóhatár, azon túl már csak köd látható. Az egyetlen támpont a kis térkép, amit a kezébe nyomtak és az iránytűje.

Az első pocsolásokat még kikerülgeti a versenyző, de azután, amikor már egész kis tavak állják az útját, bátran nekivág és végigpaskol bennük. A legnagyobb jókedvvel, a legnagyobb harci vágygal gázol át rajtuk. Csak a köd ne volna. Mint egy vasfüggöny, elzár minden kilátást. A klubtársakra vagy a konkurensekre persze nem bízhatja magát a vérbeli terepversenyző.

Újabb víz. És még mindig nem a kítűzött cél. „Hjortsjö”, alsó sarka. A szürke, hideg víz mintha gúnyosan mosolyogna. Néhány lépést vissza, ez túl mély. Most újra elő a térképpel, iránytűvel, újabb, jobb irányt kell keresni. Megvan az új elhatározás, és mint egy szarvas száguld előre a versenyző a terep új része felé.

A fákról csepereget a lerakódott köd. Az arcot végigcsiklandja egy vén fenyő lelógó ága, egy fatönc belekapaszkodik a már múlt vasárnap megtépázott nadrágszárba és hosszú recsegéssel végigszakítva, lehasít magának egy darabot belőle. A még megmaradt foszlányok hátráltatják a futásban. Elő a bicskával. Fél perc veszteség. Előre újra.

Egy ellenőrző pont, két ellenőrző pont. Nagyszerűen megy. Most azonban egy újabb akadály. A terepversenyek egyik élősdije, egy „csak futó”, aki több súlyt helyez lábai tehetségére, mint

tájékozódó képességére. Tőle a ravasz terepfutó csak gyors elhatározással tud szabadulni. Mert ha nem rázza le csellel magáról, felzárkózik melléje és a végén még ő mutatja az irányt neki.

Egy hirtelen fordulót délre, majd elrejtőzés egy nagyobb fatuskó és egy bokor közé és tényleg a „csak futó” máris jön, keresve fut el a vérbeli terepfutó mellett. Újra visszajön, majd északi irányba eltűnik. Két perc veszteség. Gyerünk előre újra.

Most már a harmadik ellenőrző ponton is túlestünk, már csak az utolsó pont, a cél van hátra. Mint egy őz ugrik elő a bokorban elbújt versenyző és egyenesen neki a két vörös ernyő között levő célban elhelyezett asztalnak. Bejegyzés, ellenőrzés, minden rendben van.

Utána ki a tópartra, le a rongyokkal és átizzadt fehérneművel. A verseny legnagyobb élvezete, a lemosás a szabad természet ölében, megnyitja és friss lélegzésre sarkalja a pórusokat. Egy kis tenyér frottírozás után a hátizsákból száraz fehérnemű és rendesebb ruha kerül elő és most már, mint újjászületett, jókedvű tagja a nézőseregnek, lesi a további beérkezőket, vagy pedig letelepszik a jó komák közé, elveszi az elemózsiaát és miközben jó étvággal fogyasztja, vidáman mondja el odisszeáját.

Senki sem beszél a nagy strapáról, a fáradalmakról, a kellemetlenségekről, a hideg pocsolókról, vagy a véresre szaggatott lábszárakról.

Mindenki meg van elégedve a nagyszerű tereppel és kiváló trükkjeivel. Még a rendezőség is, amelynek pedig közel 9 órai fáradságos munkája volt, teljes mértékben meg van elégedve a nagyszerű nappal.

Mire előkerülnek az „eltévedtek” ki van számítva a verseny végeredménye is.

A stockholmi kerület bajnokságának 12.100 méter volt a távja és mikor Thörn, a tavalyi bajnok 1 ó. 30 p. 42 mp. alatt gyönyörű stílusban 24-es startszámmal befutott a célba, mindenki tisztában volt, hogy a nehéz, változatos terepen más aligha fog ilyen pompás időt elérni. Így is volt.

Stockholmmal egy időben megtartották a bajnokságot [több] kerületben, általában 13 és 10 km-es távon, 50-től 80-ig terjedő induló számmal.

Legérdekesebb volt Göteborg kerületi bajnokság, amelyben hatvannál több induló mellett az első és második helyezett ideje között mindössze 1 mp volt a különbség.

Uppland kerülete szolgáltatta a legérdekesebb meglepetést, kerületi bajnok ugyanis az 50 éves Hedjerssen lett, aki testvére az ismert kitűnő stockholmi sífutónak.

***Belloni jól megtanulta a világtájakat az iskolában*¹³**

A második tájékozódási versenyt is megnyerte – Csekey második, Kurunczy, Neumann után negyedik, Bejczy tizenharmadik, Weiller tizennyolcadik – Az első már az első métereken irányt tévesztettek

A gyönyörű, verőfényes időben lassan dőcög be végállomására a jó öreg 83-as kocsi. Az állomás közvetlen közelében fekvő Balázs-féle vendéglőt nem nehéz megtalálnunk, különösen mivel bejáratát nagy tömeg veszi körül. Éppen azt vizsgáljuk, hogy elég erős-e a könyökünk ahhoz, hogy befurakodhassunk a vendéglő terjedelmes udvarára, mikor hirtelen kettényílik a nyüzsgő emberboly, hogy helyet adjon a kifelé törtető Weiller Frigyesnek. Úgy látszik, odabent már jól megnézte a térképet, mert halálos biztonsággal kanyarodik ki s fut át a villamos állomáson, természetesen – mint később megtudtuk – rossz irányba. Sikerült a megnyílt tömegén keresztül az udvarra érnünk.

– Hármas! – kiált egy harsány hang.

– Hiszen akkor még alig késtünk el – gondoljuk. Neumann Albert áll a starthoz. Kezébe adják a térképet.

– Egy percet nézheti, s azután indulhat! – hangzik az utasítás.

– Nézegeti, forgatja a térképet s a perc leteltével elindul, természetesen Weiller nyomában.

Bejczy már jobban kiismeri magát, nem csoda, hiszen hűvösölgyi. Balra indul, de nem megy

át a villamosvágányon, hanem az országúton marad. A következők nem mennek utána, hanem Weilleréket követik, így téved el a hetes sorszámmal induló Cséfay is.

Ripszám bácsi jobbra fordul s a vendéglő mögött lévő keskeny úton fut el. Utána már mindenki arra megy, csak Steiner Pali nem. Ő is jobbra megy, csak hogy az országútról nem tér le. Belloni a 22-es startszámmal startol. Igen erősen kezd, s Ripszám bácsiék után megy. Az utolsó futókkal együtt indulnak el a női párok is. A 29-es Csekey és a 30-as Kurunczy fejezi be a sort.

Alig telik el néhány perc, jelzik az országúton állók, hogy jönnek az elsők. Csakugyan Bejczy és Weiller egyszerre érzékelik be. Rögtön utánuk Ripszám bácsi következik; aki meglepően friss és mint kiderül, majd négy perccel veri Bejczyt. Az egyes startszámmal induló Bárd után megérkezik az első női pár is, de nem a legjobb kondícióban, mert az egyik rosszul lesz a verseny után. Utánuk jön az egyéni győztes Nadányi Ágnes, aki hetes számmal startolt.

Egy kivétellel már mind beérkeztek a nők is, mikor feltűnik a kitűnő kondícióban beérkező Belloni alakja. Ideje az előbbiekéhez képest szenzációsan jó, azok 51-en felül, ő pedig 36 perc alatt futotta meg a távot.

– Hogy állok? – volt az első szava.

Eltaláljuk gondolatát:

– Csekey csak úgy előz meg, ha 16 percen belül beérkezik.

Megnyugszik. Erősen drukkolva várja Csekeyt, de az csak fél híján húsz perc múlva érkezik meg, s így végeredményben a második helyre szorul.

Steiner Palit és Cséfayt az MTE-isták nagy zajjal fogadják.

Majd a legutolsóként startolt Kurunczy fut be, de – mint idejéből kiténik – jó helyezést ér el. Utána Klein Jenő zárja be a sort. Megkezdődik az eredmény kiszámítása, leállítják a stoppereket, mi sem természetesebb tehát, hogy rögtön ezután befut két versenyző.

Az eredmény a következő:*

1. Belloni Gyula MAC (22) 36 perc, 2. Csekey Gyula CsFC (30) 39:20 mp; 3. Neumann Albert MTE. (28) 48 perc; 4. Kurunczy Lajos MTK (29) 48:20 mp; 5. Kétli Lajos MTE (16) 50:30 mp; 6. holtversenyben Fisi János MTE (21) és Glück Vilmos MTE (18) 51 perc; 8. Rozner Sándor MTE (27) 51:20 mp; 9. Springer MTE (24) 51:40 mp; 10. idősebb Ripszám MTE (68) 51:40 mp; 11. Boon Vilmos MTE (15) 53:30 mp; 12. Fisi Károly MTE (20) 55 perc; 13. Bejczy Lajos MAC (5) 55:30 mp; 14. Kittig MTE (25) 55:40 mp; 15. Pavlin MTE (12) 57:30 mp; 16. Boon József MTE (13) 57:40 mp; 17. Feuertaller MTE (17) 58:30 mp; 18. Weiller Frigyes MTK (2) 61:30 mp; 19. Frank János MTE (14) 62 perc; 20. Fisi József MTE (9) 62:20 mp; 21. Steiner Pál MTK (10) 64:30 mp; 22. Bárd MTE (1) 68:05 mp; 23. Jászi MTE (19) 68:15 mp; 24. Papfi Károly MTE (6) 81:10 mp; 25. Klein Jenő MTE (11) 90 perc, 26. Cséfay Sándor MTE 91 perc; 27. Gertner MTE (3) 97 perc; 28. holtversenyben Gruber Sándor MTE és Reich Tibor MTE, 31 induló, 29 befutó.

Csapatversenyben:

1. MTE atléták A csapata: (3, 6, 7, 8, 9 =) 38 pont, 2. MTE turisták: (5, 11, 16, 17, 19 =) 68 pont, 3. MTE atléták B csapata: (10, 12, 14, 20, 21 =) 77 pont, 4. MTE tornászok: (15, 22, 23, 28, 29 =) 117 ponttal.

A női verseny eredményét erősen zavarta az a körülmény, hogy nem együtt érkeztek be, azután az egyéni befutót alapul véve, pontszám szerint számították ki az eredményt.

1. Nadányi Ágnes (7) 21:55 mp; 2. Klein Rózsi (3), Garai Rózsi (4) és Pint Mariska (8) 22:30 mp; Kohn Kató (6) 24 perc; 6. Ormos Annus (2) 27:50 mp; 7. Klein Margit (1) 28 perc; 8. Weisz Ilus (5) 35 perc.

A páros verseny eredménye: 1. Nadányi-Pint 4 pont, 2. Klein Rózsi-Garai 6 pont, 3. Klein Margit-Ormos 13 pont, 4. Kohn-Weisz 13 pont.

Legnehezebb feladat a második jelentkezési hely megtalálása volt, mert az egy jókora, meredek domb tetején feküdt, úgy hogy a versenyzők csak akkor vették észre, mikor már elhagyták, így járt Belloni is, aki a fenti helyen 2-300 méterrel futott többet, de így is biztosan nyerte a versenyt. Itt vértett el Steiner, Bejczy, meg még néhány versenyző. Csekey valamivel kedvezőbb körülmények közt futott.

Belloni Gyula (MAC) nyerte az MTE tájékozdási versenyét¹⁴

Második Csekey (CsFC), harmadik Neumann (MTE), negyedik Kurunczy (MTK)

A nők részére kiírt tájékozdási verseny győztese Ormos Anna (MTE)

Kellemes napsütéses időben rendezte meg az MTE tájékozdási versenyét a budai hegyek között. A versenyzők a Hűvösvölgyben lévő Balázs-féle nagyvendéglőben gyülekeztek s ott is vetkőztek.

*Kép a Pesti Naplóból:
Nadányi Ágnes (7) és Pint Margit (8)
rajtol az 1925. novemberi versenyen*

Kilenc órakor megejtették a sorsolást és a sorsolásban nyert sorszám szerint indultak el a versenyzők két-két perces időközönként. A versenyzők előtt teljesen ismeretlen volt a befutandó terep és hogy a terepet előzőleg tanulmányozni ne lehessen a sorszám szerint induló atléták egy perccel az indulás előtt kapták meg azt a térképet, amelyen a verseny útvonala és a négy ellenőrző állomás fel volt tüntetve.

A versenyzők kezébe adott térképen egy kereszttel a starthely volt megjelölve, majd egytől kezdődő római számmal a négy ellenőrző állomás, ahol is kellett jelentkezni. ...

A verseny egyébként igen érdekes lefolyású volt s az utoljára induló atlétáknak már nem is annyira a térképet, mint a szeges cipők nyomát kellett figyelniük az úton.

A verseny győztese: Belloni könnyen nyerte a versenyt és a hegyes-völgyes, csúszós utat számítva, ideje elsőrangú. A másodiknak befutó Csekeynek a terep igen megfelelő, miután Csillaghegyen hasonló terepen készül a mezei bajnokságra, A verseny meglepetése Kurunczy negyedik helye, aki pályaversenyek óta szöges cipőt még nem is látott és csak ötletszerűleg ugrott be a versenyre. A verseny útvonala egyébként jóval meghaladta a nyolc kilométert.

A nők részére kiírt versenyt Ormos Anna (MTE) nyerte szép stílusban. A nők részére kiírt verseny távja 3 és fél kilométer volt.

Tájékozatlanul a tájékozdási versenyen¹⁵

Bolyongásom 48 p. 20 mp-ig a budai hegyekben

Keresem a megfelelő útvonalat jobbra is, meg balra. Nézem a térképet is. A térkép szerint mindegy, hogy merre megyek. Állok tanácstalanul. Egy gyerek a kerítés tetejéről kiabálni kezd:

– Bácsi! Egészcipős bácsi! Erre tessék futni.

Pompás. Megvan a helyes útirány.

Mikor vasárnap délelőtt 9 óra után kértem Hűvösvölgybe, a Balázs féle nagyvendéglő udvarán már egy egész sereg fiú és leány futkosott föl-alá, mások pedig titokzatosan összebújtak, tárgyaltak az ismeretlen útvonalról. Érdeklődő sportember az udvaron kevés volt, ellenben a kapu előtt sváb legények és leányok nyújtogatták hosszúra vöröses nyakukat, hogy jól lássák, igazán „meztelen lábszárunk van-e ott bent az atléta hölgyeknek”.

A sorsolás ekkor már megtörtént s Bejczy és Weiller már valahol kutatta a terepet és kétperces időközönként utánuk bocsátották a többi versenyzőt is. Az udvaron vidám volt a hangulat. Mindenki olyan szabadnak érezte magát, hogy – bár nem ezzel a szándékkal jöttem ki – én is futni akartam. A felszerelés azonban nem okozott gondot, az ifjabbik Steiner hamarosan felfedezett bátyja táskájában egy fekete nadrágot, egyik MTE „if” pedig egy utcai cipőt adott. Ingnek megfelelt a saját

fehér ingem, gondoltam magamban. A jelentkezés hamar megtörtént, a 29-es számot kaptam és odaálltam a többi versenyző közé „tudakozódni”.

A felszerelésem nem nevezhető valami előkelőnek, sem sportszerűnek, nem hasonlított sem az atléták, sem a turisták öltözetéhez, akiknek még iránytűjük is volt. Most egyszerre az a gondolatom támadt, hogy ha eltévedek, hogyan jövök vissza?

Már kiabálnak: 29-es!

Ez én vagyok. Előzőleg kimentem a kapun és a kapuban álló falusiaktól felvilágosítást kértem. De azok semmit sem mondtak. Legfeljebb ennyit:

– Arra menjen. Arra van dél!

A fe.... gondoltam magamban. – Elbolondítanak. Egy perc múlva megkapom a térképet. Nézem, bámulom. Nem lettem ezzel okosabb. Ijedt képet vághattam, de azután megembereltem magamat és azt mondtam, amint egy előbb elindult turista.

– Most már tudok mindent.

Ezzel flegmatikusan összehajtogattam a térképet. És ekkor észrevettem, hogy ott a hátán a használati utasítás. Nincs idő elolvasni. Hangzik a vezényszó.

– Vigyázz! – Rajta!

Kirobogtam a vendéglő kapuján. De a robogás csak 10 méteres volt, itt egy csúszás, majd egy botlás következett. A kapuban nézgelődő svábok jót nevettek, én pedig lefordultam ösztönszerűen a vendéglő mögé. Itt le kellett stoppolni, mert az nagyon csalóka volt, fölül szép száraz barna és sárga falevél, alul finom síkos agyag. Ha ráléptem, a nagy jégen képzeltem magamat. Ez az útszakasz azonban rövid volt, egy kis hídon kellett átmenni, azután egy emelkedés alján találtam magam, ahol az út elsőrangúan száraz volt és nagyszerűen látszottak rajta a futócipők szögeinek a nyomai. Az út egy darabig erdő szélén vitt fölfelé, azután eltűnt az erdő és egy szép, napsütéses lejtő előtt találtam magamat. Mint a fiatal csikó vágtam neki a lejtőnek.

– Hajrá. Gyerünk.

Leértem. De ekkor már elkészültem magammal. Meg akartam állni, de nem lehetett, mert az út végén gyerekek álltak, akik talán kinevettek volna. Szép stílusban futottam el előttük. Egyik fiú lekiabált a kerítésről:

– Bácsi! Egészcipős bácsi! Erre tessék menni!

Ez nekem szól, mert nekem van egész cipőm. De mert a megjelölt út fölfelé visz, megnézem a térképet. Egyik fiú odajön hozzám és szakértelemmel mondja:

– Ne tessék azt nézni. Én jobban tudom. Csak mindig a kerítés mellett tessék futni!

Megindulok a kerítés mellett fölfelé gyalog. Nemsokára feltűnik Csekey sárga dressze. Hamarosan mellém is ér, azután nyájasan invitál a kapaszkodón.

– Gyere utánam.

Ő fut. Én gyalogolok utána. Felértünk egy emelkedésre. Ott van az első ellenőrző állomás: Szalonka út 6/b.

Jelentkezem: A számom 29.

Egy piros egyest kapok a számomra, aztán kedvesen útnak indít a váltóbíró. Még egy kicsit egyenesen kell menni, azután balra. És most teljesen elveszítettem az útvonalat, balra-jobbra egy-egy út.

„Te mész balra hűtlen babám, én meg megyek jobbra” mert hát nagyon sáros a balra vivő út. A jobboldalon egy kis kanyarodó, azután meglátom ismét Csekeyt, aki egy sereg atlétával tanácskozik. Majdnem beérem őket, de nekirugtatnak, én utánuk. Ha nekik jó, miért ne lenne nekem is jó – gondolom.

Az út fölfelé visz, a kocsiúton feneketlen sár. Beérem a 26-ost, aki izzadva, hosszú meleg szövetterben, harisnyaszárban gyalogol előttem. Fölmegy a fák közé – utána megyek. Aztán vissza az útra – ott is követem, majd balra tart. Gyerünk utána, én vagyok a rossz szellem. Hátranéz, le szeretne rázni. Futni kezd – én utána.

- Puff, eltévedtünk. – Most már nyájas.
- Merre menjünk?
- Vissza.
- Nem, előre.

Ő megy balra, én jobbra. Az út lejtteni kezd és most eszembe jut a váltóhely. A második ellenőrzőállomás. Hol van a második váltóhely – tessék megkeresni.

Futok lefelé. Azután majdnem elbukom, kénytelen vagyok megfordulni. Ott van fönt a piros zászló. „Kőfejtő” van az utasításban. Az erdő szélén. Hol az erdő? Fönt a hegyen. Gyerünk fel.

Itt is jelentkezem, azután leszaladok a kőfejtő szélén. Csekey – jaj, de messze van. Futok utána. De futni nagyon nehéz. Az út egy vízmósban vezet, víz kevés van benne, ellenben sok benne a szép sárga agyag. Azután a sziklákon játszadozik a napsugár. De semmi sem tart örökké, ennek is vége van. Következik a harmadik állomás: „Kereszt a hidegkúti út hajlásában”. Gyerünk a kereszthez, kedvem volna egy kicsit leülni, de nem szabad. Bója, az MTE -tréner biztat:

- Bele.

Bele – egy sárcomóba. Leverem a sarat a cipőmről és gyalogolok. Itt sár van, a gyalogúton pocsolja. Választom a pocsolját. Egy jólelkű ember útbaigazít.

- Arra igyenesen. Hónap estére hazaér.

A másik letorkolja:

- Nem arra, fiatal úr, itt a gyalogösvényen át, ott van a Wippner féle nagyvendéglő.

A negyedik stáció. Nekem mindegy, gyerünk le a gyalogútra, azután élesen balra le. Le. – Csúszom, de a talpamon. Most egy szántóföldön lehetne átvágni, arra rövidebb az út. De a szántás friss. Kétszerannyi időt vesz igénybe, mint ha megkerülöm. – Átgyalogolok.

Miközben jelentkezem, szembe jön a „tizenegyes”. Fehér, de sáros nadrágban fut jelentkezni, azután utánam iramodik. Most nem is vagyok fáradt. Lehet, hogy egy gyalogló is elhagyna, de azért futok. Az úton járókelőkkel találkozom. Megkérdezem:

- Messze van még a Balázs-vendéglő?

Az első mondja: 150 méter,

a második: – két kilométer,

a harmadik: – Itt a sarkon.

Ez azután érőt ad. Szembe jön Bejczy.

- Nem vagyok hulla, dehogy... egészen fitt vagyok – csak bele.

Nem ájultam el. Szépen. Ez nem szép. Ez stílszerűtlen lett volna. Amikor megálltam, kivágtam a mellemet, hogy mindenki lássa. Mi az 8 kilométert lefutni. Aztán, ki tudja hányadik vagyok. Órákig futottam.

Huszdik... Harmincadik lehetek. Aztán hallom 48 p. 20 mp., negyedik. Micsoda, én negyedik? És ki a harmadik?

- Neumann (MTE) 20 másodperccel.

Nahát, ha én ezt tudom. 20 másodperc. Ez az egyéni verseny nem nekem való. A bajnokságban indulok. Majd ott ...

Az MTE második tájékoztatói versenye¹⁶

iránt általános érdeklődés nyilvánult meg atlétikai körökben, jelölve annak, hogy ez a külföldön régóta népszerű sportág nálunk is alkalmas talajra talált. A hosszútávfutást és az egészséges mezei versenyzést specializáló munkásegylet úttörőként lépett fel e téren is, nagy szolgálatot téve az általános sportnak. Külön elismerés illeti a Munkás TE-t abból az alkalomból, hogy az összes magyar egyesületek közül egyedül karolja fel a nők atlétikai sportját, pedig hogy a nők is kedvelik e sportágat, mutatja, hogy e versenyen is nagyszámban vettek részt.

Egy fecske nem csinál nyarat, de két jól sikerült versenyt már nem lehetett egy kézlegyintéssel elintézni. Különösen azért nem, mivel az MTE-ben újabb versenyek szervezésén gondolkodtak. A Magyar Atlétikai Szövetséget nem zavarta a tájékoztató futás, mivel csupán gyerekcipőben járó érdekes kezdeményezést láttak benne. A Magyar Turista Szövetség viszont mint vetélytársra tekintett az újdonsült sportágra. Álláspontja kitűnik az alábbi cikkből.

A turistaság és a versenysportok¹⁷

Hogy a turistaság nem versenysport, az annyira általánosságban elismert közhely, amelyről írni felesleges: hogy milyen nagy, áthidalhatatlan űr választja el a turistaságot a versenysportoktól, az szintén ismert dolog és hogy a turistaság körében nem lehet sportversenyeket rendezni, arról is felesleges megemlékezni. Hogy azonban ezeket az ellentéteket mégis felemlítjük, annak okai azok az utóbbi időben egyes egyesületekben jelentkező tünetek, amelyek bizonyos közeledést mutatnak az említett ellentétek között. Szórványosan felmerült az a gondolat, hogy el kell ismerni egyes turisták különösebb teljesítményeit, jutalmazni kell a számosabb, szebb, merészebb, vagy egyébként kiválóbb túrákat, mert ezzel ambicionálunk és propagandát fejtünk ki. Szóval azok a minden esetre értékes okok és célok, amelyek a versenysportoknál a versenyeknél jelentkeznek, követelően lépnek fel már a turistaságnál is. Ambicionálás és propaganda, mint a sportok fejlődésének legfontosabb rugói és eszközei, általában ismertek és a kifejezett versenysportoknál döntő jelentőségűek is. Nekünk, turistáknak azonban ezekhez az ambicionáló és propagáló eszközökhöz folyamodnunk nem kell és nem szabad. A turistaságot abban tudnánk a legjobban jellemezni, hogy az háromszorosan összetett tevékenység. Testnevelő működés, sport és kultúrmunka. Testnevelő működés azért, mert első és legfontosabb célja a test fejlesztése, erősítése, az egészség, munkabírás emelése, és olyan test és lelki habitus megszerzése, amely fokozottabb és értékeesebb életre képesít.

Sport azért, mert küzdelmet jelent a természet erőivel, viszontagságaival, önként, kedvtelésből felvett küzdelmet, amelynek sikeres végigharcolása etikai tartalmat ad a sportolónak. Végül kultúrmunka, mert a turista saját tudását, szépérzékét, lelki felemelkedését szebb, nemesebb életfelfogását, tehát az egyéni kultúrát is fejleszti, s mert a turista mozgalmak az általános kultúrát terjesztik, a turistamunka nyomán ott van a feltárás, a vidéknek, ősi rengetegnek a művelt életbe, a kultúrába való bevonása. Ha csak sport lenne a turistaság, akkor is kétséges volna, hogy a versenyzés összeegyeztethető-e lényegével, de mivel nemcsak sport, hanem testnevelés és kultúrmunka is, ezért teljes biztonsággal ítélnünk olyképp, hogy a versenyzés ellentétes vele. A versenyzés ott indokolt, sőt elengedhetetlen, ahol a sportnak az a legfőbb kritériuma, hogy küzdelem legyen, másképpen el nem érhető. Labdarúgás, tenisz, vívás el nem képzelhető versenyzés nélkül. Atlétika, úszás, evezés szintén főképp a versenyzés által és a versenyzésben lesz sporttá, ellenben a turistaságot, és azokat a vele rokon sportágakat, amelyekben sok a turistaelem, így a túraavezést, a túrasíelést is, nem a sporttársunkkal szemben felvett küzdelem teszi sporttá, hanem az a küzdelem, amit a sportoló sokkal nagyobb mértékben vesz fel a természettel szemben. A turista küzdelmét a távolsággal, a magassággal, a terep nehézségeivel, az időjárás viszontagságaival, szóval a természettel veszi fel, és ez a küzdelem nem a versenyben szereplő ellenfelekké teszi a turistaságot űzőket, hanem a közös ellenféllel szemben egysorba állított sportolókká. A l'art pour l'art elve egy sportban sem oly tiszta mint a turistaságnál, és azoknál a vele rokon sportoknál, ahol a sport tisztán a sportért történik. A turista nincs versenypályához kötve, a turistának nincs nézőközönsége, nem kíséri taps és lelkesedés, nem is várja érem és ezüstserleg, hanem elveszi jutalmát már abban az élvezetben, amelyet neki maga a sport jelent. A természet végtelen szépsége, a természet nagyságával felvett küzdelem sikerei, a természetben szerzett gazdag tapasztalatok a maradandó lelki értékek, amit a turistasport nyújt és a néhány virágszál pedig, amit a turista kalapja mellé tűzhet, a közvetlen kedves emlék, amit egy túra után magával hoz. Nem több ez bármilyen versenydíjnál, nem kicsinyes dolog

volna ezenkívül monetát is adni, nem törpül el emellett minden vállveregető dicséret, és mindaz amit a versenysport nyújthat? Távoll állott a turistaságtól a sportverseny és maradjon is távoll.

Ne kíséreljük meg összekapcsolni azt, ami össze nem való. Ismerjük el a verseny fontosságát, szépségét ott, ahol az értékes, lényeges, de ne engedjük, hogy átcsempésszék oda, ahová az nem való. Kicsinyes és hamis kísérletezésnek tartunk minden törekvést, amely a turistaságba a versenyzést, vagy annak velejáróját, a díjazást meg akarja honosítani, és remélem, hogy a turistaság lényegének igazi felismerése után a kísérletezők erről le is mondanak.

A Munkás TE atlétáinak azonban eszük ágában sem volt lemondani a további kísérletezésről. Annak ellenére, hogy a társegyesületek alig támogatták őket (más klubból alig-alig neveztek), annak ellenére, hogy talán egy kissé kedvüket szegte, hogy az első helyet mindkétszer az előkelő MAC atlétája, Belloni nyerte, 1926 őszén megrendezték harmadik versenyüket is.

Teljesen bizonytalan a tájékozdási verseny¹⁸

A Munkás Testező Egyesület a hosszútávfutás lelkes propagálója tavalyi sikeres premierje után az idén ismét felújítja a Svédországban oly népszerű tájékozdó versenyeket. Ma reggel 9 órai kezdettel a Húvös-völgyből kiindulva rendezi meg idei versenyét, amelyre egy csomó turistán kívül néhány jónevű atlétánk is leadta nevezését. A tájékozdó versenyek azonban elsősorban nem a futni tudáson dőlnek el és ezért nem figyelhetjük a reális Steiner-Csekey-Ferihegyi befutót, hanem meg kell várnunk, hogy a terep ismerete, a térképolvasás tudománya, vagy egyéb előre nem látott körülmények mennyiben segítik vagy hátráltatják az egyes versenyzők teljesítményét. Az 51 férfi versenyző 1 perces időközökben indul 5 jelentkező állomással neheztett útvárára, míg a 12 női résztvevő párosával kel majd útra. Ők rövidebb darabot futnak és csak két helyen kell jelentkezniük. A férfiak között a fentebb említett három versenyzőn kívül Marton, Rózsa, Matura, Járó az ismertebb név.

A versenyzők a húvös-völgyi végállomástól a Wippner-féle vendéglőhöz vivó út mellett épült iskolában öltöznek.

Egy munkás turista legyőzte Csekeyt¹⁹

Bejczy 6., Ferihegyi 23., Steinert diszkvalifikálták az MTE tájékozdó versenyén

Az MTE harmadik tájékozdó versenyének a lehetetlen rossz időjárás következtében nem volt meg az a sportbeli sikere, melyet az előjelekből várni lehetett. A dermesztő hidegtől eltekintve olyan sűrű köd lepté el a Húvös-völgy melletti hegyeket, hogy csak a legnagyobb fáradtság árán lehetett tájékozdni, így történt meg azután, hogy a 38 induló közül hatot kellett diszkvalifikálni, mivel a sűrű köd miatt eltévesztették az útirányt és nem jelentkeztek egy-egy jelentkező állomásnál.

A futók mindegyike a legjobb kondícióban ért a célba és egyértelműleg a ködre panaszkodott. Némelyhol oly sűrű volt a köd, hogy csak lépésben mehettek és teljesen eltévesztették az útirányt, így történt, hogy – mint vasárnapi számunkban jeleztük, – nem a futóképesség, hanem a versenyzők nagyobb helyismerete, tájékozdó ösztöne (mert hiszen a köd miatt csak erről lehet beszélni) döntötte el a versenyt. Kéthly, az MTE turistája és síelője így megelőzte Csekeyt és Bejczy is, de főként Ferihegyi nagyon hátraszorult. Steinert diszkvalifikálni kellett, mert kihagyott két ellenőrzőállomást.

Részletes eredmény:*

Egyéni befutó:

1. Kéthly MTE turista 1:15:30 mp. , 2. Csekey BBTE 1:16:57 mp. , 3. Ludányi MTE tornász 1:17:56 mp.

Hölgyek részére kiírt versenyben:

1. Rózner Emma 16:10 mp, 2. Nadányi Ágnes 16:29, 3. Rózner Irén 17:01 mp.

Eltévedtek a versenyzők az MTE tájékozdási versenyén²⁰

Kéthly Lajos (MTE) győzött, a favorit Csekey Gyula második volt

Az MTE vasárnap immár harmadszor rendezte meg tájékozdási versenyét, mely lassanként bizonyára nálunk is olyan népszerű lesz, mint a külföldön, különösen Svédországban, ahol ötszázan is elindulnak egy ilyen versenyen. Itt ugyan még nem tartunk, mert a vasárnapi versenyre még csak 50 férfi és 12 hölgy nevezett, de már ez is fejlődést jelent, 1924-ben ugyanis csak 23 férfi és 2 nő, tavaly pedig 25 férfi és 7 nő jelentkezett a versenyre. Reich Andor, az MTE atlétikai szakosztályának agilis vezetője a lelke a versenynek. Ő maga jelölte ki a terepet s ezúttal is a Hűvösvölgyet szemelte ki a verseny színhelyül, de amíg két év előtt a János-hegy felé, tavaly pedig a Hármashatárhegy irányában vezetett a verseny útja, az idén a Hárshegy és a Várhegy környékén kellett a futóknak tájékozódni.

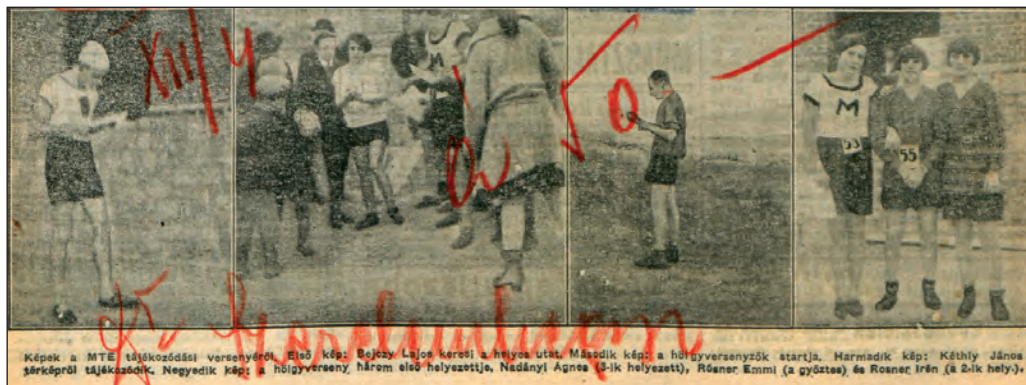
A kellemetlen, ködös és nyirkos időnek tulajdonítható, hogy bár 9 órára volt jelezve a start ideje, a versenyzők késtek és csak 10 óra előtt indulhatott útnak az első versenyző. De még így is sokan lemaradtak az indulástól, köztük Cséfay Sándor, az MTE jelen allround atlétája is. Végeredményben 38 férfi és 6 hölgyversenyző indult el.

A komplikált terepen a sűrű köd miatt csaknem valamennyi versenyző eltévedt és a győztes Kéthly Lajos (Kéthly Anna nemzetgyűlési képviselő testvéröccse), az MTE turistaszakosztályának tagja is csak több mint ötnegyed óra múlva ért a célba. Több versenyzőt, Steiner Pált (MTE), Martont (MTK), sőt az öreg Ripszám bácsit is, aki pedig hűvösvölgyi lakos és így úgyszólván minden bokrot ismert azon a vidéken, diszkvalifikálni kellett, mert egyik-másik ellenőrző állomást nem találták.

Az itt közölt tudósítás már lényegében nyílt támadás volt a tájékozdási versenyek magyarországi meghonosítási kísérletei ellen:

Eltévedt a tájékozdási verseny mezőnye²¹

Svédországban nagyon népszerűek lehetnek az úgynevezett tájékozdási versenyek, amelyekben a térképekről kell a befutandó terepet leolvasni, mi azonban nem kérünk többet az effajta komolytalan versenyekből. Nem virtus az sportszempontból, a turistáktól pedig távol áll, hogy versenyszerűen érvényesüljenek. Az MTE vasárnap délelőtti tájékozdási versenyén, amely a Hűvösvölgytől kiindulva a Hárshegy és a Várhegy környékén át vezetett, nem kedvezett az időjárás, mert olyan sűrű köd uralkodott, hogy az egész mezőny eltévedt, leginkább azonban az atléták. A körülbelül 8 kilométeres távú versenyt egyébként egy turista, Kéthly Lajos nyerte meg 1:15:30 alatt a BBTE színeiben először indult Csekey Gyula és az MTE tornász Ladányi Lajos ellen.

Képek a MTE tájékozdási versenyéről. Első kép: Bejczy Lajos keresi a helyes utat. Második kép: a hölgyversenyzők startja. Harmadik kép: Kéthly János sárcépről tájékozdók. Negyedik kép: a hölgyverseny három első helyezettje, Nadányi Agnes (3-ik helyezett), Régener Emmi (a győztes) és Rosner Irén (a 2-ik hely.)

*Négy kép a Pesti Hirlapból az 1926. novemberi versenyről,
a fényképész 50 koronát kapott képenként**

Köd előttem, köd utánam²²

A novemberi hidegben is szép számmal akadtak elszánt atléták, akik vasárnap reggel kilenc órakor már künn voltak a Hűvösvölgyben, és nagyban találgatták, merre is lesz az a „tájékozódó” verseny amelyben indulni akarnak. A tarka trikós társaság dideregve, ugrándozva várta a startot, amely igen szokatlan módon kezdődött. A szigorú versenyrendező felhívta az első versenyzőt, a markába nyomott egy térképet, az órájára nézett, és már vezényelt is: Rajta!

- Hová menjek? – kérdezte megrettenve az egyes számú futó.

- Ahová akar, csak a térképen kijelölt pontokon jelentkezék és bélyegeztesse le a számját – hangzott a válasz, nem valami biztatóan.

Bizonytalan arccal és még bizonytalanabb futással vágott neki a ködnek az „egyes”, s azonnal eltűnt a fehérségben. A starter nem ismert kíméletet. Egymás után osztotta ki a térképeket, amelyeken öt kék pont jelezte, hol állnak az ellenőrző bírák, s jött a vezényszó: Rajta!

Ki jobbra, ki balra ment, amerre a legközelebbi utat sejtette a hárshegyi Báthory-barlang felé, mert az volt az első célpont. A köd egymás után nyelte el a futókat. Tíz lépés után mindegyikük vigasztalanul, egyedül állt a ködtengerben a térképével együtt, még a napot sem mindig sejtette, merre is volna, ha sütné. Harmincnyolcan vágtak neki a versenynek, jobban mondván a rettentő ködnek, amely néha úgy tett mintha oszlani akarna, de végre még sűrűbb lett. Amikor a starter – egyperces időközökben már valamennyi versenyzőt elküldte, bejelentette, hogy nemsokára jön az első, mert az egész út mindössze háromnegyed órát tart. Megkezdődött a várakozás, végre előbukkant a ködből két futó. Nagy találgatás indult meg, kik lehetnek. Ötlépésnyi távolságból kiderült, hogy az első befutó két lány, akik úgy tévedtek el, hogy hamarább érkeztek vissza, mint kellett volna, s ők voltak a legjobban meglepve, hogy ugyanott vannak, ahol elindultak. Ugyanígy járt az öreg „Ripi bácsi”, a 70 éves Ripszám Henrik, aki ismeri ugyan a Hűvösvölgy környékének minden bokrát, mégis tanácstalanul keringett a ködben. Amikor meglátta, hol van, ijedten vágott neki most már a helyes iránynak. Közben megérkezett a többi hölgyversenyző is, akik rövidebb távot futottak, mint férfi kollégáik, rémes kalandokat meséltek. Kerítéseken kellett átmászniuk, árokban mászkáltak, kutya elől menekültek, öreg svábok meg tőlük ijedtek meg, de sok viszontagság után valahogy mégis hazaértek. A versenybíró megállapítja, hogy Rozner Emmi a győztes, a lányok felöltöznek, boldogan tízóraiznak, de a fiuk még mindig nem jönnek. Elmúlik másfél óra, még nyomuk sincs. Már-már kutató expedíció szervezésén gondolkodik a hidegben várakozó társaság, amikor megjelenik a ködben Csekey, a mezei futóbajnok, de alig érzék be, előbukkan Bejczy, a MAC futója is, pont az ellenkező irányból. Pár perc múlva megélnék a ködtenger: innen is onnan is bukkannak elő a holtfáradt, gőzölgő versenyzők és hozzák az ellenőrző bírók pecsétjeit, hogy megjárták a kijelölt pontokat. De hogy közben hol, merre jártak, mint futottak 1,5-2 órát 45 perc helyett, azt egyikük sem tudja. Bennszülött hűvösvölgyiek is tévelyegtek, kerülgették a nagy ködben a mészégető telepet, a Remete-barlangot meg a Várhegyet, ahol a bírák várakoztak, és jóformán véletlenül bukkantak rá a kijelölt helyekre. Még két óra múlva is érkeztek az újabb futók, közben nagy meglepetésre kiszámolta a versenybíró, hogy az első Kéthly Lajos az MTE egyik turistája, aki eddig csak sível futott, most pedig legyőzött olyan futókat, mint Csekey, Steiner, Bejczy. A tájékozódás nagymestere, Ripi bácsi, nagy szégyenkezve jött meg vagy két óra múlva, persze ő is a ködöt szidta. Voltak, akik útközben folyton összetalálkoztak, de mindig ellenkező irányból jöttek. Ilyenkor összeültek, megvitatták a térképet, végül nekivágtak a ködnek, ki jobbra, ki balra, negyed óra múlva pedig újra összetalálkoztak. Dél is elmúlt, mire az utolsó futó is előkerült a ködből, de azt egyik sem tudta pontosan megmondani, hogy merre is jött tulajdonképpen.

Az eddigi kutatások és Rajk Andornak az MTE atléták vezetőjének visszaemlékezései szerint negyedik versenyre már nem került sor. Egyrészt azért mert ifj. Ripszám Henrik külföldre távozott, másrészt, mert az MTE atléták szűkös költségvetéséből nem futotta. Az anyagiakon túl más „gátak” is akadályozták az MTE atléták kezdeményezését.

Amíg a tájfutást a mezei idényre való felkészülés eszközének tekintették, még minden rendben volt, de amikor már a mezei futásról is kimondták, hogy „csak előkészítés a pályatréningre” akkor elkezdődtek a bajok. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy az Országos Testnevelési Tanács főtítkára az a dr. Prém Lóránd lett, aki a Turistaság és Alpinizmus idézett cikkét írta 1926-ban – amelyben egyértelműen ellenezett mindenfajta versenyt – akkor megérthetjük, hogy miért nem sikerült az MTE-nek, egy munkásegyletnek újabb versenyt rendezni.

Az MTE a vasárnapra kiírt tájékoztatói versenyét nem rendezi meg, mert a kiszemelt útvonal egy részén útépités folyik. és az útépitő bizottság nem egyezett bele, hogy az útvonal környékén versenyt tartsanak. Azon kívül az Erzsébet kilátót sem adták oda öltöző céljaira, mert az útépitéshez szükséges szerszámok ott vannak elraktározva, így az MTE tavaszra halasztotta tájékoztatói versenyét, illetőleg erre kért engedélyt az intéző bizottságtól.²³

De 1928 tavaszán sem rendezett versenyt az MTE.

A tájékoztatói versenyt, mint értesültünk, anyagiak hiányában az idén nem rendezi meg az MTE.²⁴

Közgyűlést tartott december 14-én a Munkás TE atlétikai szakosztálya és az ott elhangzott titkári jelentésből vesszük az alábbi anyagot: ...a pár év óta nem rendezett tájékoztatói versenyt fogja az atlétikai szakosztály újra kiírni. Munkásviszonylatban igazán nagy tömegek részvételére lehet számítani, mert az MTE valamennyi szakosztálya be fog nevezni.²⁵

Így ért véget a tájfutás korai története hazánkban, és futásról sokáig nem lehetett beszélni sem. Ide iktatunk még néhány érdekes anyagot.

A svéd könnyű atlétika

(Béldy Alajos: A svéd nemzet és testnevelése, Országos Testnevelési Tanács, Budapest 1927. A könyv kilencedik fejezete)

A svéd könnyű atlétika Svédország legelterjedtebb sportja. Az országnak jóformán nincs egyetlen egyesülete, melyben a könnyű atlétikának ne volna számtalan híve. A könnyű atlétika semmi egyéb, mint a svédek nemzeti sportjának, a sí által megkövetelt mozgások gyakorlása oly évszakokban, melyekben nincs hó.

A svédatlétikának a legmagasabb fóruma: a könnyű atlétikai szövetség (Svenska Idrottsförbundet), mely az országos szövetség égisze alatt fejt ki működését és 725 egyesületet sorol tagjai közé, 86.000 regisztrált taggal. Ezen utóbbi számban természetesen az iskolák atlétái nem foglaltatnak.

Túl messze vezetne, ha a nálunk is jól ismert svéd atlétika különféle ágait és eredményeit felsorolnám. Megjegyzendő, hogy a svéd atlétikának eddig vélt rohamos fejlődése még csak most fog bekövetkezni, amennyiben egy igen érdekes újítással sikerült az atlétikába a tömegek százezreit, minden különösebb felszerelés és előkészület nélkül bekapcsolni. Ezt az eredményt a svédek az un. „tájékoztató futóversenyek” szervezésével érték el.

A nagy népszerűségnek örvendő tájékoztató futóversenyek alkalmával a résztvevők térképet kapnak, melyen az útvonal és az ellenőrző állomások be vannak rajtolva. A résztvevő ezenkívül magával visz egy szelvényt, amelyen a futásban résztvevő egyénnek az ellenőrző állomásokon való áthaladását ellenjegyzik.

Sok éven át a téli sí-stafétaverseny volt Svédországban a legnépszerűbb; jelenleg a tájékoztató futóversenyek a svédeknek legnagyobb individuális versenyeket alkotják. Kiváló elő tréningjei a téli sportoknak és abban az időben rendeztetnek, mikor nálunk a mezei futóversenyek folynak le.

A verseny különös ingere abban áll, hogy a versenyző állandóan kontaktusban áll a szabad természettel, minden lépését megfontolással és a térképolvasással egybekötve kell megtennie, miközben, hogy célját elérhesse, természeti akadályokat küzd le. Ily verseny növeli a cselekvési erőt, az önbizalmat, de főleg az energiát.

A tájékozó futóversenyeken résztvevők nem sportruhában futnak, hanem hosszú nadrágot és vastag inget viselnek, kabát nélkül. A cipő könnyű, nem magas sarokkal s a talpon szegek helyett a megbotlás megakadályozására „Z” alakban egy bőrszalag van erősítve. A futó felszereléséhez a térképen kívül a tájoló is tartozik.

A tájékozó futóversenyen résztvevők csak megfelelő elő gyakorlatok után indulhatnak s bár versenystílus nincs, mégis az eddigi tapasztalatok alapján a versenynek nem szabad vadul nekiindulni, egységes tempóban nem lehet futni, mert a folytonos tájékozódás ezt kizárja és a térképolvasás észmunkát is követel.

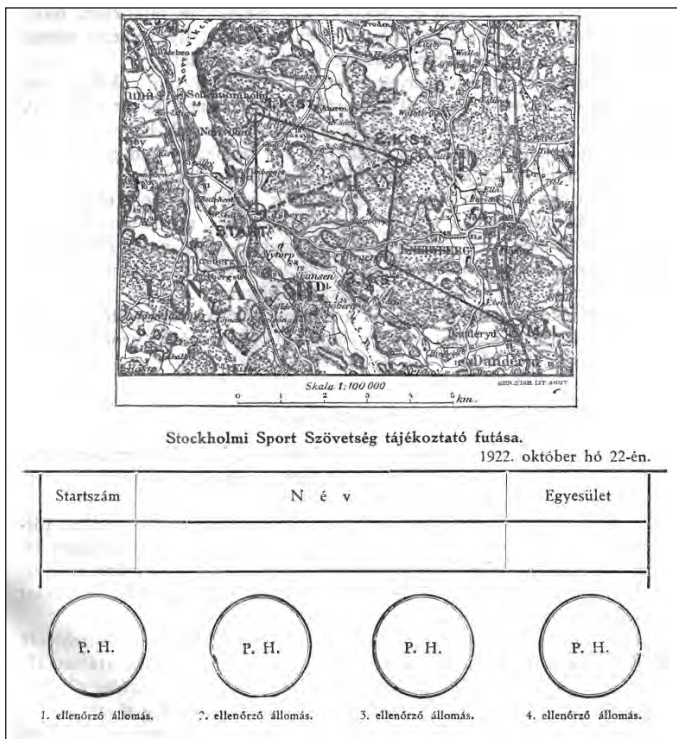
A tájékozó versenyfutásnak a könnyű atlétika fellendítésén kívül oly sok előnye van, hogy annak nálunk való bevezetése a cross country helyett csak ajánlatos.²⁶

A kiváló sajtóvisszhangnak köszönhetően a sportág közismertnek mondható a húszas évek végén, annak ellenére, hogy három verseny után nem rendeztek többet.

A korszak egyik legjobb lexikonjában²⁷ így szerepel a sportág:

Terepverseny: Hazánkban újonnan bevezetett atlétikai versenytípus, amelynek feltételei a következők: A versenyző térképet kap a kezébe és a hegyen-völgyön keresztül vezető terepen saját magának kell tájékozódnia. Az útvonalon ellenőrzők állanak, akiknél a versenyzőknek jelentkezniük kell. A versenyző szabad akaratából futva, avagy gyalogolva érkezik be a célba.

Berend Ottó valószínűleg azért nyilatkozta, hogy nem volt tudomása a korábbi versenyekről, mert álmában sem gondolta volna, hogy az általa elindított turista rendezvények később tájékozó futássá válnak.

Illusztráció Bély Alajos írásához

Belloni Gyula

Nem zárhatjuk le úgy ezt a fejezetet, hogy az első két verseny győztesének életútjáról röviden ne emlékezzünk meg.

„Belloni Gyula 1923-tól 1944-ig a Magyar Athletikai Club (MAC) sportolója. Közép- és hosszútávfutó, gyorskorcsolyázó, gyeplabdázó, sífutó. Belloni, akit társai Sóder néven tiszteltek, igazi „all round” sportoló volt, több sportágban számtalan bajnoki címet szerzett. Futóként 1924 februárjában vált ismertté, amikor megnyerte a MAC cross country versenyét, a 4600 méteres távot 15:44 alatt futva. Ezt követő sikersorozatáról írták: „Belloni hétről-hétre új meglepetés elé állítja a sportközönséget.” Az év végén megnyerte Budapest 15 km-es futóbajnokságát, ideje 53:36,8 volt.

Az 1925-ös januári és a novemberi tájékozdási versenyen aratott győzelme azért is jelentős, mivel nála esélyesebb atlétákat utasított maga mögé.

1926 márciusában esőben, sárban rekordidővel győzött az országos mezei futóbajnokságon, és „jó kondícióban ért be a célba” – írták.

Belloni Gyula befut az 1926-os mezei bajnokságon

1927-ben az 1500 m-es síkfutás országos csúcsát 4:05,2-re javította. Nemzetközi viadalokon fut itthon és külföldön. 1927-től szerepel a MAC gyeplabda csapatában, ők az 1929-től rendezett bajnokságok többszörös győztesei. 1928 januárjában a „jövő emberének” nevezik a gyorskorcsolyázók bajnokságán. Részt vett az amszterdami olimpián²⁸, 1500 m-es síkfutásban.

1930-tól éveken át sífutó bajnok. Még 1939-ben is befér a bajnokságon győztes MAC váltójába. 1940-től ő a szövetségi „síkapitány”, majd edző.

Kemény fickó volt, büszkék lehetünk rá – olyan igazi tájfutó féle!”

Bozán György fenti írását – ami a 2014/2-es Tájéolóban jelent meg – azzal egészíthetjük ki, hogy mindezt munka mellett vitte véghez.

„Írásaiban a tájfutó és sí terepversenyek népszerűsítéséért harcolt, szerette volna elérni, hogy azokat a magyar honvédségi kiképzés részévé tegyék.”²⁹

Megjelent egy cikke a terepfutásról,³⁰ de a szerkesztő alighanem belenyúlhatott, mert keverednek benne a tájfutásra és a mezei futásra utaló részletek.

Belloni Gyula (1904–1977) 1922-ben felsőépítőipari iskolában érettségizett. 1945-ig a Népjóléti Minisztérium lakásépítő kirendeltségén tisztviselő, műszaki ellenőr, majd számvevőségi tanácsos. 1946-tól a MOLSPED szállítmányozási vállalat fiókfőnöke, később a Beruházási Banknál, majd az Erőbernél műszaki ellenőr. 1942-től a Honvéd Tiszti Vívó Klub (HTVK) öttusázóinak és a MAC sífutóinak futóedzője, a Magyar Síszövetség kapitánya.³¹

Érdekes a második világháború alatti tevékenysége: „Első lépésként, már 1940 őszén, megkezdődött az erdélyi és kárpátaljai hegyvidék sítterepeinek feltérképezése, valamint, ahol lehetséges volt, kisebb sípályák megnyitása. Belloni Gyula, a Magyar Sí Szövetség követeként, bejárta Erdélyt és felvette a kapcsolatot azokkal a helyi sportegyesületekkel, amelyek síszakosztályokat is működtettek, hogy versenyeket szervezzenek, a helyi sportolókat pedig ösztönözzék a felkészülésre és versenyzésre.”³²

„Marusarz³³ a háború elején csatlakozott a lengyel ellenálláshoz, Zakopane környékén, a hegyi utakon vezette a szlovák határon át Magyarországra a menekülőket. 1940 márciusában feleségével együtt maga is útra kelt Budapest felé, de szlovák határőrök elfogták, és kiadták a Gestapónak. Marusarzt számos társával együtt halálra ítélték. A kivégzés elől az utolsó pillanatban szökött meg a krakkói börtönből ... így jutott ki a városba, majd onnét erdön-mezőn át Zakopanéba. A jól ismert útvonalon érkezett Magyarországra, hogy aztán a felszabadulásig többféle álnéven folyamatosan itt is tartózkodjon. Eleinte menekülttáborban élt, azonban Belloni Gyula, a Belügyminisztérium tisztviselője³⁴ – egykori kiváló síversenyző, középtávfutó- és gyeplabdabajnok, Ottlik Budájának egyik mellékszereplője – rátalált, és állást ajánlott neki a Síszövetségnél: a sokoldalú Marusarz, aki síugrás mellett északi összetettben és sífutásban is helyezéseket ért el a korabeli világversenyeken, a magyar

síugrók és lesiklók edzője lett. Emellett síugrósáncokat is tervezhetett: munkája nyomán készült el a kassai és a borsafüredi sánc. Utóbbi avatásán majdnem lebukott, egy egykori német versenyzőtársa a próbaugrásnál a mozgásáról (és hihetetlen eredményéről) felismerte, de nem árulta el.³⁵

Jegyzetek

1. Lásd Hrenkó Pál cikkét a Függelékben
2. Lásd Hrenkó Pál cikkénél a Függelékben
3. Az úgynevezett szalmiákos másoló eljárás, amellyel átlátszó eredetiről lehet papírmásolatokat készíteni, ebben az időben, főként a tervezőirodáknban, már használatban volt.
4. Megjelent: Szélrózsa, Tájékoztató futók évkönyve, 1979, 227–259. oldal, Kelemen János digitalizálása. Rövidített és szerkesztett változat, az idézőjeleket mellőztük.
5. Nemzeti Sport, 1925. 01. 05. 8. oldal, 1. hasáb
6. Nemzeti Sport, 1925. 01. 10–11., 5. oldal, 2–3. hasáb
7. Nemzeti Sport 1925. 01. 12., 9. oldal, 2–4. hasáb
8. A forrásokban Matúra, később a Maturát használta, mi is ezt követjük. Matura Mihály (1900–1975) birkózó, edző, sportvezető. 1917-től a Munkás Testedző Egylet kötöttfogású, könnyűsúlyú versenyzője volt. 1924-ben nyerte meg első felnőtt bajnoki címét és ugyanebben az évben hatodik lett az olimpián Párizsban.
9. Népszava, 1925. 01. 13., 13. oldal, 2. hasáb, szerző: (t. g.)
10. Pesti Hírlap, 1925. 01. 13., 16. oldal, 2. hasáb
11. Nemzeti Sport, 1925. 11., 01., 8. oldal, 3. hasáb
12. Sporthírlap 1925. november 15., 11. oldal, 2–4. hasáb, szerző: W. D.
13. Nemzeti Sport 1925. 11. 06., 14. oldal, 3–4. hasáb, szerző: L. A.
14. Sporthírlap 1925. 11. 16., 15. oldal, 1–2. hasáb
15. Sporthírlap 1925. 11. 17., 10. oldal, 2–4. hasáb, szerző: Kurunczy Lajos
16. Népszava 1925. 11. 17., 16. oldal
17. Turistaság és Alpinizmus, XVI. évfolyam. 1926., 138–139. oldal
18. Nemzeti Sport 1926. 11. 28., 8. oldal, 1. hasáb
19. Nemzeti Sport 1926. 11. 29., 11. oldal, 4. hasáb
20. Sporthírlap 1926. 11. 27., 9. oldal, 1. hasáb
21. Az Újság, 1925. 11. 30., 14. oldal, 1. hasáb
22. Pesti Hírlap 1926. 11. 30., 25. oldal, 1–2. hasáb
23. Nemzeti Sport 1927. 11. 15., 15. oldal
24. Sporthírlap 1928. 10. 25.
25. Munkássport, I. évfolyam, 2. szám
26. Idáig Harcsa Gábor munkája
27. Tolnai új világlexikona, 17. kötet, Tolnai, Budapest, 1930, 44. oldal
28. Könyvünk legtöbb szereplőjéhez hasonlóan sikertelenül, feladta a versenyt.
29. <http://nevpoint.hu/view.php?id=7607>
30. A terepfutás, Magyar Katonai Szemle, 1937, a Függelékben olvasható
31. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00523/01454.htm>
32. <http://www.szabadsag.ro/szabadsag/servlet/szabadsag/template/archive,PArchiveArticleSelecteScreen.vm/id/66013/year/2011/month/10/day/16/web/0/quick/0/ynews/0/mainarticle/false>
33. Stanisław Maruszarz (1913–1993) híres lengyel síugró
34. Ez valószínűleg tévedés, a Népjóléti Minisztériumban dolgozott.
35. http://m.magyararancs.hu/egotripp/tortenelmi_ugrasok-76111/?pageId=135

Bozán György

TEREPGYAKORLATOK KORA

1935–1948

BEVEZETŐ

A magyar tájfutó sport két gyökerre támaszkodhat. Az első az 1925-ös Ripszám Henrik-féle kezdeményezés csírájából fakadt, amely skandináv mintát követő atletikus versenyformát mutatott be. A másik gyökér ettől függetlenül, a turistaság talaján nőtt ki a '30-as évek közepén a Duna Sport Club, azon belül legfőként Berend Ottó kitarító munkálkodása nyomán.

A turista-természetjáró vonal több évtizedig dominált itthon és igyekezett kizárni a futást a tájékozódási versenyből. Az '50-es évek második felében ismét felbukkant a skandináv példa is, hogy szép folyamatosan megerősödve kiszorítsa a természetjáró örökségtől átítatott szemléletmódot. Ennek a folyamatnak lezárását 1970-re tehetjük, amikor a Magyar Tájékozódási Futó Szövetség (MTFSz) megalakulásával a sportág önállósága teljessé vált.

Ez a tanulmány a sportág 1935–1948 közötti történetét kívánja bemutatni, amely időszak alatt a turistaság körében kialakult és fokozatosan elterjedt, sőt rendszeressé vált a terepi tájékozódás fejlesztését szolgáló gyakorlatok rendezése.

A korabeli turistaság – ma már nehezen érthető eszmei alapon – nem fogadta el a versengés más sportágak lényegét jelentő formáit. Ezért ezeket a tájékozódásbeli ügyességet próbára tevő rendezvényeket sem lehetett versenynek nevezni. Nevezzük tehát mi is ezt az időszakot elődeink szöhasználatával: ez volt a **terepgyakorlatok kora**.

Az elmúlt 20-40 évben a tájfutás már túljutott az identitáskeresés évtizedein, megérett az idő, hogy a krónikás reális képet festhessen a kezdetekről. Bátran megbékélhetünk turista gyökereinkkel, hiszen a természetjáró, természetbarát mozgalom szervezetein belül folytatott sportélet útján jutottunk el a Nemzetközi Tájékozódási Szövetség, az IOF alapító tagságáig. Ideológiai harcot sem kell már folytatnunk sportágunk elismertetéséért, mint korábban, a II. világháború éveiben, vagy később, a szocialista rendszer idején, amikor voltak sportvezetők, akik a továbblépés lehetőségét az aktuális politikai irányvonal buzgó szolgálatában látták. Ezek a törekvések óhatatlanul átszínezték, megcsúsztatták a korábbi történetírásokat.

Turista élet és a turista szellem

Sportágunk bölcsőjénél turisták bábáskodtak. A kezdetek és a fejlődés irányának megértéséhez tekintsünk bele a korabeli turistaság világába, és ismerjük meg szellemiségük főbb vonásait.

A hazai turistaság¹ a XIX. század végén az alpinizmus mintájára alakult ki, és igen gyorsan nagy tömegeket vonzott, elsősorban a városi polgárság köréből. 1913-ban alakult meg a Magyar Turista Szövetség (MTSz), kezdetben 45 turista egyesületet, illetve sportegyesület turista szakosztályát, kisebb csoportjait fogta össze, összesen bő 11 ezer főt. A '30-as években a csúcslétszám meghaladta a 20 ezret. Az alapító tagok közül a legrégebbi a Magyarországi

*Az MTSz tisztségviselők
jelvénye 1933-tól*

Kárpát Egyesület (MKE), már 1873-tól létezett. A legnépesebb a Magyar Turista Egyesület (MTE) volt, amely báró Eötvös Loránd elnökletével 1891-ben alakult. A polgári egyesületek mellett a munkás turistaság is igen jelentős szerepet játszott. Az osztrák Naturfreunde mintájára 1910-ben létrejött a Természetbarátok Turista Egyesülete (TTE), létszáma gyorsan megközelítette a háromezret, az első három nagy egyesület közé tartozott. A két évvel korábban alapított Munkás Testedző Egyesületnek, amelyben Ripszám Henrik is sportolt, szintén volt turista szakosztálya.

Az MTSz igazi aktivitását csak az első világháborút követő években kezdhetette. Trianon után egyébként is fokozott érdeklődés fókuszálódott a még megmaradt hegyek megismerésére. A '30-as évekre már 70 menedékházat, sok-sok forrást, kilátót, több mint 4000 km jelzett turistautat építettek, tartottak fenn a turisták.² 1931-ben Nemzetközi Turista Kongresszust rendeztek Budapesten. Itt határozták el az Alpinista Unió³, a ma is működő nemzetközi hegymászó szervezet létrehozását. Ebben a pezsgő időszakban született meg a Duna Sport Club (DSC) alig 50 fős Turista szakosztályának kezdeményezésére az első országos terep- és tájékozdási gyakorlat 1935-ben.

Ebben az időben a turistaság inkább jelentette a hegyek világa iránti rajongást, a hívő ember leborulását a teremtett világ szépsége előtt, természetbarát magatartást, továbbá a barátság, a bajtársiasság megélését a túrákon, mintsem szimpla sportfoglalkozást. Egyfajta kulturális beállítódás⁴ volt, amelynek hívei arra voltak büszkéek, hogy a testedzésnek olyan ágát művelik, ahol nincs vetélkedés, nincs ellenfél, sem rekordhajhászat, csak bajtárs.

A turista egyesületek sajátos helyet foglaltak el a közéletben, nem tartoztak állami sportszervezet irányítása alá⁵. Alapvetően saját erőből hozták létre a turista létesítményeket. Társadalmi súlyuknak a vezető testületekbe felkért jelentős közéleti személyiségek adtak nyomatékot. A tagság soraiban művészek, alkotó értelmiségiek szép számban voltak jelen. A turistaság etikai normáit az alpinizmusból merítette, amit a Turisták tízparancsolatában fogalmaztak meg.

Ezek alapján lehet értelmezhető az a merev ellenállás, ami a versenyzéssel szemben az akkori turista körökben megmutatkozott. Már 1926-ban, két jól sikerült Ripszám-féle verseny után, a Turistaság és Alpinizmus lapban cikk jelent meg *A turistaság és a versenysportok*⁶ címmel. A cikkíró minden kísérletezőt igyekezett eltántorítani attól, hogy a turistaságba a versenyzést és ezzel együtt a díjazást meg akarja honosítani. A turista eszmét féltők hangja még évtizedeken át fel-felerősödött, hogy megőrizze a tájékozdás turistasághoz illő kereteit és megakadályozza ezektől független versenysporttá fejlődését. A versenyzés megítélése persze már a kezdetekkor is árnyaltabb volt, hiszen a turisták telente házi és egyesületközi síversenyeket is rendeztek, ahol szép érmekeket lehetett nyerni. A Szövetség irodalmi és fotópályázatokat hirdetett komoly pénzdíjakkal, de volt pl.: országos tájképfelismerő verseny is. No meg voltak versengésre kész, jó fizikumú, fiatal turisták⁷ is, többnyire közülük kerültek ki a tájékozdási rendezvények résztvevői.

DSC: A TEREPGYAKORLATOK MEGHONOSÍTÓJA

Berend Ottó visszaemlékezése⁸ szerint „1933-ban hegyi bolyongásaink és főleg elkeveredéseink során először ötlött fel bennem a gondolat, hogy a turistaságnak is van értékmérője, versengési lehetősége. Összehasonlítási alapot lehet teremteni rá, ki tud legjobban eltájékozódni kitűzött célok irányában. Ha különböző sportágakban a zsűri eldöntheti, hogy melyik pályázónak jobb a teljesítménye, vajon miért nem hasonlíthatnánk össze a hegyek vándorainak tudását és felkészültségét.” A gondolatot tett követte. 1934 novemberében Budakeszi környékén házi versenyt rendeztek a Duna Sport Club turista csapatai részére. A kísérlet a rendezők szándéka ellenére kudarcba fulladt, szinte futóversennyé vált, amit a későbbiekben a sietés büntetésével kívántak elkerülni. Ez a vetélkedő még nem lett volna több, mint egy baráti turista társaság hétfégi programjainak egyike vagy cserkészcsapatok házi gyakorlatozása, ha a kezdeményező egyesület elgondolását nem tökéletesíti, az ötletet országos szinten nem propagálja és mintaszerű rendezéssel sikerre nem viszi.⁹

Viharos előzmények

Sporttörténeti korszakhatárnak mindenképpen az 1935-ös év tekinthető, amikor az első tájékoztató versennyel a Duna Sport Club a nyilvánosság elé lépett.¹⁰ A DSC turista versenynek hirdette meg rendezvényét, ami azonnal kiverte a biztosítékot a féltett turistaeszmé, a „lelki turistaság” híveinél. Az első híradás elképesztő tiltakozó hullámokat keltett a turistatársadalomban.¹¹ A verseny híre hosszú hetekig témát adott a heti- és napilapok turista rovatainak. Mindent összevéve több mint 50 cikkben foglalkoztak vele, ami akarva-akaratlan széles körben ismertté tette a rendező klubot és kezdeményezését. A turistaság és a sport világa közötti távolságot érzékelteti, hogy a sportújságokban alig találni hírt az eseményről.¹²

A DSC jó diplomáciai érzékkel, rugalmasan reagált a támadásokra, bízott az elképzelés sikerében és számított maroknyi támogatójára. Bejelentették, hogy a verseny eredményét pontozással állapítják meg, amely egyformán büntetőponttal sújtja az egyenletes túratempónál gyorsabban és lassabban haladó csapatokat. Továbbá, hogy „eseményről a versenyt a szokatlan és titokban tartott feltételeken kívül a plakett és érdíjazás fogja avatni és már ezért is nagy érdeklődés előzi meg”.¹³

Az eseménnyel kapcsolatosan kirobbant vita horderejére való tekintettel az MTSz a Magyar Távirati Iroda útján hozta nyilvánosságra kompromisszumkész nyilatkozatát. A DSC jó taktikai érzékkel a verseny időpontját elhalasztotta, hogy kivárják az MTSz áprilisi tanácsülésének döntését. Dr. Zsembery Gyulának,¹⁴ az MTSz nagyralátó másodelnökének köszönhető, hogy a DSC kezdeményezésében felismerte a turista vezetőképzés lehetőségét, és felkarolta a terepgyakorlatok rendezésének ügyét. Az MTSz ülésén¹⁵ átment az ügy, a „verseny” megnevezést viszont törölni kellett, így lett a rendezvényből terep- és tájékoztató gyakorlat.

Berend Ottó DSC sportkapitány

Az Újság 1935. március 3-i száma adott hírt elsőként a DSC tervéről

Dr. Zsembery Gyula MTSz elnök, kormányfőtanácsos

A korabeli újságírás kiváló ráérzését tükrözi, hogy még az első „turista” verseny megrendezése előtt olyan – bátran mondhatni jogos – kérdések is felmerültek az elképzeléssel kapcsolatban, amelyeket a tájékozdási versenyzés turista-természetjáró történetének későbbi évtizedeiben sem tudtak megnyugtatóan helyre tenni. Ez pedig a sietés kezelésének kérdése, illetve a „standard idő” meghatározásának problematikája volt.¹⁶

1935. április 14, az első terep- és tájékozdási gyakorlat

A DSC Turista szakosztálya Budakeszi környékén rendezte meg az első terep- és tájékozdási gyakorlatot, amelyen végül csak 8 csapat, azaz 40 fő vett részt. A rendezők és a meghívott notabilitások száma ennek duplájára rúgott. A hibátlan szervezésnek és a ragyogó időnek is köszönhető, hogy a rendezvény, amit ekkortól már csak terepgyakorlatnak neveztek, nagyszerűen sikerült.

A rendezőség a Fő utca 1-ben lévő, jó nevű Motschnek vendéglőben ütött hadiszállást. Innen indultak 15 percenként az 5 fős csapatok, az első állomás, a Sziklafal felé. A Hosszútöltés-árkán túljutva a második állomás a Tóth György-hegy lett volna. A rendezők itt egy váratlan incidenst ügyesen elhárítottak, amikor a tilos területre szóló engedély ellenére hajnalban erdőőrök állták útjukat. Az állomást még időben át tudták helyezni a csúcs alatti műútra. Innen az Erzsébet major – Kiskopasz

– Hosszúhajtás – érintésével tértek vissza Budakeszire.

A gyakorlat bő 20 km-es útvonalát öt szakaszból állt, az állomásokon a menetidőt és a kérdésekre adott válaszokat pontoszták. Az egyes állomások közötti útvonalat nem ellenőrizték. A harmadik és negyedik állomás között térkép nélkül,¹⁷ a többi szakaszon pedig 1:75. 000-es katonai térképpel haladtak a résztvevők.

A gyakorlat legjobbjá az Encián Turista Egyesület dr. Bing György vezette csapata¹⁸ lett 17 ponttal, megelőzve a 29 pontos Hungária Turista Egyesületet. Holtversenyben 3-4. helyen végzett a MKE és a Pénzügyi Sport Liga csapata 36-36 ponttal.

A legnagyobb győzelem azonban maga a rendezés volt. A szövetségi szakértőkből álló zsűri dr. Zsembery Gyula elnökletével már a helyszínen megállapította, hogy a DSC ötlete életrevaló, a szövetségnek kell állandósítania. Az eredményt ezt követően Budakeszin, a start és a cél helyénél hirdették ki a vendéglő nagytermében. Ezen túlmenően műsoros esttel összekötött bankettre is meghívták a teljes rendezőgárdát, a zsűritagokat és a résztvevő csapatokat.

Az első terepgyakorlat rendezői. Berend Ottó az első sorban jobbról a második

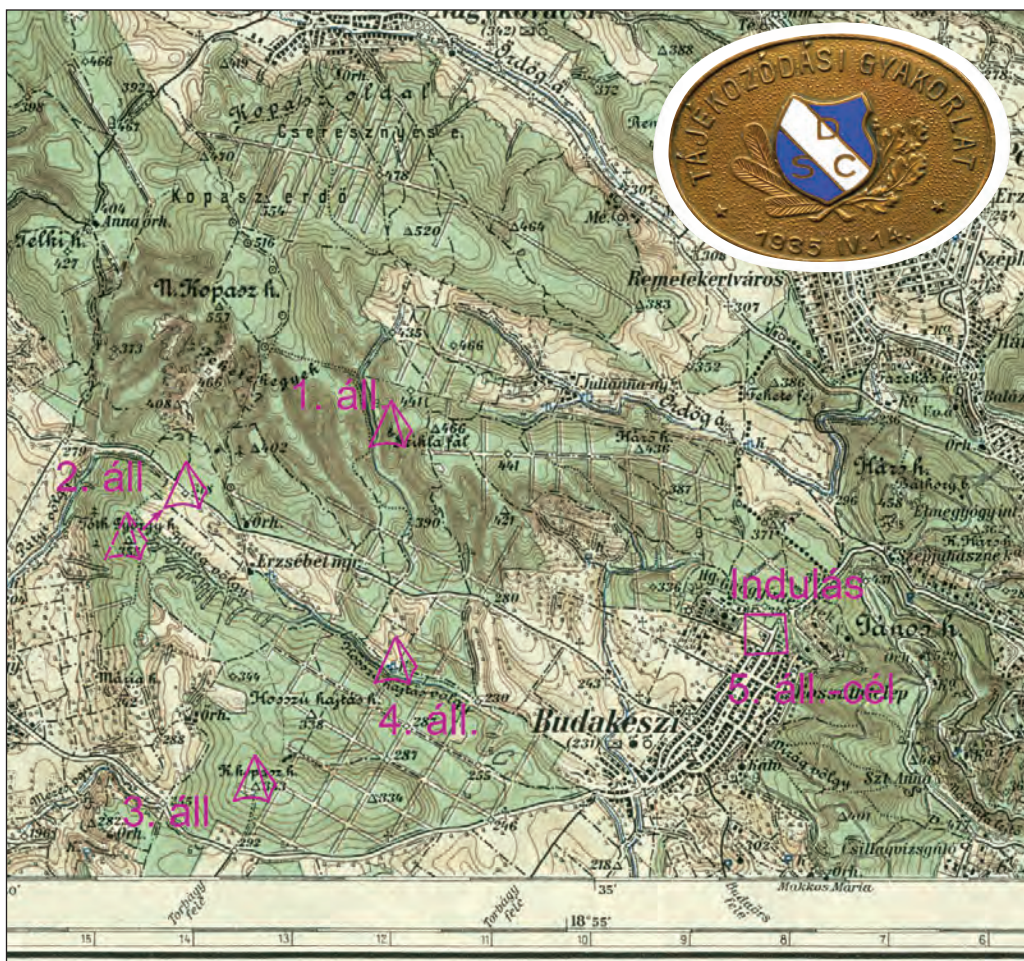

A negyedik állomás a Hosszúhajtás-árok melletti gémeskút volt

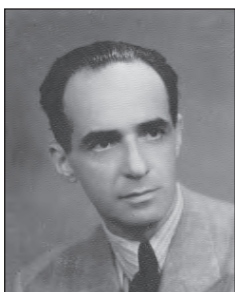
A részletes eredményeket a DSC Híradóban adták közre. A beszámoló így zárul: „Nem kell különös jóstehetség annak megjövendöléséhez, hogy 1935. április 14-énemcsak a DSC turistaszakosztálynak, hanem az egész magyar turistaságnak nevezetes dátuma marad!” A sorok írója, a verseny megálmodója és főrendezője Bloch Ottó volt, akiben a későbbiekben Berend Ottót tisztelhetjük. Ő készítette azt a zöld bőrkötésű albumot¹⁹ is, amely „magába foglalja a terepgyakorlattal összefüggésben volt összes adatokat”: a gyakorlat térképét, 52 újságcikket, 38 fényképet és még jó néhány egyéb dokumentumot.

Díszelnökök és zsűritagok az állomáson.

Az első tájékozdási- és terepgyakorlat térképe, az állomásokat szöveges utasításban adták meg.

*dr. Bing György, a
győztes csapat
vezetője*

Az első terepgyakorlat tényleg beírta magát a sporttörténetbe. Berend Ottó későbbi nyilatkozataiban is büszkén állította, hogy az esemény első volt Európában a turisták számára rendezett tájékoztató versenyek sorában.

Itt kell kihangsúlyozni, hogy Berend Ottó saját ötlete alapján született meg a „turista verseny” gondolata. Tehát nem a tíz évvel korábbi Ripszám-féle verseny példáját követte. Arról még csak nem is hallott, nyilatkozta több alkalommal is Harcsa Gábor²⁰ kutatásainak 1978-as nyilvánosságra kerülése után.

1936-ban gondos előkészítés után március 29-re hirdette meg a DSC következő országos terepgyakorlatát, amelyre 15 csapat²¹ jelentkezett. A figyelemre méltó érdeklődést kiváltó eseményt mégsem rendezhették meg Tahi környékén, mert a koronauradalmi területre szóban megadott engedély váratlan visszavonásával a gyakorlat megrendezését egy nappal a kitűzött időpont előtt megakadályozták. A gáncsoskodások egy időre elvették a rendezők kedvét, mivel egy őszi időpontban sem kaptak engedélyt a gyakorlathoz.

1938. március 13. Dobogókő, a DSC II. országos terepgyakorlata

A nagy alkalomra emlékbélyeget is bocsátott ki a szakosztály, amelynek eladásából befolyt összeg is a rendezvény pénzügyi egyenlegét volt hivatott javítani. A rendezők igyekeztek minden elképzelhető igényt kielégíteni. Elegáns, nyolcoldalas műsorfüzettel lepték meg a résztvevőket. A füzet tartalmazta a rajtlistát, a csapatok tagjainak nevét, a résztvevőket kiszállító különbuszok menetrendjét. Itt közölték – ezúttal már a gyakorlat előtt – a pontozás szabályzatát. Egy oldal telt meg a közreműködők felsorolásával. A fővédnöktől a zsűritagokon át az egyszerű rendezőkig

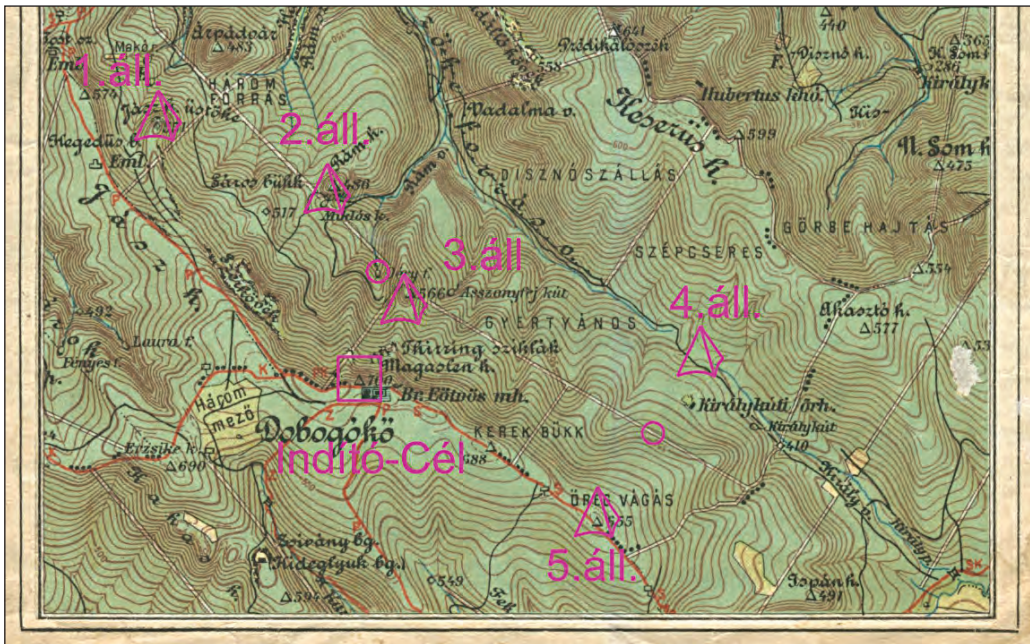
bezárólag összesen 64 nevet tartalmazott a lista. A 19 résztvevő csapatban 57 fő volt jelen.

Minden ellenőrző állomáson felkészültek elsősegélynyújtásra, ezen kívül egy zászlóval jelzett központi helyre fő-elsősegélyhelyet is telepítettek. Gondoltak a nézők elhelyezésére is, akik a Magyar Turista Élet újság által szervezett busszal utazhattak a helyszínre. Az eseményről mozgófilm készült.

A gyakorlatra az 50 ezres Pilis kiránduló térkép kivágatát használták fel. A 3 fős csapatok 10 percenként indultak. Az útvonal a következő pontokon lévő állomásokat fűzte fel: Jászhegyüstöke – Miklóskút – Déry-forrás (titkos) – nyereg – Királykút feletti vízvásztó – iránymenet (titkos) – Öregvágás. A gyakorlat számos újdonságot hozott. Az állomásokon feltett kérdések a helyszínnel kapcsolatos turista tájékozottságon túl távolság-, irány- és menetidő becslési feladatokat tartalmaztak. Az időt mérő állomásokon kívül volt két titkos állomás is, ahol azt ellenőrizték, hogy a csapatok a kijelölt úton, illetve a megadott irányban haladnak-e. A standard időt elég kényelmesre szabták, ezért a kérdésekre adott válaszok alakították inkább a

A műsorfüzet előlapja az emlékbélyeggel

A DSC második terepgyakorlatán két titkos állomás is volt. Ezeket kis kör jelzi a térképen.

végeredményt. Két csapat még így sem „abszolválta a terepet”. Már ekkor látszott, hogy inkább fiatal, mintsem a muzeális turistáknak való a gyakorlat.

A pálmát végül a Budapesti Turista Egyesület (BTE) központ 3 fős csapata vitte el, amelynek vezetője Jellinek János²² volt. A korábbi győztes Encián TE három csapatot indított, a c) csapat mindössze két pont hátránnyal szorult a második helyre.

Ismét nagy sikere volt a terepgyakorlatnak, amelynek ünnepelt főrendezője, Berend Ottó nem győzte hangsúlyozni kiváló rendezőtársai érdemeit, különösen Schäffer Andor és Róbert (Rosenbaum) Artúr értékes közreműködését emelte ki.

Az Encián TE b) csapatának tagjai:
Ruttkai Béla, Tamás László, Huszár Andor

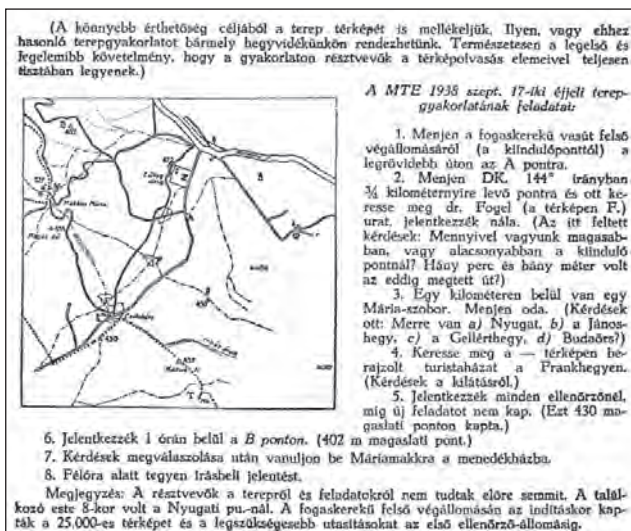

A BTE győztes csapata: Dán György,
Jellinek János, Malcsiner Sándor²³

Művészi kivitelű jelvényt és botplakettet kaptak a résztvevők. A helyezettek díjplakettje is hasonló volt

A sikeres rendezvényt követő hónapban a DSC terepgyakorlat ankétot szervezett, hogy mindenki előadhassa tapasztalatait és megtehesse javaslatait. Ezek alapján hoztak határozatokat többek közt a menetidő számítás szabályozására, a sietés büntetésének mérséklésére. Szóba jött az állomások számának ritkítása is, hogy tágabb tere legyen a „*túrabeosztás kombinációinak*”²⁴, amit mai szóval útvonalválasztásnak neveznénk.

A Magyar Turista Egyesület gyakorlatának vázlatja és feladatai. Beszámoló a Turisták Lapja 1938. évi 12. számából.

1939. április 2. Magyarkút, a DSC III. országos terepgyakorlata

A már korábbról megismert, mindenre kiterjedő figyelemmel rendezték meg. A gyakorlat szakszerűen és simán bonyolódott le, nem úgy, mint az előkészítés. A rendezők 8 helyről kaptak visszautasítást az átvonulásra, hiába hangoztatták, hogy törekvésükkel a honvédelemnek is szolgálatot kívánnak tenni.

A gyakorlat nem volt könnyű, mert hetekig tartó esőzés áztatta fel a terepet. Sajtóhibáktól hemzsegő térképet kaptak kezükbe a résztvevők. Miután előre figyelmeztették őket erre, már nem hittek semmilyen térképen lévő számmal.²⁷ Meg a terep is megváltozott, a csapatok szántóföldet találtak ott, ahol a térkép erdőt mutatott. A gyakorlat öt állomásának mindegyikére más jellegű utasítás alapján juthattak el a csapatok. Az állomásokon pedig különböző kérdéseket tettek fel a megtett

útvonallal kapcsolatban. Büntetőpontokat kaptak, akik a meghatározott útvonaltól eltértek, ezeket titkos búvóhelyről figyelték. A gyakorlat nemcsak a vezetőket, de a csapattagokat is próbára tette, akiket a 3. számú állomáson elszakítottak a vezetőtől és az út további szakaszán egyedül kellett menniük. A 16 induló csapat közül 13 mégis jól megoldotta a feladatot, sőt az MKE sí- és evezősosztálya, Kaff Andor vezetésével²⁸ 17 pontos, egészen kiváló eredménnyel ért célba. A második helyen a tavalyi győztes, a BTE a) csapata végzett. Átlagon túl emelkedő eredménnyel a 311-es Cserkészek tűntek ki, megelőzve több tapasztalt túravezetőt.

Ebben az évben ünnepelték a DSC megalakulásának 10 éves jubileumát. A díszülésen levetítették a gyakorlaton készített keskenyfilmet. A köszöntő beszédek azt igazolták, „... hogy a terepgyakorlat gondolata újra diadalmaskodott.”²⁹ Dr. Zsembery Gyula másodelnök az MTSz Hivatalos Értesítőjében szokatlanul bő terjedelemben ismertette Berend Ottóék mintaszerű rendezvényét és állította példának „...hogy Szövetségünk turistáinak szellemi színvonala ezúton is emeltessék”.³⁰ Egy szövetségi terepgyakorlat megrendezése azonban – minden korábbi nekibuzdulás ellenére, – továbbra is késett.³¹

A gyakorlat jelvénye új motívummal gazdagította a jubileumi év díjainak formavilágát.

1940. március 31-re tervezte, majd április 14-re hirdette meg a DSC újabb országos terepgyakorlatát,³² amely klubon belüli okokból elmaradt. Néhány más egyesület viszont érdeklődéssel vágott bele házi gyakorlat rendezésébe, amelyeken általában vendégeket is szívesen láttak.

A célba beérkező csapatokat a Rothermere- emlékműnél fotózták le, középen Huszár Andor, Encián TE.

A második helyezett BTE csapat: Dán, Jellinek, Malcsiner.

Az MKE plakettjén megjelenő plasztika díszítette még a '60-as évek érmeit is.

1941 tavaszán az MTSz is hozott bizonyos korlátozó intézkedéseket³³ a második zsidótörvény nyomán, amelyek ellen az érintett egyesületek tiltakoztak, de végül egyhangúan megszavazták. A nyílt háborús készülődés miatt újra napirendre került a terepgyakorlatozás országos körben történő kiszélesítése, a levante mozgalom bevonásával. Erre azonban a szövetségi apparátus még nem volt felkészülve. Ilyen viszonyok között július 26–27-ére a DSC ismét tájékoztató terepgyakorlatot írt ki éjszakai, és hármas újonccsapatok számára tartandó

A BTE gyakorlat indítója Pomázon, a Turistához címzett vendéglőben volt, ahol ma a Panni ABC működik.

nappali formában. Ennek a gyakorlatnak a megrendezésére sem került sor. Berend Ottó későbbi nyilatkozata szerint „a Szövetségben a jobboldaliság lett teljesen úrrá és mi a gyakorlat harcosai egyelőre – és mint kiderült 1945-ig – visszavonultunk a munkától.”³⁴

Azért ebben az évben három házigyakorlatot is rendeztek: tavasszal minősítőt, majd egy bajnokit és egy asztalközit. 1941. október 26-án, Nagykovácsiban ki más lehetett volna a bajnoki győztes, mint Berend Ottó!

Aztán már jogszabály tiltotta, hogy sportegyesületi tagok legyenek azok, akik az 1941. évi XV. tc., a harmadik zsidótörvény hatálya alá esnek. A régi vezetőség kényszerű lemondásával a DSC története azonban még nem ért véget. A terepgyakorlatok meg új fény- és árnyviszonyok közt pörögtek fel.

A BTE 1941. május 4-i pilisi terepgyakorlatának állomásai.

SZÖVETSÉGI TEREPGYAKORLATOK A HONVÉDELEM SZOLGÁLATÁBAN

1938-ban a hazai turistaság szinte minden figyelme a Szent István év előkészületeire és mozgalmeseményeire³⁵ irányult, ezt követően pedig az első bécsi döntéssel visszatért Felvidékre, majd a további visszacsatolt területekre koncentráltak. Csak a II. világháború kitörését követő, számunkra is egyre fenyegetőbb helyzetben kezdett mozgolódnai az MTSz terepgyakorlatok rendezése irányába, amit szavakban már a kezdetektől többször megtek.

A Szövetség 1941. májusi tanácsulése hét tagú előkészítő bizottságot küldött ki kerületi tájékoztatói gyakorlatoktól induló és a központi, országos gyakorlatig vezető rendszer kidolgozására, szoros együttműködésben a hadtestparancsnokságokkal és a levante mozgalommal.³⁶ Az előkészítés azonban lassan haladt. 1942 februárjában gyorsulnak fel a dolgok, amikor a sportszövetségek státuszát rendeletileg megváltoztatták és az ifjúság honvédelmi- és testnevelésének irányítására létrehozott Országos Sportközpont alá rendelték.³⁷ Az MTSz megszűnt, mivel alapszabályzatában foglalt függetlenségét nem tarthatta meg. Helyét a Magyar Turisták Országos Szövetsége³⁸ vette át, hogy más sportszövetségekhez hasonlóan kötelező erővel tudja irányítani a szakág valamennyi egyesületét. Ezzel a fordulattal a turistaság is a versenysportok közé került. A versenyzésnek korábban még a gondolatát is ellenző turistavezetők kénytelenek voltak az új helyzetet elfogadni, a hadiállapotokra való tekintettel.³⁹

1942. június 27–29-ére tűzték ki a szövetségi terepgyakorlatok időpontját, egyben kötelezték a tagegyesületeket, hogy június 15-éig házi terepgyakorlatot rendezzenek. A munka beindult, bár a háborús helyzet miatt bevezetett különböző korlátozások, köztük az utazási nehézségek és a tilos területek elszaporodása nagyon megnehezítette a rendezésre vállalkozók dolgát. Az első szövetségi gyakorlat megtartását is el kellett halasztani.

A Szövetség elnöke „Egy és más a terepgyakorlatokról” című írásában⁴⁰ a gyakorlatokkal kapcsolatban a tanulás és a tapasztalatszerzés mellett már szóba hozta a **versenyszerűség** lehetőségét, amire súlyt érdemes helyezni. A következő szövetségi rendezvényeknél egyre hangsúlyosabban érvényesült a honvédelmi szempont, ezért a terep- és térképészeti tudás mellett megnőtt a **menetteljesítmény** és a **gyorsaság** jelentősége. A sietésért adható büntetőpontokat csökkentették, illetve éjszaka mellőzték. A szövetségi terepgyakorlatra vándordíjakat alapítottak és a három győztes járőr tagjai személy szerinti éremdíjazásban részesültek.⁴¹ Korábban, elvi okokból mindenféle díjazást elleneztek.

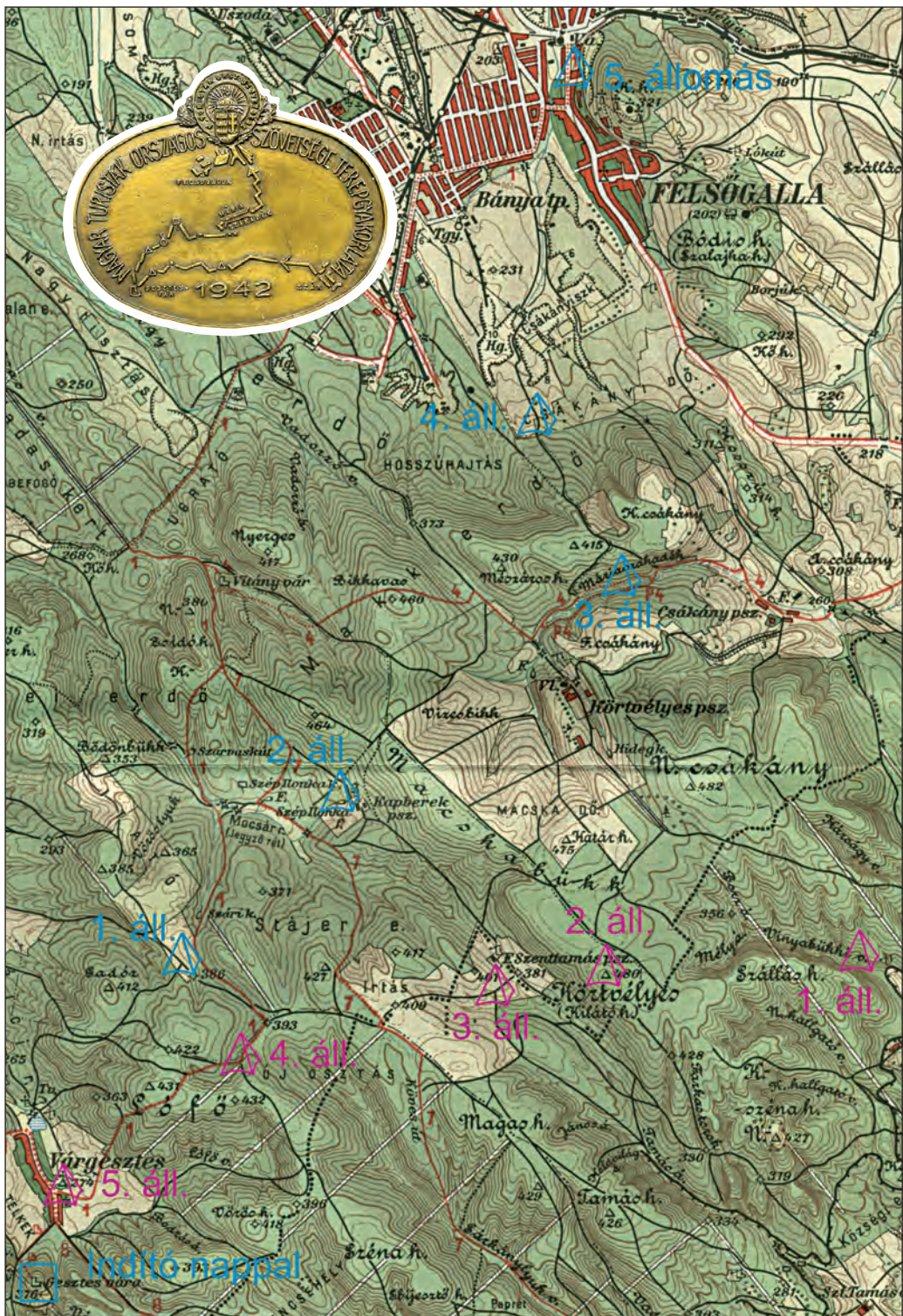
1942. augusztus 22–23, a Szövetség (MATUOSz) első országos terepgyakorlata

A szövetségi gyakorlatot⁴² a Vértesben rendezték meg éjjel-nappali formában, 19 turista csapat vett részt rajta. A 3 fős járőröket 10 percenként indították. A Szár és Várgesztes közötti útvonalon

Utasítás: Induljon el a gesztesvári menedékházból a menedékházi jellel ellátott úton és haladjon keresztül Várgesztes községen a térképen jelzett tóig (a valóságban fajsík). Innen a térképen jelzett útvonalak közül az északra indulón folytassa útját a Gadóz 412-es magaslatára irányában. Továbbra is az úton marad és azon tovább halad, míg el nem éri a 386-os magaslati pont mellett lévő úttalálkozást, ahol az 1. számú állomáson jelentkezik.

A nappali indító menetutasítása

A Szövetség országos gyakorlatán az állomásokat trásos utasítás alapján lehetett elérni.

éjjel öt állomást kellett felkeresni, nappal ugyanennyit Várgesztes és Felsőgalla között. Az állomásokon kérdéseket tettek fel, időt mértek, pihenőt adtak, amire az augusztusi kánikulában különösen nagy szükség volt. Éjszaka a sietést nem büntették, és kérdéseket is csak az indítóban tettek fel.

A résztvevő csapatok rangsorát a döntőbizottság határozta meg, amelyben olyan elismert személyiségek kaptak helyet, mint Polgárdy Géza szakíró a Szövetség titkára, Sáránszky Pál a Vezetőképző bizottság elnöke, Danielis Géza a DSC frissen választott intézője, vagy Kováts Ferenc, aki később az 1948-ban alakult Magyar Természetbarát Szövetségnek lett alelnöke. Felülvizsgálták a csapatok állomás-szakaszonkénti idejét és a kérdésekre adott válaszokat. Ellenőrző állomás kihagyása 200, egy helytelen válasz 5 büntetőpontot jelentett.

Első lett a Magyar Munkások Turista Egyesülete⁴³ 33,5 ponttal, második és harmadik a MTE Turán, illetve Csepel I. csapata 77 és 115 ponttal. A győzteseknek a Honvédelmi Minisztérium, az Országos Sport Központ és a MATUOSZ ajánlott fel vándordíjat, amelyet az első három helyezett csapat ilyen sorrendben vehetett át. Ebből később nagy bonyodalom lett, mert a HM eredetileg 10 fős csapatok számára ajánlotta fel a díjat. Ettől függetlenül a szövetségi terepgyakorlatnak váratlanul nagy visszhangja támadt, mivel „a gyakorlat kidomborította a turistaságnak katonai szempontból különösen értékes vonatkozásait, illetékes körök is felfigyeltek a gyakorlatra”⁴⁴ Ez a „figyelem” a sportág militarizálásának lehetőségeit sejtette.

Új utakon?⁴⁵ címmel a Szövetség nyílt kérdéssel fordult a magyar turistaság vezetőihez, a terepgyakorlatok és a vezetőképzés előtérbe állításával kapcsolatban. A megszólalók elfogadták, illetve támogatták a turistaság „eszközeinek” ilyen módon történő fejlesztését, egyúttal különböző hőfokon hitet tettek a turistaság magasabb rendű eszméje mellett. Hamarosan a Szövetség vezetőképző tanfolyamainak vizsgáját terepgyakorlattal egészítették ki, ahol a jelölteknek egyénileg kellett bizonyítaniuk. Vizkelety László dr., későbbi élversenyző, válogatott edző, sportvezető úgy emlékezett vissza 1944. június 18-i vizsgájára,⁴⁶ hogy „... a túravezetői tanfolyam vizsgagyakorlatát megnyerve lettem igazán tájfutóvá!”⁴⁷

1943. május 15–16, a Szövetség II. országos terepgyakorlata

26 járó, köztük két levente csapat indult az embert próbáló éjjel-nappali gyakorlaton. Éjszaka Magyarokútról Királyréten keresztül a Kisinóci mh.-hoz kellett menni, összesen hat állomást érintve. Nappal a Kóspallagi iskolából indultak, négy állomás után jutottak el a Törökmezői menedékházhoz. A szóveges menetutasításban itt jelent meg először az irányszöggel és távolsággal történő feladatmegadás. Ebéd és pihenő után 5-5 járórt egy-egy rendező vezetett le Nagymarosra, ahol utolsó feladatként térképvázlatot kellett készíteniük a térkép nélkül megtett útról.

A Szövetség országos gyakorlatának arany plakettje

A Turista Értesítő részletesen beszámolt a gyakorlatról

A Szövetség II. országos gyakorlatának díjplakettje

A havasi gyopárt mintázó kitűző.

A BBTE⁴⁸ Báthory András vezette csapata⁴⁹ már éjjel bebiztosította győzelmét, két órával előzve meg a második beérkezőt. Idejük 6 óra 12 perc volt, így még aludni is tudtak a reggeli indulásig. Az utolsó csapat délelőtt ½11-kor ért be, ők azonnal mehetek tovább. A nappali feladat lényegesen könnyebb volt, ezzel együtt a gyakorlat kemény állóképességi próbának bizonyult.

A BBTE, a gyakorlat összetett első helyezetteje, elnyerte az Országos Sport Központ ezüst serlegét, éjszakai elsőségéért a MTOSz vándordíját is megkapta. Ez utóbbi elismerésben részesült az MKE Fátra Osztálya is, mint a gyakorlat nappali részének legjobbjá.

A BSE 20 éves jubileumára Klotild-liget – Pilisszántó között rendeztek terepgyakorlatot

Az MTE házi terepgyakorlatát a Dobogókői Család rendezte Esztergom – Basaharc közötti útvonalon.

A Bankliga és a MTE Sasok közös gyakorlata Torbágyról ment Makkos Máriára

1943. október 24, a Szövetség őszi terepgyakorlata

Az MTSz⁵⁰ megbízásából a 70 éves fennállását ünneplő Magyarországi Kárpát Egyesület rendezte meg a gyakorlatot a Mátyás év eseményeinek sorában, a vándordíjat alapító HM kívánságára 10 fős járőr csapatok számára. E kényeszerű megoldás mellett, „... a szövetség nem mondott le arról, hogy a továbbiakban is 3 fős csapatok számára rendezzenek terepgyakorlatokat, mivel az a vezetőképést erőteljesebben szolgálja.” írta a Szövetség hivatalos lapja.⁵¹

Veresegyháza vasútállomáson levete díszszázad fogadta a résztvevőket. Csizik Béla dr. a Szövetség elnöke köszöntötte a résztvevőket, a honvédelmi miniszter és a Térképészeti Intézet képviselőit, valamint a sajtó munkatársait. A 16 induló csapat 14 percenként követte egymást. A gyakorlat térképe két 1:75 000 méretarányú lap volt.

A 21,5 km-es útvonalon 4 állomást és 6 őrshelyet jelöltek ki. Az állomásokon egyéni és csapatkérdéseket is tettek fel, továbbá 10 perc pihenőt adtak. A 15 perc/km-es menetidőtől való percenkénti eltérést sietésnél 1, késésnél 2 ponttal büntették. 100 büntetőpont jelentett az állomás, 50-et az őr kihagyása. 25 pont járt tiltott út használatáért vagy kerítés átmászásáért. Az útvonal az Eresztvényes erdő – Margita – Magdolna kilátó – Babat puszta – Pap Miska kút – Gudra hegy érintésével ért be Gödöllőre.

Az első helyen a TÉBE⁵² Leventék csapata végzett, megelőzve a rendező MKE I. és II. csapatát.

Az elmúlt két évben megszorodott terepgyakorlatok révén szükségessé vált a tapasztalatok kiértékelése. A Szövetség pályázatot írt ki, amelynek a további népszerűsítés mellett célja volt az egyöntetű szabályozás kialakításához szükséges vélemények bekérése is.

A terepgyakorlatok megítélésében történő változásokat jelzi az a sajtóvita is, amelynek témája, hogy szerepeljen, illetve szerepelhet-e a terepgyakorlat az olimpiai játékok műsorán.⁵³

1944. június 3–4, a Szövetség III. terepgyakorlata

A gyakorlatra 45 járőr nevezése futott be, de szállás- és lebonyolítási nehézségek miatt végül csak 29 háromfős járőr indulhatott. Újdonság volt, hogy a pontozási szabályzatot előre közölték a résztvevőkkel, a kérdésekre adandó helyes válaszokat utólag ismertették.

Éjjel Pomáztól indulva a Majdán nyereg – Tavaszkunyhó – Vadászház – Martini vadászház – Ilona pihenő – Somhegyi őrház érintésével haladtak Pilisszentkeresztre. A legnagyobb gondot a két vadászház közötti mészegető okozta, amit mindössze 3 járőr talált csak meg. Másnap a Szentkút – Szürkeforrás – Hársas-hegy – Lomhegyi nyereg érintésével jutottak el a Salabasinai-kút fölötti Teleki-vadászháznál lévő célhoz.⁵⁴

Ezúttal is a BBTE II. a Báthory András vezette csapat⁵⁵ szerezte meg az összetett elsőséget, ezzel elnyerte az Országos Sportközpont ezüst vándorserlegét, amihez a nappali győzelmükért járó szövetségi ezüstserleget is átvehették. Az éjszakai rész legjobbját, az MTE Vándorfiúk csapatát is szövetségi ezüstserleggel jutalmazták. Az összetett gyakorlat legjobbjai emlékkeretek helyett a Térképészeti Intézet által ajándékozott Bézárd-iránytűt és Géczy-féle térképmérőt kaptak.⁵⁶

A **terepgyakorlatok első szabályzatát** az egyesületek számára kibocsátott kérdőívek válasza alapján állították össze és az MTSz 1944. szeptember 5-i tanácsülésén fogadták el.⁵⁷ A szabályzat nappal 14, éjszaka 17 percet állapít meg egy kilométerre, a kiszámított időhöz 100 m emelkedésenként további 10 perc adandó. Késésért vagy sietésért kíméleti idő nincs. Állomás kihagyásáért 60 pontot, titkos ellenőr elkerüléséért, vagy az útvonaltól való lényeges eltéréseért 20 pontot számítanak. A kérdések kizárólag a gyakorlattal összefüggőek lehetnek, egy gyakorlaton legfeljebb 10 kérdést, összetett gyakorlaton 15-öt lehet feltenni. Éjszaka a terepen mellőzendők a kérdések. Helytelen válaszokért 3 büntetőpont jár.

Az MKE díjplakettje.

A Gamma Rt. DK-i 6400 vonásos tájolója

1944. október 15-én az új szabályzat előírásai szerint kívánták megrendezni a Honvédelmi Miniszter vándordíjáért kiírt terepgyakorlatot, tízes csapatok részére. Erre azonban a hadihelyzet miatt már nem kerülhetett sor, mivel a Vörös Hadsereg Észak-Erdélyt és a Tiszántúlt már elfoglalva nyomult előre. Az ország területén hat hónapon át dúltak a harcok, a háborús pusztítás romhalmazzá tette hazánkat. A terepgyakorlatok sora megszakadt.

A MAGYAR VÁNDORSZPORT SZÖVETSÉG TEREPGYAKORLATAI 1946–1948

A háborúban elszenvedett minden győzelem és veszteség ellenére viharos gyorsasággal szerveződött újjá a sportélet, amelynek irányításában az illegalitásból előlépett baloldali erők minden korábbi keretet elsöpörő aktivitással léptek fel. Budapest német megszállás alóli felszabadulását követő napokban, 1945. február 20-án alakult meg a Nemzeti Sport Bizottság, amely a Természetbarátok Turista Egyesületét bízta meg az összes tömegsportot magába

Az MVSSz pecsétlenyomat

foglaló országos szövetség létrehozásával.⁵⁸ Az 1944. április 15-én feloszlott nagy múltú, harcosan szociáldemokrata TTE 1945 áprilisára lendült ismét munkába. Így született meg a Magyar Vándorsport Szövetség (MVSSz), amelynek elnöke az MKP⁵⁹ második embere, Gerő Ernő közlekedési miniszter, valamikori TTE-s természetbarát lett. Az újonnan létrejött Szövetségben hamarosan magára maradt a turistaság, mivel a kereteket szétfeszítve önálló szövetségeket alapítottak a versenysporttal is foglalkozó sí-, evezős- és kajak szakágak. A Szövetség közbenjárására a belügyminiszter 1946 elején feloszlatta⁶⁰ a két legnagyobb turista egyesületet, az MTE-t és az MKE-t, amit hasonló intézkedések hosszú sora követett.

A turistaságot újjászervező Szövetségben alapító tag lett a terepgyakorlatok bölcsőjét ringató DSC és szerepet vállalt az 1942-ben visszavonult⁶¹ Berend Ottó, aki a vészkorszak elmúltával hozzájárult a terepgyakorlatok „újjáépítéséhez”.

1946. április 14-én a DSC házi terepgyakorlata volt az első a felszabadulás után. Turista szakosztályuk jelentős áldozatokat szenvedett el emberéletben és anyagiakban is a háború során, de mint a terepgyakorlatok régi, elkötelezett harcosai kezdtek munkába. A MVSSz megbízásából, több év kihagyás után ismét országos gyakorlat rendezését hirdették meg.

1946. október 20, a DSC országos tájékoztatósi terepgyakorlata

20 csapat vett részt, a résztvevők között ott találjuk Székely Miklós későbbi MTSz főtitkárt és az '50-es évek több bajnokát.⁶² A Húvösvölgy – Remetehegy térségében megrendezett gyakorlat sikertelen volt.⁶³ A gyakorlatot november 3-án Húvösvölgy – Pozsonyi-hegy – Kakukk-hegy irányában rendezték újra. Ide már csak 11 csapat jött el. Eredmények: 1. Börzsöny TE 44 p., 2. TTE KASE osztály a) csp. 106 p., 3. TTE Csúcshegy osztály a) csp. 117 p.⁶⁴

A Vándorsport Szövetség elnökének támogatásával vissza-szerezte tagjai számára az utazási kedvezményeket, valamint elérték a turistáskodást korlátozó tilos területek megszüntetését. A népszerű intézkedések hatására újabb egyesületek léptek be a Szövetségbe, amelynek taglétszáma a kezdeti ezerről két év alatt 5200 főre nőtt. Ebből négyezren a rendkívüli módon megerősödött TTE tagjai voltak.⁶⁵ A gyors gyarapodás részben a lendületes üzemi agitációnak volt köszönhető, de a TTE bőven szippantott a feloszlott egyesületek tagságából is.

A TTE korábbi hagyományából hiányzott a terepgyakorlat, amit néhányan politikai okokból is elleneztek, mert a fasiszta korszak militarista célú rendezvényének tekintették. Aztán ha nehezen is, de megtört a jég, és a DSC mellett mások is belevágtak a rendezésbe. Különösen a Törekvés turisták lendültek bele, ebből az évből két terepgyakorlatukról is maradt fenn jelvény.

Az 1943-as havasi gyopár verőtöve túlélte a háborút.

A Törekvés SC-ben a MÁV Északi Főműhely vasutasai sportoltak. A turista szakosztály 1924-ben csatlakozott az MTSz-hez.

1947. április 20, TTE terepgyakorlat a Pilisben

Szépüvölgyi Antal vezetésével a TTE MOM osztálya rendezett mintaszerű terepgyakorlatot Viktor kunyhó – Mányáshegy 532 mp – Szekrénykő 554 hp – Bükköspatak 307 mp – Jóvizú-major – Acsay ház útvonalon. A gyakorlati rész eredményében 2 perc késés vagy sietés 1 büntetőpontot jelentett. Az elméleti részben az általános turistaműveltség körébe illő valamint a különböző tájékozdási módszerekre vonatkozó kérdésekre kellett a csapatoknak válaszolniuk. A kérdések értékétől függően 1-5 büntetőpontot is adhattak.

A TTE KASE csapata: Vízkelety, dr. Szentpétery, Dvorák⁶⁷ elsősegélynyújtást mutat be a célállomáson. Szépüvölgyi elnök kalapban.

A MOM turisták a felozlatott MKE-ből kerültek a TTE-be.

A legjobb eredményt a TTE KASE csapata érte el dr. Szentpétery Tibor⁶⁶ vezetésével. Tiszteletdíjként MOM ébresztőórát kaptak.

Egyre többen kezdtek érdeklődni a terepgyakorlatok iránt. A kemény erőpróbákat kereső turisták ilyen gyakorlatokkal igyekeztek pótolni a magashegyi túrázás különös kihívásait, aminek lehetősége a párizsi békekötésben⁶⁸ megszabott új határok mögé szorított országban elvesztett.

1947. október 22., MVSSz Terepgyakorlat Bizottság alakult

A Berend Ottó vezette hatfős bizottságot hamarosan további 8 taggal bővítik ki, hogy demokratikus módon alkossák meg a korszerű terepgyakorlatok egységes szabályzatát.

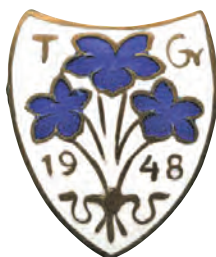
Turista Tájékoztató Terepgyakorlatok címen 1948-ban jelent meg a MVSSz által jóváhagyott szabályzat. Ez a kiadvány sportágunk első nyomtatásban megjelent önálló szakanyagának tekinthető. A Szabályzat tartalmazta a terepgyakorlatok bejelentésének, kiírásának lépéseit, a rendezvény előkészítési és a lebonyolítási szabályait, a résztvevők viselkedésére vonatkozó utasításokat. Külön fejezetek tárgyalták a pontozás, a kiértékelés és a díjazás előírásait.

A meglehetősen összetett pontozási rendszerben a standard időtől való eltérésért járó büntetőpontokat távolságtól függő és progresszív pontozótábla mutatta.

A Szabálykönyv megjelentetésének jól érzékelhető célja lehetett az a törekvés, hogy mielőbb felül kell írni és sülyesztőbe kell dobni az Magyar Turista Szövetség által 1944-ben kiadott első hivatalos szabályzatot, különös tekintettel arra, hogy ekkorra már az MTSz-t is feloszlatták.⁶⁹ Mindemellett szükség is volt egy érvényben lévő szabályzatra, mivel újabb és újabb egyesületek vállalkoztak terepgyakorlatok rendezésére, a háború utáni nehézségek és ellátási zavarok közepette is.

1947 nyarán dolgozza ki az MKP sport-programját,⁷⁰ amely a testnevelést és a sportot elsősorban honvédelmi szempontból tartotta fontosnak, fejlesztését a háborúra való felkészülés szerves részének tekintette. Míg a katonai érdekek a tömegsport támogatását ösztönözték, addig a rendszer melletti propaganda a nemzetközi sportsikereket kívánta

kiaknázni. Az MDP⁷¹ alakuló kongresszusa e program mentén deklarálta a sport állami irányításának szükségességét. Ekkor, a „fordulat évében” szüntették meg a társadalmi szervezetként létrejött és koalíciós alapon működő Nemzeti Sportbizottságot. A sport főhatósága a kommunista irányítású Országos Sporthivatal lett, amely azonnal munkához látott. Az erősen szociáldemokrata gyökerű, de a kommunista Gerőhöz is kötődő Magyar Vándorsport Szövetség átalakítása szinte csak formalitás volt.

1948. évi terepgyakorlatok néhány jelvénye

1948. augusztus 7., megalakul a Magyar Természetbarát Szövetség⁷²

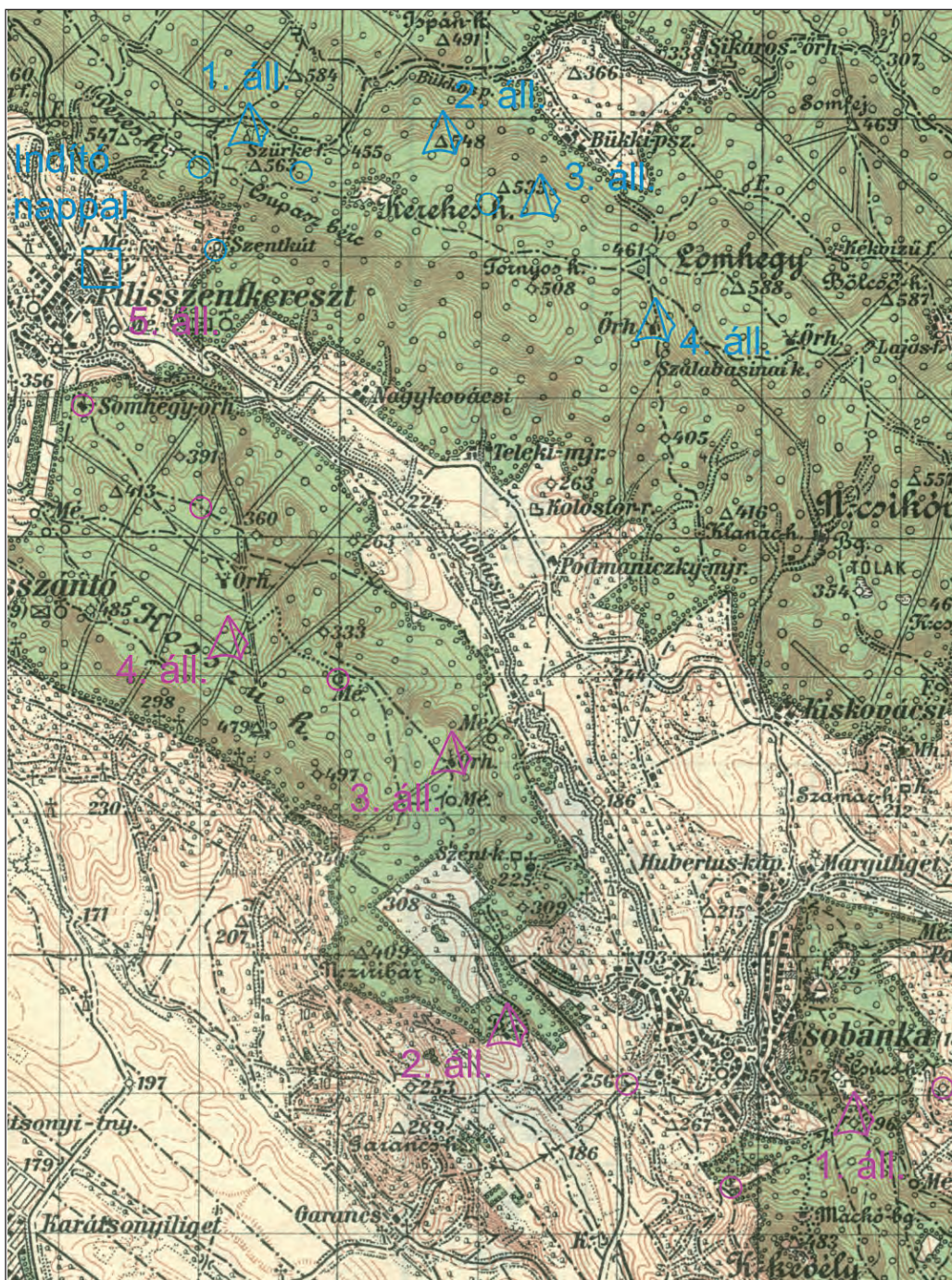
Elnöke Gerő Ernő, ügyvezető elnöke Erős József.⁷³ Az átalakulást az MDP Sportosztálya kezdeményezte, hogy a munkásmozgalmi múlttal rendelkező TTE káderei minden erőt fogjanak egybe, vegyék át a turistaság irányítását a munkásmozgalmi felemelésére, a Magyar Dolgozók Pártjának élenjáró útmutatása szerint. Ez az átalakítás azt a nagypolitikai törekvést szolgálta, hogy minden korábbi civil szerveződést felszámolva, a totális hatalomra törő szovjetbarát erők által szervezett sportmozgalom váljék az egyedülivé.

A politikai célok megvalósítása érdekében megkezdődött a polgári turistaság eszmeiségének lebontása és helyébe a szocialista ideológián alapuló tömegmozgalom kiépítése, amelyben a tömegsportot a jelvénytörzsi mozgalmak éltetik. A legjobbak pedig a sztáhanovista munkaversenyek mintájára természetjáró versenyeken mérik össze erejüket. Ez a szemléletmód gyökeres fordulatot hozott a hazai tájékozódási sport történetébe, egyben lezárta a turista terepgyakorlatok korát.

1948. november 13-14. Az első terepverseny, amelyen az Országos Sporthivatal elvárásai szerint, az irányítása alatt lévő MTSz a turistaságot már mint **új versenysportot** kívánta bemutatni. Ez az esemény egy új korszak, a **természetjáró versenyek** korszakának kezdete.

Pomázról indult a Szövetség 1944-es országos terepgyakorlata. Az útvonal kiírásában irány és távolság megadások mellett két esetben koordinátákkal határozták meg az állomások, illetve az útvonalra eső néhány érintendő pont helyét. A térképen jelzett objektumokat megnevezték, a nem jelzeteknél két esetben csak „terep tárgy” elnevezést használtak. A nappali útvonalat lögyakorlat miatt kurtították meg. A Honvéd Térképészeti Intézet a legfrissebb 50 ezres lapot bocsátotta rendelkezésre.

BEREND OTTÓ és a DSC

KÖSZÖNTŐ

A turista terepgyakorlatok ötletének kimunkálásában és széles körű elismertetésében szerzett érdemeiért Berend Ottót a hazai tájékozási versenyzés egyik ősatyjaként tisztelhetjük. Elképzeléseinek megvalósítása a Duna Sport Club kivételes lehetőségei és elkötelezett klubtársai közreműködése nélkül aligha járt volna sikerrel. A személyéről és klubjáról rendelkezésünkre álló ismereteket a DSC Híradó még megmaradt példányai őrzik, amely hírlevél megindítása és életben tartása egyértelműen az ő érdeme. Neki köszönhető még, hogy a DSC-ben az ő irányítása alatt kivirágzó vándorsportok belső életét, küzdelmeit végigkövető jegyzőkönyveket összegyűjtötte és hatalmas albumokba kötve a Sportmúzeumnak átadta. Ezekből a dokumentumokból nemcsak az első tájékozási- és terepgyakorlatok történetének apró részletei ismerhetők meg, hanem egy elismerésre, tiszteletre méltó, önzetlen elköteleződés a turista közösség, a természet és a haza iránt. Téve mindezt a leginkább vészterhes időkben is. Hitről, összetartásról, egymás megbecsüléséről, a Club érdekében hozott áldozatos erőfeszítésekről és csodálatos közös élményekről tudósítanak ezek az iratok. A háttérben feltűnik a klubot létrehozó polgári jólét, a háborús évek embertelensége, életek és anyagi javak pusztulása, majd a várva-várt felszabadulást követő új világ. Ebben az új világban a sport szerepe szinte követhetetlen gyorsasággal átértékelődött, hogy a szovjetbarát politika céljait szolgálja ki. Aztán ahogy az osztályharc⁷⁴ fokozódott, a DSC-t 1950-ben betiltották.

Berend Ottó írásában, szóbeli megnyilatkozásaiban alig tett említést személyes sorsáról, amely az átélt vészterhes korszakokban súlyos megpróbáltatásokkal volt terhes.

A DFC volt a kezdet

Berend (Bloch) Ottó Budapesten született 1907. február 10-én. Szülei Bloch Ödön tehető bőrkereskedő és Garai Erzsébet. Fiukat a VII. kerületi Állami Gimnáziumba⁷⁵ írták, amely jó nevű, liberális szemléletű és egyben Budapest legrégebben alapított állami középiskolája volt. A Barcsay utcai diákok életének fontos része volt a játékos testedzés, mindenféle versengés, egyszóval a sport. Ebben Ottó hamarosan vezéregyéniség lett. 12 éves társaival 1919 végén alapította a VII. kerületi Diák Football Clubot.⁷⁶ Nem csak a bőrlabdát rúgták, de teniszeztek, atletizáltak, ping-pongoztak, eveztek a Városligeti-tavon, de volt fejesezés és gombozás, később kedvelté vált körükben a ródlizás is.

1923. január 2-án egy példányban megjelenik az Ifjúsági Sport, amely kézzől kézre jár az érettségi előtt álló kamaszok között. A sporteseményekről, élményekről minden héten beszámol az újság. Szerkesztője, írója és terjesztője Bloch Ottó. Diáktársa Petschauer Attila is, a későbbi kétszeres olimpiai bajnok kardvívó, újságíró. Ebben az évben Bloch Ottó a DFC bajnoka úszásban és korcsolyában, a következő évtől már ő a legjobb teniszező, atlétikában és ródli versenyen is szerez bajnoki címet.

A DFC ródli bajnokai 1927-ben,
balról Bloch Ottó.

A gimnáziumi évek után az egyesület Duna Football Club lesz. Ezen a néven kéri meg hivatalos bejegyzésüket a belügyminisztertől 1926 tavaszán.

1927-ben már nagy formátumban, 100 példányban litografálva jelenik meg az Ifjúsági Sport, a tagok címére postán küldve. A közvetlen hangú clublapból, amelynek továbbra is avatott tollú főszerkesztője, megtudhatjuk, hogy a már 21 éves Bloch Ottó jól játszik, de mint teniszező inkább a korzón szokott feltűnést kelteni, ahol Stammgast.⁷⁷ A nyarat idén Montreux-ben töltötte. Vérébéli társasági ember, a Club háznagya.

Az első hivatalos túra résztvevői Dobogókőn. Szentendréről indultak, Dömösig gyalogoltak.

egyre nő a részvétel. A DFC programja most teljesen a turisztika felé orientálódik, írja a Híradó, amelynek mind nagyobb terjedelmét túrabeszámolók teszik ki.

1930. január 20-i első ülésén az MTSz tagjai sorába vette a DFC-t. Ez félárú MÁV utazást jelentett! A szokatlan gyorsaság titka csakis a Club vezetőinek kiváló összeköttetéseiben sejthető. A nagyhatalmú szövetség azonban javasolta a Club nevének megváltoztatását, tekintettel a turisták számára diszsonáns „football” szóval jelzett önmeghatározásra.

A választmány tehát javasolta, hogy a Club neve Duna Sport Clubra változzék, mivel a Football

A lap címe 1928-ban DFC Hivatalos Sport Értesítője névre változik, amely aztán beszámol a Club első, 1929. április 21-i hivatalos túrájáról, amelyen Bloch Ottó teniszpartnerével, későbbi feleségével, Klug Jolánnal vesz részt.

DFC-ből Duna Sport Club lesz

1929 májusában, jó három évvel az alakuló közgyűlést követően, a belügyminiszter jóváhagyta a DFC alapszabályzatát. Közel tíz éves klubélet után ezzel megnyílt az út a sportági szövetségekbe való belépéshez. A június 26-i első rendes közgyűlést követően elsőként a Turista szakosztály mondta ki megalakulását dr. Blum Simon elnökelete alatt. Az intéző Bloch Ottó szervezésére

szakosztály két éve feloszlott és szünetel. A közgyűlés március 19-én elfogadta a javaslatot és kinyilvánították: „Egész Lipótváros sportegyesülete akarunk lenni és nem köthetjük le magunkat sohasem Lipótváros egy rétegéhez”. Az új név jóváhagyására már nem kellett éveket várni, a belügyminiszter leirata május 30-ra megérkezett.

Bloch Ottó a DSC sportkapitánya lett, a turisztikai szakosztály pedig ügyvezető alelnökké választotta. A Híradó szalagcímmel hozta, hogy „Mindenki vegyen kék turista inget!”

A DSC gomblyukjelvényt követve elkészült a rekeszománc hűtőjelvény autó hűtőjére, motorkerékpár oldalkocsira, csónakok díszítésére. Ára 15 pengő.

A hétvégi kirándulások programját römicsaták, sakkversenyek és közös vacsorák teszik teljessé.

Jelentős esemény a DSC életében, hogy Horány felett weekend telepet létesítenek az evezősök. A májusi munkatúrán több mint 50-en vesznek részt.

A Turisztika szeptemberi 30-as taglétszáma az év végére a duplájára emelkedik.

A DSC további szakosztályai: Autó és Motor, Tenisz, Asztalitenisz, Atlétika, Úszás, Evezés, Sakk.

1931. év elején egyesül⁷⁸ a Turista- és sízszakosztály az Evezős szakosztállyal.

Az 1932. októberi vándorgyűlés után a krónikás eltűnik, a DSC Hivatalos Közleményei sem jelennek meg.

Bloch Ottó két év múlva, a DSC forrás⁷⁹ avatásának alkalmával tér vissza a szakosztály tisztikarába, de ekkor már a tájékoztató verseny gondolatával.

Kísérletképpen 1934 novemberében⁸⁰ Budakeszi környékén rendezik meg az elsőt, a DSC háromfős turista csapatai számára. A még kezdetleges formájú, és versenyszerűen beállított gyakorlat is nagy tetszést arat a szakosztályban.

Első terepgyakorlatok és a DSC fénykora

Az 1935-ös első országos terep- és tájékoztatósi gyakorlat nagy csatában született meg, amelyet a DSC prominensei és az „eszmei” turistaság hívei vívtak meg, oldalukon vagy tucatnyi újságíróval. Kevésen múlt a győzelem, de az alig pár éve turistáskodó kis egyesület országos ismertségre tett szert általa. A gyakorlat kiváló lebonyolítása, díjak bőkezű osztogatása és az esemény gondos utófényezése olyan sikert hozott, ami a DSC-t emelkedő pályára állította.

Ekkor nyomtatott újsággként, 600 példányban indult a DSC Híradó. Első száma a gyakorlatról tudósított. Bloch Ottó megkapta a Club legmagasabb kitüntetését, az aranyjelvényt. Ismét ő a DSC sportkapitánya. Dr. Blum Simon, a szakosztály alapító elnöke és nagylelkű patrónusa tiszteletbeli elnökként visszatér.⁸¹ Dr. Mezei Iván,⁸² aki 1931-ben lépett helyébe, a frissen alakuló Magyar Osztrák Alpesi Egyesület felé orientálódik, folyóiratuknak, az Alpesi Kurirnak lesz főmunkatársa.

Az 1936-os rendezési kudarc után Bloch Ottó túra kapitány és alelnök a szakosztály visszafejlődésétől tart, megpróbálja a 450 fős Club minél több tagját bekapcsolni a túrázásba. Fáradozása sikerrel jár, 1938 kezdetén újraegyesíti a Turista- és sízszakosztályt az evezősökkel. Ekkortól Berend Ottó néven vezeti az újabb országos terepgyakorlat rendező bizottságát, majd júliustól a szakosztály elnöke lesz.

A DSC első háziversenyén Berend Ottó indította a csapatokat.

*Célállomás a budakeszi vendéglőben.
Középen a Berend házaspár.*

*DSC házi terepgyakorlat
1938 októberében*

*Barna Viktor fonákle-
csapása védhetetlen volt.*

Szent István évében a Szent István városi DSC már futball, vízipóló és bridge szakosztállyal is büszkélkedhetett a korábbiak mellett. A legnevezetesebb azonban továbbra is az asztalitenisz szakosztály volt, amelyben korábban a ping-pong fenomén Barna Viktor⁸³ is versenyzett. Voltak edzőtermeik, vízitelepük Horányban és turistaszállásuk Cseszneken. Az egyesület Sas utcai saját klubhelyiségébe bármikor lehetett, sőt érdemes volt menni. Hetenként műsoros táncestélyeket, előadásokat tartottak, voltak jazzestek és fotókiállítások is.

Az élénk klubéletben résztvevő tagok 90 %-a zsidó volt.⁸⁴

A DSC jubileumi jelmondata: **Sporttal a Hazáért!**

Talán az 1939-es év a csúcspont a DSC és Berend Ottó életében. A szakmailag és külsőségeiben is kitűnő III. országos terepgyakorlat után ünneplik a szakosztály fennállásának 10 éves jubileumát. Ez alkalomra készített plakettek, érmek és jelvények fennmaradt darabjai is jelzik azt a bőkezű nagyvonalúságot, amellyel a DSC tehetős támogatói a szakosztály és a terepgyakorlatok ügye mellé álltak.

Az elnök, Berend Ottó lesz az őszi házi terepgyakorlat győztese. A novemberi szakosztályi ülésen meghirdeti az asztal rendszer megalakítását, hogy a belvárosi központtól távolabbi, és vidéki turista csoportokat is bekapcsoljon a DSC-be. Célja a 200 fős taglétszám elérése.

Visszavonulás és vézskorszak

Az 1940-es év rosszul kezdődik. Berend Ottó minden tisztségéről lemond, mert ellentétbe került a DSC elnökségével. Aztán nyáron mégis visszatér, hogy autonómiát szerezzen a szakosztálynak. A hosszas egyeztetéseket végül siker koronázza. A tavaszra tervezett országos terepgyakorlat időpontja tolódik, átcsúszik a következő évre. Viszont lett menedékházuk a Honti-szakadéknál és a 200 fős taglétszámot is sikerült elérni.

Azért még sincs minden rendben. Ebben a háborús időben egyre-másra érkeztek a behívók. Utazási nehézségek akadályozták a hétvégi kirándulásokat, egyre több a tilos terület. Az 1941. februári MTSz közgyűlésen indítványozták, hogy a vezetők származását igazolni kell, a javaslatot a közgyűlés ugyan elvetette, de a márciusi tanácsülésen már átment az a határozat, amely a vezetői vizsgákról kizárta a zsidókat. Az év végére, az OSK határozata nyomán olyan helyzet állt elő, hogy a zsidók MTSz igazolványt sem kaphatnak.

A DSC rugalmasan reagált az eseményekre. Klubon belüli vezetőképzést indítottak, amelynek minősítő gyakorlatát április 6-án tartották meg.

Eközben a gondosan előkészített országos gyakorlat időpontja egyre csak tolódik, végül a rendkívüli viszonyok miatt elmarad. Pedig a kétnaposra tervezett eseményt kimondottan a

*„Sporttal a Hazáért”, a DSC
jubileumi emlékérmé 1939-ből.*

*A jubileumi jelvény 60 évig
díszítette Berend Ottó kalapját*

háborús körülményekhez igazodó központi elvárások szerint írták ki éjszakai gyakorlatnak, amelyet nappal az újonccsapatok erőpróbája követett volna. A gyakorlatot végül saját tagjaik számára rendezték meg október 26-án, Nagykovácsi környékén, amelyen Berend Ottó fölényesen győzött.⁸⁵ Jutalmul a Duna Sport Club örökös bajnokává fogadta.

Rendeztek még egy asztalközi gyakorlatot is, immár a harmadik házi gyakorlatot ebben az évben.

Az OSK határozatára válaszul a DSC választmánya úgy döntött, hogy továbbra is megmarad az MTSz tagegyesületei között. A szakosztály saját igazolványt készít, amelyre viszonyossági alapon más egyesületek turistaházait továbbra is kedvezményesen igénybe lehet venni.

Aztán tovább rosszabbodott a helyzet. 1942 februárjában német mintára átszervezték a sportmozgalom irányítását. A sportszövetségektől megvonták korábbi függetlenségüket és a faji törvények hatályát rendeleti úton a sportegyesületekre is kiterjesztették.

A DSC-t 1942. március 26-án hagyták el mindazon vezetők és tagok, akik az 1941. évi XV. tc., a harmadik zsidótörvény hatálya alá estek, hogy ezáltal kerüljék el az egyesület feloszlását.⁸⁶ 1941-ben még kereken 100 tagsági jegyet váltottak ki az MTSz-ben, 1942-re már csak egyetlen egyet.

Az érintetteknek a hivatalos sportéletből ki kellett vonulniuk, de a klubélet nem szűnt meg. Új tisztikart választottak, élükön Danielis Géza intézővel. Személyében olyan vezetőt kapott a szakosztály, aki 1934-től ismerője és értője volt a terepgyakorlatoknak. Nem csoda hát, hogy ott találjuk a Szövetség első országos gyakorlatának döntőbizottságában a turistaság elismert személyiségei között. Ez a megtiszteltetés egyben nemes gesztus is lehetett a DSC e téren kifejtett munkásságának elismerésére.

Berend Ottóról ekkortól nincs hírünk, utólag is csak annyit tudunk, hogy nem került el a munkaszolgálatot.⁸⁷

DSC a terepgyakorlatok újjáépítője

„1945-ben még hullottak a bombák Pesten, amikor a felszabadító csapatok védelme alatt kijöven a pincékből, vágyó tekintettel lestünk át a Duna túlsó partjára az azelőtt annyira megunt Budai hegyekre és máris készítettük elő az új világ, a szabadság első terepgyakorlatát.” olvashatjuk Berend Ottó Terepgyakorlatok című visszaemlékezésében.⁸⁸ A vágyódást szinte azonnal tettek követték. Berend Ottó a Magyar Vándorsport Szövetség (MVSSz) tanácsnoka lett. Az első házi gyakorlatra 1946. április 14-én került sor. Majd október 20-ra országos gyakorlatot írtak ki, amelyre rekordszámú nevezés érkezett. A DSC súlyos anyagi veszteségeket és emberáldozatot szenvedett el a háborús időkben. A maroknyi rendezőnek erőn felüli feladatot jelentett a 60 résztvevős gyakorlat lebonyolítása. A rendezvény kudarcba fulladt, de nem hagyták annyiban és két hét múlva megismételték a gyakorlatot.

Berend Ottó, mint az MVSSz szervezetében 1947. október 22-én létrejött Terepgyakorlatbizottság vezetője, egy kibővített bizottságot hozott létre egységes szabályzat kidolgozására. A Szabályzat 1948-ban jelent meg a Turista Tájékoztató Terepgyakorlatok című füzetben. A kiadvány a sportág identitását erősítve tartalmazza még Berend Ottó: A terepgyakorlatok története című írását, valamint egy rádióadásban elhangzott anyagot, amely szórakoztató stílusban népszerűsíti a gyakorlatokat. A terepgyakorlatozás mind szélesebb körben lett ismert és vált a természetjárás részévé. Berend Ottó és a DSC munkájának gyümölcse beérett.

A DSC fotópályázatainak rangját a szép díjak és az eseményszámba menő fényképkiallítások adták.

A DSC megtette kötelességét

A szocialista fordulat éve jelentős változást hozott a sportág életében is. 1948. augusztus 7-én az MVSSz szerepét átvéve megalakul a Magyar Természetbarát Szövetség. Elnöke Gerő Ernő, ügyvezető elnöke Erős József. Berend Ottó neve nem található sem az MTSz tanács- és tisztikarának, sem a bizottsági tagok közel 150 fős névsorában.⁸⁹

A szovjet típusú berendezkedés új ideológiát sugárzott a társadalom felé, ami erősen átalakította a sportmozgalmat is. A magasabb rendű szocialista társadalmat építő munkaversenyek példáját igyekeztek az élet minden más területére átültetni.

Megjelent a verseny a természetjárásban, ami korábban összeegyeztethetetlen volt a turista eszmeiséggel. A frissen alakult MTSz az első terepversenyt 1948. november 13-14-én rendezte meg.

1949-ben még kiosztották a kiemelkedő túrapontokért járó plaketteket a DSC-ben

1950-ben az első terepgyakorlat 15 éves évfordulójára való tekintettel az MTSz felkérte a DSC-t jubileumi terepverseny megrendezésére. A nagyszabású rendezvényt négy kategóriában írták ki: egyéni verseny, csapatverseny (3 fős), összetett verseny (a két kategória összesítése) és Magyarország 1950. évi Vidéki Terepversenybajnoksága, 5 fős csapatok számára. A felkérés méltó elismerése kívánt lenni azoknak az erőfeszítéseknek, amelyeket a DSC tett a terepversenyek meghonosításával.

A szeptember 10-re kitűzött ünnepi rendezvény előtti héten Berend Ottó sokkoló levelet kapott az MTSz-től: *„Egyesületét, a Duna Sport Clubot a Belügyminiszter 5641-1147/1 1950. BM. számú rendeletével feloszlatta, így folyó hó 10.-i versenyét már nem tarthatja meg. Annak érdekében, hogy a turistaságot ettől a verseny lehetőségtől ne foszszuk meg, a versenyt a Szövetség rendezésében megtartjuk. Kérjük, hogy a változott helyzet ellenére a rendezői tisztet a turistaság összességének érdekében lássa el.”*

Ellátták, becsülettel megcsinálták. A verseny reggelén 6 órakor a Sztálin téri MÁVAUT pályaudvarról kigördülhettek a résztvevőket Nagykovácsiba szállító buszok.

A DSC ez alkalommal is valami újdonsággal rukkolt elő, mert ekkor rendeztek először egyéni terepversenyt, amelyen dr. Margittai Endre (Postás SE) szerezte meg a győzelmet Csincsák Béla (Bp Lokomotív I.) és Szegvári Gusztáv (ÁMTI) előtt.

A DSC feloszlátását újabb „szocialista fordulat” követte. Berend Ottót Akadémia utcai szép lakásából 1951-ben Gyöngyösorosziba telepítették ki. Erről a két évig tartó internálásról bölcs derűvel később csak annyit említett: *„Sokat kirándulhattam a Mátrában”.*

Berend Ottó és a tájékozdási futás

Budapestre visszatérve 1953-ban a FEDOSZ KTSz-ben helyezkedett el, ahonnan 1967-ben munkaügyi vezetőként ment nyugdíjba. Ezt követően IBUSZ idegenvezető volt.

Az '50-es években a Bp. Vörös Meteorban turistáskodott, 1960-tól a Spartacus Természetbarát Egyesületben folytatta sportszervezői munkáját. Egyben elnöke lett a BTSz klubnak, amely a budapesti Szövetség tagjai számára biztosított programokat, összejöveteli lehetőséget. 1966-tól az MTSz Propaganda bizottságában is dolgozott.

1967-ben az elsők között részesül az MTSz Aranyjelvényes túravezető kitüntetésében.

Berend Ottó neve ekkor már bevonult a tájékozdási futás történetébe. A versenybírói és edzőképző tanfolyamok anyagaiban a sportág hazai megalapítójaként említették.

1971-re a Bp. Spartacus kiszervezte a nem olimpiai sportágakkal foglalkozó szakosztályait. Így a tájékozdási futók a Berend Ottó által vezetett Spartacus TE-be⁹⁰ kerültek, aki nagy örömmel fogadta a sportág legjobbjaikat tömörítő szakosztályt.

1972-ben azt is megélhette, hogy egyesületének élsportolója, Monspart Sarolta világbajnok lett abban a sportágban, amely kibontakoztatásán sok éven át fáradozott. 1983-ban az első Magyarországi tájfutó világbajnokságra díszvendégként hívták meg. Ekkortól büszkén viselte kalapján a DSC jelvényt mellett a magyar VB jelvényét, jelképezve ezzel a tájékozdás történetének személyében összekapcsolódó két jelentős időszakát.

Berend Ottó életútja annak története, hogyan vált egy minden sport iránt fogékony diákból elkötelezett turista és kivételes szervezőképességű sportvezető. Halála előtt egy hónappal még kirándulást szervezett a martonvásári Brunszvik-kastélyhoz.

Berend Ottó, az Aranyjelvényes túravezetők jubileumán

Az első terepyakorlat után alig 50 évvel tájfutó VB-t rendeztek Magyarországon

Berend Ottó az 1972-es OVB-n győztes Spartacus TE versenyzőkkel⁹¹ Bodajkon

Berend Ottó fiatalemberként lett turista. és hosszú küzdelmes életén át mindig is az maradt. Mégis olyan fát ültetett, amelyből kedves sportágunk, a tájfutás nőtt ki. 90 éves korában, 1997. július 8-án Budapesten hunyt el. Őrizzük emlékét és tiszteljük életművét.

Jegyzetek

1. Polgárdy Géza: Magyar Turista Lexikon, 1941., 204–213. o.
2. MTSz Hivatalos Értesítője (MTSz HÉ) 1936/2 443–446. o.
3. Union Internationale des Associations d'Alpinisme (UIAA), Nemzetközi Hegymászó Szövetség. Jelenleg 63 ország 86 szervezetét tömöríti. Székhelye Bern. Magyarország az alapító tagok egyike.
4. MTSz HÉ 1937/4 33. o. Öncél-e a sport? (A Svájci Alpesi Klub Manifesztuma a világ alpinistáihoz)
5. A turistaság függetlensége az 1941-ben német mintára létrehozott Országos Sportközpont (OSK) felállításával megszűnt, hogy a háborús helyzetben szervezettségét, erőforrásait honvédelem szolgálatába tereljék. Számtalan szervezeti átalakulás után az MTSz 1987-ben vált ismét jogilag önállóvá.
6. Turistaság és Alpinizmus XVI. évfolyam 1926., 138–139. lap.
7. 1926 őszén rendezett harmadik tájékoztatósi futóversenyt nagy meglepetésre egy turista nyerte meg jó nevű atléták előtt: Kéthly Lajos, Kéthly Anna szociáldemokrata országgyűlési képviselő testvére, a Munkás Testedző Egyesület tagja.
8. Berend Ottó A terepgyakorlatok története. Megjelent a Turista Tájékoztató Terepgyakorlatok 1948. MVSSZ kiadványban
9. Magyar Turista Élet (MTÉ) 1935. IV. 30.
10. Az Újság 1935. március 3-i számában jelent meg az első híradás. *„Országos keretekben kiírt tájékoztatósi versenyt rendezünk, ... hogy így adjunk módot az egyesületi vezető turistáknak gyakorlati tudásuk összemérésére. ... „Versenyünkkel nem kívánjuk a turista tömegsport karakterét megváltoztatni, csak változatosabbá kívánjuk azt tenni a gyakorlati tudás bemutatása révén.”*
11. Pesti Napló 1935. március 23. *„Veszedelemes ötlet a turistaságot versenyzés céljaira felhasználni”* cím alatt ismerteti Cholnoky Jenő egyetemi tanárral, az MTE elnökével készített interjút, aki azt is bejelentette, hogy *„A vezetésem alatt álló Magyar Turista Egyesület nem vesz részt ezen a versenyen.”*
12. Turistaversenyt rendez a Duna Sport Club címen írt a Sporthírlap 1935. III. 16-i száma. A cikket közölte a Szélrózsa '79 évkönyv.
13. Újság 1935. március 10.
14. Dr. Zsembery Gyula (1877–1957) jogász, kománypfőtanácsos, a Testnevelési Főiskola tanára, országos cserkész- és sportvezető, turista szakíró.
15. MTSz Hivatalos Értesítő 1935/4
16. Pesti Hírlap 1935. március 23. *Vezetőképzés és turistaverseny* című cikk részlete kételkedést fejez ki: *„A turistaság az egyetlen sport, amely nem ismeri a versenyzést s nem ambicionálja a rekordteljesítményeket ... versennyel valóban nem is válhatik ez a tájékoztatósi próba, hiszen a gyorsaság faktorát kikapcsolták belőle: aki túlhamar ér célhoz, a gyorsaságért büntetőpontot fog kapni. ... Már előre látom a verseny résztvevőit, amint óráikat figyelve álldogálnak egy-egy pontján az útnak, nehogy előbb érjenek az egyes célpontokba, mint a standard idő megengedi. Van ebben a versenyben valami technikailag megoldatlan részlet: az idő, a gyorsaság kérdésével nem tudnak mit kezdeni az ötlet felvetői.”*
17. Kósa Csaba A tájékoztatósi sport története, TF edzői szakdolgozat 1966. Az eseményt más forrás nem említi.
18. A csapat további tagjai: Kalmár Ernő, Miklós Lili, Gellért Ernő és Tauber József voltak.
19. Népsport 1983. 04. 07-i száma szerint Berend Ottó az MTFSz-nek ajándékozta az albumot, amelynek holléte jelenleg ismeretlen.
20. Harcsa Gábor *Így kezdődött* című, 1978-as cikksorozatában, a Népsport hasábjain közölte úttörő jelentőségű sportágtörténeti kutatásait Ripszám Henrik 1925–26. évi tájékoztatósi versenyeiről. Ezen cikkek további sajtókutatásokkal kiegészítve jelentek meg a Szélrózsa '79 évkönyvben.

21. A DSC Híradó 1936. március 26-i száma a nevezési zárlat utáni napon közölte a 15-ös csapatszámot. Berend Ottó 1948-as írásában már 24 nevező csapatra emlékezett vissza.
22. Jellinek János (1910–1942) turisztikai szakíró, barlangkutató. A magyar természetjárás története című, 1939-ben megjelent művében úgy ír a DSC eredeti kezdeményezéséről, mint „... a cserkészmozgalomban régen elterjedt gyakorlatozás alkalmazása a turistaságban, amely az elméleti és technikai módszerek fejlesztését hivatott szolgálni, amelyben a versenyzés elkerülendő.”
23. A felvétel az 1939-es DSC gyakorlaton készült, ahol a csapat ugyanebben a felállásban a 2. helyen végzett.
24. MTÉ 1938. május 15.
25. Turisták Lapja 1938. 12. sz. 747–748. o. Dr. Zsembery Gyula Vezetői gyakorlatok rendezése
26. DSC Hivatalos Közleményei 1938.
27. MTÉ 1939. április 15. A Borbélyhegy magasságát a térkép tévesen tüntette fel.
28. A csapat további tagjai: Kósa István, Fenyő János.
29. Berend Ottó A terepgyakorlatok története, 1948. MVSSz
30. MTSz Hivatalos Értesítő 1939. 4. sz.
31. MTSz Hivatalos Értesítő 1939. 1. sz.
32. MTSz Hivatalos Értesítő 1939. 12. sz. 163. o. és 1940. 3. sz. 58. o.
33. MTSz Hivatalos Értesítő 1941. 3. sz. Tanácsülés határozata a zsidók vezetővizsgáról való kizárásáról
34. Berend Ottó A terepgyakorlatok története, 1948. MVSSz
35. Az Irottkőtől és a Füzéri vártól induló és Dobogókőre érkező Szent István turistavándorlás több mint ötezer főt mozgatott meg. Erre az alkalomra alkották meg a kék utat. Továbbá ebben az évben ünnepelte az MTSz alapításának 25 éves, az MTE 50 éves jubileumát.
36. MTSz Hivatalos Értesítő 1941. 5. sz.
37. MTSz Hivatalos Értesítő 1942. 2. sz.
38. Az új alapszabállyal létrehozott Szövetség nevét MATUOSz, ill. MTOSz formában is rövidítették.
39. Magyarország 1941. VI. 27-én, Kassa bombázása utáni napon lépett hadba.
40. MTSz Hivatalos Értesítője 1942. 4. szám 37-39. o.
41. MTOSz Hivatalos Értesítője 1942. 5. szám 49. o.
42. MTOSz Hivatalos Értesítője 1942. 9. szám 115–116. o., 1942. 10. szám 129–134. o., továbbá valamennyi turista orgánumban terjedelemben foglalkozott a gyakorlattal.
43. MMTE csapat tagjai: Kleiner Imre, Rohály Mihály és Mike István, aki nem lett hűtlen a tájékozódáshoz. 1954-ben a NOSzF emlékversenyen győztes MÁVAG csapatának tagja, elnöke az 1960-as Bp-i Bajnokság versenybíróóságának.
44. Turista Értesítő VII. (XVII.) évfolyam 1942., 129–134. o. Báthory András, dr. Szabó Endre A szövetségi terepgyakorlatról.
45. MTOSz Hivatalos Értesítője 1942. 12. sz.
46. Ez volt az MTSz utolsó vezetőképző vizsgája Budapest ostroma előtt, amelyet Oszoly – Majdánnyereg – Kevély-oldal – Ezüsthegy útvonalon rendeztek meg.
47. Dr. Vizkelety László Ki kicsoda a magyar tájékozódási versenysportban 2003. 78. o.
48. Budapesti (Budai) Torna Egylet Turista Osztálya. Az Egylet 1869-ben alakult. Sporttelepük 1892–1939 között a mai Széll Kálmán tér helyén állott, ahol atlétikai pálya, uszoda, sportcsarnok és klubház működött.
49. További csapattagok: Báthoryné és Hevessy Gyula.
50. 1943. október 12-én a Szövetség rendkívüli közgyűlésén visszaállították a Szövetség régi címét. A terepgyakorlat érmein és más helyeken érhető módon még a korábbi MATUOSz betűszó szerepel.
51. Turista Értesítő VIII. (XVIII.) évfolyam 1943., 146–151. o. dr. Szuniogh Árvai Nándor Beszámoló az őszi terepgyakorlatról

52. Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete. Levente csapatuk más terepgyakorlatokon is jól szerepelt.
53. Magyar Sí- és Turista Élet 1944. 01.15., 01.30., 02.15. A gondolatot Dobiecki Sándor dr. az MTSz prominense határozottan visszautasította, hivatkozva az UIAA ilyen értelmű állásfoglalására is.
54. Sí és Hegymászóspport 1944. július 1. 1-2. o. Fabók Sándor Beszámoló a szövetségi terepgyakorlatról
55. Turisták Lapja 1944. 8. sz. csapattagok Báthoryné és Faragó Ferenc.
56. Sí és Hegymászóspport 1944. július 1. 6. o.
57. Turisták Lapja 1944. 9. sz. Hírek
58. Természetbarát 1947/1.
59. Magyar Kommunista Párt, főtítkára Rákosi Mátyás volt.
60. Az 529/1945. M. E. számú rendelet 6. §-a alapján (281.083/1946. IV/14. B. M. sz.), megjelent a Magyar Közlöny 1946. évi február hó 12-i, 35. számában. Valamivel később a MMTE és BOTE is erre sorsra jutott. A feloszlattott egyesületek ingó és ingatlan vagyonát az MVSSz kapta meg. A civil egyesületek feloszlattása 1950 januárjáig követhető a közlönyökben. A DSC-t már csak az MTSz értesítette feloszlattásáról, 1950. szeptember 10-i jubileumi versenye előtti héten.
61. A DSC, hogy a 239.000-1942. V. K. M. rendelet alapján történő feloszlattást elkerülje felmentette azokat a vezetőit, köztük Berend Ottót is, akik az 1941. évi XV. tc. hatálya alá estek.
62. Szegvári Gusztáv, Köbölkuti András, Kovács Zoltán MOM és Vizkelety László KASE, 1949-től B. Lokomotív turistákat.
63. A sikertelenség mibenlétére nem tért ki egyetlen forrásmű sem
64. DSC Híradó 1946. december
65. Természetbarát 1947/4.
66. Dr. Szentpétery Tibor (1916–2005.) turista, haditudósító, fényképész, városvédő. 1971–85 között 43 tájfutó versenyt örökített meg képeken.
67. Dr Dworák (Dvorák) József (1924-) MTSz túravezető (1944), kiváló sportoló, (1952) a BTSB Társadalmi Turista Szövetség elnöke (1953–57), Természetjáró versenyek rendezése című szakkönyv szerzője (1954.)
68. A második bécsi döntés (1940. 08.30.) után a Radnai-havasokban lévő 2303 m-es Horthy Miklós-csúcs (Nagy Pietrosz) volt az ország legmagasabb csúcsa a párizsi békeszerződés megkötéséig (1947. 02. 10.).
69. A belügyminiszter 440.050/1947. IV/3. B. M. számú rendeletében oszlatta fel az MTSz-t. Megjelent a Magyar Közlöny 1947. október 5-i 226. számában.
70. Sipos Péter Sport és politika, Digitális Tankönyvtár 2003.
71. Magyar Dolgozók Pártja, 1948. június 12-én alakult meg az MKP és a Szociáldemokrata Párt egyesülése révén.
72. Természetbarát 1948/5-6.
73. Erős (Ellenbogen) József (1905-?), TTE turista vezető, MTSz tanácsstag (1930–38.), 1945 után a természetjárás újjászervezésének élharcosa, aki az MTSz elnökeként 1958-ban „Bérturisták” című emlékeztető írásában sújtott le azokra, akik a versenysportokhoz hasonló feltételek megteremtését sürgették a tájékozódásban.
74. Marxnál az osztályok harca a hataloméért. A kommunista párt kezében a leszámolás eszköze volt.
75. Az Állami Gimnáziumot 1881-ben alapították, korábban csak egyházi gimnáziumok léteztek. A jelentkezők nagy száma miatt építették a Barcsay utcai épületet, majd azt többször bővítették. 1921. óta Madách Imre Gimnázium néven működik.
76. A DFC történetét Berend Ottó jegyezte le a DSC 10 éves jubileumi ünnepségére írt 7 oldalas visszaemlékezésében.
77. Törzsvendég

78. Ez a szervezeti forma csak átmeneti volt. Az 1938. márciusi egyesülés válik majd véglegessé. Ekkortól használják a „vándorsportok” elnevezést a turistaság tágabb értelemben történő meghatározására.
79. 1933-ban a Pilisben lévő Mexikói erdészlak melletti Bund forrást foglalták, amelyet DSC forrásként 1934. október 22-én avattak fel.
80. A DSC 1935. 03. 01-i Hivatalos Közleményeiben említik először az eseményt: „A tavasz folyamán rendezi meg a szakosztály ORSZÁGOS TÁJÉKOZÓDÁSI VERSENY-ét, amelynek főpróbája volt az őszi háziverseny.” A DSC 1939. 03. 30-i jubileumi jegyzőkönyvébe foglalt Berend Ottó elnöki beszámolóban a dátum 1934. 11. 18. Az eseményről fennmaradt fényképeket egy későbbi fotóalbumban 11. 04-re datálták. 1948-ban Berend Ottó A terepgyakorlatok története című írásában a 14 évvel korábbi rendezvényt tavaszi eseményként említi, talán a később rendszeressé váló tavaszi DSC terepgyakorlatok emlékének hatására. Kósa Csaba 1966-os dolgozata nyomán terjedt el az 1934. 03. 22. (csütörtöki) téves időpont, amelyet a Szélrózsa '86 is átvett. Ezt az időpontot tolta 1934. 04. 22-re (vasárnapra) az 1994-ben megjelent Ki kicsoda a magyar sportélet I. kötetében lévő Berend Ottó életrajz szerzője, minden bizonnyal Skerletz Iván. E korai esemény súlytalanságát jelzi, hogy időpontjára még a szülőatya sem emlékezett biztosan.
81. A DSC Elnökségével való konfliktusa miatt távozott, és új turista egyesületet hozott létre, a Hungária TE-t.
82. Iván bácsi később sem lett hűtlen a tájékozódáshoz. 1967-ben, a Tájékozódási Futás első számában ő köszöntötte az új sportágat az elődök nevében. Belvárosi lakását és értékes bútorait is tájfutókra hagyta.
83. Barna Viktor (Braun Győző), 1929 és 1954 között összesen 40 világbajnoki érmet – köztük 22 aranyérmet – nyert. 1935-től külföldön élt, a II. világháború után angol színekben versenyzett. Teljesítménye máig egyedülálló.
84. Forrás: Preisz György visszaemlékezése a www.centropa.org/hu honlapon
85. MTSz Hivatalos Értesítő 1941. 11. sz.
86. DSC szakosztályi körlevél 1942. 03. 27.
87. Természetbarát Híradó 1997. szeptember In memoriam Berend Ottó, Malcsiner Sándor nekrológja
88. Megjelent a Turista Tájékozódási Terepgyakorlatok 1948. MVSSz kiadványban.
89. Természetbarát 1948/5-6.
90. A Spartacus TE az OKISz Sportosztály közel ezertagú belvárosi turista egyesülete volt, több szakosztállyal, pezsgő klubérettel, gazdag hazai és külföldi túraprogramokkal. Berend Ottó az egyesület vezetéséről 1974-ben mondott le.
91. Elöl: Balogh Tamás, Egervári Ottó, Bozán György. Középső sor: Dobosi Klára, Jenővári Gabriella, Dobosi Erzsébet, Berend Ottó, Szopori Éva, Monspart Sarolta. Hátról: Soros László, Dira József, Schmidmeiszter Ilona, Schönviszky György (edző), Rikker László.

„Nogradverőce és környéke, részlet a Börzsönyi hegység 1:50.000-es kirándulótérképéből”
Szinte bizonyosan ezt kapták kézbe az 1939-es gyakorlat résztvevői, részletek a szövegben

Hegedüs Ábel

A terepgyakorlatok térképei

A terepgyakorlatok lényege a pontos tájékozódás volt, ezért ezekhez részletes térképet kellett biztosítani: topográfiai és jó minőségű turistatérkép jöhetett szóba. Ilyenekkel 1935-re az 1919-ben megalakult magyar katonai térképészet rendelkezett, ha nem is a teljes országról.

A bécsi MGI-től (K. u. k. Militärgeographisches Institut) örökölt lapok, a harmadik katonai felmérés 1 : 75 000-es térképei ugyanis még nem voltak szintvonalasak, ami megnehezítette a terepi használatot, így nem is tudunk róla, hogy ilyeneket használtak volna terepgyakorlaton.

Mivel az első világháború után a győztes hatalmak erősen korlátozták a magyar hadsereg létszámát, amit lehetett, civil szervezetnek álcáztak. Így lett a katonai térképészet 1922-től M. kir. Pénzügyminisztérium XIII/C ügyosztály (Állami Térképészet, továbbiakban: ÁTI). Mulatságosnak tűnik egy király nélküli királyságban egy katonák nélküli katonai térképészet, de azok ilyen idők voltak. A katonai szervezet megmaradt, de mindenki civilben járt, a tábornokok vezértanácsnokok, az őrnagyok altanácsnokok, a hadnagyok előadóhelyettesek lettek.

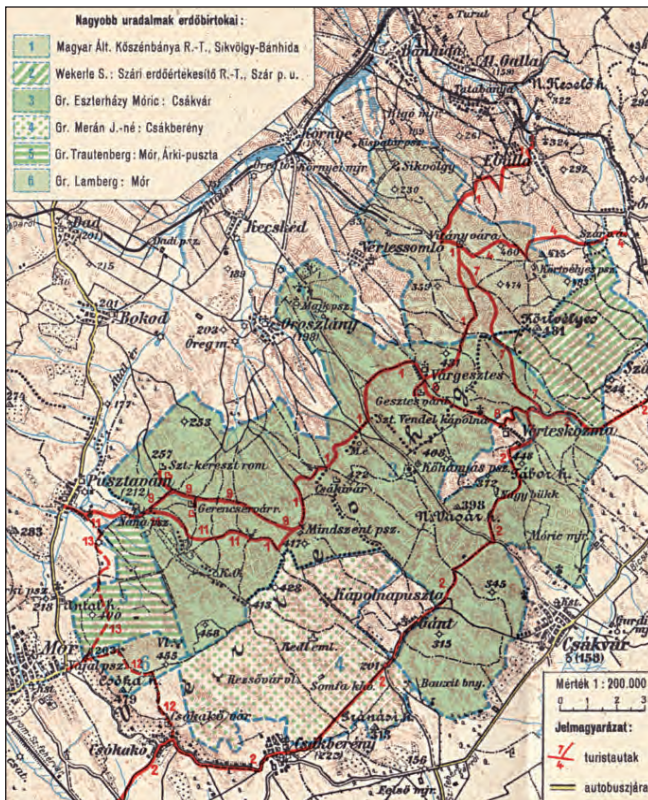
Megalakulása után a térképészet rögtön nekifogott a térképek felújításának 1 : 25 000-es méretarányban, és a korábbiakkal ellentétben ki is adták a lapokat („felmérési” térképek). Az általános használatra szánt méretarány az 1 : 75 000-es maradt („részletes” térképek). Az újonnan kiadott térképek mindegyike szintvonalas, színes nyomtatású volt.

Az ÁTI a múlt század húszas-harmincas éveiben nem csak topográfiai, hanem más térképeket is készített. Ugyanis a polgári térképészet vezető cége, a – Kogutowicz Manóék által alapított – Magyar Földrajzi Intézet a háború után már nem vállalt új beruházásokat, meglévő térképállományából és bémunkákból élt. Akkoriban az ÁTI-ban a hivatalos munkaidő 8–14 óráig tartott, és délután mindenkinek lehetősége volt különmunkát vállalni. Így készültek az iskolai atlaszok és falitérképek, valamint a turistatérképek is.

Az ebben az időszakban kiadott turistatérkép sorozatot mindmáig angyalos térképeknek hívják, névadója a címlapon felül elhelyezett magyar címer, az ún. középcímer, amelyben a címerpajzsot két szárnyas angyal tartja. A piros hátterű címlapon helyet kapott még egy botjára támaszkodva a tájban gyönyörködő turista és az ÁTI „logója”, a földgömb előtt karddal a karmai közt szárnyaló sas, valamint a térkép főbb adatai. A térképek méretaránya általában 1 : 50 000 volt, ami azért érdekes, mert bár gondolkodtak rajta korábban is, de végül ezt a méretarányt csak az 1930-as évek végén vezették be a katonai térképészetben. A térképek a 25 ezres topográfiai térképek kicsinyítésével, a síkra egyszerűsítésével, minden fontos turista információ feltüntetésével készültek. Az ÁTI és a turista szövetség megegyezett, hogy a népszerűbb területek térképezését

Angyalos címlap 1931-ből

a katonák előbbre hozzák, cserébe a turisták információkkal látták el az Intézetet, nem csak a turistatérképek, hanem az ország egész területéről jelentve az észlelt térképhibákat, változásokat. Fontos volt még, hogy a térképeket a cserkészek és más honvédelmi képzést (is) adó szervezetek is használták, így képzetlenebb újoncokat kapott a katonaság. A részletes alaptérképek és a 10 méteres szintvonalköz párosulva a hatszínű direktzsinés nyomtatás finom vonalaival igen szép térképet eredményezett, máig példaként emlegetik a turisták.

A főtérképet kiegészíti egy Magyarország vázlat a megjelent és tervezett térképekkel, valamint egy 1 : 200 000-es áttekintő a térképen ábrázoltnál nagyobb területről. Ez nemcsak azért volt hasznos, mert így feltűntethették a lapról leeső közlekedési kapcsolatokat (vasútállomásokat)

és a csatlakozó térképlapok kivágatát, hanem főként azért, mert ezen ábrázolták a főbb erdőtulajdonos uradalmakat. Ez nagyon fontos volt akkoriban, mivel általában még a jelzett utakon is csak a tulajdonos engedélyével és csak szervezett turistáknak szabadott átmenni. Sokszor még névsort is kértek előzetesen az engedélyhez!

A munkaszámot általában a bal alsó sarokban találjuk, (pl.: M. 1255/936 L.), erről fontos tudni, hogy az évszám nem a megjelenést, hanem a munka megkezdését jelenti. Ez általában egybeesik, de az ÁTI kisatlasznál például három év a különbség.

A topográfiai térképek közül a színeseket az alábbi árakon árusította az Intézet – és összes bizományosai – teljes időszakunk (1934–48) alatt:¹ 1 : 25 000-es 3,60 P, a négyszer akkora terület felölél 1 : 75 000-es 1,00 P.² A teljes hegységet ábrázoló turistatérképek 1–2 pengőbe kerültek.

Meg kell említeni még, hogy a turista lapokból kb. A4 méretű különnyomatok is készültek, részben azért, hogy még olcsóbban térképhez jusson a nagyközönség (az ár mindössze 20 fillér), másrészt azért, hogy ne kelljen a teljes térképet cipelni és rongálni a túrákon, no meg azért is, mert ezeket használták bel- és külföldön mintának, reklámnak.

Milyen alapon választottak térképet a terepgyakorlatokhoz?

Számított a méretarány, az olvashatóság, az ár és a készítés időpontja. Ez utóbbi a turistatérképeknél kicsit becsapós, mert ezekhez nem végeztek újabb terepezést, csak a turisták és mások által szolgáltatott adatok alapján egészítették ki, míg a topográfiai térképeken feltűntették a terepi munkák időpontját. Ez okozott is problémát, erre az 1939-es Magyarkúton rendezett terepgyakorlatnál visszatérünk.

A kisebb terepgyakorlatokat szinte bizonyosan mind angyalos térképpel rendezték, ezek a rendszeres túrázóknak megvoltak és a meghívóban megmondták, milyen térképet kell hozni. Nagyon kevés kivételtől eltekintve csak egyetlen kiadás létezett a térképekből, tehát ez sem

okozhatott gondot. A fontosabb eseményeket viszont sorra vesszük, abban a sorrendben, ahogyan azt a történetükről szóló fejezetben tárgyalja a szerző.

Az első gyakorlaton (DSC, 1935) 1 : 75 000-es topográfiai térképet használtak, ahogy az a történeti részben látható is. A szelvény a 4962 számú, Budapest és Szentendre nevű, a „Helyszíni megújítás éve: 1922, 1923”, megjelent 1930-ban.

A következő eseményre nagyon rákészült a DSC, és ez az a gyakorlat, ahol biztosan tudjuk, hogy milyen térképpel zajlott. A programfüzetnek fennmaradt egy olyan változata is, amelyen a címlap keretét pontosan kitölti egy beragasztott térkép (persze állomások nélkül). Hogy ez tudatosan volt így, mutatja a keret pontos mérete és az, hogy a második oldalon a címlap feliratait kisebb méretben megismételték. A turistáknak (és talán külön a DSC-nek is) jó kapcsolata volt az ÁTI-val, ezt jelzi, hogy az illusztris zsűritagok közé bekerült dr. Strömpl Gábor, mint az MTSz tanácstagja, de a fontosabb szempont az lehetett, hogy ő intézte a turistatérkép ügyeket az ÁTI-ban. És a kapcsolat odáig ment, hogy amikor az Intézet először készített kivágatot angyalos térképből, akkor a kirándulók számára legfontosabbat, a Dömös – Dobogókő részletet választották, így a Térképészeti Közlöny 1933. évi decemberi számába és a külföldre menő propagandaanyagokba ez került. Mivel ez nem volt árusított termék, még az is lehet, hogy ingyen kapták a rendezők, de a 20 filléres ár sem terhelte meg a költségvetést. A programfüzetben szerepel, hogy más térkép („továbbá síléc, kötél, hótányér”) nem használható, ezért biztosan ezt a térképet kapták az indulók is.

Térképészeti szempontból legizgalmasabb a DSC 1939-es magyarkúti rendezvénye.

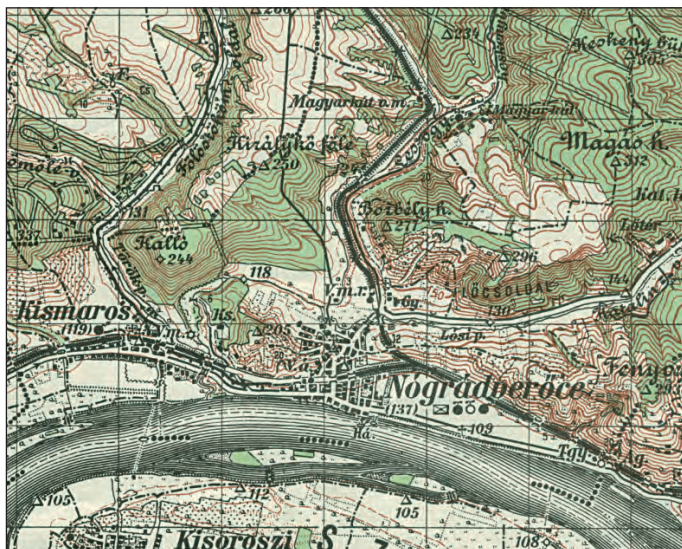
A rendezők már előre szóltak: „Figyelmeztetjük a résztvevőket, hogy a térképen hibák vannak. Ezeknek figyelembe vétele igen fontos! ... A rendezőség által adott térképen kívül más térkép nem használható. A start helyén a résztvevők okvetlenül adják le a magukkal hozott térképeket, mert ha ellenőrzőink a terepen észreveszik idegen térkép használatát, úgy a csapatot kizárjuk.”

„Az indulásnál a hármascsoportok résztvevői térképet kaptak, melynek alapján meg kellett állapítani a közeli Borbélyhegy pontos magasságát. Aki felületes volt, az egyszerűen bement a térképre nyomott 182 m-es magasságot, viszont aki alapos volt és megszámlolta a rétegvonalakat, az hamar rájöhött a helyes magasságra.

Ismét bebizonyosodott annak a tételnek a helyessége, hogy a térkép sem csalhatatlan és a turistának egyedül csak abból a logikai következetességből szabad kiindulni, mely a dombokat, a völgyek és hegyek egymásutánját jellemzi.

A saját térkép használata tilos volt és az indulásnál mindenkitől elvették a nála lévő, de még így is előfordult, hogy az egyik peches résztvevőnek pont az ellenőrző helyen esett ki a zsebéből az addig elrejtett térkép. A szabályok az ilyen esetre a gyakorlatból való kizárást írják elő, de a dr. Zsembery Gyula elnökletével összeülő zsűri azonban megelégedett azzal, hogy a csapatot 20 büntetőponttal sújtotta.⁷³

A térkép, amely a fejezetet megelőző oldalon látható,

A Borbély-hegy magassága 1 : 25 000-es térképen

egy kivágat volt, amin nincs jelkulcs. Valószínűleg ezért tiltották más térkép használatát, hiszen tartalmilag pontosabb más térképe nemigen lehetett a versenyzőknek, esetleg saját, kéziratosan kiegészített. A kivágat tényleg kivágással készült, nem javították az elvágott feliratokat és ezt a feltűnő magassági elírást sem, ami az 1929-es Börzsönyi-hegység térképen is így szerepel.

Tehát valóban volt legalább egy térképheiba, ez a magasság valóban téves. De mi a helyzet a többi panasszal? Az egyik gond az volt, hogy a fiatal erdő térképjelét nagyon halvány zöldre nyomták és az szinte fehérnek látszik. A növényzet ábrázolásához tudnunk kell annyit, hogy az 1 : 25 000-es alaptérképeket⁴ 1923-ban helyszínelték, de az csak megújítás volt, amikor egy bokros-fás területtel nem nagyon tudnak mit kezdeni ebben a méretarányban, és ráadásul 16 év eltelt, ami alatt egy ilyen részen nagy változások lehetnek. Tehát úgy is mondhatjuk, a térkép megfelelt annak, ami elvárható tőle, csak a gyakorlatozók nem voltak tisztában ezekkel a (már akkor is nyilvános) adatokkal. Az 1 : 25 000-es lapon a Borbély-hegy magassága egyébként 277,5 m, érthetetlen, hogyan lett ebből 182 m.⁵ A nem hivatalos kiadványokat nyilván nem ellenőrizték olyan szigorúan, mint a topográfiai térképeket.

Röviden szólni kell még a környék furcsa helyneveiről is, ezek nagyon régi német nevek elferdülései. A legbizarrabb talán a Kismarostól északra lévő Fölöstököm-oldal. A fölöstök egyszerűen reggelit jelent, a német Frühstück átalakult alakja, Mikszáth még közszóként használta, de mára régiséggé vált.

A szövetségi gyakorlatok változást hoztak a rendezvények térképeiben is, bár az első országos gyakorlat még „hagyományos” térképen zajlott a Vértesben, és elképzelhető, hogy a Nagycsákány különnyomatot is használtak, amit szöveges utasításokkal „kötöttek össze” a szálláshelyül kínálózó, a lapról éppen „leeső” Gesztesvárral. A kivágat használatát valószínűsíti az is, hogy a résztvevőknek nem kellett térképet hozni, hanem a rendezőktől kaptak.

1943-tól a terepgyakorlatokat a honvédelem szempontjait figyelembe véve rendezték, ez azt is jelentette, hogy a Honvéd Térképészeti Intézet⁶ egyre nagyobb szerepet vállalt az előkészítésben és képviseltette magát az eseményen is.

A Kirándulók térképe címlapja kezdetben

„Az indító állomáson a csapatok megkapták a szükséges két darab 75.000 léptékű, Budapest É. 4962. és Hatvan 4963. sz. térképet, jóllehet 3 más térkép⁷ volt az előírás. Megkapták külön és az egyes állomásokon felbontandó borítékban lezárva az útszakaszokra vonatkozó utasításokat, irányítást, valamint ugyanilyen módon, illetve az ellenőröktől a megválaszolendő kérdéseket. Ezeken kívül minden csapat kapott nyomtatott szövegű általános utasítást... a Térképészeti Intézet részéről megjelent dr. Irmédy Molnár László alezredes és Gergő Ferenc százados”⁸

Az 1944-es, harmadik szövetségi gyakorlaton pedig a legújabb, 1 : 50 000-es topográfiai térképet⁹ kapták az indulók. A térkép a terepgyakorlatos fejezetben látható, itt csak egy érdekes magassági problémára térek ki. A Kirándulók térképén a Kerekes-hegyen lévő háromszögelési pont magassága 547 m, az új lapon 548. Ha elővesszük a mindkettő alapjául szolgáló 1 : 25 000-est, látjuk, hogy ott 547,5

szerepel. Az eltérés oka, hogy megváltozott a kerekítési szabály, eleinte a 0,5-öt lefelé kellett módosítani, de hogy ne mindig a kisebb szám szerepeljen, ezt úgy változtatták meg, hogy a felet a páros szám felé kell kerekíteni.

Ez az 1 : 50 000-es sorozat az egyetlen befejezett térképmű a harmadik katonai felmérés (lezárult: 1887) és a szovjet típusú térképek között, ráadásul a visszacsatolt részekkel megnövekedett területű országról készült. Ahol más térkép nem volt, ott a 75ezres legújabb kiadását nagyították fel. Mivel az eredeti térkép elég aprólékos volt, jól olvasható térkép született, csak a jel- és betűméretek nagyok kissé. A térképeken feltüntették, hogy nagyított, ideiglenes kiadásról van szó, de újabb térképek ebben a sorozatban már nem készültek, ezek maradtak véglegesnek. Néhol még csak 25ezresben készült el az új térkép, ezeket a szelvényeket lekicsinyítették, amitől a tartalmuk jó sűrű lett, viszont rengeteg információ volt rajtuk.

Különböző volt a helyzet a visszacsatolt területekkel: a volt csehszlovák területekről kitűnő, felújított 25ezreseket kaptunk a prágai katonai térképészetől, voltak 50ezres térképek a Délvidékről is, de az erdélyi részekről semmi. Ezért Észak-Erdélyről és a Székelyföldről teljesen új térképet kellett készíteni, így ezek lettek a sorozat legszebb darabjai, máig a térképgyűjtők által kedvelt lapok. Az erdélyi térképezés alapjául a harmadik katonai felmérés 1 : 25 000-es felvételi szelvényei szolgáltak, amik ekkor már kb. 70 évesek voltak, teljesen elavultak, ezért légifényképek segítségével a helyszínen felújították és szintvonalasra átdolgozták őket. Kint a terepen (a szálláson), 1 : 40 000 méretarányban rajzolták meg a térkép tisztázati rajzait a topográfusok, amit azután lekicsinyítve, öt színben nyomtattak ki.

Az 1948-as szabályzat ezt írja: A kiírásban „Közlendő a résztvevő egyesületekkel a minden csapatra kötelező egységes térképtípus.” Azt gondolták, ezután a bőség időszaka jön el, de nem pontosan így történt, de ez már a következő történet.¹⁰

Jegyzetek

1. Az infláció beindulása után ez aranypengőben értendő
2. P = pengő, 1 P = 100 fillér
3. Löffler György: Az idén is jól sikerült a DSC terepgyakorlata, Magyar Turista Élet, 1939. 04. 15.
4. 4862/1, Diósjenő és 4862/3, Szob és Nagymaros, „Helyszíni megújítás éve: 1923”, kiadás 1928.
5. A turistatérképen a Borbély-hegytől északkeletre van egy 182 m-es magassági pont, a rajzoló ezzel keverhette össze a másik magasságot a feliratok ragasztásakor. Kovács Péter felfedezése.
6. Az ÁTI utóda, névváltozás 1939. január 15-én, továbbiakban HTI.
7. Budai-hg., Pilis és Börzsöny térkép
8. Turista Értesítő, 1943/11
9. 4962 Ny[ugat], Budapest ÉNy, helyesbítés 1943, kiadás 1944
10. Források: Jankó Annamária: Magyarország katonai felmérései 1763–1950, Argumentum, 2007, Hrenkó Pál: Magyar katonai térképészet a két világháború között, In: A magyar katonai térképészet története I., HM Térképész Szolgálat Főnökség, 1981

Az ÁTI 1936-os katalógusa

A programfüzet borítójának térképes változata, a térkép és a bélyeg kézzel van felragasztva.
A kiadvány a DSC 1938-as, Dobogókő környékén rendezett terepgyakorlatára készült.

TEREPGYAKORLATOK IDŐRENDJÉN

Év	Hó,nap	Rendező	Esemény	Helyszín	Résztevők	Eredmény	Megjegyzés	Forrás
1934	11. 18.	DSC	házi terepgyakorlat	Budakeszi térségében	5 3fős csapat	1. Danielsz Géza csapata	Az őszi rendezvény időpontját néhány helyen tévesen 03. 22., ill. 04. 22-i dátummal szerepel	1935. 03. 01. DSC HK, 1939. 03. 30. DSC 10 éves jubileumi jkv, Kósa TF-dolgozat 1966.
1935	04. 14.	DSC	Az első nyilvános terep- és tájékozdási gyakorlat	Budakeszi - Sziklafal - Tóth György-hegy (alatt a műúton) - Erzsébet-major - Kis Kopasz - Hosszúhajtás - Budakeszi	9 3fős csapat	1. Encsán Turisták a) 2. Hungária TE 3-4. Pénzügyi Ligá és IMKE	Blöchl (később Berend) Ottó kezdeményezésére és szervezésében, a zsűrielnök Dr. Zsembery Gyula MTSz második elnöke	Korabeli újságcikkek tömege, DSC Híradó 1935. május
1936	06. 10.	Pénzügyi Sportegyletek Ligája	házi terepgyakorlat	Nagy valószínűséggel nem 1935. évi esemény lehetett			A forrás szerinti dátum téves, mivel 06. 10. hétfőre esett. Kutatható a korabeli „Bankspor” újságban	Kósa Csaba TF-szaldolgozat 1966., átvette a Szélfőzsa '86.
1937	03. 28.	DSC	országos terepgyakorlat	Tahi térsége	15 csapat jelentkezett		A Koronauradalom Wisszanovia a terepingedélyt, ezzel meghiúsult a gyakorlat	DSC Híradó 1936. 06. 3.
1938	03. 13.	DSC	A DSC II. országos terepgyakorlata	Dobogókő - Iászhelyüstöle - Miklósút - Királykút feletti vízválasztó - Öregvágás - Dobogókő	19 3fős csapat	1. BTE központ 31 p. 2. Encsán J 33 p. 3. KERAK b) 44 p.	Ebben az évben a DSC nem rendezett terepgyakorlatot	DSC TO jkv-ek 1937.
	09. 17-18.	MTE	éjeli terepgyakorlat (próbaverszpa)	Svábhegy - Csillebérc - Frankhegy - Magasút - Mezedek csúcs - Makkos Mária mh	50 fő felett		Fővárnök Dr. Zshvay Tibor (MTSz elnök), zsűrielnök Dr. Zsembery Gyula, főrendező Berend Ottó az 57 fős rendezőség élén	DSC programfüzet, DSC Híradó 1938., MTE 1938. 01. 15. 3. o MTSz HE 1935/5
	10. 16.	DSC	házi terepgyakorlat	Normafa környéke	9 induló	1. dr. Wilder József 59 p. 2. Berend Ottó 115 p. 3. dr. Feldmann László 128 p	R: Sáránsszky Pál, táv kb. 10 km	MTSz HE 1938/9, TL 1938/5, TL 1939/10
1939	04. 02.	DSC	A DSC III. országos terepgyakorlata	Magyarút környéke	16 3fős csapat	1. IMKE Si-és Evezős osztály 17p. 2. BTE a) 41 p. 3. Híelbank 45 p.	Versenyzők + rendezők = 36 fő	DSC Híradó
	04. 23.	KERAK	házi terepgyakorlat	Zebegény - márianosztrai KERAK forrás	10 3fős csapat + 20 rendező + nézők	1. Frank Zoltán csp 22 p., 2. Földes Endre csp 27 p., 3. Pál Ottó csp 34 p	R: Kun László, követte a DSC példáját	MTE 1939. 04. 30.
	05. 06-07.	MTE	éjeli terepgyakorlat	Rómafürdő - Csillaghegy - Péterhegy - Újromhegy - Kálváriahegy - Csúcshegy - Hármashatárhegy	30 főnél is több		R: dr. Zsembery Gyula és Sáránsszky Pál R: Sasok Társasága ? (TL 1940/3)	TL 1939/5, TL 1940/3
1940	11. 05.	DSC	házi terepgyakorlat			1. Berend Ottó 2. Feldmann László 3. Schäffer Andor	R: Szigeti László, a 11. 05-re kitűzött terepgyakorlat akár 11. 26-ig is toldható	DSC TO jkv 1939. 10. 19. és 11. 30.
		Turisták Inóci Társasága	házai (István) terepgyakorlat	1. terepgyakorlat a Kevélyek környékén, 2. Velencei taxon és környező hegységben 3. éjeli terepgyakorlat az inóci ITT mh környékén			Összesen 3 gyakorlatot rendeztek 1940. 05. 06-i ill. 06. 03-i bejelentés előtti időpontokban	MTSz HE 1940/5, MTSz HE 1940/6, Sváb László emlékplakett
		BTE	terepgyakorlat				1940. 05. 06. előtti időpontban	MTSz HE 1940/5
	04. 14.	IMKE Újpesti Osztály	országos terepgyakorlat				Sváb László plakett kép	Sváb László plakett kép
	05. 19-20.	MTE Sasok Társasága	MTE éves terepgyakorlat				Meghirdették, de megrendezése elmaradt	MTSz HE 1940/3
	06. 29.	MTE Szonyvai Osztály	turista tájékozdási terepgyakorlat		3 fős csapatok		Minden résztvevő művész plakettet, a helyezett csapatok ezüstplakettet kapnak	TL 1940/4 MTSz HE 1940/6, TL 1940/7, MTE 1940. 06. 15

											R: Kertész Jenő és Kristóf Sándor	TL 1940/11, TL 1941/3
1941	11. 16-17.	MTE Vandorfiúk és MTE Sasok Társasága	MTE őszi terepyakorlat	mintősítő házi terepyakorlat								DSC TO Jkv 1941. 04. 24.
	04. 06.	DSC										Az MTSz túravezetői vizsgálta minijára rendezett DSC vezetői vizsgálta gyakorlati része, az elméleti vizsga előtt
	05. 04.	BTE	terepyakorlat	terepyakorlat	Pomáz- Majdan-h D-i oldal- Kevélyreg- Kiskevély csúcs- Csúcs-h oldal- Oszoly- Sziaszny pihenő- Gyopár mth.							MTSz HE 1941/6, MTE 1941.05. 30. 2. 0
	07. 26-27.	DSC	éjeli-naappali terepyakorlat		Budai-hegyek	8 csapat						Meghírdették, elhalasztották, végül nem rendezték meg.
	10. 26.	DSC	házi terepyakorlat		Nagykovácsi, Telki hegyek	12 induló						DSC TO Jkv. 1941. 07. 14., 08. 19.
	11. 09.	MTE Sasok Társasága	MTE éves terepyakorlat		Dobogókő - Jászhegy - Rámszakadék - Miklósforrás - Dobogókő	11 3 fős csapat						MTSz HE 1941/11, DSC TO Jkv. 1941. 10. 20. DSC TO Jkv. 1941. 11. 24.
	11. 16.	DSC	DSC asztali közötti terepyakorlat									TL 1941/10, TL 1941/11
1942	01.16.	MTE	csillagtúra szerű terepyakorlat		Budai-hegyek							DSC TO Jkv. 1941. 11. 24., DSC TO Elnöki beszámoló 1942. 01. 22.
	05. 07.	MMTE	házi terepyakorlat		Dömös - Lukácsnok - Rámszakadék - Székfőrábólgy							MTSz HE 1942/7
	05. 16-17.	MTE Penteli Asztal	MTE éves terepyakorlat		Leányár - Csevá - Ónepszirt - Feketehegy - Pilszentelek (halás) - Rárdi kút - Maróti gemic - Csurgó kút - Bítózi völgy - Basaharc	12 3 fős csapat						40 éves az MTE jubileumi terepyakorlat, vendég a BSE csapata
	05. 24.	Elektromos Turisták Társasága	házi terepyakorlat		Gete- Gerece- hegyés							Sváb László díjplakett képe
	05. 24.	Turisták hóci Társasága	házi terepyakorlat		Borzsony: a Berceci völgyben							MTSz HE 1942/7
	05. 31.	Vándorok TE	házi terepyakorlat		Hamszabegi erdő környékén							MTSz HE 1942/7
	06. 07.	Természetbarátok TE	házi terepyakorlat		Budai-hegyek							MTSz HE 1942/7
	06. 07.	Elektromos Turisták	házi terepyakorlat		Csobánka-Pomáz							MTSz HE 1942/7
	06. 07.	BBTE TO	házi terepyakorlat		Csenhát- Nögrádvérőce- Bompélyhegy- Keskenybüki völgy -Magyarkút							MTSz HE 1942/7
	06. 07.	Pénzügyi Tisztv. SC	házi terepyakorlat		Nagytény-Forókbalint- Torbágy							MTSz HE 1942/7
	06. 13- 14.	IMKE	házi terepyakorlat		Pilis- hegyés, Kéftágúhegy							MTSz HE 1942/7
	06. 14.	MÁVAG TO	házi terepyakorlat		Borzsony: Madarasi mth.- Hosszúberc- Sajkúthegy- Madarasi mth.							MTSz HE 1942/7
	06. 27-29.	MTÖSz	országos terepyakorlat									MTÖSz HE 1942/5, MTÖSz HE 1942/6
	07. 04-05.	Vándorok TE	házi terepyakorlat		Bányahegyi mth környékén							MTÖSz HE 1942/7
	08. 22-23.	MTÖSz	A Szövetség I. országos terepyakorlata (éjeli-naappal)		Szár- Vinyabüki völgy- Körtvélyes csúcs- Szenttamás psz - Lődfégy- Vágasztes (halás) Vágasztes - Gadóz hegy 386 m m. itál. állomás - Szépp Ilonka forrás- Mária- Mária szakadék- Csakányi dűlő- Felsőgalla	19 3 fős járó, köztük 11 MTE tag						MTÖSz HE 1942/9, MTÖSz HE 1942/10, MTE 1942/0915. TL 1943/4 Sváb László díjplakett - jelvénykép

10. 03-04.	Pénzügyi Sport- egyesületek Ligája	hízi terepyakorlat	Alsórs-Csehgy (hálás)-Horthy kilátó-Felsőrs-Malom- patak-Királykút-Földmező-Nosztornyóly-Copak	28 fő 3 részre osztva					MTOSZ: HÉ 1942/11 MTE 1942. 11. 15. 7. old.
10. 18.	BöTE TD	hízi terepyakorlat	Leányvár vá.-Borosás hegy-Pilisnyereg-lóna pihenő- Szakonyreg-Körtvélyes psz-Lukácsárók-Dórnós	15 fő					MTOSZ: HÉ 1942/11
1943									
01. 31.	MTE Csepeli Oszály	terepyakorlat kezdőknek	Nagykopasz					Vendégeket szívesen látnak	TL 1943/1
05. 23.	MTE Csepeli Oszály	hízi terepyakorlat							TL 1943/5
05. 23.	MTE Sasok Társasága	hízi terepyakorlat							TL 1943/8
05. 30.	BSE	terepyakorlat	Kisújliget - Postanéi erdőben 370 mp - Szirtes tető- Báránnyegyalján csószkanyha-Esperanto forrás-Pilis 718 és 748-as mp-250-re levő vh.-Piliszántó	14 csapat, köztük 7 MTE tag					MTOSZ: HÉ 1943/6 Sváb László jelvénykép TL 1943/6
05. 15-16.	MATUOSZ	A Szövetség II. országos terepyakorlata (éjlet-nappal)	Magyarokút - Csóványos árók-hegy Köhgy - Ölhgy- Királyrét - Hársas - Mogorócs-TIT mlt. (hálás) -Köspallag - Proska hegy-Szilfa forrás-Törökmező-Hagymanos	26 (28) 3 tagú járőr köztük 2 levele csapat 3 tagú járőrök					MTOSZ: HÉ 1943/6 TL 1943/6
09. 05.	Dobogókői Család	egyesületi terepyakorlat							TL 1943/8
09. 19.	MTE Sasok Társasága és a Bank Liga	hízi terepyakorlat	Torbágy - Biai hegy - Kecskehgy - Kapitánykövek - Magoskő-Makos Mária	résztevő + rendező kb. 80 fő					TL 1943/8, TL 1943/10
10. 24.	MTSZ	A Szövetség őszi terepyakorlata	Erdőkertes - Margita 313 mp - Magdolna kilátó - Pap Miska kút - Góddölle Budapesti üti vendéglő	16 10fős csapat					TÉ 1943/11 146-156. o. TL 1943/11 Sváb László éremkép
11. 07.	MTE Dobogókői Család	MTE őszi terepyakorlat	Esztergom - Szent János-kút - Holop-kút - Kis Fári-kút - Nagy Fári-kút - Majálisforrás - Hídegyelős kereszt - Hídegy forrás - Basharc	19 csapat, kb. 80 résztvevő					TL 1943/10, TL 1943/12, TL 1944/5 Sváb László jelvénykép
11. 14.	MTSZ	terepvizsga	Balász vendéglő - Vadaskert - (Mátvás) Emlékmű - Ujlaki hegy - Córdakút - Csúcshegyi nyereg - BTE mh. - Tökhegy						TL 1943/10 Dvorák József: Tűráim, kézirát
	MTE	terepjárás	Dúsgyőrött két vezetőképzős terepyakorlat						TL 1944/6
	PTSC	terepjárás							Sváb László éremkép
1944	MTE Csepeli Oszály	hízi terepyakorlat						Rendező: Pénzügyi Tisztviselői SC Természetjáró O.	TL 1944/1
04. 09-10.	BETE	hízi terepyakorlat							TL 1944/3
04. 23.	MTSZ	terepvizsga	Hüsvölgy- Malom csárda - Bükkös kút - Nagyzénás - Nagykonácsi-Hüsvölgy						TL 1944/5, Dvorák József: Tűráim, kézirát
04. 30.	MTE Sasok Társasága	MTE éves terepyakorlat							TL 1944/4
06. 03-04.	MTSZ	A Szövetség III. országos terepyakorlata (éjlet-nappal)	Pomáz - Majdán nyereg - Hoszú hegy - Pilisszentkereszt (hálás), Csupasz bérc - Hársas - Kerekes hegy - Teleki vh.	45 3 tagú járőr jelentke- zett, 29 indulhatott					TÉ 1944/6, TL 1944/5, 1944/6 SHS 1944. 06. 15. 2. o.
06. 18.	MTSZ	terepvizsga	Pomáz - Oszoly - Cúschgy - Majdánnyereg - Keréjoldal - Ezüsthegy - Békásmegyér						TL 1944/5 Dvorák József: Tűráim, kézirát
10. 15.	MTSZ	országos terepyakorlat							TL 1944/9
	PTSC	terepjárás							Sváb László éremkép
1945								Nincs adat terepyakorlatokról	

1946	04. 14.	DSC	házi terepgyakorlat	Hírvölgy - Máriaremete - Remetehely - 423 mp - 388 hp - 423 mp - Máriaremete - Húrvölgy	20 3fős csapat		Felszabadulás utáni első terepgyakorlat	1946. DSC programfüzete, Dvorák József, Iuráim, Kézirat	
	10. 20.	DSC az MVSSZ megbízásából	országos terepgyakorlat	Hírvölgy - Schüller úti vendéglő (I.) - Peneházi rét - 371 hp (II.) - K. 490 km+500 m, E 504 km+600 m (III.) - 436 (426) hp (IV.) - K. 491 km+500 m, E 505 km + 600 m (V.) - Balázscsárda	113 fős csapat	1. Börzsony TE 44 p 2. TTE-KASE 106 p 3. TTE Csúcshegyi Osztlály	A terepgyakorlat sikerrelenségeinek okaira nincs utalás a forrásokban. Megismételt terepgyakorlat	DSC 1946. decemberi program, Dvorák József: Iuráim, Kézirat, Természetbarát 1947/2. 16. o.	
	11. 03.	DSC az MVSSZ megbízásából	A DSC országos terepgyakorlata		4 asztal csapata		Asztalközi terepgyakorlatok folytatása	DSC 1946. novemberi program	
	11. 17.	DSC	házi terepgyakorlat		több mint 10 3 fős csapat	1. TTE KASE 072 p Izenpétery Tibor, Vízkelety L., Dvorák I.) 2. Hírelbank L. és Péntizméter SE 83 p 3. TTE Csúcshegyi Osztlály 86 p	A menettapasztalat 1947/4. 14. o. Sváb László jelenlépék Dvorák József gyűjteménye		
1947	04. 20.	TTE MOM Osztlály	terepgyakorlat	Viktorkunyhó - Báláscsárda 300 mp - Mányáshégy 532 mp - Szekrénykő 544 mp - Buikkőspatak 307 mp (ehédszűnet) - Somfó - Jávizmajori forrás - kőhó - Acsay mh					
	06. 28-29.	KASE	terepgyakorlat	Pzenkereszt - Trezskút - Kébuikkta - Dobogókő (hálás) - Királykút - Dombóvá - Szőkeforrásvígy - Rámszakadék - Rámhegy - Rámvígy - Szőkeforrásvígy - Dómsó				Dvorák József gyűjteménye	
		Postás SE	terepverseny						
		Tőrekvés	terepgyakorló verseny						
		Tőrekvés	terepgyakorló verseny						
1948			terepgyakorlat						
	06. 06.	Tőrekvés	terepgyakorlat	Pilliscsaba					
	09. 05.	Soproni Postás SE	terepverseny			1. PSE (dr. Margittai Endre cpv, Zavadsky Zeno, Szabeni Stef)	Postás SE II. terepverseny	Margittai Endre plakettkép	
	11. 07.	MTSz	terepverseny / népszerűsítő rendezvény	Balázs kocsmá - Jánoshegyi kilátó - Makkos: Mária Fodrász mh. - 650 m, 195 fok DK rendszerben - ? - célpont			Kézíró: Részvettem egy terepversenyen c. cikk említi	Természetbarát 1948/7-8. 13. o.	
	11. 13-14.	MOM az MTSZ megbízásából	Az MTSZ első terepversenye (éjjel-nappal)	Viktor-kőhó - forrás - Vöröskő - Hévíalvius f - Vértessző - Vértessző - műút - Német széna - Viktor kőhó (hálás) - Német széna - Vértessző - Palócki rét sarló - Urak asztala - Süllyedék f - Vízveres - Hajlékos bérc - Borjúfő - Sostó rét - Király út - Nagy Vilámmh.	5 fős csapatok	1. TTE KASE 19 p 2. Postás 27 p 3. Tőrekvés 29 p	Az első „terepverseny”, ahol az MTSZ bemutatja a természetjárás, mint versenysportot. KASE győztes csapata: dr. Vízkelety László, Tolnai Károly, Szegvári Gusztáv, Csincskő Béla, Dvorák József	Természetbarát 1949/1. 15. o. Dvorák József: Iuráim, Kézirat	
	12. 12.	DSC - MTSZ	terepverseny		200 résztvevő 14 csapat indult, 9 teljesítette		Előszór(?) alkalmaztak csak irány- és távolsg megadással állomásokat. Sűrű kód és csúszós terep	Természetbarát 1949/1. sz.	

Rövidítések: csp=csapat, DSC HK=DSC Hivatalos Közleményei, DSC TO=DSC turista-, sf- (és evezős) szakosztály(ái), f=forrás, hp=hibapont, jkv=jegyzőkönyv, kőhó=kunyhó, mh=menedékház, mp=magassági pont, MTE= Magyar Turista Élet, MTSZ/MTOSZ HF=MTSZ/MTOSZ Hivatalos Értesítő, MVSSZ=Magyar Vándorsport Szövetség, o=oldal, p=pont, R=rendező, sHS= Sí és Hegymászósport, TE=Turista Egyesület, TE=Turista Értésítő, TTE=Turista Osztlály, TD=Turista Lapja, TD=Turista Osztlály, vh=vadászház

A táblázat azon terepgyakorlatok több adatait foglalja össze, amelyekről a kutatás során korabeli írásos dokumentum került elő, illetve kép, jelvény vagy más tárgy emiék tanúsodik. A források szűkössége miatt némely eseményről csak keveset tudhatunk. A felsorolás azokra a turista lapokban megjelent közlésekre is kiter, amelyek esetében a meghirdetett gyakorlat időpontja toldottod, vagy akár el is maradt a rendezvény. A megjegyzés rovatban található erre vonatkozó utalás, amennyiben az ilyen körülmények számunkra ismertté váltak. A terepgyakorlatok csak lassan honosodott meg a turisták között, a háborús években vált inkbább ismertté, majd gyakorivá. Így a táblázatban szereplő eseményeknél időről-időre több gyakorlatot rendezhettek. A tárgyalat időszak terepversenyeinek tényleges száma mérftéktartó becslés alapján 120-160 közé tehető. Tekintsük tehát ezt a kimutatást egy kiegesztésre váró gyűjteménynek, amely a terepgyakorlatok korának eseményeiből ad izellítőt. Minden észrevételt és kiegesztést szívesen fogad a szerző, Bozán György.

FÜGGELÉK

Ripszám Henrik levele Koppenhágából, 1911. február 17.¹ Kedves Collegáim!

Megbocsátanak sokszori hallgatásomért, de igazán úgy érzem magam, mint egy üzemzavarban lévő központ, amely csak felfogni képes, de nem tud viszonzni. Úgy érzem magam, mint Soroksár, amely körül forog a világ. Hozzám érkeznek tudósítások, kedveskedések és barátságos figyelemben vagyok állandóan tartva. De nem vagyok eléggé képes mindent felfogni, eléggé fölemészteni és köteles köszönetem kifejezni, - azaz egyre kérném magukat, ne vegyék figyelembe ostoba költészetem, de úgy vagyok fölhangolva, mint egy néger dob, amelyre Kugler süteményeket terítettek.

Képzeljék helyzetem, mint mikor a vándorcigány a mennyországba kerül. Én az egyszerű és otromba élethez szokott ősember bele kerültem a kultúra szotyos közepébe és úgy vagyok tartva, mintha az összes párnák, amelyek a ház körül vannak, mind az én fejem alá valók volnának. – Amióta elutaztam hazulról nap-nap után furcsábbul érzem magam. Passzus nélkül átjöttem a határon, micsoda csoda szülött egy hadkötelessel történhetik ez. Szándékom volt addig koplalni a külföldön, míg a halotthamvasztó kemence sem tud belőlem párát fejleszteni. És most itt van: pofáznom kellett mindjárt az első várostól kezdve, hogy tanulmányozhassam a vegetáriánus fogyasztó kosztot. Elegáns szállodákban kellett laknom, hogy ne fogyjon oly hamar a pénzem, azt hittem, hogy térdre kell majd borulnom egy mester előtt, hogy kapjak egy kis rágható festéket száraz kenyér helyett. És íme az ellentétje, egész egyszerűen azt mondta minden egyes kis kócos, hogy most nincs semmi megfelelő munka és megengedte minden különös ceremónia nélkül, hogy odébb mehessenek.

Oh, képzeljék tehetségem! Nem lett volna jobb, ha vásárccsarnokba mentem volna éjjeli bakternek.

És ez a szerencse, Nürnberg, Frankfurt és Brüsszelben már nem is mertem olvasni a címtáblákat a kapuk mellett, mert attól féltem, hogy véletlenül meg tudom érteni még, ha franciául is, hogy valami címfestő vagy mázolónak a cégtáblája.

Mit kedves A., azt írja, hogy mint családik az ember: nagy reményekkel indul neki az útnak és, ha kinn van az életben, akkor aztán látja, hogy mily nehéz valamit elérni.

Nem úgy találom én bíz azt. Én úgy látom, hogy éppenséggel az ellentétje áll.

Én igen kis reményekkel indultam neki ez útnak és annál nagyobb meglepetéssel veszem észre, hogy mennyi szép dolog fogad mindenhol. Hiszen már Brüsszelben azt hittem, hogy boldogság, sőt: életem legszebb kívánsága már csak az lehet, hogy a Nagy Bazárban a lépcsőgrádicson lévő sárgaréz gombokat tisztíthassam, mily nagyszerű állás lett volna az, mikor oly jó meleg van a bazárban, nem kell kinn fáznom. – De a sors, az a gyönyörű fönséges sors, másképp hozta. Megelégedtem azzal, ha a múzeumok bezárása után a hideg padlásszobából elmehettem melegedni a zsidó templomba, vagy vasúti váróterembe. Sőt, micsoda változatosság, este 7-ig voltak nyitva a nagy bazárok, ahol igyekeztem a legnagyobb vásárlási kéjt mutatva föl és alá sietni a lifteken vagy lépcsőkön, hogy hideg és vizes ruháimat felmelegítve száríthassam, mert arra nem is gondolnak, hogy 20 napi Belgiumban való tartózkodásom alatt 25 napig esett az eső.

Már-már az volt boldogtalan szándékom, hogy haza utazom, vagy eltemetem magam egy Soroksári szanatóriumban, mint mázoló. Mikor a szüleim azzal lepnek meg, hogy ne merj haza jönni, hanem, utazz, utazz, töltsd ki kéjed és élvezd, amit élvezhetsz koplaló túrádön. Nos és íme Brüsszel után Brügge, Antwerpen, Rotterdam, Haag, Amszterdam, Brene, Hamburg és Kiel városok átröpülése után elérkeztem ide ebbe a szép dán fővárosba, ahol a szerencse tárt karokkal fogadott. Amióta viszont találkoztam azzal a Nobel-díjas svéd párral², akikkel nálunk odahaza ismerkedtem meg; azóta nap-nap után szebb az életem. És most már csak azon búsulok, hogy múlik.

Elsősorban is itt Kobenhavenben első naptól fogva családtag módjára a ház legkedveltebb vendége vagyok. Itt lakom itt eszem és itt vagyok otthon. A legelőkelőbb körökben kell kopott ruháimmal fölszerelve megfordulnom, mindenhol a legőszintébb barátsággal és tisztelettel fogadnak. Senki sem veszi észre a külsőségem hiányosságát; a Parlament előkelő tagjainak éppoly barátsággal, mint a legközelebbi családi rokonok, vagy ismerősöknek bemutatva.

Úgy fogadnak, mint valami kiváló családi ismerőst, mint magyar festőt, mint művészt, mint eszmével és egyéb személyiségével tiszteletre méltó embert. (Óh, mily frázisok.)

8 napi itteni tartózkodásom után, minek utána megtudták, hogy Svédországba szándékozom és ottan festeni óhajtok; fölszólították egy ismerősüket svéd földön, akinek nagy birtoka van 5 órányira innen, hogy adjon nekem alkalmat szándékom keresztül viteléhez. És megtörtént ez is; sőt, hogy jól érezzem magam, ők maguk is eljöttek velem és így együtt voltunk vendégei annak a gyönyörű kastélynak, amely felejthetetlen emlékeket vésett a szívembe. Halvány fogalmat tudok csak nyújtani maguknak arról, hogy mily élet volt az ott. Zene, ének, tánc és egyéb társasjátékok, kirándulások, kocsikázás és fönséges vegetáriánus terítékek oly hangulatban tartottak állandóan, hogy igazán teljes élvezettel tudtam dolgozni, ha lementem a gyönyörű hullámzó tengerhez. Az egész ház körülöttem rajongott, örült minden-egy mosolyomnak, munkámnak.

A gondozás netovábbja ért ott. Meleg ruha, csizma, sapka, kocsni vagy enivaló mindig rendelkezésemre állott, ha festeni mentem.

És képzeljék helyzetem, otromba egyéniséggemmel. Nem éreztem magam eleinte egyáltalán a társaságba valónak, de később úgy voltam már, mint a perzsa sah az angol udvarnál, mikor spárgát tálaltak. Tudniillik, nem nekem kellett alkalmazkodnom a környezethez, hanem úgy éreztem, hogy mindenki énhozzám alkalmazkodik, mindenki a tőle telhető módon igyekezett kedveskedni nekem. Brrrr.

16 napig tartózkodtam annál a milliomosnál³, aki a lehető legkedvesebb és egyszerűbb ember benyomását gyakorolja az emberre és mégis mindamellettt gyönyörű kastélyal rendelkezik, nagy birtokkal körülotte. Az egész környék tiszteli, nem gazdagságáért, hanem egyszerű szeretetreméltó barátságosságáért.

Mindezen gyönyörűségekhez még az is, hogy az idő olyan gyönyörű volt, hogy úgy éreztem magam, mintha Dél-olasz partokon festegtettem volna, amely időjárás nyomait a festett munkáim is elárulhatnak.

Igazán úgy vagyok már, hogy nem tudok már sem magyarul, sem németül vagy más nyelven. Olyan a fejem, mintha 100 db habos tortával kenték volna meg, pedig itt csak vajjal megkenve szabad megenni még a süteményt is. A vajjas kenyeret pedig föltétlen meg kell kenni mézzel, vagy sziruppal.

Nem bírom már tovább ezt a sok ostobaságot írogatni! Képzelem, ha már én találok butaságnak, mit éreznek maguk.

Hanem mondhatom kedves Béla barátom fene jó kedved volt, mikor az utolsó leveled írtad, mert nem csak én, de az egész társaság mulatott víg kiruccanásaidon.

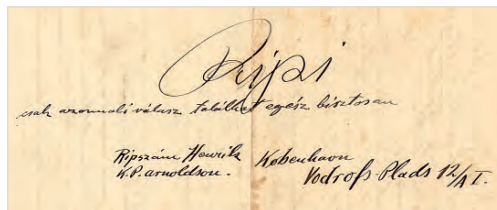
Igazán örvendek feszült érdeklődéseikért irántam és nem tudok eléggé hálás lenni minden egyes sor írásukért.

Megbocsátanak, hogy együtt írok maguknak, de én oly természetesnek tartom és úgy érzem, hogy így is megfelel...

Fogadják hálás köszönetem leveleikért és nagyon örvendek, ha tovább is oly figyelmesek lesznek irántam és kérem szíves kemény őszinte bírálatukat munkáimról; mielőst megérkeznek értesíteni fogom magukat.

Őszinte szerető barátjuk
üdvözlí mindnyájukat.

Kobenhavn 1911. február 17.

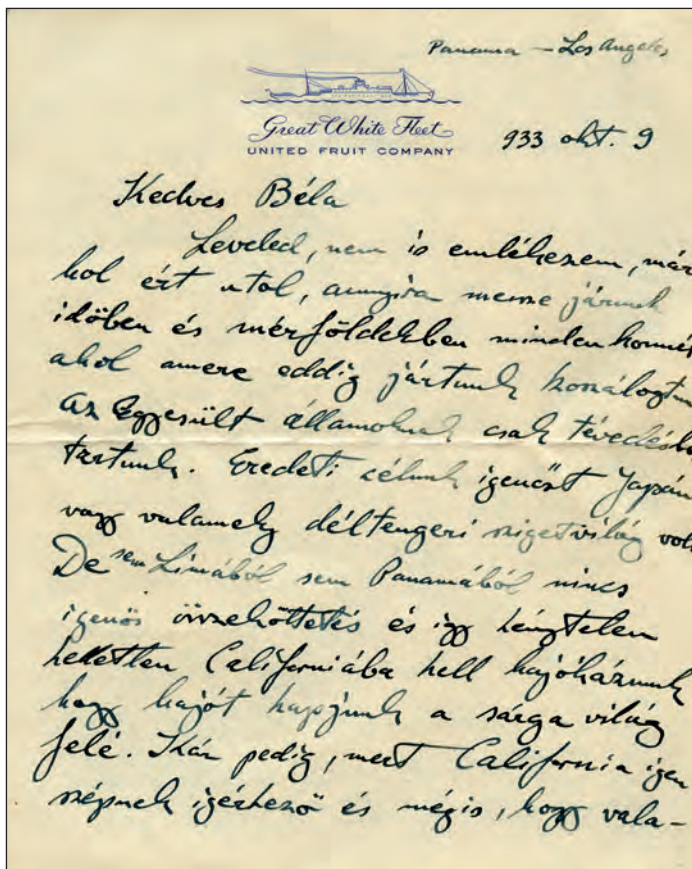

Ripszám Henrik levele Szekeres Bélához, 1933. okt. 9. Panama – Los Angeles között a hajón⁴

Kedves Béla

Leveled, nem is emlékszem már hol ért utol, annyira messze járunk időben és mérföldekben mindenhonét, ahol, amerre eddig jártunk, kószálogtunk. Az Egyesült Államoknak csak tévedésből tartunk. Eredeti célunk Japán vagy valamely déltengeri szigetvilág volt. De sem Limából, sem Panamából nincs összeköttetés és így kénytelen kelletlen Kaliforniába kell hajóháznunk, hogy hajót kapjunk a sárga világ felé. Kár pedig, mert Kalifornia igen szépnek ígérkező és mégis, hogy valahogy képességeinkhez híven körül jussunk időnek idejében, nincs módunk itt, – ahogy érdemes volna – körül tekintgetni.

Természetesen egész más világba pottyanunk holnap, ha befutunk, mint amelyet egy fél évig Dél-Amerikában láttunk. A sok látott, járt után nem is emlékszem, miről és honét szoltam utoljára. Azért röviden leírom, Riói pompás öt hetünk után Sao Paulo – Santos és a vad ősi Matto-Alfonzo és Iguazu vizesések, meg Buenos Aires

után által az Argentínai alföld kietlenségén, nekivágtunk, Argentínából először az Andeseknek, avagy Cordilleráknak, ahogy azt legjobban térképed jelezni kívánja. Valparaisóba 3000 méteren által gázolva jutottunk le. Jég és hó egész utunkon. Közben és azután is többször volt szerencsénk az Aconcaguát meg-meg szemelni. Ahenhagna⁴ az amerikai Kordillerák legeresztékusabbja, 7020 métert jelez bármely jobbfejta térképen. Felette már csak a Himalája egy-két csúcsa merészkedik minden széles világon. Meg is nézegettük a 8-10 napi utazásunk közepette mindenféle oldaláról és mindenféle hangulatában. Még úgy is néztük, hogy belőle semmit, csak körülölelő felhőt láttunk. De azért kijátszottuk a felhőket is és egyszerűen felénk emelkedtünk. Repültünk. Előbb feléje, aztán körülbelül hét órai körülcsodálás után odébb szálltunk. Ezúttal Csilléből Peruba szálltunk. Körülbelül 200 kilométer volt óránkénti sebességünk és mégis két napig tartott, azaz őszintébben, másfél napig tartott Santiagóból éjjeli leszállással Arequipába (Peruba) az utunk.*

Közben 4 ezer métereket lebegtünk és a közel 6000 méter magas Misti vulkánnak majdhogya a torkába nem bámultunk. Mire aztán végre leereszkedtünk mégis 2500 méteren felül lélegzéstelenkedtünk. Hihetetlen pompás ég alatt gyönyörű kert keretben pár napot pihenne. Kolibrik száza és virágok ezrei között újra kissé fellélegeztünk és ezúttal vasúttal egyenest fel a Titikakának tartottunk. Aztán azon is hosszában 170 mérföldet hajóval Bolíviának és kissé le La Pazba indultunk. Közben először négyezer métert a fennsíkon által futva igen szomorúan hegyi betegséget tapasztaltunk. La Paztól aztán több, mint egy hónapig nem találkoztunk más magassággal, mint 4-3 és 5 ezer méterekkel. Minden lépés minden mozgásunk, minden lélegzetünk külön megpróbáltatás volt.

Mégis mindezekről eltekintve sohasem hittem, hogy ily magasságokat, ilyen pompásan fogok valaha kibírni. De nem magunkról és nem az orr- meg szájbérésekről akarok szólni. Hanem szeretnék, akarnék, ha tudnék csudálatosakat, nagyokat elmondani, leírni, elbeszélgetni arról a világról, azokról a szépségekről, azon misztikumról szólni, amely mindezen Bolívia és főleg Perui hegyek és fennsíkok között egész ottlétünk alatt kísért. A természetes tropikus hőség dacára, hóval és örök jéggel borított hegyek csudálatosságáról pompájáról, a nap fel és lemeneteléről, a hegyvilág távoli, extázisig ámitó kékjeiről, szépségek szépségéről, tinta, szó, beszéd, írás, mímelendő tehetség, hogy valami hozzáfoghatót is elmesélhetni, tehetség kell.

Mindezen ámitó nagyságok mellé jön az örök misztikuma a régi inka és pre-inka kultúrájának. Látható maradványaik mind csak romok, rongyok, avagy cserép hagyatékok, ásatványok és múmiák stafírungjai. Ugyanígy maradvány a bentlakó, lábujjhegyen kusszanó, cocaint, cocain levelet rágó, mongol fejű őslakó indián. Magába zárkózó, merev arc képe sohasem húzódik mosolyra, nem ismer örömet, nyíltat. Nem lát mást, mint elmúló messze-messze múltat és semmi de semmi jövőt kiutat. Beszélni e spanyol pilátusoktól elnyomott, majd Li... indián, magas kultúráját látott ősbennszülöttekről azok életéről és lelkivilágáról épp oly zárt misztikum, mint amilyen zárt ismeretlenség íratlan emlékü. Nehéz kőfalak, hatalmas kötömbök, a leghihetlenebb precizitással egymásra rakva, egymás mellé millimétereknél minimumabb pontossággal emelve, építve. Századok, avagy ezredek óta néma maradványok. Egy két három, vagy nem tudni hány rövid életű kultúra egymásra, egymás mellé rakva, egymást meghaladva véges végezetül teljesen visszahívhatatlanul kimúlva, elhunyna, kipusztítva. Majd, ha idővel (jövő tavasszal) visszakerülünk hazafelé fogunk hozni élőszót, képet, fényképet, filmet, picinyt és apró sok vízfestményt, rajzocskát, hogy többet mutassunk, mint amennyit elbeszélni fogunk tudni.

Addig is várom jóleső soraid ide is oda is, ahol siet utánam. Most pedig itt az összes üdvözlötünk mindkettőtöknek... meg az egész Budának Pestnek.

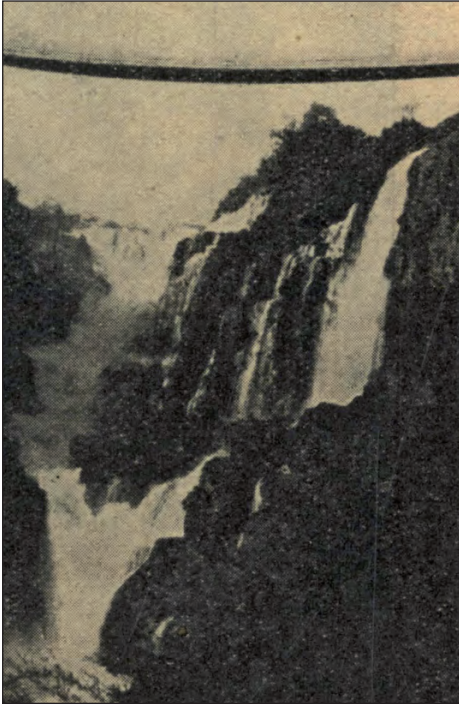
Ölel: Ripi és né

Ripszám Henrik: CERUZAJEGYZETEK Pillanat-fényképek Braziliából⁶

Rio de Janeiro Brazília gyöngye, a világ legszebb városa. Teljes neve: Sao Sebastiao do Rio de Janeiro. 1555-ben a franciák alapították itt az első gyarmatot. Majd a portugálok Mem de Sa generális vezetésével kiverték, legyőzték a collonistákat. A generális a mai Rio alapítója.

Rióban a járda apró fehér-fekete kövekkel van kirakva, zezugos hullámvonallal, virágos és ornamentikus mintákban. Forró napon nemcsak a levegő, hanem a járda is vibrál fájó szemed előtt.

Maguk Rio lakosai sem tudnak betelni városuk szépségével. Estéknként hatalmas autócarok viszik végig a városban a gyönyörködő rioi polgárokat.

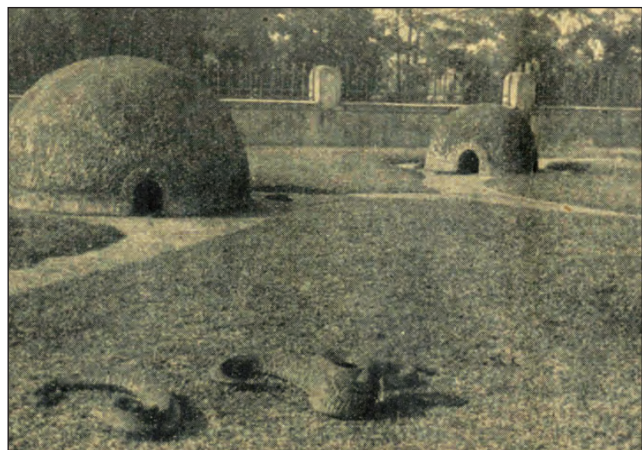

A tizenötödik vízesés Guyara Parana mellett, Brazília és Paraguay határán, függőhíddal

út köti össze, amelyen csak kávé szállítanak. Itt is főleg néger munkások dolgoznak. Santosban a kávé lemérik, beszákolják és darukkal szállítják a hajókra. Egy zsák kávé kb. 132 font és óránként 800–1000 zsákot tesznek a hajóba.

Brazília tele van kígyókkal. Van itt kígyó a fűben, a vízben, sőt a legmagasabb fák tetején is. Szürke, sárga, barna, piros és zöld kígyók, a legkülönbözőbb vastagságban és hosszúságban. Vannak, amelyek csak egymást eszik, vannak, amelyek csak mérges kígyókat esznek és vannak amelyek kígyót egyáltalában nem esznek.

Sao-Paoloban van a Butantan-kígyófarm. Ebben az intézetben a mérges kígyók falukba osztva, félgömb alakú házakban élnek. A házacskák körül zöld mező, csatornák, utak. Minden házban szobák vannak, minden kígyónak külön szobája és külön bejárata van. A kígyókat megcsapolják és a méreggel, növekedő dózisban lovakat oltanak be. Így a ló lassan immunissá válik és vére, mint ellenszérum a kígyómarás ellen használható. Az oltás jelentkezőket ingyen oltják és

Felingerelt mérgeskígyók, támadásra készen, a „Butantan” kígyófarmon, Sao Paolo mellett

Rióban van a római lateráni kápolna másolata. A könyörgő zarándoknak 365 lépcsőn kell térden felmennie a sziklatemplomba. Betegek, férjüktől elhanyagolt feleségek és gyermektelen asszonyok járnak ide imádkozni.

A világon a legtöbb gyümölcsöt Braziliában fogyasztják. Rióba reggelenként bárkákon hozzák a legkülönbözőbb, elképzelhetetlen mennyiségű gyümölcsöt. A jó háziasszony egyenesen a bárkáról veszi grape-fruitját a reggelizéshez.

A csokoládé gyártáshoz szükséges cacao-bab csaknem 50%-át Brazília termeli. Meztlábos feketék tapossák ki héjukból a cacao magokat. A magház és a mag is hasonlít a nálunk termő babhoz. Hatalmas táblákban szárad a napon Ilheosban a kitancolt cacao-bab, esőben nagy ponyvákat húznak föléje. Ilheoshoz közel van állomása a jungle- és cacao-vonatnak. Lava Pes. Magyarul annyit jelent: „mosd meg a lábad!” (Valószínűleg a taposó feketéknek szóló gyengéd figyelmeztetés.)

Sao-Paolo. Nagy kereskedelmi gócpont. Januártól augusztusig: „The Los-Angeles of South”, augusztustól januárig „The Coffee City”. Kikötőjével: Santossal külön

ingyen küldenek a falukba szérumot. 19 000 harapás után 5000 halál: ez volt az arányszám azelőtt. Ma a halálozás csaknem negyedére csökkent. Évenként kb. 27 000 kígyót hoznak a farmra.

A Sao-Paolo-i fennsíkon 36 óra hosszat kávéültetvények között halad a vonat. A fák gondozását munkásoknak adják ki. Egy 4 tagú család kb. 8–10 000 kávéfát gondoz.

„Árpád colonia”. Kb. 500 magyar család lakik itt. Magyar szó, fehérre meszelt házak, gémes kutak, virágos kertek.

Ripszám Henrik (London)

Belloni Gyula: A terepfutás⁷

Terepfutás alatt a kitartó futásnak azt a fajtáját értjük, ahol a résztvevőnek a távolság lefutásán kívül változatos terepnehézségekkel (füves, homokos, erdei talajon, vízen, emelkedéseken és lejtőkön keresztül) és közbeiktatott mesterséges akadályokkal, az állandó tájékozódás fárasztó idegmunkájával kell megküzdenie.

Atlétikai szempontból nézve – bár itt is a fősúly a futáson van, mégis teljesen elúti a salakpályán rendezett közép- és hosszútávú futóversenyektől. Amíg a közép- és hosszútávú futásoknál az állóképesség és erő csak a megszerzett lendület egyenletes tartásában merül ki, addig a terepfutásnál a fent említett körülmények, valamint a lendület csökkenése és újból való megszerzése nehezíti a célba érkezést.

A mezei futóverseny, szemben a salakpályán rendezett, hosszútávú futóversenyekkel, már sokkal közelebb áll a terepfutáshoz, mivel az azonos körülmények, mint a terep változatossága és az esetleges kisebb akadályok szintén megvannak. Magyarországon azonban az utóbbi években a mezei versenyeket majdnem minden esetben lóversenypályák korlátai között rendezik és így hasonlatot itt sem igen tehetünk és kénytelenek vagyunk a távfutásnak ezzel a fajtájával, mint az atlétikában eddig nem űzött sportággal foglalkozni.

Nem hasonlítható össze a terepfutás az atlétika futópályáján rendezett távfutással, már csak azért sem, mert amíg a terepfutásnál a futó szellemileg is igénybe van véve, addig a távfutó szellemi munkát egyáltalán nem végez.

Atlétikai szakemberek a nehéz terepeken rendezett mezei futóversenyeket saját szempontjukból nem tartják kívánatosnak, mert azt a versenyző kondícióját, testi épségét veszélyeztető sportnak minősítik. Bár atlétaszempontból nézve részben igazuk van, de nem szabad elfelejteni, hogy a terepfutásnak – ami valamikor a mezei futás követelményeinek felelt meg – egészen más célja van, mint pl. a 400 m-es kerületű salakpályán lefutott, 5000 m-es, vagy hasonló távon rendezett síkfutásnak. Itt elsősorban nemzetvédelmi szempontokat, a tömegnek sportra való irányítását kell figyelembe venni és a terepfutást olyan sportággá fejleszteni, mint Franciaországban és Angliában, ahol egy versenyen ezrekre megy a résztvevők száma.

Nemzetvédelmi szempontból az egyesek kiváló teljesítménye, csúcsteljesítmények és olimpiai sikerek nem annyira fontosak, mint a tömeg általános sportképzettsége.

Tömegnek sportra való kiképzésére – tekintve, hogy a szabadtéri sportok alapja kivétel nélkül futással kapcsolatos és a sportolók ezen edzéseiket a mindennapi életben öntudatlanul is gyakorolják – a terepfutást tartom ideálisnak.

A futásban való viaskodást az ember már gyermekkorában kezdi és űzi. Nem véletlen azon körülmény sem, hogy a legtöbb gyermekjáték futással van összefüggésben. A fejlődésben lévő, fiatal szervezet kívánja a futást, de ezek a futások nem tudatosak, hanem a szervezet ösztönös

mozgásai. Ha tehát a fiatal szervezet fejlődése, egészségi állapota igényli a futással járó mozgást, egész biztos, hogy az emberi szervezetre minden időben jó hatást fog gyakorolni.

Terepfutást, főleg katonai szempontokból tartom fontosnak, elsősorban azért, mert katonai célok elérésének az állóképesség, terephez való alkalmazkodás, gyors tájékozódás, kitartás, szívósság és küzdenitűdés az alapja.

Hiába nevelünk tömegeket céllövészetre, ha kiképzett lövőink csak a megszokott, nyugalmi állapotukban képesek eredményeiket elérni. Kiváló eredményeket mutathatunk fel a polgári lövészet terén is, ennek eredménye azonban nemzetvédelmi szempontból csak akkor lesz gyümölcsöző, ha a kiképzett tömeg lövészetén kívül terepfutásban is képes eredményt felmutatni. Azt a szívósságot és állóképességet, amit a katonai kiképzés megkövetel, általánosságban elsősorban a terepfutás gyakorlásával szerezhetjük meg.

A rendszeres terepfutás gyakorlása edzi az izmokat minden irányban, erősíti a szervezetet, fokozza a teljesítőképességet, növeli a szívósságot, fejleszti a terephez való alkalmazkodást és mindezek előtt megismerteti a gyakorlót saját képességeivel. Egészségügyi okokból a terepfutást mindig jó levegőjű, fás, erdős terepen tartják. A terep változatossága, szépsége külön élmény a futó számára és egy szép, látványos terepen rendezett verseny úgy tűnik fel, mint egy, a természetben felvett film, amelyet lepergetnek előttünk.

A terepfutást úzheti minden egészséges ember, versenyzést azonban csak rendszeres edzések után végezhetünk.

A futás főbb szabályai:

Öltözet: gyakorlás közben atléta felszerelés, versenyben szintén, de terepversenyeket rendezhetünk teljes katonai felszerelésben is.

Stílus: teljesen egyéni mozgás, lehetőleg lábunk talpfejére lépve, az átgördüléskor a sarkokat leengedjük. Karok a test mellett, derékszögben behajlítva, ami az előre- és hátralendítés közben is megmarad. Kézfejek tartásánál puhán zárt ujjak (hüvelykujj felül). Testtartás kissé előre dűlt, az ellépéskor derékból puhán homorítva. Légzés orron és szájon egyidejűleg, a lépések ütemeivel harmonikusan pl. 2 ütem (lépés) belégzés, 2 ütem kilégzés, vagy 3 ütem belégzés, 3 ütem kilégzés, amelyik futás közben jobban megfelel.

Tekintet anyyira előre, hogy lábunk talajéréskor tudjuk, hogy hova lépünk.

Edzéseket tarthatunk hetenkint 1, 2 vagy 3-szor, aszerint, ahogy azt a szolgálat megengedi.

Az edzések elvégzése után, ha fürdési lehetőség van, meleg fürdő kívánatos, ha ez nem áll rendelkezésünkre, úgy alapos lemosás után egy durva lenvászon törülközővel, amelyet előzőleg hideg vízbe mártunk és kicsavarunk, jól megdörzsöljük testünk minden részét. Száraz törülközős felesleges. A nedves, kicsavart törülközővel való ledörzsölés fürdési lehetőségek mellett is végzendő, mert kiváló hatással van a szervezetre, pótolja a sportmasszázst.

Versenyszabályok: távolság kb. 1000–5000 m-ig terjedhet (esetleg hosszabb távon). Modern pentatlon (öttusa) keretében lebonyolított terepfutás távolsága 4000 m-ben van megállapítva 10%-os megengedett eltéréssel. A pálya kitűzését, ami a versenyzőkkel közvetlen az első induló előtt közlendő, úgy kell végrehajtani, hogy a versenyzők egymás után egy perces időközönként követő indulásuk mellett a jelzéseken eligazodva célba érkezhessenek. Az eltévedési lehetőséget kerülni kell és a pályán elhelyezett jelzéseket mindenkor a sportszerűség szem előtt tartása mellett kell kitűzni. A terep nehézségeire, valamint a közbeiktatott akadályokra a versenyzőket előre figyelmeztetni tilos.

A versenyzők indulási sorrendjét sorsolás útján állapítja meg a rendezőség és minden induló egymást követő rajtszámot kap, amelyet verseny közben viselni tartozik.

Indítás: az 1-es rajtszámmal induló futó elindítása úgy történik, hogy az időmérők óráikat meghatározott jelle megindítják és egy perc elteltével (a 30 és 45 másodpercek közlése mellett az utolsó öt másodperc kiolvasásával 5, 4, 3, 2, 1) »rajta« figyelmeztetőre indul a futó. Újabb 1 perc

elteltével fenti módon indul a következő futó és így tovább.

Beérkezésnél minden versenyző idejét 1/10-ed másodperces pontossággal lemérjük és feljegyezzük. Az eredmények megállapításánál a beérkezéskor mért időből levonva a versenyzők indulási rajtszámának megfelelő percek, kapjuk a tiszta időt, ami a helyezések sorrendjét adja. Természetesen ügyelni kell, hogy az indításnál esetleg kimaradt versenyzők indulási helyét – időben – kihagyjuk.

A terepfutás edzései

Abból kiindulva, hogy valaki a fentiek olvasása után esetleg kedvet kap a terepfutás gyakorlásához és testi kondíciójának javítása, megszerzése céljából edző irányítása nélkül kívánná üzni e sportágat, szükségesnek tartom az általános edzési irányelveket megmondani.

Az edzéseket lehetőleg ruganyos talajú, jó levegőjű, változatos terepen tartsuk.

Az indítás és érkezés egy helyen történjék, hogy az edzés elvégeztével az induláskor levetett ruházatunk beérkezésünkkel rendelkezésünkre álljon.

Felszerelésünk: rövid atlétanadrág és trikó (hideg időben melegítő), könnyű, kényelmes cipő, legideálisabb a rövidszögű, gumisarokkal ellátott futócipő.

Kezdetben a távolságot képességeinkhez viszonyítva állapítsuk meg és kíméljük szervezetünket az erős igénybevételtől. (Inkább fussunk gyengébb iramú, hosszabb távolságot, mint erős iramban rövidebb távolságot.)

A futás tempója (gyorsasága) a távolsággal arányosan mindig egyenletes legyen, mert helytelen energiaadagolás idő előtti kifulladás idézhet elő.

Az edzési napok megválasztásánál a pihenőnapok arányos elosztására is ügyelni kell.

Csoportos edzésnél mindig figyelemmel kell lenni az egyének képességeire és egész kezdő futókat haladókhöz ne csoportosítsunk, hanem a kezdők külön csoportba osztva dolgozzanak.

Az edzésekről vezessünk feljegyzést, hogy a távolság és tempó az előző edzésekhez viszonyítva változatos legyen.

Példaként ide jegyzem egy hét munkaidejét:

Kedd: 5-10 perc gimnasztika (bemelegítés) után 1000 m kényelmes futás, utána 500 m gyalogló séta, és légzés.

Péntek: 5-10 perc gimnasztika után 2500 m könnyű tempóban. A továbbiak mint fent.

Az edzések után az előzőekben már ismertetett, nedves törülközővel való ledörzsölés, amely a sportmasszázst pótolja, minden alkalommal elvégzendő.

Robert Howard Spring: In The Meantime (Közben, könyvrészlet)⁸

Az első általam vásárolt eredeti képet egy Ripszám Henrik nevű ember festette, aki egy kis manchesteri galériában állított ki. Ripszám vékony magyar fiatalember volt, egy gyermek elbűvölő szokásaival. Meghívtam vacsorára a Didsbury-ben lévő házamba, amire azért emlékszem olyan pontosan, mert egy órával azelőtt, hogy vacsoráztunk volna az ebédlő ablaka véletlenül betört. Még most is látom Ripszámot ahogy az ablakra ragasztott csomagolópapír glóriát formál a feje körül. Mint egy hasbeszélő, képes volt mindenhová eljuttatni azt a fajta csicsergést, ami naposcsibékre emlékezteti az embert. A vacsora alatt a vendégeket zavarta ahogy ez a zaj eljutott mindenhová a teremben. Az első világháborúban Ripszám mint hadifogoly Szibériában raboskodott. A kiállított képei többnyire vízfestmények és pasztellképek voltak, melyeket ott festett. Kettőt megvettem: egy szibériai utcaképet ábrázoló pasztellképet, amely annyira gyermekien primitív volt, amelyet eddig nem láttam. Egy öreg ló egyszerű szekeret húz, amin egy lila kabátos fekete szőrmesapkás fiú ül. A lovat egy ősz szakállú, sárga ingű öreg paraszt vezeti, a távolban egy férfi és egy nő vidám színekben láthatóak; a férfi hóna alatt egy nagy kerek lapos kenyeret visz, amely olyan sárga, mint a telihold.

A másik kép a művész egyik hadifogoly társáról készült vázlatos ecset rajz portré volt. Ripszám elmesélte, hogy ez a kép egy híres magyar költő fiáról készült. A nevére már nem emlékszem. Egy Krisztus szerű, ijesztő arc, vérvörös ajkakkal. Mindig úgy gondolok rá, mint a Bánat Embere.

Ripszámmal ismét találkoztam jó pár évvel később egy oxfordi egyetem udvarán, de ezután elvesztettük a kapcsolatot. Nem tudom, hogy sikerült-e neki állampolgárságot szereznie. Ha nem, akkor feltehetőleg egy formalitás elhanyagolása miatt megint ellenséggé vált.⁹

Hrenkó Pál: A magyar őstájfutók térképei¹⁰

A tél kellős közepén (1925. január 11.) rendezték hazánkban a legelső tájékozódásifutó-versenyt a hűvösvölgyi Balázs vendéglőnél. Innen rajzoltak ki a sportágalapító erdei futók, kezükben egyszerű térkép-vázlattal. Nem olyan részletdús és szín pompás nyomatokkal, mint a mai utódaik. Versenyterképészetünk első számon tartott kartográfusa ifj. Ripszám Henrik rajzolta ezeket a drága katonai és a sportágtérképek pótlására. A mintegy 40 példányban elkészült rajzokon Reich (Rajk) Andor pályaterve mutatta az utat.

Az első verseny térképen megjelölt pontjai: Balázs vendéglő (208 m), Fazekas-hegy (282 m), a budakeszi Erzsébet-szanatórium (317 m), Jánoshegyi-kilátó (529 m). Valamennyi jól azonosítható a korabeli térképen.

A második verseny szintén a Balázs-vendéglőnél zajlott le, még ugyanazon év őszén, 1925. november 15-én. Ez is első a maga nemében, mert a nők ezen indultak először, és mindjárt kettesével (ha nem párosával), természetesen rövidebb útvonallal északnyugat felé.

A férfiak pályája majdnem tükörképe az előzőének, északkelet felé terjedt ki. Pontjai: Balázs-vendéglő (keresztjel), Szalonka út 6/b, (nem Szalonta, mint az újság írta) villa melletti kút, kőfejtő, vagy bánya és lövészárkok az erdő szélén, kereszt a Hidegkúti út hajlatában, Wippner-féle (nem Wágner, mint egy újság írta) nagyvendéglő a Máriaremetei úton. A női pályának csak egyik pontja ismert két fennmaradt fényképről. A második verseny már az MTE turistáktól kapott térképekkel folyt le.

A versenyek krónikája eléggé ismert, legalábbis a tavalyi jubileumi verseny publikációiból. Ezúttal tehát jobban érdekelhet bennünket a versenyterképek minemősége és a versenyterep ábrázolási sajátossága.

A terep a Budai-hegység sziklás hegyekkel, mély völgyekkel tagolt, gyéren beépült része. A versenyközpont az erdővel fedett Hűvösvölgyben épült, két évszázados múltra visszatekintő vendéglőnél, a hat generációs Balázs-család környékbeli vendéglőinek leghíresebbjénél települt. A korcsma 1838-tól kezdve a térképeken is fellelhető. A Vasquez-féle térkép másolatán W.H. (Wirthshaus) im Kühlen Thale névvel. Buda-Pest egyesítésekor magyar névvel írják a magyar térképeken (V.f., Vendéglő). Nem így a bécsi monopolizált katonai és turista célra kiadott térképeken, ahol maradt a közös írásmód. Kalmár László kedves adományából származó 1894. évi díszkiadásban megjelent lepedőnyi 75 000-esemen (Grill Károly: Budapest és környéke) is a német nevek tengerében bukkantam rá a W.H. megjelölésére. Thirring kalauzában (Budapest környéke, 1900) közli, hogy Balázs Antal vendéglős Hűvösvölgyi vendéglője télen is nyitva tart. Tegyük hozzá, azért volt kiválóan alkalmas a két téli verseny állomáshelyül.

Kogutowicz Manó sok kiadást megért 25 000-esein végre megjelent a Balázs név is, mígnem halála után a profitéhségtől tönkrement cége az újabb kiadásokon megfeledkezett róla. A cég, a Magyar Földrajzi Intézet Rt. elnöke 1923-ban Teleki Pál gróf, főszerkesztője Czakó István lett. Czakó dolgozta át a térképet, amely a kezdeti (1922-23) években még nem sok újat mutat. A régi szintvonalrajz eltűnt, a legfontosabb út-, épület-, és kőfejtőrajz feketéből alig látható őzbarnára váltott. Budapest székesfőváros egész területének térképe (Czakó-féle 1923. évi kiadás) tehát nem használhatóbb, mint a jó öreg Kogutowicz régi nyomatai. Hiányzik róla a vendégfogadók neve, ami pedig versenyközpontul

szolgált, a hidegkúti új villatelepek utcahálózatának ábrázolásával ellenben megtévesztette a térképolvasót, mert a terepen ennek kevés nyoma látszott. Pedig nagy valószínűséggel ez a részletes térkép a versenypályák megtervezéséhez, illetve a térképek rajzolásához szolgált alapul.

Ugyancsak 1923-ban jelent meg a Thirring-útikalauz sorozatban (Budai hegyek részletes kalauza és térképe. Turistaság és Alpinizmus kiadása) egy terepen helyesbített új térkép. A bécsi katonai térképből redukált háromszínű nyomat méretaránya 1:50 000. Vigyázó János tervezte, Magazinér Pál és ifj. Thirring Gusztáv közreműködésével. A rajzolás és a nyomás az akkor lábra kapott M.kir. Állami (valójában katonai) Térképészetben ment végbe, jól olvasható és szép kivitelben. Igaz, domborzatrajza régies csíkozott, de a hazai turista-térképészet reneszánsza még csak a kezdetén tartott. Az angyalos térképek terve akkor érlelődött. Éppen ezen a területen (Óbuda, Budaörs) folytak a légitérképészeti (sztereo-fotogrammetriai) kísérletek hazánkban elsőként. Ezek a nemzetközi viszonylatban is úttörő munkálatok csak néhány év múltán érelték gyümölcszeit a közkedvelt angyalos turistatérképek sorozatában.

A Budai-hegyek 50 000-es nyomtatán a versenypályák pontjai rendre azonosíthatók: Balázs vendéglő, Fazekas-hegy, Erzsébet-szanatórium (előtte az új Weisz Manfréd szanatóriummal), Jánoshegyi kilátó.

A második verseny férfi pályáján a második pont a térképen Gyulavár (a Határnyereg melletti domb oldalában kőbányával, lövészárokkal) cserkész-táborozóhely. Piros zászló lobogott felette. Sokan elfutottak alatta, miáltal 3 km-t veszítettek (ez a Hidegkúti úton a Szeghalmi elágazásnál lévő keresztig oda-vissza távolságnak fogható fel). Helytörténeti érdekesség a Wippner vendéglő környékének ábrázolása (ez is ellenőrző pont). A Kogutowicz–Czakó térkép utcahálózatának semmi nyoma, legfeljebb itt-ott egy két ház, valamint bokros ligetek, erdők, szántóföldek. A turista helyszínelőké az igazság, mert a túraleírás nem tudósít az újonnan keletkezett villatelepek nevének felsorolásán kívül másról, mint ezek (Szögliget, Széphalom) parcelláiról, vagyis a mérnök

Versenyzők a vasoszlópnál

által kitűzött telkekről és a Várhegy irtásos oldalairól, ami még messze van a kertváros képétől. Kelte és megbízhatósága alapján ezt a térképet adhatták a második verseny futói kezébe. A turistáktól kölcsönkapott lapok abból a készletből kerülhettek ki, amelyek a túrakönyv kiadásából megmaradtak. Mert a kiadók általában nagyobb térképkészletet rendelnek a nyomdától, mint amennyi az első könyv kiadásához szükséges.

A pontazonosítás igazán fogós kérdése a női pálya Fazekas-hegyi ellenőrzőpontja volt. Két fénykép maradt fenn róla. Az egyik a 3-as számú futók kaptatnak felfelé a sziklás gerincen. Erre a Pesti Hírlap 1925. november 22-iki számában találtam rá. A másikon ugyanez a női páros versenybírók társaságában látszik, felsőrendű háromszögelési pont szabványos vasoszlopa mellett.

A Fazekas-hegyen azonban a térkép nem jelez vasoszlopot. Sem az 1895-ös, sem a későbbi kataszteri szelvénye. Márpedig akkor a pont helye sem azonosítható. Többször belefáradtam, de Skerletz Iván újabb és újabb nógatására mégis utánajártam. Eszembe jutott, hogy a Kiscelli Múzeumban úgy másfél évtizede véletlenül láttam a kutatóasztalon a vasoszlopok létesítésének munkanaplóját. Ki is jegyeztem a mérnökök neveit: Hoffmann Ferenc m. kir. I. o. háromszögelő és Pribil Ferenc I. o. háromszögelő segéd. Ezeket kellett jegyzőkönyveimből visszakeresnem, majd kétszer is felmentem a trinitárius kolostor ódon celláiba, ahol Holló Szilvia segítőkészségéből ismét kézbe vehettem az albumot. Végülis megtaláltam benne a rejtőzködő II. sz. vasoszlop adatait és 1:1 440 méretarányú helyszínrajzát: neve Nyék (Hafnerberg), a Hűvösvölgyi korcsmától Ny ¼ órányira, kilátása korlátozott, 1873 áprilisában vasoszloppal állandósították. Eredetileg jelrúd állt rajta, déli oldalán kőbánya volt. Adatai: 33601 768 a budai délkörtől nyugatra, 3385 821 északra, Adriai-tengerszint-feletti magassága 98,001 a tányér felső széle.

Ezzel a fényképen megörökített női ellenőrzőpont azonosítása megoldódott. Ma már a vasoszlop hiányzik, de létezése bebizonyosodott.

Hetven év távlatából közelebb jutottunk az első versenypálya megismeréséhez, azokhoz az ellenőrzőpontokhoz, amelyeken át sportágunk lelkes úttörői a világbajnoki dobogó legfelső fokára vezető kezdő kilométereket lefutották.

Hegedüs Ábel: Emlékezzünk a régiokról¹¹ (részlet)

Nemcsak a szokásos januári versennyel, hanem ezúttal egy konferenciával is megemlékeztünk sportágunk kétszeri hazai kezdetéről. A Térképtár és Sportágtörténeti Bizottság szervezésében, a Magyar Térképbarátok Társulatával karöltve került sor a „Ripszám Henrik és a magyar tájfutás kezdetei (1948-ig)” című rendezvényre. Az eseményre november 29-én a Magyar Sport Házában, szépszámú érdeklődő részvételével került sor.

Rendhagyó módon kezdődött a program (és itt nem a makrancoskodó technikára gondolok, amit Skuló Marci végül félig megszelídített, köszönet érte), hanem repülőindulás miatt belevágtunk a közepébe és Grant Juli előadása kezdődött percnyi pontossággal. Juli és férje, Roy (aki szintén rendszeres résztvevője versenyeknek, igaz csak kísérőként) fantasztikus kutatást végzett az interneten és levelezés útján, óriási anyagot szedett össze Ripszám Henrikről (R), amit csak a könyvből fogtok megismerni, mert az előadás szűkre szabott idejébe (részben az én hibámból) csak a töredéke fért be.

Ezután következett volna Jankó Annamária megnyitója és Marsek Jenő köszöntője, de egészségügyi okokból egyikük sem tudott részt venni, ezért én tolmácsoltam kedves szavait a közönségnek. Marsek Jenő azon kevés rokonok egyike, aki még sokszor találkozott R-val; remek dokumentumokat és műalkotásokat fotóztunk nála Egerben. Jenő bácsi szintén Granték felfedezettje, nagy-nagy köszönet jár nekik érte!

Fehér Márta, aki Szekeres Béla (R barátja, akivel fiatal korától élete végéig tartotta a kapcsolatot) unokája, valódi művészfillel lepett meg minket, igazi felüdülést jelentett ez a kissé szárazabb adatok között.

Kiss Endre a bolyi emléktábla avatást idézte fel, Kelemen János Baranya olimpikonjáról mesélt és még egy filmet is bemutatott a stockholmi olimpia maratoni futásáról. Idő hiányában az első (1925-26-os) versenyekről nem is beszéltünk, ez egyrészt a régi évkönyvekben megjelent, másrészt szintén a könyv fog bőségesen foglalkozni vele.

Ezek a versenyek sokkal jobban hasonlítottak a mai tájfutásra, mint a terepgyakorlatok; amelyek immár a folyamatos magyar tájékozdási versenyzés történetének kezdetei. Igazából a verseny szót soha nem írták le, azt először 1948-ban használták. (Ezért lett a korszakhatár – Boxi javaslatára – ez a dátum.) E korszak eseményeiből Bozán György (Boxi) adott ízelítőt, felillantva a Duna Sport Club által rendezett 1935-ös első rendezvényt és a továbbiakat. Zentai László mesélt nekünk a korszak térképeiről, Harcsa Gábor pedig kutatásairól a múlt század hetvenes éveiben, amikor szívósan egy újsághír nyomába eredt és kilenc évvel toldotta meg a hazai tájfutás történelmét.

Monspart Sarolta a Skerletz Iván által kitalált tájékozdás évről (1995) emlékezett, majd megtornáztatta a kissé már lankadó közönséget, a szokásos vastapsot begyűjtve.

Végül én beszéltem Ripszám Henrik első világháborús katonaságáról és főleg hét éves hadifogságáról Szibériában és Oroszország más tájain. Bemutatásra került R közel száz műve, a tűzvészt túlélte grafikáktól az Égő Oroszország találó rajzain keresztül szobrokig és festményekig, de mindez csupán apró töredéke a főleg (véltetően) Angliában lappangó, szétszóródott életműnek.

„A cseka detektivei”

Hegedüs Ábel: 2015 – a Tájékozdás Éve Baranyában¹²

1995-ben az MTFsz meghirdette a Tájékozdás Évét, hogy megemlékezzen saját fennállásának negyedszázados, és az első Magyarországon rendezett tájékozdási futó verseny 70. évfordulójáról. Ez az esemény az első Skandinávián kívül rendezett verseny volt, maga a rendezvénytársaság pedig Skerletz Iván utolsó „alkotása”, mivel hosszú betegség után 1996-ban itt hagyott minket.

A fő cél, a nagyközönség figyelmének felkeltése talán csak Bolyon sikerült, a többi rendezvényen inkább csak tájfutók vettek részt. Január 8-án egy emlékfutással kezdődött a program a Hűvösvölgyben, a Balázs vendéglőnél, hiszen 70 éve (11-én) ugyanitt volt az első verseny is és a pálya is megegyezett a korabelivel. Egy emléktábla elhelyezésére is sor került a vendéglő falára. Ezt a versenyt azóta is minden évben megrendezik, bár változott a rendező, a név (Ripszám Henrik emlékverseny) és a pálya is. A vendéglő évszázados működés után bezárt, majd el is tűnt a föld színéről; a táblát átmenekítették a Gyermekvasút (volt Úttörővasút) állomásának falára és a Budapesti TFSz minden évben megkoszorúzza a verseny alkalmával.

A Ripszám-emléktábla avatása 1995-ben

Trischler Ferenc szobrászművész, Tallósi István, a Baranya Megyei Testnevelési és Sport Hivatal helyettes vezetője, Skerletz Iván, a Magyar Tájékozódási Futó Szövetség főttkára, Kiss Endre, a Szigetvári Takarékszövetkezet elnök-ügyvezetője, Monspart Sarolta tájfutó világbajnok

Kevesen emlékeznek rá, de november 18-án, az első női verseny évfordulóján is volt tájfutó verseny, amely nagyjából követte a korabeli útvonalat. A rendező a MOM volt Bobo (Borosznoki László) vezetésével, nevezési díjként 80,- Ft-ot kértek...

A legfontosabb eseményre március 31-én, Bólyon került sor: felavatták Trischler Ferenc szobrászművész alkotását, egy nagyon szép fa emléktáblát ifj. Ripszám Henrik emlékére, aki Baranya első olimpikonja volt Stockholmban 1912-ben. (Azóta kiderült, hogy csak a második volt, de ez érdemeit nem csökkenti.)

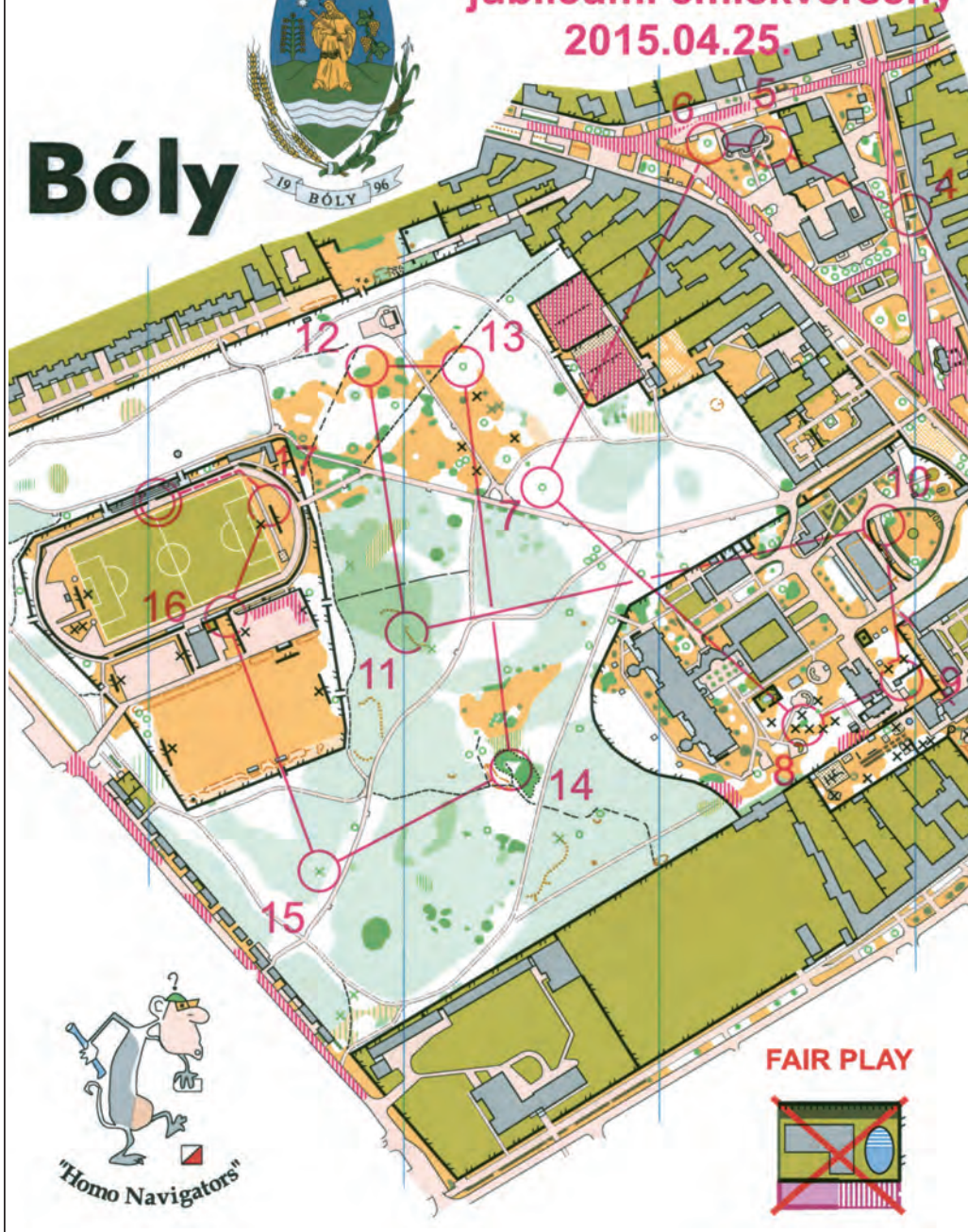
„A Baranya megyei TFSZ a 2015. évet a „Tájékozódás Évének” nyilvánítja, melynek keretében 2015. április 25-én a sportág alapítója tiszteletére Ripszám Henrik emlékversenyt rendez Bólyban. A rendezvény egyben Baranya–Somogy–Tolna megyei Diákolimpia is. A verseny térképét a legsikeresebb pécsi válogatott versenyző, a világbajnoki 4. helyezett Kelemen János készítette s egyben ő a verseny pályakitűzője is.” Ezekkel a szavakkal csalogatta a sajtót Kiss Endre az idei rendezvényre, szinte egy napba sűrítve az emlékév rendezvényeit. A program ugyanis bőséges volt: egyéni,

majd váltóverseny, koszorúzás és emlékülés követte egymást. A versenyek rendezése példás volt, a pályák szellemesek, a térkép pontos és szép rajzú, jól olvasható. A pályakitűző folyamatosan biciklizve ellenőrizte a terepen, nem csukja-e be valaki az egyik ajtót, amit nyitottnak jelölt a térképen, vagy fordítva. (A Bizalmasan kezelendő! Felirattal ellátott logisztikai térképen 35 kapu és ugyanennyi egyéb feladat van feltüntetve.) Egy mókás jelenetet

Ripszám Henrik
jubileumi emlékverseny
2015.04.25.

Bóly

Kelemen János térképe

fényképen is megörökített: a váltón egy kislány lazán tartotta futás közben a térképet, az beleakadt a kőkerítésbe, majd egy mély árokba hullott. Janó ügyel-bajjal leászott az árokba, hogy kiségitse az ifjú versenyzőt. A helyszín a térképen a 10-es ponttól északkeletre található.

A két jóleső futás után koszorúzás (a tábla a kerítésen a 10-es ponttól északra van), majd mozi következett. A mozi teremben emlékeztünk meg Bóly szülöttéről (akkor még Német-Boly), ifj. Ripszám Henrikről. Az előadók a készülő emlékkönyv szerzői közül kerültek ki és részt vett Mariska néni is, aki még látta Ripit futni a harmincas években. Az eseményeken egész nap ott volt Hárs József polgármester (a rendszerváltás óta áll a bolyi önkormányzat élén és idén megkapta a Baranya Gazdaságáért Díjat), aki az 1995-ös táblaállításért is sokat tett. Az akkori koszorúzóknál többen jelen voltak idén is, köztük Kiss Endre, mindkét esemény egyik motorja és Monspart Sarolta első világbajnokunk. Kelemen Janó, az egész nap megálmodója és főszervezője moderálta az egyórás találkozót, ahol csak felvillantani tudtuk Ripszám izgalmas életútjának mozaikjait; részletesen a könyvben mesélünk el mindent. A Ripszám Henrik és a magyar tájfutás kezdetei (1925–1948) című könyv még az idén megjelenik; az érdeklődőket időben értesítjük, hogyan juthatnak hozzá.

Jegyzetek

1. A birtokában levő eredeti levelet Fehér Márta írta gépbe, amit betűhíven közlünk. Az ábra egy későbbi, nem közölt levélből való.
2. 1910-ig összesen három svéd kapott Nobel-díjat: Svante August Arrhenius (kémiai, 1903), Selma Lagerlöf (irodalmi, 1909) és Klas Pontus Arnoldson, aki 1908-ban a dán Fredrik Bajerrel megosztva kapta a békedíjat. Arnoldson nemcsak, hogy járt hazánkban, de lakása is volt a „Mária Valéria utca 3.” alatt az 1910-es Budapesti Czim- és Lakásjegyzék szerint (a K betűhöz besorolva). Bizonyosan róla van szó, mert az ő címét adta meg Ripszám a válaszhhoz..
http://library.hungaricana.hu/hu/view/BPLAKCIMJEGYZEK_22_1910/?pg=1525&layout=s,2015-12-30
3. Minden bizonnyal valamelyik vendéglátója fedezte az olimpiai részvétel költségeit is 1912-ben Stockholmban
4. A birtokában levő eredeti levelet Fehér Márta írta gépbe, amit betűhíven közlünk. A helyneveket közelítettük a mai írásmódhoz.
5. Ma: Aconcagua, 6959m
6. Uj Idők, Szépirodalmi, művészeti, képes hetilap és kritikai szemle; Szerkeszti Herczeg Ferenc, XLI. évfolyam, 21. szám, 1935. május 19. Betűhív közlés. Tudomásunk szerint Ripszám egyetlen nyomtatásban megjelent írása.
7. Magyar Katonai Szemle, VII. évf. (1937) 7. szám, 226-229. old.
A mai írásmódhoz közelített változat.
8. http://oudl.osmania.ac.in/bitstream/handle/OU DL/7293/210778_OU_In_The_Meantime.pdf?sequence=2
9. Az író háromkötetes önéletrajzából, Megjelent: 1941. Grant Júlia (fordítás) és Roy gyűjtése.
10. Tájfutás 1996/1
11. Tájoló 2014/1
12. Tájoló 2015/3

A könyv munkatársai

Bozán György

Az 1944-es bombázások alatt, menekülés közben született valahol a Dunántúlon, iskoláit már Budapesten végezte. A BME-n szerzett diplomát, 36 évet töltött közúti szolgálatban. A balkáni háború kapcsán 1998-ban a Honvédelemért érdemrenddel tüntették ki.

15 évesen került a Bp. Lokomotívba, ahol Skerletz Iván is versenyzett. Dr. Vízkelety László korán bevonta a versenyrendezésbe és az oktatásba. 1963-ban lett I. osztályú sportoló, bekerült a válogatottba, több világbajnokságon indult. Több éven át atletizált, ennek köszönhetően első sikereit. 1970-ben igazolt át a Bp. Spartacusba, ekkor kezdett a tájékozódás technikájával behatóbban foglalkozni, versenyző-edző lett. Az élsporttól 1978-ban lépett vissza, de a tájfutástól soha sem szakadt el, legszívesebben a versenytérképekért dolgozott. Az utóbbi 15 évben a múlt kutatásán és a tájfutó örökség megőrzésén fáradozik.

Grant Júlia

1948-ban született Budapesten, és 1970-ben, házassága után költözött Angliába, ahol angol férjével és később két fiával lakott 2006-ig. Egyetemi tanulmányait részben az ELTE-n részben a University of Sussex-en végezte. Történelem szakos diplomája van és pedagógusi képzettségével gimnáziumi tanár, később a Brit Tájfutó Szövetségnél sportszervező volt. Nyugdíjasként ismét Magyarországon él Nógrád megyei házában, ahol sokat segít férjének helytörténeti és családfakutatási hobbijában.

1984-ben Angliában kezdett tájfutni, azóta számos országban versenyzett sikeresen. A Trail-O versenyek elterjesztője hazánkban és a 2009-es VB egyik főrendezője.

Grant Roy

1941-ben született az angliai Brightonban, ahol 1968-ban megismerkedett Júliával, későbbi feleségével. Élete során dolgozott gyárban, mint mechanikus műszerész, volt üzletkötő és végül egyetemi tanulmányai után kikötött a pedagógiánál, mint általános iskolai tanár. Imádott hobbija a családfakutatás, melyet időnként összeköt helytörténeti kutatással is. 2006-ban Magyarországra költözött, ahol jelenleg boldogan éli nyugdíjas éveit Nógrád megye egyik legbújjósabb falucskájában.

Fehér Márta

1953-ban született Budapesten, a Magyar Iparművészeti Főiskola Mesterképző Intézetében 1989-ben diplomázott. 1990 óta vesz részt képzőművészeti kiállításokon és fesztiválokon, Budapest mellett vidéken és külföldön is (Párizs, New York, Bukarest, Róma). Egyéni kiállításai: Kánon, Bercsényi Galéria, Budapest, 1992; A fény víziója (monitorképek), Stúdió Galéria, Óbudai Pincegaléria, Budapest, 1993.

Nagyapjáról, Szekeres Béláról 2014-ben kiállítást rendezett a Vízivárosi Galériában:
Alkoholmentes víz (A tiszta forrás) címmel – festmények, grafikák, fotók.

Harcsa Gábor

A Felsőfokú Kohóipari Technikum végzős hallgatójaként lett 1968-ban a Dunaújvárosi Hírlap munkatársa. 1974 januárjában került a Népszerűség, nemsokára a tájékoztató futás felelőse lett. Később emellett 16 éven át tördelőszerkesztőként dolgozott, majd a Nemzeti Sporttal alakult lapnál tervezőszerkesztő, utóbb terjesztési igazgató volt 1999-ig.

Tíz éven át tudósíthatott a tájfutó VB-kről, részt vehetett a világ legnagyobb ötnapos versenyén, a svéd O-ringén és tagja volt az MTF Sz elnökségének is.

Mostanság nyugdíjasként távolról figyeli a sportágot, de a dobogókői – Skerletz Iván emlékére rendezett – hegyi futóversenyen mindig ott van.

Hegedüs Ábel

1955-ben született Budapesten, erdélyi származású szüleinek negyedik, legkisebb gyermekeként. 1980-ban végzett az ELTE TTK-n térképészként, diplomamunkáját a tájfutó térképek jelkulcsáról írta. Sokáig térképészítéssel foglalkozott, az AGÁT (Top-O-gráf) Kft. egyik alapítója. 2005 óta a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Térképtárában dolgozik.

1964 óta tájfutó a BEAC-ban, néhány ifi és egy felnőtt magyar bajnokság, valamint rövid válogatottság után sportszervező: számtalan kisebb-nagyobb sikeres verseny (közte több világbajnokság) rendezésében vett részt. Sok tájfutó térképet készített, a parktérkép készítést megújította. Az MTF Sz Sportágtörténelmi (régbben: Térképtár) Bizottságának alapítója, később vezetője. Több térképtörténelmi és más könyv szerkesztője.

Józsa Sándor

1948-ban Budapesten született. A gimnáziumi évek alatt lett vizsgázott túravezető.

Az 1960-as évek közepén kapcsolódott be a tájfutásba Cser Borbála révén, akinek nővére akkor Sanyi édesanyjával egy munkahelyen dolgozott, és sokat mesélt az akkor még a természetjárás részeként működő sportágról. A Pedagógus Sportkör hamar befogadta, és Vittek Lajos edző segítségével sikerült eredményeket is elérnie. Mikor 1970-ben megalakult az önálló Magyar Tájékoztató Futó Szövetség, Skerletz Iván főtktár kérésére a Tájékoztató futás újság borítójára készített képeket egészen a lap megszűnéséig. Mintegy tíz évig volt a Hungária Kupák egy-egy napjának pályakitűzője-napfelelőse.

Dolgozott nyomdai fényképészként és könyvek műszaki szerkesztőjeként. Több tájfutással kapcsolatos kiadvány elkészítésében működött közre. A Tájoló újság kivitelezésében részt vesz 1990 óta mind a mai napig.

Kelemen János

Fonyódi, balatoni gyerek, 1958-ban született Lengyeltóiban. Általános iskolában felmentett „tornából”. Kaposvári középiskola után a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskolán diplomázott. Sportpályafutását Matuszka Józsefné kaposvári kémia tanárnő indítja el; Pécssett a Pécsi Vasutas Sportkörben (1977-től) első edzője dr. Kiss Endre. Mérnök, szakedző, két gyermek édesapja. A nyolcvanas évek sokszoros válogatott versenyzője, huszonötösörös magyar bajnok, váltóban világbajnoki negyedik helyezett. Számtalan verseny rendezője, térkép helyszínelője, rajzolója. A teremtájfutás népszerűsítője, tökéletesítője, új, játékos versenyformák kidolgozója.

Kiss Endre

1943-ban született Hódmezővásárhelyen, 1945 óta Pécsen él. A Nagy Lajos Gimnázium (itt kosárlabdában bajnok, 1961) elvégzése után 1966-ban a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem jogi karán doktorált. A Társadalombiztosítási Igazgatóságon, a Reménypusztai MGT Sz-ben; majd 1984-től a Baranya megyei MESZÖV-nél dolgozott. 1991-től 2013-ig a Szigetvári Takarékszövetkezet elnök-ügyvezetője volt, jelenleg az Igazgatóság elnöke. Számtalan állami és helyi kitüntetés és cím birtokosa, a kultúra és a sport bőkezű támogatója, három város Pro Urbe díjasa.

Fiatalon egyszerre volt első osztályú atléta (PVSK, 1957–1972) és sikeres kosaras (PEAC 1961-65), majd 1973-tól tájfutó. A versenyzés mellett tíz éven át edző a PVSK-ban, több tanítványa országos bajnok lett és szép nemzetközi sikereket ért el. A női válogatottat edzőként 1983-ban világbajnoki VI. helyezéshoz segítette. Számos nagy nemzetközi verseny elnöke, közte a 2011-es WMOC-é (Senior Tájfutó Világbajnokság). Jelenleg is a PVM aktív sportolója, a PVM SE elnöke, a BmTFSZ elnöke és a PVSK örökös tagja, aranygyűrűse (2009).

Marsek Jenő István

1936-ban született Miskolcon, Ripszám Henrik az anyai nagyanyjának féltestvére volt.

1956. november végén hagyta el az országot, az oroszok rálóttek a határon, de szerencsére csak a válltömését találták el. Angliába került, ahol sok időt töltött rokonánál.

Első felesége ciprusi volt, évekig Nicosiában volt vendéglőjük, de az az 1974-es török bevonuláskor pont a kiürített (és azóta is üres) neutrális zónába esett. Az első házasságából két fia született, ők külföldön élnek.

1978-ban jött haza, először raktáros volt Galgahévízen, majd Miskolcra költözött és lakatos lett. Később átvette édesapja műköszörűs műhelyét és 10 évig maszek volt. 1990 óta nyugdíjas, második feleségével Marsekné Hegyi Margittal 24 éve Egerben él.

Sváb László

1940-ben született Pestszentlőrincen. 1957-től az Orion Rádió Gyárban rádió- majd televízió műszerészként dolgozott.

1964-ben az Orion Vasas SK turista szakosztályában ismerkedett meg a tájékozdási sporttal, 1970-től 1992-ig a klub tájfutó szakosztályát vezette. Versenybíróként és aktívaként sok társadalmi munkát végzett, részt vett az 1983-as világbajnokság rendezésében is.

Gyűjti és rendszerezi a versenyek jelvényeit és érmeit, valamint a régi turista dokumentumokat. Számos publikációja jelent meg a turistaság és a tájékozdási sport történelméről.

Zentai László

1959-ben született Salgótarjánban. Az ELTE térképész szakát elvégezve néhány év térképkészítés után visszament az egyetemre, ahol térképészetet tanít. Jelenleg a Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék vezetője, egyetemi tanár, a térképészeti tudományok doktora. 2011 óta a Nemzetközi Térképészeti Társaság (ICA) főtitkára.

1973-ban ismerkedett meg a tájfutással, de versenyzőként nem ért el kiemelkedő eredményeket. Sok tájfutó térképet helyesbített és rajzolt. 1996–2006 között a Nemzetközi Tájfutó szövetség (IOF) Térképbizottságának tagja, 4 évig vezetője. 2006 óta az IOF elnökségének tagja.

Jegyzetek (pótlások a második lenyomathoz)

A jegyzetek helyét a megadott oldalon csillag jelzi.

28. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HM: Honvédelmi Minisztérium) A múzeumnak több tematikus gyűjteménye van, sok hadifogoly újsággal is rendelkezik, de a Hómezőkön sajnos nincs köztük.
32. Ernst Killander (1882–1958) svéd katonatiszt, sportvezető, lásd még a 65. oldalt is!
33. <http://www.nagyhazi.hu/hu/aukciok/korabbi-katalogusok>
42. labrenosó: nap- és vízfürdőzésnek hódoló
43. A rendszerváltás előtt írt munkákban megrovólag említik, hogy a tulajdonosok bérleti díjat kértek a terület használatáért.
44. Kun László: Adalékok a gödi Fészek és a vörös Duna-part krónikájához, Budapest, 1974, kézirat, Magyar Olimpiai és Sportmúzeum.
45. A 42–45. oldal fényképeit 2015-ben a Fészekben Hegedüs Ábel készítette
46. Az egyesületek valószínűleg több lépcsőben történtek. KAOE: Kereskedők Atlétikai Országos Egyesülete, TTE: Természetbarátok Turista Egyesülete (alapítói az MTE-ből váltak ki 1910-ben), MTK: Magyar Testgyakorlók Köre, ma MTK Budapest (csak a betűszót tartották meg). (Horváth Zsolt: Kinizsi, Bástyá, Vörös Lobogó és Sipos Péter: Sport és politika, mindkettő:
In: História, XXV/8–9, valamint Vámos Péter és Szemenyei Pál szóbeli közlése, 2015).
A turisták lobbijét mutatja, hogy a VMTE, ha csak három évre is, de önállósulni tudott. Az MTE atlétái jogutódjának az MTK Budapest, a turistáinak a Meteor TTE tekinthető.
47. BTE: Budapesti Turista Egyesület, KISOSz: Kiskereskedők Országos Szervezete
48. MHE: Magyar Hegymászók Egyesülete, GYTE: Gyopár Turista Egyesület, MKE: Magyarországi Kárpát Egyesület, BSE: Budapest Sport Egyesület
49. MSZMP: Magyar Szocialista Munkáspárt, 1956 és 1989 között Magyarország állampártja
52. 1 angol mérföld = 1,6 km
53. MTI foto (a kiállítás megnyitására, 1974), 54. oldal is
57. Fehér Sándor nevét nem találtuk az 1925–26-os indulók között, két alkalommal is rajtolt viszont egy Weisz nevű (keresztneve nincs a forrásokban) MTE tornász.
70. FTC: Ferencvárosi Torna Club, MAC: Magyar Athletikai Club
75. Zárójelben a rajtszámok. CsFC: Csepeli Football Club
80. A hölgyek: mind MTE, BBTE: Budapesti (Budai) Torna Egylet
81. Eredeti képaláírás: Képek az MTE tájékoztató versenyéről. Első kép: Bejczy Lajos keresi a helyes utat. Második kép: a hölgyversenyzők rajtja. Harmadik kép: Kéthly János [helyesen: Lajos] térképről tájékoztató. Negyedik kép: a hölgyverseny három első helyezettje. Nadányi Ágnes, Rózner Emma, Rózner Irén [az eredmények eltérnek a szövegtől]
132. Alaptérkép: ÁTI kisatlasz, Magyar Királyi Állami Térképészeti Intézet, Budapest, 1937.

NÉVMUTATÓ

A névmutatóban betűrendben található azon személyek neve, akik az írásokban szerepelnek, valamint kötetünk szerzői, utóbbiaknál a nevek és a szerzői oldalszámok dőlt betűvel.

- Ács Zsuzsanna 11
Antal Zoltán 57
Arnoldson, Klas Pontus 29, 144
Arrhenius, Svante August 144
Bajer, Fredrik 144
Balázs Antal 138
Balázs István 56
Balázs Károly 32
Balog László 45
Balogh 70
Balogh Tamás 117
Bárány László 58
Barber, Clifford 56
Bárd 75
Barna Judit 66
Barna Viktor (Braun Győző) 110, 117
Báthory András 100, 101, 115
Báthoryné 115, 116
Batthyáni Ádám, gróf 39
Batthyáni Fülöp, herceg 39
Batthyáni János, gróf 39
Batthyány Ádám, gróf 40
Bejczy Lajos 74–76, 78, 80, 82, 148
Bélai György 17, 38
Béldy Alajos 83, 84
Belloni Gyula 58, 69, 70, 74–76, 80, 84, 85, 135–137
Benczur Béla 19
Benczur Gyula 19
Berend (Bloch) Ottó 9, 84, 87, 89–93, 95, 96, 102, 104, 107–117, 125, 126
Bichler 70
Bing György, dr. 90, 92
Biró Aletta 11
Biró Dezső 42, 43
Bischof Ferenc 13
Bloch Ottó ld. Berend Ottó
Bloch Ödön 107
Blum Simon, dr. 108, 109
Boon József 75
Boon Vilmos 75
Borosznoki László 142
Bossányi Ervin 15, 17
Bozán György 10, 85, 87–118, 125–128, 141, 145
Bödö László 11, 17
Böhme, Rolf 66
Braun Győző ld. Barna Viktor
Brioni, Thomas 11, 37
Cholnoky Jenő 114
Czakó Elemér, dr. 19
Czakó István 138
Csánk Rottmann Elemér 19
Cséféy Sándor 55, 57, 58, 69–71, 74, 75, 81
Csekey Gyula 74–78, 80–82
Cser Borbála 146
Csincsák Béla 112, 128
Csizik Béla, dr. 100
Csorba Géza 56
Dahl Viktor 65
Daka Imre 44
Dán György 93, 95
Danielis (Danileisz) Géza 99, 111, 125, 126
Dira József 117
Dobiecki Sándor, dr. 116
Dobosi Erzsébet 117
Dobosi Klára 117
Dorogi, Dr. 15
Dosek Ágoston, dr. 11
Dvorák (Dworák) József, dr. 103, 116, 127, 128
Éber László, dr. 17, 19, 38
Edelmann Ádám 13
Egervári Ottó 117
Eidinger Tamás 126
Ekbom, Olle 61
Elfström, Per 66
Ellenbogen József ld. Erős József
Eötvös Loránd, báró 88
Erős (Ellenbogen) József 105, 112, 116
Fabók Sándor 116
Falusi Mihályné Ripszám Magdolna, dr. 7, 11
Farágó Ferenc 116
Farkas Imre 26
Farkas Rozália 55
Fehér Márta 10, 17, 20, 27, 29, 34, 38, 141, 144, 145, 148, 152
Fehér Sándor 57, 148
Feichtinger József György 19
Fejes Gyula 28
Fejes István, dr. 28
Feldmann László, dr. 125
Fényes Elek 39, 55
Fenyő János 115
Ferihegyi 80
Feuertaller 70, 75
Fisi 70
Fisi János 75
Fisi József 75
Fisi Károly 75
Földes Endre 125
Frank János 75
Frank Zoltán 125
Gajdos 70
Gál János 70
Garaí 70
Garaí Erzsébet 107
Garaí Rózi 75
Garay Kálmán 44, 45, 69
Gellért Ernő 114
Gergő Ferenc 122
Gerő Ernő 102, 104, 105, 112
Gertner 75
Glasgow, Mary 5
Glück Vilmos 75
Goldberger Jenő 126
Gollob József 53, 56
Grant Júlia 9, 10, 29–38, 51, 52, 56, 59, 140, 144, 145
Grant, Roy 10, 29–38, 52, 140, 144, 145
Grill Károly 138
Gróh István 19
Gruber Sándor 75
Grünhut Fülöp 42
Guenioui, Jamel 11, 38
Günther Ottó 17
Gy. Papp László 17
Gyalus László 19
Győző Andor 17, 38
Győző Dezső, dr. 48

Hajós Alfréd 16
Hale, de la 50
Harcza Gábor 7, 10, 17, 53, 56, 57–60, 67–86,
68, 86, 92, 114, 141, 146.
Harle Tamás 17
Harrach Ágnes 9, 11, 66
Hárs József 7, 11, 55, 144
Házi Vencel, dr. 56
Hedjerssen 74
Hegedüs Ábel 9–12, 21–28, 39–56, 67–86,
148
Hegedüs Ágnes 11
Hegedüs András 11
Heiszler 70
Heizler 70
Herczeg Ferenc 144
Hevessy Gyula 115
Híres (Hrabusa) László 46
Hoffmann Ferenc 140
Holló Szilvia 140
Horn K. Lajos 48, 56
Horthy Miklósné 42
Horváth Zsolt 148
Hóniges Dezső 22, 28
Hrabusa László Id. Híres László
Hrenkó Pál 86, 123, 138–140
Huszár (Schorn) Károly 30–32
Huszár Andor 93, 95
Irmédy Molnár László, dr. 122
Jakuba János 52, 53, 56
Jankó Annamária 123, 140
Jánossy 48
Járó 80
Jászi 75
Jekelfalussy József 55
Jellinek János 93, 95, 115, 126
Jeney Jenő 23–26
Jenővári Gabriella 117
Jozipovits 26
Józsa Sándor 11, 146
Kaba Eszter 28
Kaff Andor 95
Kaffka Manó 44
Kahlich Endre 17
Kalmár Ernő 114
Kalmár László 138
Karafiáth Jenő, dr. 48
Kárpáti (Kraml) Ödön 16

Kaumerer 70
Keay, Mary Lillian 33, 35, 37
Kelemen János 10, 13–20, 40, 41, 59, 86,
141–144, 146
Kertész Jenő 126
Kéthly Anna 48, 58, 81, 114
Kéthly János 82
Kéthly Lajos 58, 70, 75, 80, 81, 114, 148
Killander, Ernst 32, 65, 66, 73, 148
King, Martin Luther, Mrs. 55
Kiss Dezső 56
Kiss Endre, dr. 7, 11, 59, 141, 142, 144, 146,
147
Kittig 75
Klein Jenő 70, 75
Klein Margit 75
Klein Rózsi 75
Kleiner Imre 115
Klug Jolán 108
Kogutowicz Károly 15
Kogutowicz Manó 119, 138
Kohn Kató 75
Komlós László 126
Korányi Károly, dr. 48
Kósa Csaba 114, 117, 125
Kósa István 115
Kotvics József 45
Kovács 70
Kovács Péter 11, 123
Kovács Zoltán 116
Kováts Ferenc 99
Kovalik András 11
Köbölkuti András 116
Kraml Ödön Id. Kárpáti Ödön
Kristóf Sándor 126
Kubus 24, 25
Kultsár 69
Kun László, dr. 44, 57, 59, 125
Kurunczy Lajos 67, 74–76, 86
L. Kelemen Gábor 57
Ladányi Lajos 81
Lagerlöf, Selma 144
Lammensdorf Miklós 48
László 25
László Erika 56
Lauber Dezső 16
Lenin, V. I. 34
Leopold (Lipót), I., király 59

Löffler György 123
Ludányi 80
Lukács Märy 53
Magaziner Pál 139
Malcsiner Sándor 93, 95, 117
Margittai Endre, dr. 112, 128
Mária Terézia királynő 40
Marsek, Eugene 38
Marsek Jenő István 5, 8, 10, 34, 38, 140, 147
Marsek, John 11
Marsekné Hegyi Margit 147
Marton 80, 81
Marusarz, Stanislaw 85, 86
Matura (Matúra) Mihály 46, 58, 69–71, 80, 86
Matuszka Józsefné 146
McArthur 16
Méder Fülöp 48
Mezei Iván, dr. 109
Mező András 55
Mike István 115
Miklós Lili 114
Mikszáth Kálmán 122
Moldoványi István, dr. 69
Molnár 70
Monspart Sarolta 7, 10, 113, 117, 141, 142,
144
Monyoródi Levente 7
Moore, Henry, Sir 5, 35
Montenuovo, herceg 40, 41
Myrvold, Bernt O. 66
Nadányi Ágnes 75, 76, 80, 148
Nagyréti Tamás 55
Neumann Albert 70, 74–76, 78
Nikodém Gabriella 38
Ormos Anna (Annus) 75, 76
Ottlik Géza 85
Pál Ottó 125
Palvin 70
Pap Henrik 19
Papfi Károly 75
Papp Sándor 19
Pavlin 75
Peidl Gyula 48
Peigl Leó 23
Petrovits 70
Petschauer Attila 107
Picasso, Pablo 35
Pint Margit 76

- Pint Mariska 75
Pittner 23, 24
Plöckl Nándor 48
Polgárdy Géza 55, 99, 114
Pollmann Ferenc, dr. 28
Preisz György 117
Prém Lóránd, dr. 83
Pribil Ferenc 140
Propper Sándor 48
Radnai Csaba 11
Rajk (Reich) Andor 57–59, 68, 81, 82, 138
Rajka Ágnes 56, 58
Rákosi Mátyás 116
Redlinger 48
Reich Aladár 69
Reich Andor Id. Rajk Andor
Reich Tibor 75
Rikker László 117
Ripszám Gabi 11
Ripszám Henrik (id.) 13, 42, 57, 58, 69–71, 74, 75, 81, 82
Ripszám Henrik (ifj.) 5–38, 40, 46, 50–59, 62, 68, 69, 82, 87, 88, 114, 129–135, 137, 138, 140–142, 144, 147, 148
Ripszám József 13
Ripszám Magdolna Id. Falusi Mihályné
Ripszám Mária Id. Schumanné Ripszám Mária
Róbert (Rosenbaum) Artúr 93
Rohály Mihály 115
Rosenbaum Artúr Id. Róbert Artúr
Rosenfeld Zsuzsi 126
Rottmann Elemér, dr. 19
Rózner Emma 80, 82 148
Rózner Irén 80, 148
Rozner Sándor 75
Rózsa Ármin 69–71, 80
Ruttkai Béla 93
Sáránszky Pál 99, 125, 126
Schäffer Andor 93, 94, 125
Schichtanz 70
Schmidmeiszter Ilona 117
Schneider Margit 13
Schorn Károly Id. Huszár Károly
Schönviszky György 117
Schudlich Károly 126
Schumanné Ripszám Mária 52, 56, 144
Schüsler Andor 45
Scultéty Márton 140
Senefelder, Alois 63
Shaw, George Bernard 5, 33, 38
Sipos Péter 116, 148
Skerletz Iván 10, 57, 59, 117, 140–142, 145, 146, 154
Skuló Marci Id. Scultéty Márton
Soros László 117
Speed, John 56
Spring, Rober Howard 137–138
Springer 75
Staver, Kristoffer 62
Steiner 76
Steiner Pál 69–71, 74–76, 80–82
Steller 22
Stelzer Adolf 42
Stiasny Jenő 48
Strauch (Szepes) Gyula 58, 69, 70
Straut 70
Strömpl Gábor, dr. 121
Subert Zoltán 17, 57
Sváb László 11, 47–49, 56, 125, 127, 128, 147
Szabó Endre, dr. 115
Szabó Imre 47–49
Szebeni Stefi 128
Szegő Dezső 44
Szegvári Gusztáv 112, 116, 128
Székely Miklós 102
Szekeres Béla 10, 15, 131, 141, 145
Szemenyei Pál 11, 148
Szentpéteri Tibor 53, 56
Szentpétery Tibor, dr. 103, 116, 128
Szepes Gyula Id. Strauch Gyula
Szépvölgyi Antal 103
Szigeti László 125
Szijártó 25
Szloboda 69
Szopori Éva 117
Szudolszky 23, 24
Szuniogh Árvai Nándor, dr. 115
Tallósi István 142
Tamás László 93
Tarkó 70
Tauber József 114
Téglás 70
Teleki Pál, gróf 138
Tellyesnitzky Kálmán, dr. 19
Thirring Gusztáv (ifj.) 139
Thörn 74
Tolnai Károly 128
Trischler Ferenc 142
Tunikolt 70
Udvary Géza 19
Újvári Béla 53
Ujváry Ignác 19
Vámos Péter 11, 148
Várkonyi Endre 57
Végh Andorné 53
Vereski Tibor 66
Vigyázó János 139
Vittek Lajos 146
Vizkelety László, dr. 11, 33, 38, 99, 103, 115, 116, 127, 128, 145
Vizkelety Piri 29
Volarik 25
Weiller Frigyes 74–76
Weiss 70, 148
Weisz Illus 75
Weisz Jenő 44
Widder József, dr. 125
Zavadszky Zenó 128
Zentai László, dr. 61–66, 141, 147
Zlocsovel Rubin 42
Zuber Ferenc 17
Zsembery Gyula, dr. 89, 90, 95, 114, 115, 121, 125
Zsidi Vilmos 17, 28
Zsitvay Tibor, dr. 48, 125
Zsótér László 53, 56

J. B. Ripszám

Fehér Márta montážsa Ripszám Henrik életéről

Tartalomjegyzék

Ajánlás – <i>Marsek Jenő</i>	5
Köszöntő – <i>Hárs József</i>	7
Előszó – <i>Hegedüs Ábel</i>	9
Ripszám Henrik ifjúsága – <i>Kelemen János</i>	13
Ripszám Henrik, a katona és hadifogoly – <i>Hegedüs Ábel</i>	21
Ripszám Henrik angliai éveit – <i>Roy Grant és Grant Júlia</i>	29
Adalékok Ripszám Henrik életrajzához – <i>Hegedüs Ábel</i>	39
Bóly	39
Munkás Testedző Egyesület (MTE)	41
A Nagyszénási menedékház – <i>Sváb László</i>	47
Walliswood és környéke	50
Ripszám Henrik kiállítása Budapesten, 1974-ben.....	52
Tisztuló Ripszám kép – <i>Harcza Gábor</i>	57
A tájfutás skandináv gyökerei és elterjedése Európában – <i>Zentai László</i>	61
Az első tájfutó versenyek 1925–1926-ban – <i>Harcza Gábor és Hegedüs Ábel</i>	67
Terepgyakorlatok kora (1935-1948) – <i>Bozán György</i>	87
Berend Ottó és a DSC – <i>Bozán György</i>	107
A terepgyakorlatok térképei – <i>Hegedüs Ábel</i>	119
Terepgyakorlatok időrendben – <i>Bozán György</i>	125
Függelék	129
Ripszám Henrik levele, 1911	129
Ripszám Henrik levele, 1933.....	131
Ripszám Henrik: Ceruzajegyzetek	133
Belloni Gyula: A terepfutás.....	135
Robert Howard Spring: In The Meantime	137
Hrenkó Pál: A magyar őstájfutók térképei	138
Hegedüs Ábel: Emlékezzünk a régiekről.....	140
Hegedüs Ábel: 2015 – a tájékozódás éve Baranyában.....	141
A könyv munkatársai.....	145
Jegyzetek (pótlások a második lenyomathoz)	148
Névmutató.....	149

Skerletz Iván és a magyar tájfutás története

1948–1972

**A magyar tájfutás története
Második kötet**

Sorozatunk második kötetéhez
kutatókat, digitalizálókat, szerzőket
keresünk!

Jelentkezés:
Hegedüs Ábel
abel.terkep@chello.hu
20-911-4014

Ugyanide várjuk a véleményeket erről a kötetről is,
valamint a könyvvásárlási szándékot!

Támogatások átutalhatók
Kiss Endre 50800104-11643452 számú bankszámlájára,
„Ripszám” megjelöléssel.

Ábel Térképészeti Kft.
Budapest, 2017?

MÁSODIK LENYOMAT

9 789631 245219